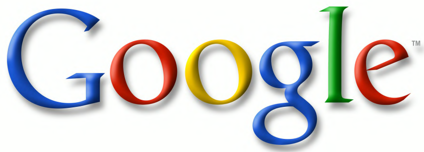
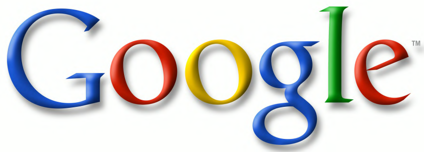

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 08247656 9

1, Abyssinia – Descr. and trav, 1.800–1900.
2 Nubia – "

o'?

Nachenius
BLM

ABYSSINIË EN NUBIË.

HERINNERINGEN

UIT

ABYSSINIË EN NUBIË;

DOOR

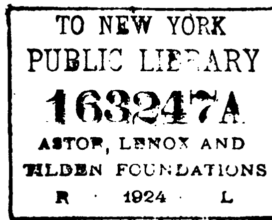
B. NACHENIUS Jz.

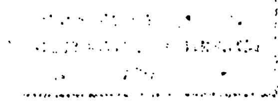
(Abyssinische handteekening.)

Met eene Kaart der reisroute en plaatsnamen.

AMSTERDAM. — C. F. STEMLER.
1878.

TO NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
163247A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1924 L

AAN

ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID

WILLEM FREDERIK HENDRIK,

PRINS DER NEDERLANDEN,

WORDT

DIT WERKJE

MET VERSCHULDIGDE HOOGACHTING

EERBIEDIG OPGEDRAGEN

DOOR

DEN SCHRIJVER.

INHOUD.

EERSTE AFDEELING.

HOOFDSTUK I.

HOOFDSTUK II.

TWEEDE AFDEELING.

HOOFDSTUK I.

HOOFDSTUK II.

BIJLAGE.

Woordenlijsten.

INLEIDING.

Zij, die den avond van 28 Augustus 1873 op »la Place des Consuls" te Alexandrië wandelden, konden, te midden der Arabieren, Grieken en Italianen, en de enkele heeren die daar tusschen kantoortijd en avondbeurs nog een luchtje komen scheppen, eenen in diep gepeins verzonken wandelaar waarnemen, die, afgemat door de vochtige warmte, welke dien dag geheerscht had, ongevoelig scheen te zijn voor de vele schoone vrouwen, op welke de Europeesche maatschappij te Alexandrië terecht trotsch mag wezen, en die in haar landauers en victorias van den traditioneelen wandelrid aan het kanaal terug kwamen.

Die eenzame wandelaar was ik.

Het was dien dag buitengewoon drukkend geweest, en alhoewel de thermometer te Alexandrië meestal beneden de 80° Fhr. wijst, maakt de vochtige lucht, veroorzaakt door de uitdampingen der overstroomde landen van de Delta (beneden-Egypte) gedurende de twee maanden, van half Augustus tot half October, dit gedeelte van Egypte tot een ongezond en onaangenaam klimaat.

Wat mij bewoog om alleen en in diep gepeins mij te midden van die gezellige drukte te bewegen, was niet zoozeer eene ernstige studie over den finantiëelen toestand van het land, of angstige bekommering over het gelukken der leening 1873, of wel philanthropische bespiegelingen over het lot der Fellah's, — neen, waarde lezer, ik schaam mij bijna het te zeggen, het betrof slechts de keus, welke birreria (bierhuis) ik dien avond bevoordeelen zou, door een glaasje mastic met ijs te nemen, in afwijking van de onpractische, doch veel heerschende, gewoonte veler Europeanen om vóór het avonddiner een glas bier te drinken.

Mijne keus viel op het Café Triëst, waar men buiten kan zitten, en, even als bij Vink, Stern of Zopitz, door Duitsche meisjes bediend wordt, wier hartelijkheid en gracieuse glimlachjes in juiste evenredigheid staan tot de quantiteit of qualiteit der door de bezoekers geschonken pourboires.

Gelijk vroeger, voor het thans gebruikelijke »aannemen", alle knechts in Hollandsche koffijhuizen »Jan" heetten, evenzoo is men zeker, in alle bierhuizen in Egypte op het roepen van »Marie" het gewone antwoord te bekomen van »Commande, Signore", en dit dikwerf, 't zij tot eer der Egyptische bierhuizen gezegd, door allerliefst uitziende meisjes, waartoe Duitschland, doch voornamelijk Triëst, het grootste contingent levert.

Ik ging onder de veranda aan een eenzaam staand tafeltje zitten en bestelde mijn mastic of araki, in hoofdzaak fenkel op brandewijn getrokken, om, onder het aanhooren der Offenbachsche muziek, welke in de zaal tamelijk goed door een Duitschen troep gespeeld werd, het savoureeren van een stimulans voor het diner, en het volle

genot van »Kef" of »Dolce far niente", den vernietigenden invloed te neutraliseren, welken de warmte op onzen eetlust uitoefent, alvorens gebruik te maken van het diner aan de table d'hôte van het hôtel Abbat.

Nauwelijks gezeten, kwam mijn vriend L.... daar ook iets gebruiken, zoomede onze gemeenschappelijke vriend Albrecht, van het huis Grace en Co. te Alexandrië, en waren wij spoedig in een ernstig gesprek gewikkeld over politiek, slecht bier, bankwezen, actrices, handel, avondlucht, en de honderd vier en veertig punten, die vriend A. beweerde den vorigen avond gewonnen te hebben, door het spelen van een grand shlem sans atout in cayenne whist. Wat echter onder dit discours voornamelijk mijne attentie trok was een uitroep van den heer L...., die beweerde, dat, wanneer hij nog ongetrouwd was, en over zeker kapitaal had te beschikken, alle idée van handel in Kaïro of Alexandrië te willen laten varen en een handelshuis oprichten in Souakim of Massouah, beide havens op de Egyptische kust van de Roode Zee.

Hij meende dat wanneer zich een huis aldaar vestigde, en de voortbrengselen van het land, als huiden, ivoor, gom, maïs, enz., direct exporteerde naar de Europeesche havens, dit goede zaken zoude doen, ja verzekerd kon zijn enorme winsten te realiseeren.

Dit beweren was voornamelijk gegrond op de bekendheid dat te Souakim zelve geen eigenlijke handel gedreven wordt. De kooplieden toch uit Kaïro, Suez, en Djedda, die zaken doen met de binnenlanden, en wèl voornamelijk met Kartoum en Berber, waarvan zij huiden, ivoor, maïs, zibeth, boter, lijnzaad enz. betrekken, hebben hunne agenten te Souakim, die de goederen, voor zooverre ze voor Kaïro

1*

bestemd zijn, naar Suez inschepen, om van daar per spoor naar Kaïro vervoerd te worden.

Daar vele dezer artikelen bestemd zijn voor de Europeesche markten, als Genua, Marseille en Liverpool, spreekt het van zelf, dat van de prijzen, welke aan die zeehavens betaald worden, slechts een zeer gering gedeelte aan den oorspronkelijken verkooper ten bate komt, en verreweg het grootste gedeelte door transportkosten, bergloonen, commissie, assurantie, renteverlies enz. wordt geabsorbeerd.

Toen mij eenige dezer prijzen bekend werden, welke aan de havens der Roode Zee besteed worden, — waarop ik later meer uitvoerig wensch terug te komen, — en de waarde dezer artikelen aan de Europeesche havens uit de prijscouranten bleek, kwam het ook mij dadelijk voor, dat een handelshuis te Souakim of Massouah gevestigd en direct naar de Europeesche havens exporteerende, zich ruime winsten kon verzekeren, al was het alleen door al die overtollige transport-, berg- en commissieloonen te besparen, en ik besloot een reisje naar de Roode Zee te maken, ten einde mij persoonlijk op de hoogte te stellen van den toestand des handels op die plaatsen en te onderzoeken, of aldaar voor een goed ingericht handelshuis voldoende materie was om geregeld zaken te kunnen doen met Europa.

Wanneer ik mijn oorspronkelijk plan gewijzigd heb, door n. l. niet slechts deze havens te bezoeken, hetgeen mij hoogstens vijf à zes weken gekost zou hebben, maar ook de binnenlanden heb bereisd en langer dan een jaar afwezend ben geweest, dan is dit niet alleen, dat bij mij al reizende de lust tot verder reizen wakker werd, maar wijl de handel van Souakim, ja zelfs die van Massouah, mij geene genoegzame waarborgen opleverde voor eenen ge-

regelden gang van zaken, en ik, op raad van den daar aanwezenden Gouverneur-Generaal dezer provincie, Muntzinger pacha, de landen van Bogos, Taka, Kedarif en Kartoum wenschte te bezoeken, ten einde door een persoonlijk onderzoek mij te vergewissen, of er in die landen ook wellicht andere gegevens waren, om een geregelden handel met Europa te alimenteeren.

Ik heb gemeend een zooveel mogelijk geregeld verhaal van mijne ondervindingen en ontmoetingen te moeten maken, waarom ik trouw aan den avond van elken dag mijne aanteekeningen in het reisjournaal boekte, ten einde welligt nuttig te wezen aan de reizigers, welke later dezelfde reis, of een gedeelte er van, wenschen te doen, of aan hen, die omtrent de producten, handel en zeden dier landen iets naders wenschen te leeren kennen.

Ik stelde mij daartoe voor, dit reisverhaal in *twee* afdeelingen te splitsen, die wel te zamen een geheel zullen vormen, doch waarvan het eerste gedeelte meer speciaal over de Roode Zee en Abyssinië zal handelen, terwijl ik trachten wil in het tweede gedeelte den lezer eenige, zoo ik mij vlei, interessante mededeelingen te zullen doen over mijne reis van de Roode Zee naar den Blauwen Nijl, als ook de zoo gevaarlijke en moeielijke reis te beschrijven van vijf maanden, doorgebracht in een open schuitje, om van den Blauwen Nijl tot aan Kaïro, dus meer dan achttien honderd engelsche mijlen, over alle watervallen heen, weêr te midden mijner vrienden te Alexandrië te arriveeren.

AFDEELING I.

HOOFDSTUK I.

VERTREK VAN ALEXANDRIË; REISCOMPAGNON; VERTREK VAN SUEZ; DJEDDA, SOUAKIM EN MASSOUAH.

In het laatst van September 1873, lag ik gemakkelijk uitgestrekt op een divan in mijne woning te Alexandrië, gewikkeld in een abbaye of Arabischen mantel, en onder 't genot van de nargileh of turksche waterpijp, toen mijn knecht Mohamed mij een kaartje kwam brengen van iemand, die mij wenschte te spreken.

De naam op het kaartje, Mr. William Thompson, kwam mij geheel onbekend voor, even als de persoon zelve, die een oogenblik later binnen kwam, zich in vloeiend Fransch, doch met een Engelsch accent, uitdrukte, en in manieren en kleeding l'homme du monde verried.

»Mag ik u verzoeken plaats te nemen, en mij mede te deelen, waaraan ik de eer van uw bezoek verschuldigd ben.''

»Zooals ge op mijn kaartje gezien zult hebben, is mijn naam William Thômpson; ik ben Engelschman van geboorte, en alhoewel slechts 25 jaren oud, heb ik veel gereisd, en nu een paar maanden in Egypte doorgebracht.

»Voor ik naar Europa terug keer, wensch ik een tochtje op de Roode Zee te maken, en de heer Albrecht, die, zoo ik mij niet bedrieg, tot uwe vrienden behoort, en op wiens huis Grace en Co. ik een crediet-brief heb, deelde mij mede, dat ge voornemens zijt, binnen kort, die zelfde reis te doen. Ik kwam u dus voorstellen om gezamenlijk de havens van de Roode Zee te gaan bezoeken, in welk geval ik den tijd van vertrek, het itineraire en alle te nemen maatregelen geheel aan u overlaat, die, door een driejarig verblijf in Egypte en de kennis van taal en zeden der Arabieren, beter dan ik op de hoogte zijt van alles wat aan eene dergelijke reis verbonden is.”

Hoewel ik, eensdeels, het niet onaangenaam vond om eenen reiscompagnon te hebben, had ik tot dus verre, bij voorkeur, steeds alleen gereisd, daar de ondervinding mij geleerd had, hoe onaangenaam het is, wanneer men samen reizende niet in alle opzichten harmonieert. Ik nam mij dus voor, den heer Thompson eerst beter te leeren kennen, voor ik op zijn verzoek inging, en antwoordde hem:

»Ge zegt meer gereisd te hebben; maar wellicht steeds in geciviliseerde landen, waar ge goede spoorwegen, goede voeding en goede hôtels vondt; maar van dat alles vinden wij op de Roode Zee niets, en ik, die Syrië en Palestina bereisd heb, ben waarschijnlijk beter in staat, te beoordeelen aan welke vermoeienissen de reiziger zich bloot stelt, bij het doen van dergelijke excursiën.

»In de kustplaatsen der Roode Zee, na Suez verlaten te hebben, en op de stoombooten zelve der maatschappij Khédévié, slaapt men op het dek, en wordt geene voeding verschaft, maar moet men er eten van hetgeen men zelf medegenomen heeft, tenzij men met den machinist, door-

gaans een Engelschman, wiens handen en kleeding eene gedurige aanraking met steenkolen en machine-olie verraden, een accoord weet te treffen, als wanneer hij voor twee à drie shilling 'sdaags u een deel van zijnen hoogst eenvoudigen middagpot afstaat, dat men dan te gelijk met hem en één of twee zijner ondergeschikten, in een hoek op het dek, verorbert."

»Dat juist lacht mij toe, en ik wensch niets liever dan mij gedurende eenigen tijd buiten alle beschaving te bewegen; wellicht dat ik dan daardoor later onze Europeesche beschaving beter zal leeren apprecieeren."

»Dan wensch ik u attent te maken op den duur der reis. Wanneer gij in Europa reist, dan kunt gij op den dag, ja op het uur af, reeds weken van te voren bepalen wanneer gij terug zult zijn; bij eene reis op de Roode Zee is zulks onmogelijk, en kan ik niet nagaan of die een of meer maanden zal duren."

»Hoe langer hoe liever, want ik stel mij voor, dat op de kusten mooie jachten zijn en veel te zien is, dat ons interesseeren zal."

»Voorts dien ik u te wijzen op de kosten aan eene dergelijke reis verbonden, en waarvan het mij voorshands onmogelijk is, u het cijfer zelfs approximatief op te geven."

»Ook in dit opzicht, even als omtrent den duur der reis, wensch ik mij geheel aan u over te geven, en ben ik gaarne bereid, bijaldien gij u belasten wildet met de rol van kassier, u maandelijks of wekelijks eene som gelds ter hand te stellen tot dekking van mijn aandeel in de te maken kosten."

De coulante wijze, waarop van zijnen kant alle door mij geopperde bezwaren uit den weg werden geruimd, zijn

gunstig uiterlijk, open mannelijke blik, en aangename vormen lieten niet na mij zeer voor hem in te nemen, en toen dan ook mijn knecht Mohamed met de gebruikelijke Turksche koffie (ghagwa) binnen kwam, noodigde ik den heer Thompson uit eene cigarette op te steken en nog eenige oogenblikken te blijven praten.

Het was alsof hij het er op toegelegd had mij geheel voor zich te winnen, doch hoewel ik mij voornam op zijn verzoek in te gaan en mij daardoor eenen aangenamen reiscompagnon te verzekeren, wenschte ik toch nog eerst eenige informatiën bij mijnen vriend Albrecht in te winnen, en verzocht hem dientengevolge tegen den volgenden dag ten eten, hem belovende, mijn antwoord hem dan te zullen mededeelen.

De heer Albrecht, dien ik den volgenden dag op zijn kantoor ging opzoeken, wist mij weinig meer te vertellen, dan wat ik al wist, doch zeide mij, dat William de zoon was van een aanzienlijk koopman te Londen, die reeds jaren lang met veel succes handel dreef met Egypte en een niet onaanzienlijk kapitaal daarmede verdiend had.

Nu heb ik te veel gastvrijheid in Engeland genoten om niet de Engelschen op hunne rechte waarde te schatten, vooral ten hunnent; maar ik weet ook, dat een Engelschman in zijn land, bij gulle gastvrijheid veelal oprechte vriendschap en vaak aangename vormen voegt, zich als 't ware in een geheel ander individu métamorphoseert wanneer hij op het vasteland komt. Zij het dat hij vreest zich te encanailleeren, of dat de vreemde taal hem niet eigen is, of dat hij ducht, door hôtelhouders, winkeliers of chevaliers d'industrie beet genomen te worden, — genoeg, nauwelijks uit Engeland, wordt hij stug, hautain, ongenaak-

baar, ja bijna »ungenieszbar." En tout cas, wanneer dit de regel is, dan bleek de heer William Thompson daarop eene zeer gelukkige uitzondering te maken; want toen wij gezellig bij mij aan tafel gezeten waren, wist hij door zijn discours, dat soms ons door zijne geestige uitvallen hartelijk deed lachen, mijne vrienden en mij zeer voor hem te stemmen.

Bij het dessert stond ik op en dronk een toast op het genoegen van met hem kennis gemaakt te hebben, op de goede réussite van onze reis, op de voortdurende goede verstandhouding tusschen de beide reiscompagnons, en den gelukkigen wederkeer in het midden onzer vrienden.

William bemerkte aan mijnen toast wat mijn antwoord op zijn voorstel was. Ook hij stond op, drukte mij de hand en recommandeerde zich in ons aller vriendschap.

Gelijk reeds hier boven gezegd, zijn de booten van de maatschappij Khédévië alles behalve aangename transportmiddelen, en toen 't ons bekend werd, dat binnen weinige dagen eene kleine stoomboot van de heeren H. Worms en Co., de Séphora genaamd, met Fransche bemanning en keuken, voornemens was een kustreisje van uit Suez langs de havens van de Roode Zee te maken, namen wij ons dadelijk vóór deze gelegenheid te gebruiken voor de reis van Suez naar Djedda en Souakim; alwaar wij voornemens waren eenige dagen te vertoeven, niet twijfelende of het zou ons gemakkelijk vallen om van daar scheepsgelegenheid naar Massouah te vinden.

De volgende dagen werden besteed, om toebereidselen voor de reis te maken: twee veldbedden met goede wollen dekens en vier groote lakens; kleine, handige, doch sterke koffers, met afdeelingen voor linnen, onder- en bovengoed, voor pharmacie, patronen, schoenen om bergen en

rotsen te beklimmen, timmergereedschap, touw en naaigaren; het hoogst noodige keukengereedschap en tafelservies, koffijbrander, voorlooplamp en bouilloire; voorts eene groote collectie van conserven in blikjes, als vleesch, melk, groente, worst, enz.; zout, peper, olie en azijn; als ook geschenken voor de kustbewoners, als kralen, mesjes, spiegeltjes, koperen vergulde horloges, bonte zakdoeken, enz. enz. en al wat verder noodig geoordeeld werd.

William had twee goede geweeren, een dubbelloop jachtgeweer centralfire No. 12, en een buks met eenen loop van 't zwaarste caliber, geschikt voor de olifantenjacht.

Ik had mijn jachtgeweer Lefaucheux No. 16, een buks met dubbelen loop van St. Etienne No. 24, een revolving buks voor tien patronen, een marine revolver van 't zwaarste caliber der beroemde Amerikaansche fabriek van Smyth en Wesson. Wij completeerden dit arsenaal door het aankoopen van twee goede jachtmessen en eenen Griekschen ponjaard, plus kleine zakrevolvers (coup de poing) voor onze bedienden, als ook door het aanschaffen van eenige goede instrumenten, als thermometers, barometers, théodoliet en barometer tot het meten van de hoogte der bergen.

Deze toebereidselen hielden ons verscheidene dagen bezig; maar wij hadden volop tijd, daar de heer Solhaune, de agent van het huis Worms te Suez, getelegrapheerd had, dat het vertrek der Séphora eerst den 22 October plaats hebben zou.

Twaalf October vertrokken wij naar Kaïro, waar wij nog eenige dagen wenschten te vertoeven, en alwaar wij eenen jongen Arabischen kok huurden, die, even als mijn knecht te Alexandrië, Mohamed heette, 't geen trouwens bijna niet anders te verwachten was, daar minstens 75 percent

der bedienden dien naam te recht of ten onrechte dragen, terwijl de andere variëteiten, van Daoud, Achmed, Ismaël, Mustapha, enz. zeldzamer voorkomen.

Gelijk overal elders, vindt men ook in Egypte dikwijls voor hoog loon zeer slechte bedienden; maar gelukkig ook menigmaal zeer goede, vooral onder de Arabieren die aldaar den naam dragen van Barbarijnen en afkomstig zijn uit de Nijlstreek gelegen tusschen den tweeden cataract en de stad Berber. Deze zijn in den regel eerlijk, en hechten zich bij goede behandeling aan hen in wiens dienst zij zijn.

Mohamed was Barbarijn, 22 jaar oud, krachtig en gezond en met een goed en gunstig uiterlijk. Hij sprak gelukkig een weinig Italiaansch, zooals bijna alle Arabische bedienden; dat vriend William zeer te stade kwam, die niet, zoo als ik, de Arabische taal voldoende meester was, om er zich, daar waar het te pas kwam, van te kunnen bedienen. Mohamed werd door ons geëngageerd voor 40 francs de eerste maand en 50 francs voor elke volgende maand, hetgeen het gewone loon is, dat Europeeërs in Alexandrië aan hunne Arabische bedienden moeten geven, behalve aan de koks, wier loon anders van 80 tot 120 francs per maand varieert.

Alhoewel hij nooit als kok gediend had, wist hij er evenwel genoeg van om ons in onze culinaire capaciteiten ter zijde te staan, en toen William beweerde dat hij zeven verschillende manieren van rijst toe te bereiden wist, en ik mij liet verluiden een specialiteit te zijn voor het bakken van aardappelen en het bereiden van eene mayonnaise, stapten wij des ochtends ten negen ure van den 20sten October vol moed in den trein, welke ons over Ismaïlia naar Suez moest brengen, wel overtuigd, dat ook bij ons

de honger wel de beste kok zou zijn, en de zeelucht en de jacht ons menig délicieus dineetje zouden bereiden, waarbij een Vatel wellicht minachtend de schouders zoude ophalen, doch waarbij een Lucullus onzen appetijt zeer zeker zoude benijd hebben.

Ten half een ure arriveerden wij te Zagazig, de hoofdzetel voor de katoencultuur van de Delta, vanwaar wij ten 1 ure weer vertrokken, na aldaar voor veel geld een zeldzaam slecht déjeuner gebruikt te hebben; en arriveerden ten vijf ure te Ismaïlia, waar de heer Royer van het huis Worms te Port Saïd in onze coupé kwam zitten, en ons mededeelde dat ook hij voornemens was met den heer Solhaune den tocht door de Roode Zee mede te maken. Hij verhaalde ons tevens, dat wij te Suez zekeren heer Valentin, photograaf, van Parijs, zouden ontmoeten, die voornemens was met de Séphora naar Massouah te gaan, om van daar eenige tochtjes in de binnenlanden van Abyssinië te maken, ten einde clichés te vervaardigen, waarvan hij later de afdrukken aan eenige uitgevers van Fransche of Engelsche illustratiën te koop zou aanbieden.

In Suez, waar wij om negen ure 's avonds arriveerden, dus na twaalf uur stoomens door naakt en vlak land, waar wij ruimschoots van zon en stof geprofiteerd hadden, vonden wij den heer Solhaune, die ons op de hem eigene hartelijke en beleefde wijze aan het station kwam welkom heeten en ons uitnoodigde met hem naar het hôtel »de Normandie" te gaan, dat, hoewel minder groot en niet zoo fraai aan de zee gelegen als het hôtel »d'Angleterre", gezelliger is en waar hongerige magen aan de op fransche wijze toebereide spijzen veel meer satisfactie hebben dan aan

de in water gekookte groente en blauwe aardappelen der Britsche gastronomen.

Wij maakten daar kennis met den heer Labosse, destijds hoofdagent te Port-Saïd van het huis H. Worms en C°. te Parijs, met den heer Valentin en met zekeren heer Traup, die ook voornemens was met de Séphora te vertrekken, doch van wien het doel der reis voor ons een geheim scheen te moeten blijven. De een beweerde dat hij voor een wetenschappelijk Genootschap reisde, en de ander dat hij door het Egyptische Gouvernement aangewezen was om als gezelschapper of dwarskijker te dienen bij zekeren Persischen prins Sianeh Khan van Beludchistan, neef van den Shah van Persië, die om redenen van gezondheid, zooals het heette, en voor rekening van het Egyptische gouvernement, naar Souakim of Massouah wenschte te gaan.

Deze heer Traup, met wien ik verder geene rélatiën meer gehad heb, dan dat ik later een chassepot-geweer met toebehooren van hem overnam toen hij er zich van wenschte te ontdoen, heb ik verder uit het oog verloren, en zal hij dus in den loop van dit verhaal niet meer voorkomen, te meer daar, als ik mij wel herinner, deze Persische prins, die zeer aangename manieren had, zooals mij bleek uit een bezoek, dat ik hem te Massouah bracht, in hevigen graad teringlijder was, en dan ook weinige maanden later, terwijl ik in de binnenlanden reisde, te Massouah overleden is.

Er werd destijds beweerd, dat deze prins jong zijnde nog al ruim van het leven genoten had, en op zekeren leeftijd gekomen aspiratiën had betoond voor den troon, waarop de Shah van Persië het verstandiger geoordeeld had, tot vermijding van hofkabalen, dit lid zijner familie

maar naar Afrika te zenden en daar op de in het oosten onder dergelijke omstandigheden meer gebruikelijke wijze door het toedienen van zekere délicatesse définitief onschadelijk te maken.

Mijn, helaas, te vroeg overleden vriend E. Chênaud, destijds directeur van het Comptoir d'Escompte de Paris te Alexandrië, had mij een aanbevelings-schrijven verstrekt voor den heer Aïvas te Suez, welke mij zeer minzaam zijne diensten aanbood en brieven voor Souakim medegaf.

Des avonds ten 9 ure op den 22sten October begaven wij ons aan boord van de Séphora, een stoombootje van 500 ton, na voor William en mij ieder 200 frs. en voor Mohamed 75 frs. voor passage en voeding van Suez naar Souakim betaald te hebben. De kapitein Eugène Lefèbre, een Franschman, die in alle opzichten toonde de goede réputatie, welke hij als mensch en als gezagvoerder genoot, ten volle waardig te zijn, doch slechts weinige maanden later overleed, had ons zijn voornemen te kennen gegeven om even na middernacht te vertrekken, ten einde (na drie en een halven dag stoomens) nog vóór het vallen van den avond de zoo moeielijke haven van Djedda binnen te kunnen loopen.

Den 23sten October 1873 vertrokken wij 's ochtends ten drie en een half ure van Suez, begunstigd door prachtig weder en kalme zee.

Behalve de genoemde heeren Solhaune, Royer, Valentin, Traup, William en ik, waren er nog drie honderd en vier pelgrims aan boord, welke zich met ons naar Djedda begaven, om van daar de gewone jaarlijksche bedevaart naar Mekka te doen.

Het moge in vele opzichten een pittoresk gezicht zijn eene

zoo groote massa dezer pelgrims bij elkaar te zien, in de grootste wanorde door elkander op het dek verstrooid, gehuld in de meest mogelijke variëteiten van kleedingstukken, — toch beweer ik, dat het genot van met hen te reizen niet opweegt tegen den afschuw, welken de grenzelooze onreinheid dezer menschen mij inboezemde, en de doordringende lucht van uijen en knoflook, die op mijne vatbaarheid voor zeeziekte allernadeeligst begon te werken. Het was dan ook feitelijk onmogelijk om op het dek te circuleeren; want die opeenhooping van rookende, slapende, etende, biddende of zich wasschende menschen, die nooit voor iemand uit den weg gaan, tenzij de een of andere pikbroek hen door een gevoeligen trap vriendschappelijk vermaant de beenen niet in zijn weg te leggen, maakte dat wij ons concentreerden op het quarterdeck, waar enkele van ons ook den nacht doorbrachten, wijl in de kooien benedendeks eene benauwde hitte heerschte, die elke poging tot slapen verijdelde.

Na drie en een halven dag stoomens arriveerden wij te Djedda, na de laatste 24 uur nog al zware zee gehad te hebben, gedurende welken tijd ik, tot algemeene hilariteit van de andere passagiers, die van de zeeziekte geen last schenen te hebben, bijna voortdurend met de meeste belangstelling over de verschansing in het water tuurde, en een gevoel had als een kleine jongen, die voor het eerst een zware cigaar rookt.

Het binnen loopen van de ree van Djedda is voor schepen van eenigzins groot kaliber uiterst moeielijk, door de vele klippen, die zich ver in zee uitstrekken, en waardoor men zelfs bij stil weder met de uiterste voorzichtigheid moet manoeuvreeren om er zonder stooten door heen

te komen. Zelfs ons kleine scheepje was genoodzaakt op ongeveer 2 kilometer afstand van den wal te blijven, daar het geene genoegzame diepte meer vond, om, zonder gevaar van aan den grond gezet te worden, de Arabische kust dichter te naderen.

Djedda zelf ligt echter niet onaardig; het is een klein, doch zeer bedrijvig stadje, zindelijker dan vele andere Oostersche steden. Door de vele schepen, welke er, tusschen de maanden October en Januari, duizende pelgrims aanvoeren, die den tempel te Mekka en het graf van den profeet te Medina gaan bezoeken, is verre weg het grootste deel van den handel en de welvaart van Djedda te danken aan de verteringen, welke deze hadji's of pelgrims daar gedurende die vier maanden maken.

De commandant van onze boot maakte ons zijn voornemen kenbaar om 24 uur te Djedda te verwijlen. Wij maakten onmiddellijk van dit oponthoud gebruik, om ons aan wal te laten roeien, en den heer Jorelle te gaan opzoeken, die aldaar gevestigd was, een in- en uitvoer-handel dreef, en voor wien ik, van mijnen vriend R. van Lennep, Viceconsul en kanselier aan ons generaal consulaat te Alexandrië, een aanbevelings-schrijven ontvangen had.

Wij werden allerhupscht ontvangen, en William en ik dadelijk uitgenoodigd daar niet alleen te blijven dineeren, maar ook den nacht door te brengen, hetgeen wij met veel genoegen aannamen, niet zoozeer wijl wij ons over de Fransche keuken aan boord te beklagen hadden, — integendeel, had de directie, die trouwens, zelve aan boord zijnde, er mede van genoot, er voor gezorgd, dat de tafel feitelijk niets te wenschen overliet, — maar dat slapen in die bedompte kooien aan boord deed ons steeds den tijd om

naar bed te gaan met zekeren angst te gemoet zien, en veroorzaakte ons 's nachts benauwde droomen van in doofpotten te worden opgesloten of van keel dicht knijpende nachtmerries.

De woning van den heer Jorelle was ruim, doch allerkluchtigst in elkaar gezet. Het deed mij zoo denken, of de architect van die woning eigenlijk niet goed geweten had hoe hij een huis bouwen moest, en dus maar eerst eene sorteering van groote en kleine vertrekken had gemaakt, en die, evenals de koffers aan het bagage-bureau van een spoorwegstation zoo maar hot en haar, op en naast elkaar, gestapeld, zich voor-behoudende later eenige gaten voor communicatie en trappen te breken. Daar leerde ik ook het eerst het totale gemis van ruiten kennen, en heb dan ook sints mijn vertrek uit Suez tot aan mijn terugkeer in Kaïro, dat is gedurende twaalf maanden, geen ruit meer te zien gekregen; de vensters zijn voorzien van gekruiste, op elkaar gespijkerde dunne latjes, zooals men dat te Kaïro veelal in de huizen der Mahomedanen te zien krijgt en wel steeds voor de vertrekken van den harem.

Ik had nog het genoegen kennis te maken met den heer Hanegraaff, onzen consul te Djedda, die daar den vorigen dag gearriveerd was, als ook met den heer van der Scheisz, zijnen kanselier, en den heer Mommaas, zijnen dragoman of tolk.

Zooals gezegd, bestaat de handel van Djedda hoofdzakelijk uit het verkeer met de pelgrims; van daar dan ook dat èn consulaten èn kooplieden slechts vier maanden in het jaar handen vol werk hebben, om dan gedurende acht maanden weer op hunne lauweren te kunnen rusten.

Deze verdeeling heeft zeker veel benijdenswaardigs, te

meer daar algemeen, gedurende die vier maanden, veel geld wordt verdiend; want alhoewel vele pelgrims niet zoo heel ruim van fondsen voorzien zijn, zijn er toch dikwerf schatrijke Indiërs en Persen bij, aan wie die passagère gastvrijheid in Djedda duur te staan komt.

Daar staat echter veel onaangenaams tegenover, en wel vooreerst het geringe aantal Europeanen, dat zich, geloof ik, destijds, zonder de Grieken, die men niet meê telt, tot zeven beperkte, die meestal niet in al te beste verstandhouding met elkander leven; voorts de drukkende hitte en het ongezonde klimaat, waaraan slechts weinige Europeanen, bij een uiterst matig en geregeld leven, gedurende eenige jaren weerstand kunnen bieden. Bij onze wandeling door de bazar, die — in afwijking van alle bazar's in het oosten, zooals die van Alexandrië, Kaïro, Tanta, Jeruzalem, Beyrouth of Damascus, — buitengewoon breed is, vond ik voor het eerst het zoogenaamde zwarte koraal, dat, niet zoo hard als het roode, meer een hoornachtige zelfstandigheid gelijkt, echter een schoonen glans aanneemt, even als ebbenhout, en waarvan de Arabieren zich cigaretten-pijpjes, met of zonder inlegwerk, vervaardigen.

Alhoewel Mekka slechts op 8 uren gaans van Djedda ligt, mogen toch de niet-Muzelmannen daar nooit komen, en de Christen, en vooral de Jood, die het durfde wagen zich onder de pelgrims te begeven, om wellicht onopgemerkt zijne nieuwsgierigheid te bevredigen, zou, indien men van zijne tegenwoordigheid bewust was, reeds onderweg vermoord worden. Niettemin zijn er enkele, doch ook slechts zeer enkele, Christenen, die, vertrouwende op hunne volkomene bekendheid met taal, gebruiken en gebeden der Mahomedanen, de reis naar Mekka beproefd en

gelukkig volbracht hebben, en heb ook ik later zoo iemand, een Griek van geboorte, gesproken, die, jaren lang onder de Mahomedanen geleefd hebbende, zich met volle gerustheid onder hen durfde begeven en ook de heenreis gelukkig gemaakt heeft, maar toch op de terugreis bijna het slachtoffer van zijn waagstuk geworden was, daar hij verdacht werd de Mahomedaansche godsdienst niet te belijden en slechts door eenen vriend, een echten Muzelman, die voor hem instond, gered werd.

Hij had dien tocht gedaan in gezelschap zijner zuster, een beeldschoon meisje, Anice genaamd, die ik later op de boot van Souakim naar Massouah en ook nog te Massouah zelve meermalen gesproken heb, alhoewel ons gesprek zich beperkte tot de meest banale uitdrukkingen over het weder en de reis, eensdeels wijl zij niets dan Arabisch sprak, en anderdeels wijl haar broeder, de volslagen type van een onaangenaam mensch, haar geen oogenblik alleen liet.

Het aantal der pelgrims, dat jaarlijks meer en meer toeneemt, kan men veilig op 40 à 50,000 schatten, waarvan velen, de heen- en terugreis medegerekend, een jaar benoodigd hebben, en dan later, in hun land terugkomende, met den titel van Hadji en met het recht op den groenen tulband, ongeschikt en onwillig geworden zijn, om wederom, zooals vroeger, door eigen arbeid den kost te verdienen, maar dan door de bevolking, die in hen een soort van heiligen ziet, onderhouden worden, gelijk de geschiedenis dat in ons O.-Indië op zoo treurige wijze leert kennen.

Wat Mekka te zien geeft moet echter lang niet opwegen tegen het groote gevaar, dat men loopt, door er henen te gaan, en buitendien wilden wij de boot niet missen, die den volgenden dag vertrekken zoude; wij bleven dus dien

nacht bij den heer Jorelle logeeren en ligtten den 27sten October des ochtends ten elf ure weêr het anker, om koers te zetten naar Souakim.

De zee was erg onstuimig, en ons kleine bootje stootte geweldig; maar de machine hield zich goed en de zeeziekte was geweken; buitendien waren wij de pelgrims kwijt en was het dek fiksch geboend, zoodat het alles te zamen genomen een prettig tochtje was en wij bijna spijt hadden reeds na 28 uur stoomens, ergo 28 October, ten 3 ure, te Souakim te arriveeren. De aangename wijze, waarop wij dit gedeelte van onze reis aan boord van de Séphora, in gezelschap van andere passagiers, gedaan hadden, maakte ons het scheiden wel eenigszins moeielijk; doch, daar de boot reeds spoedig zoude vertrekken, om koers te zetten naar Massouah, om van daar over Hodeida en Djedda naar Suez terug te gaan, en wij een tien à veertiental dagen wenschten te vertoeven in Souakim, werd onder een extra glaasje wijn, bij een gesoigneerd dineetje, menig hartelijke afscheidsdronk ons toegebracht, en lieten wij ons aan wal roeien, om aan den gouverneur, Aleddin-bey, mijn aanbevelings-schrijven van Muntzinger-pacha te overhandigen en zijne excellentie te verzoeken ons, hetzij gratis of tegen betaling, logies te verschaffen, daar er van logementen of hôtels garnis in al die kustplaatsen geen sprake is.

Aan tafel reeds viel het mij op, hoe stil en afgetrokken William was; hij, die meestal vroolijk en opgeruimd, ruimschoots zijn contingent in de conversatie leverde, en die bij het bepraten van bezwaren of te bekampen moeielijkheden een sans souci aan den dag legde, dat bijna aan onverschilligheid grensde, was thans gedrukt en overspannen. Ik herinnerde mij dat ik hem, doch slechts gedurende

eenige minuten, evenzoo zenuwachtig gezien had, toen wij door de bazar te Djedda wandelden, en kon niet nalaten hem thans daarvan de oorzaak te vragen, daar ik niet kon aannemen dat het scheiden van de heeren Solhaune en Royer hem zoo aangreep.

Ik kon echter geen voldoend antwoord uit hem krijgen. Hij praatte over hoofdpijn, slechte digestie, invloed van de zeelucht, enfin allerlei absurde oorzaken; doch toen ik aanhield en hem te kennen gaf, dat niet slechts nieuwsgierigheid, maar warme belangstelling mij noopte hem er op te wijzen, dat ons gemeenschappelijk belang hem er toe aansporen moest openhartig zijne bezwaren aan mij mede te deelen, zeide hij mij, dat het hoogst waarschijnlijk niet meer zoude voorkomen, dat hij, toegevende aan eene hersenschim, zich beangst maakte over iets wat hij mij nog niet wenschte mede te deelen, maar dat hij mij beloofde te zullen ophelderen, wanneer zich diezelfde gejaagdheid weêr bij hem mocht openbaren.

Dit antwoord bevredigde mij geenszins, en ik wil het gul weg bekennen dat ik mij eenigermate ongerust maakte.

In een vreemd en ongeciviliseerd land te zamen reizende, met het vooruitzicht van wellicht in langen tijd geen Europeaan te zien te krijgen, en buitendien eene sterke sympathie voor William koesterende, wenschte ik alle bezwaren, onaangenaamheden of gevaren met hem te deelen, en zooveel mogelijk te trachten datgene uit den weg te ruimen wat hem onaangenaam kon zijn. Een bezwaar dat men kent is reeds ten halve overwonnen, maar het onbekende maakt ons angstvallig en geprikkeld. Ik wilde echter niet bij hem aandringen, overtuigd dat de tijd mij wel zou leeren wat het was, en mij dan blijken zou dat ik mij on-

noodig over eene niets beduidende zaak ongerust gemaakt had. Later heb ik mij meermalen verwijten gemaakt, van niet bij William op meerdere openhartigheid aangedrongen te hebben, dewijl ik daardoor, niet alleen voor mij zelven veel onaangenaams zou hebben voorkomen, maar het leven van dien vriend wellicht zoude hebben kunnen redden.

Ik had in Kaïro voor mijn vertrek, door bemiddeling van den heer Planta, gelegenheid gehad Z.E. Muntzinger-pacha te ontmoeten. Deze, een Zwitser van geboorte, had als reiziger voor geographische genootschappen jaren lang in de binnenlanden van Afrika gekruist. Hij was wellicht de eenige man die bijna alle talen van die landen sprak, las en schreef, die eene ijzer-sterke gezondheid en eene onvermoeide ambitie bezat, en daarom dan ook later, na gedurende een paar jaar vice-consul van Frankrijk te Massouah geweest te zijn, door den Khedive van Egypte, Ismaël, tot gouverneur-generaal van die zuidelijke provinciën benoemd werd.

Dit was een uitgestrekt gebied. Van Souakim naar het zuiden tot aan Berbera (tegenover Aden) de geheele kuststreek van de Roode Zee, en voorts de landen welke Abyssinië omringen, voor zoo verre zij onder Egypte staan, als Bogos, Taka, waarvan de hoofdplaats Kassala zijne residentie was, en zuidwaarts de provincie Galabat, waarvan de gronden, door de Atbara besproeid, in vruchtbaarheid die van beneden-Egypte evenaren. Het gezag van eenen dergelijken gouverneur-generaal is nagenoeg onbeperkt, zoolang hij in zijn land is. Hij heeft de bezittingen, de vrijheid en het leven der inwoners, zelfs der aanzienlijksten in zijn hand, en ware het niet dat deze Pacha's min of meer bevreesd zijn, dat men over hen aan den onderkoning kla-

gen zoude, want ze weten zeer goed dat ze dan zonder de minste pourparlers afgezet en verbannen kunnen worden, dan zoude deze autocratische regeering dikwerf tot nog meer willekeur, onrechtvaardigheid en knevelarij aanleiding geven.

Muntzinger-pacha was echter een man, die, bij groote strengheid, veel gevoel voor recht bezat, en door de vlugheid zijner bewegingen, de scherpe contrôle die hij uitoefende, en de strengheid waarmede hij onrechtvaardige knevelarijen van de hoofden wist te straffen, zich gunstig onderscheidde van de meeste Mohamedaansche gouverneurs, die door hunne apathie en hunne willekeurige afpersingen der bevolking, de voornaamste oorzaak zijn van de geringe toename van welvaart in de binnenlanden van Egypte.

Het is hier wellicht niet te onpas met een enkel woordje dat systeem van knevelarij te verduidelijken.

De Egyptische regeering heeft van ouds her bij colossale inkomsten steeds geld-gebrek gehad, dat wil zeggen, dat zij eensdeels de teering niet naar de neering wist te zetten, en anderdeels zich nooit bekommerde over betaling dan wanneer het moment van betaling dáár is, en dan dikwerf op de meest onéreuse wijze geld moet trachten te krijgen.

Zoo gebeurt het b.v. dat de minister van finantiën voor de betalingen van een coupon of de achterstallige salarissen van Europeesche geëmploieerden, of voor remises voor steenkolen of andere fournitures, geld noodig heeft, en de onderkoning van het middeltje om bons uit te geven en dan van den eenen of anderen bankier er geld op te krijgen, (hetgeen hem meermalen van 15 tot 25 pCt. aan rente

gekost heeft, doch dat hem wellicht thans zeer moeielijk zou gelukken) liever geen gebruik wil maken, daar hij préfé-reert meer rechtstreeks geld te maken, om dan later dit huismiddeltje voor een grooter bedrag of voor een ander doeleinde te kunnen gebruiken.

In zulk een geval krijgen de gouverneurs van de verschillende provinciën aanschrijving, om eene extra-belasting te doen heffen, of het tijdpunt van de te betalen belastingen eenige maanden te vervroegen.

Wanneer nu de regeering b v. 2,000,000 p. st. noodig heeft, dan zijn de moudirs of districthoofden verplicht om gezamenlijk iets meer op te brengen, want de gouverneurs zien niet gaarne dat men hun precies thuis zendt wat zij aan het gouvernement verantwoorden moeten. De moudirs schrijven aan de cheichs-el-beled of burgemeesters voor een nog belangrijker bedrag belastingen te innen, want ook zij willen leven, en de salarissen, die het gouvernement aan zijne geëmploieerden betaalt, zijn niet alleen zoo gering, dat zij er onmogelijk van leven kunnen, zij het een minister of ondergeschikt ambtenaar bij de douanen, maar met voordacht zoo laag gesteld, wijl iedereen weet, en niemand het laakt, dat een beambte door afzetterijen of het aannemen van geschenken (bakchich), of op welke wijze dan ook, tracht te voorzien in de behoeften van zijn huisgezin.

Nu komt eindelijk de beurt aan den man die betalen moet, n.l. de landman, de neringdoende man, de fellah.

Deze heeft geen geld in kas, en al heeft hij het, zijn stokslagen, krom-sluiten of gevangenisstraf niet in staat hem dit af te dwingen, niet alleen wijl hij zoo moeielijk van zijn geld kan afstappen, maar omdat hij bij ervaring

weet dat, wanneer hij thans coulant betaalt, hij een volgend maal tot een hooger bedrag zal aangeslagen worden, eene théorie, die trouwens door vele Hollanders in het betalen hunner belastingen met den fellah gedeeld wordt. Vandaar dan dat ook ik de veel heerschende opinie deel, dat men bij de fellah's schatten gouds zou vinden, wanneer zij er maar mee voor den dag durfden komen; thans bewaren zij het in den een of ander verborgen hoek, en al trekken zij daarvan dan geêne rente, zoo zijn zij ten minste zeker dat hun kapitaal, bestaande uit jaren lang opgespaarde en zuur verdiende penningen, niet door den een of anderen hongerigen moudir ingepalmd wordt.

De belastingen worden, in den regel, eerst dan geheven, als de oogst geheel binnen is en de fellah gelegenheid heeft gehad dezen te gelde te maken. Wanneer echter het gouvernement hem verplicht, om belasting op te brengen vóór den oogsttijd, dan noodzaakt het den fellah, om tegen exorbitant hooge rente gelden op te nemen bij de meer gegoede kooplieden, veelal Grieken, die zich niet ontzien om van 5 tot 6 pCt. interest per maand te berekenen. Het gevolg hiervan is, dat de fellah, bij een goed jaar en rijken oogst, toch slechts zeer weinig gelden kan besparen, maar bij een slecht jaar door geheele of gedeeltelijke mislukking van den oogst tot totale armoede vervalt, en dikwerf genoodzaakt is zijne buffels te verkoopen, die hij voor den ploeg of voor het besproeien van zijn land, door middel van de in Egypte gebruikelijke pomp of saki, noodig heeft; dit verklaart dan ook, dat de fellah, die, bij een uiterst matige leefwijze, bij het in acht nemen van de grootste zuinigheid, en bij den onvermoeiden ijver, dien hij aan den dag legt, om zijn zoo vruchtbaar land het meest mogelijke

te doen produceeren, toch, op slechts zeer enkele uitzonderingen na, gedoemd is om ten eeuwigen dage arm te blijven.

Uit boven omschreven systeem van belasting-betaling volgt dus, dat de fellah, met bij-berekening van rente en de verschillende afperserijen, in plaats van de 2,000,000 p. st., die het Egyptische gouvernement benoodigd is, genoodzaakt wordt meer dan het dubbele van die som op te brengen.

Buitendien heerscht in Egypte nog in groote mate het misbruik van heeren-diensten, dat zoowel door den onderkoning als door de pachas wordt toegepast, en dat daarom in een land als Egypte des te meer nadeelig werkt, wijl men veilig kan aannemen, dat om de rijke en weelderige gronden van den Soudan, Opper- en Midden-Egypte voldoende te cultiveeren er minstens 2,000,000 inwoners in die landen ontbreken.

Bij het kanaal Mahmoudië, dat Alexandrië met den Rozettetak van den Nijl verbindt, en dat 5.500.000 p. st gekost heeft, hebben, naar men mij verzekerd heeft, meer dan 5000 fellah's van de vele duizenden, welke voor dat werk in gouvernementsdienst geprest waren, het leven verloren, en in den aanvang van het graven van het kanaal van Suez, waren er 30.000 fellah's genoodzaakt geworden om hun land en hun hut te verlaten en, voor een zeer klein loontje, in de woestijn zand te graven, totdat de onderkoning zelf ingezien heeft het groote nadeel, dat hij daardoor aan zijn land berokkende, en de heer Lavalley zijne krachtige machine in werking bracht, waardoor dit aantal tot slechts ettelijke duizenden kon beperkt worden.

Na deze kleine uitwijding neem ik den draad van mijn

verhaal weder op. Wij arriveerden dan den 28 October des namiddags ten drie ure dicht bij het stadje Souakim. Dit stadje ligt op een eiland en telt ongeveer 5 à 6000 inwoners, op 2 Europeanen na, alle Arabieren, terwijl het andere deel der bevolking, de Bedouïnen, die zich door schoonheid van lichaamsbouw gunstig van de Arabieren onderscheiden, op den vasten wal wonen, welke slechts op 200 meter afstand van het kleine eilandje verwijderd is. Nadat wij ons aan wal hadden laten roeien, begaven wij ons onmiddellijk naar de mouderieh of het paleis van den gouverneur, om mijne brieven te overhandigen, doch Z. E. liet ons weten, door zijnen broeder, Nureddin-effendi, dat hij, ongesteld zijnde, ons, tot zijn leedwezen niet kon ontvangen, maar zijn broeder belast had, ons huisvesting in de eigen woning van den gouverneur te verschaffen. Hij stelde ter onzer beschikking vier kamers benevens eene gaanderij, op de zee uitziende, een khawas of gendarme, een knecht en voorts voor alle informatiën, welke wij zouden wenschen in te winnen, het geleide van zijnen hierboven genoemden broeder en den heer Calil-effendi Ibrahim, gouvernementsdocter aldaar; deze laatste, die zijn opvoeding in Frankrijk en Duitschland genoten had, en die als cicérone charmante eigenschappen bezat, boezemde mij echter al zeer weinig vertrouwen in voor zijne capaciteiten als medicus.

Hij was Arabier van geboorte en als jong mensch met een twaalftal andere door den onderkoning, voor rekening van het gouvernement, naar Europa gezonden, zooals dat jaarlijks geschiedt, om aldaar, hetzij in Frankrijk of Duitschland, gedurende eenige jaren aan de een of andere hoogeschool zijne medische studiën te voleinden; doch de uitkomst heeft bewezen, dat ook dit lofwaardig beginsel

van den onderkoning slechts weinig doel treft, en hoewel schatten van geld kostende, een groot aantal van totaal ongeschikte doctoren over Egypte verspreid heeft, zoodat ook geen Europeaan, ja zelfs geen eenigszins welgesteld Muzelman, er ooit aan denken zal, bij eventueele ziekte eenen Arabischen docter te hulp te roepen, maar veel liever gebruik zal maken van de vele zaakkundige, alhoewel zeer dure, Europeesche medici.

Bij de uitzending naar Europa van dergelijke jonge Arabieren tot het verkrijgen van den docterstitel, wordt door de Egyptische regering aan dezen gedurende een vast aantal jaren subsidie verleend. Indien de jonge lieden de noodige voorbereidende studiën gemaakt hadden, en die weinige jaren aan de hoogeschool op de meest nuttige wijze besteedden, dan ware wellicht de daartoe gestelde tijdruimte voldoende om zelfs van een Arabier een knap docter te maken. Gewoonlijk echter, gaat het eerste jaar verloren, met zich eenigermate te bekwamen in de talen van het land waar hij zijne studiën volbrengen zal, en het tweede jaar, ja dikwijls meer jaren besteedt hij voornamelijk om zich een beetje te amuseeren, wel wetende dat hij bij terugkomst in zijn land voor vele jaren, ja wellicht voor zijn leven, in een of ander klein dorp in de binnenlanden geinterneerd wordt en zijn toekomst veel minder afhankelijk is van zijne capaciteiten dan wel van de willekeur van Z. E. Colucci-pacha, welke door den onderkoning belast is met het algemeen beheer over alle sanitaire aangelegenheden.

Er was in onze zitkamer, even als in onze slaapkamers, al zeer weinig luxe aangebracht; 't geheele ameublement bestond over onze gezamenlijke vertrekken in één

divan, een klein waggelend tafeltje, één matten leuningstoel, een aarden kruik voor water, en een glas; onze medegenomen veldbedden deden dus reeds dadelijk dienst, 's nachts als bed en overdag als leuningstoel, terwijl wij onmiddellijk ons keukengereedschap installeerden en Mohamed met Achmed, de knecht welken de gouverneur ons toegevoegd had, naar de zeer slecht voorziene bazar zonden om te trachten wat kippen, boter, brood en zoo mogelijk vleesch en eijeren te koopen. Hier reeds werd onze kookkunst op een zware proef gesteld, want om een kip te braden boven een spirituslamp zou zelfs voor een geroutineerden kok een meesterstuk mogen heeten. Achmed verzekerde ons dat ossenvleesch slechts zeer zeldzaam, hoogstens éénmaal per 14 dagen te krijgen zoude zijn; schapenvleesch daarentegen en vooral geitenvleesch bijna dagelijks, eijeren en melk schier nooit; aardappelen en groenten waren geheel onbekende artikelen, en het brood, uit grof gemalen maïs gebakken, was weinig smakelijk en bijzonder zwaar te verteeren. Wij namen dus nog al dikwijls onze toevlucht tot de conserven in blikjes, welke wij in grooten voorraad uit Kaïro medegenomen hadden en waarvan men ons verzekerde, hetgeen wij ook bewaarheid bevonden hebben, later in Massouah weêr ruimen voorraad te zullen vinden.

De volgende dagen werden door ons besteed om het stadje en het eiland Souakim, de bazar en den handel te bestuderen. Wij vervoegden ons in de eerste plaats bij den heer Chenauwy-Bey, provoost der kooplieden, voor wien ik een aanbevelings-schrijven had van de heeren Massali en Abderachim-el-Kabli, beide groote kooplieden uit Kaïro. Hij ontving ons uiterst minzaam, verschafte ons eenige

hoogst interessante opgaven over den handel, en stelde ons bij ons vertrek eenige aanbevelings-brieven ter hand voor Kassala, Kartoum en Berber.

Volgens zijne opgaven, en ook volgens ingewonnen informatiën bij de Douane, bedraagt de uitvoer van Souakim (voornamelijk naar Djedda) ongeveer de volgende cijfers:

gesmolten boter	*f*	500,000
zout	»	50,000
koffie	»	30,000
goud	»	40,000
dadels	»	15,000
gom	»	10,000
huiden	»	5,000
koren en maïs	»	100,000
ivoor	»	50,000
slachtvee	»	12,000
struisveeren	»	16,000
muskus en zibeth	»	8,000
diversen	»	15,000

Deze artikelen worden bijna allen, het zout, de boter, de huiden en het slachtvee uitgezonderd, over Berber aangevoerd, alwaar men ze weer uit den Soudan, Kordofan, Nubië of Abyssinië betrekt.

Daar ik eene kleine proefneming wilde maken door het koopen van eenige der meest voorkomende handelsartikelen, kocht ik een 40 stuks ossenhuiden voor 50 thallaries (*f* 125.—), 40 geitenvellen voor 4³/₄ thallaries (circa *f* 12.—), 3 baaltjes gezuiverde katoen, van eenen wel fijnen, doch zeer korten vezel, wegende 2 quintar, 33 rotoli, of 107 kilo, voor

circa *f* 57.— en 2 ardeb lijnzaad (sésame), gelijkstaande met 3 mud 65 kop, voor *f* 60.—.

Dit een en ander stuurde ik aan mijnen vriend van Lennep te Alexandrië, met verzoek deze artikelen voor mij te réaliseeren, ten einde mij eenigermate een denkbeeld te kunnen maken van de verschillende onkosten, als uit- en invoer-rechten, transport- en commissie-loonen, waarmede deze artikelen bezwaard worden, alvorens zij te Alexandrië te gelde gemaakt zijn.

Over het algemeen waren deze artikelen van inferieure qualiteit, vooral de ossenhuiden, waarvan velen met gaten, ongelijk van dikte en klein van stuk waren, en op verre na niet te vergelijken met de buffalohuiden, welke Amerika naar Europa uitzendt. Deze 40 ongelooide ossenhuiden wogen te zamen slechts 288 kilo. De uitvoer van vee is echter zeer aanzienlijk, daar er op eenige uren afstand van Souakim, in de landen van Tokar, zeer goede weiden gevonden worden, waardoor de beesten, hoewel niet zwaar van stuk, van zeer goede qualiteit zijn, en de prijs voor eene vette koe van *f* 12 tot *f* 17 variëert, terwijl dergelijk vee, met inbegrip van alle transport-, fourrage- en begeleidingskosten, alsook uitvoer- en invoer-rechten, en risico van sterfte, te Alexandrië geleverd, op *f* 50 à *f* 60 zou komen te staan.

William en ik amuseerden ons zooveel mogelijk met varen, visschen en jagen, waarbij vooral de hazen, die wij aan den vasten wal tegenover het eiland Souakim bij menigte aantroffen, ons dikwerf een délicieus dineetje bezorgden. Dikwijls echter zaten wij verlegen met de wijze van toebereiden, en was onze vereenigde kookkunst, van Mohamed, William en mij, meermalen onmagtig om de magere kip-

pen, die ons hoofdzakelijk voedsel waren, eetbaar te maken. Buitendien waren de honderden varieteiten van visschen, welke in de Roode Zee voorkomen, en waarvan vele zeer smakelijk zijn, ons dus niet alleen voor het genot van het visschen, maar ook voor het meer practisch genot van ze te eten, zeer gewaardeerde voorwerpen.

Niet alleen dat onze vertrekken bijna onbewoonbaar waren, wegens de tallooze muggen en vliegen, zoodat wij des nachts trouw gebruik maakten van onze medegenomen moustiquaires, maar buitendien wandelden een half dozijn hagedissen in onze slaapkamers, die, alhoewel onschadelijk, weinig aantrekkelijks voor de gezelligheid bezitten. 't Was echter geen onaardig gezicht, deze beestjes met de listigheid der slang de vliegen te zien bekruipen, en op ongeveer 2 centimeter afstand gekomen, even als de caméléons, de lijmige tong met bliksem-snelheid uitstrekken en de daarmede gevangene vlieg ophappen.

De warmte was hier zeer drukkend, en William en ik hadden beiden zeer te lijden van den in Egypte veel voorkomenden huiduitslag, welken men chamonil of boutons du Nil noemt, en die een gevoel te weeg brengt als of men door duizende muggen gestoken werd, doch geen gevaar oplevert, mits men 't niet naar binnen jaagt, maar toch den lijder gedurende de eerste jaren van zijn verblijf in Egypte menigen slapeloozen nacht bezorgt. Elken ochtend gingen wij een kijkje nemen aan de haven, hetzij om vóór het gebruiken van ons déjeuner een tochtje op het water te maken, of de bedrijvigheid aan de haven zelve gade te slaan, waar vele galeislaven in betrekkelijke vrijheid, doch met een ketting aan het been, rondliepen, die daar tot straf voor het een of ander misdrijf werkzaam zijn voor

het gouvernement en door hun ellendig en ziekelijk voorkomen het diepste medelijden bij ons opwekten.

Slechts weinige dagen na onze aankomst te Souakim, waren wij in de gelegenheid verscheidene kisten Hollandsch bier (Haantjes-ale) voor eenen betrekkelijk geringen prijs te koopen, en kochten wij dan ook een half dozijn kisten, elk van 12 flesschen, voor den prijs van *f* 54.— ; dit bier was afkomstig van de Hollandsche stoomboot Tromp, die slechts weinig maanden vroeger in de straat Jubal, bij den ingang van de golf van Suez, verongelukt was.

Op een van onze jachttoeren ontdekten wij een énorme hoeveelheid beenderen, waarvan ik het gewicht veilig durf taxeeren op 300 ton, welke dus eene groote waarde vertegenwoordigden voor de suikerfabrieken, doch waarvan de uitvoer door het Egyptische gouvernement ten strengste verboden was, daar de onderkoning, zelf 22 groote suikerfabrieken hebbende, meende deze beenderen wellicht later te kunnen gebruiken; daar ze echter jaren lang aan zon en dauw waren blootgesteld geweest, was een gedeelte daarvan reeds geheel verteerd en andere bijna zonder eenige waarde voor de beenzwartfabrieken geworden.

Gedurende drie avonden woedden er vreeselijke stormen aan de kusten van Souakim, die ons dikwerf het slapen beletten, daar onze slaapkamers op de zee uitzagen, te meer daar deze buijen met hagel vergezeld gingen, waarvan wij verscheidene korrels ter grootte eener hazelnoot opraapten. In hoeverre deze stormen in verband stonden tot een totale maaneclips, welke wij den 4den November waarnamen, kan ik moeilijk bepalen; toch weet ik, dat de Arabieren beweerden dat deze hevige stormen op zee aan

niets dan aan de maaneclips te wijten waren, terwijl de broeder van den gouverneur mij als zijne vaste meening te kennen gaf, dat deze maaneclips een voorbode van oorlog was.

Wij hadden langzamerhand alles genoten wat Souakim ons te zien of te genieten kon aanbieden, dat betrekkelijk zeer weinig was; zelfs durf ik gerust beweren, nimmer eene plaats bezocht te hebben waar alle vrouwen zonder onderscheid zoo bijzonder leelijk waren (tenzij men wellicht de van regeeringswege aangestelde vroedvrouw daar buiten wil sluiten), hetgeen vriend William zich bijzonder aantrok, die, dit zij tot zijne eer gezegd, veel aesthetisch gevoel bezat en gemeend had in de binnenlanden van Egypte vele beeldschoone fellah-vrouwen te zullen ontmoeten, waaruit, te oordeelen naar de photographiën, welke men in Europa daarvan verkoopt, Mohamed voor de geloovigen in het paradijs zijne houri's bestelde.

Wij waren dan ook recht blijde toen eindelijk den 7 November, dus den elfden dag van ons verblijf te Souakim, de stoomboot Zagazig, van de maatschappij Khédivië, onder den commandant Saïd Captane, voor anker kwam, met het voornemen om den volgenden dag even na zonsopgang koers te zetten naar Massouah.

Wij wendden ons, begeleid door den heer Hassan-effendi, onder-gouverneur of wekil van Souakim, naar den aldaar wonenden agent van de maatschappij Khédivië, Ali-effendi Desoughi, aan wien ik, voor William en mij, elk 200 piaster tarif per hoofd moest betalen en voor Mohamed 85, voor de passage aan boord van de Zagazig, van Souakim naar Massouah, zonder dat ons daarvoor bed of voeding verschaft werden. Dit was eene beleefdheid van den agent,

die ons voor dat bedrag, zijnde het tarief der 2de klasse, plaatskaartjes afgaf voor de 1ste klasse, hetgeen ons een verschil van 270 piaster of circa *f* 35.— maakte. Wanneer men in aanmerking neemt dat de afstand van Souakim naar Massouah slechts ongeveer 300 eng. mijlen is, en men ons daarvoor zonder eenige voeding 485 piaster of ruim *f* 60.— berekende, dan kan men niet beweren dat dit weinig aangename transportmiddel goedkoop is.

Den volgenden ochtend om 7 ure begaven wij ons aan boord en ligtten om 8 ure het anker, koers zettende naar het Z. O., om door de vele eilanden heen naar Massouah te stoomen. Aan boord maakten wij kennis met den commandant, die, indien ik mij wel herinner, een Syriër van geboorte was, en alleraangenaamste manieren had; als ook met onze medepassagiers. Zoo met den heer Touvier, bisschop van Abyssinië, die met gevolg van eenige geestelijken zich weêr naar zijne standplaats, Keren of Sanahit, de hoofdstad van Bogos, begaf. Deze heer Touvier was Franschman van geboorte en had zich als Roomsch-Katholiek geestelijke reeds gedurende lange jaren in Abyssinië onledig gehouden met door het oprichten van eene school en het houden van predikatiën de bewoners dier streek tot de Roomsche godsdienst te bekeeren. Hij had vele vervolgingen moeten doorstaan, had meermalen met zijne volgelingen moeten vluchten, vaak was zijne woning verbrand geworden, zoodat hij zonder den geldelijken steun, welke hem uit Frankrijk gewerd, van gebrek en armoede had moeten omkomen.

Thans echter in Keren onder de hoede van het Egyptische gouvernement staande, en tegen mogelijke invallen beveiligd door de aldaar gestationeerde 1000 man Egyptische troepen, liepen zijn leven en zijne bezittingen geen gevaar

meer, en bepaalde zich zijn werkkring hoofdzakelijk tot het geven van onderricht aan eenige jonge Arabieren daar ter plaatse.

Deze provincie Bogos was vóór slechts weinige jaren nog onder Abyssinische heerschappij. Het land, alhoewel rijk van bodem en voornamelijk zeer geschikt voor veeteelt, bracht slechts weinig op, door de gedurige burgeroorlogen en de aanhoudende invallen van vijandige naburen.

Eerst sinds de Egyptische troepen, onder aanvoering van Muntzinger-pacha, dit land in naam van den Khedive in bezit namen, daar dit bezit voor den geregelden handel tusschen Kartoum of Berber met Massouah noodzakelijk was, ontwikkelden zich de rijke hulpbronnen van deze provincie op eene verbazende wijze, zoodat zij thans, behalve een aanzienlijken veestapel, uitgestrekte gronden bezit, die uitnemend voor den landbouw geschikt zijn.

Ook bevond zich nog aan boord de heer Louis Kugelmann, die door eene maatschappij naar de eilanden tegenover Aden gezonden was, om aldaar te onderzoeken in hoeverre de daar aanwezige guano voor exploitatie geschikt zoude zijn, om op die wijze aan de vermindering der guano-productie van Peru te gemoet te komen. Ik heb later gehoord dat de heer Kugelmann, wel groote, doch geene dikke lagen guano gevonden heeft, en alhoewel deze van uitmuntende qualiteit was, volgens zijne meening, de kosten van exploitatie veel te hoog zouden loopen, zoodat genoemde maatschappij dit project dan ook geheel zou hebben laten varen.

Wij waren nauwelijks een half uur aan 't varen of de boot lag plotseling stil, en de machinist, een Engelschman, rapporteerde aan den kapitein, met wien ik juist

in gesprek was, dat er aan den ketel iets haperde, waarschijnlijk een lek, daar de geheele ketelkamer en machinekamer vol stoom was, en hij genoodzaakt was geweest te stoppen, ten einde te onderzoeken, in hoeverre de zeer geringe hulpmiddelen, welke hij aan boord tot zijne beschikking had, hem in staat stelden eene eventueel noodzakelijke reparatie te bewerkstelligen. Gelukkig dat de zee uiterst kalm was, want wij waren op veel te groote diepte om het anker te kunnen uitwerpen, en alhoewel tegen den avond het accident aan den ketel, bestaande in het verbranden van een der vlampijpen, weer gerepareerd was, bleven wij toch tot den volgenden ochtend stil liggen, daar de Arabische kapiteins niet te bewegen zijn om van zonsondergang tot zonsopgang te varen en steeds trachten, in plaats van zich van kaart en kompas te bedienen, zooveel mogelijk in 't gezicht van de kusten te blijven. Den volgenden dag hadden wij ongeveer een uur of vier gevaren, waarbij de grootste snelheid nimmer die van 5 knoopen in het uur overtrof, of ten tien ure hoorden wij plotseling de machine wederom stoppen en zagen eene enorme hoeveelheid stoom, welke zich uit de luiken der machinekamer naar boven drong. De commandant, alhoewel hij mij verklaarde geenszins verwonderd te zijn wanneer er telkenmale wat met dien ketel gebeurde, daar hij reeds elf jaren gebruikt werd, zonder ooit onderzocht te zijn of hij nog geschikt was om dienst te doen, maakte zich ditmaal toch eenigermate ongerust, en het gebruikelijke »Inchallah" (zoo als God wil) werd ditmaal afgewisseld door een krachtig »goddamm", en hij verzocht mij beleefdelijk (daar hij wist dat ik in Europa mijne studiën als ingenieur gemaakt had), door een persoonlijk onderzoek

mij wel te willen vergewissen, of dit nieuwe ongeval weer te verhelpen was, en of de ketel in staat zou zijn om onder kleine stoomdrukking ons naar Massouah te brengen. Slechts zij die de Roode Zee bevaren hebben kunnen zich een denkbeeld maken van de vreeselijke hitte, welke aldaar op het dek over dag heerscht, maar toch is deze hitte eene Siberische koû, vergeleken bij die, waaraan in het ketelhuis de stokers blootgesteld zijn, zoodat ook de booten, welke van Europa naar Indië of China de Roode Zee passeeren, genoodzaakt zijn, van Port-Saïd of Suez tot aan Aden en vice-versa, Arabische stokers te nemen, die elke twee uur afgelost worden, daar geen Europeër het in die hitte zou uithouden.

Ik wilde echter het verzoek van den kapitein niet weigeren, hopende dat ik daardoor wellicht mijnen medepassagiers en mij zelven van dienst zou kunnen zijn. Daar ik toch bevreesd was mijn bewustzijn te zullen verliezen, liet ik mij, vóór ik mij naar beneden begaf, een touw onder de armen binden, waarvan het andere einde door een paar matrozen werd vastgehouden, die order kregen mij op een gegeven teeken naar boven te trekken. Beneden gekomen, waar de machinist intusschen de vuren had laten uithalen en den stoom uit den ketel had laten ontsnappen, bemerkte ik dat verscheidene vlampijpen, voor zooverre dit voor het front van den ketel zichtbaar was, in allertreurigsten toestand verkeerden, zoodat ik den machinist aanraadde om in drie, die op het punt stonden van te bezwijken, houten tapsche proppen te slaan, waarbij ik hem behulpzaam was, en waardoor het ons gelukte met eene snelheid van twee knoopen in het uur den 12den November des avonds te 6 ure te Massouah te arriveeren.

Daar de reis ruim twee en een halven dag langer geduurd had dan wij berekend hadden, was onze voorraad vivres, als: kippen, schapenvleesch en brood, reeds lang uitgeput, en ook de machinist, met wien wij een contract gemaakt hadden om met hem te dineeren, had niets overig dan een weinigje rijst en een tiental aardappelen; wij waren dus wederom genoodzaakt onzen voorraad conserves ernstig aan te spreken, te meer daar de mede-passagiers onze aspergies, doperwtjes en cambridge sausages volstrekt niet versmaadden.

Gelukkig dat de Roode Zee, die anders dikwerf nog al erg spoken kan, gedurende deze reis uiterst kalm was, zoodat wij van dien kant geene gevaren hadden uit te staan; want met onzen slechten stoomketel en zwakke machine zouden wij, bij eene eenigszins holle zee, zeer veel moeite gehad hebben om door de vele eilandjes en klippen heen naar Massouah te komen.

Massouah zelve ligt even als Souakim op een eilandje, dat op een afstand van ongeveer 4 kilometers van het vasteland verwijderd is.

Tusschen het eiland, waarop Massouah ligt, en het vasteland, ligt echter nog een ander eilandje, en Muntzinger-pacha heeft deze beide eilandjes met het vasteland door eenen dijk doen verbinden, waaronder eene waterleiding loopt om Massouah van versch water te kunnen voorzien, hetgeen uit groote putten opgepompt wordt dicht bij het dorpje Monkoulou, ongeveer een half uur gaans van de kust verwijderd.

Aan wal gekomen, begaven wij ons onmiddellijk bij den tijdelijken gouverneur, Aäraf-Bey geheeten, een indolent en verstompt wezen, die ons, daartoe uitgenoodigd door het

schrijven, dat ik hem van Z.E. Muntzinger-pacha overhandigde, eene kamer aanwees in het huis Mussaffer Khan genaamd, hetgeen zooveel beteekent als »hôtel des voyageurs".

Deze kamer was geheel ontbloot van alles wat ook maar eenigszins meubel of luxe heet: vier naakte wanden; een groot vierkant gat in den muur, dat ons tot venster diende en voorzien was van een houten luik, uit ledige wijnkisten te zamen gespijkerd; een houten zolder, zwart van den rook en georneerd met tallooze fabuleus groote spinraggen; een deur die niet sloot, en een steenen vloer; — ziedaar het riante logies, dat de gastvrijheid van den gouverneur ons aanbood.

Nadat wij dit pittoreske verblijf in bezit genomen, en Mohamed order gegeven hadden om, met hulp van een paar door hem te engageeren bedienden, dit vertrek eenigszins bewoonbaar te maken en onze bedden en koffers op te stellen en uit te pakken, begaven wij ons, vergezeld van den commandant Saïd, op weg om het stadje in oogenschouw te nemen en ons door hem aan eenige aldaar gevestigde Europeeërs te laten voorstellen.

In de eerste plaats vervoegden wij ons bij de Heeren Tramier Coste en Co., succursale van de firma van dezen zelfden naam te Marseille gevestigd.

Dit huis occupeerde zich, behalve met het houden van een toko, met uitzendingen van de producten van het land naar zijne firmanten te Marseille en importatie van diverse artikelen door de Arabieren benoodigd, als: katoenen goederen, kralen, spijkers, sterke dranken, gereedschappen van allerlei aard, zeer primitive jacht-utensiliën, enz. enz.

Wij vonden den heer Coste te huis, die op een groot terrein, tusschen de zee en zijn magazijn gelegen, eene een-

voudige, doch. ruime hut van stroo en matten gebouwd had, om beter dan in een steenen gebouw van elk koeltje te kunnen profiteeren, en in gezelschap van den heer Martin, zijnen geëmploieerde, en van den heer Paul Wanbockstals bezig was, in gemakkelijke leuningstoelen gezeten, klimaat te schieten. De commandant stelde ons aan de heeren voor en deelde hun ons voornemen mede om gedurende eenige weken in Massouah te verblijven.

Wij waren spoedig in een druk gesprek gewikkeld, waarbij wij ons zooveel mogelijk op de hoogte trachtten te stellen van hetgeen het land bezienswaardigs en wetenswaardigs opleverde, en de heeren Coste en Wanbockstals naar het laatste nieuws van Europa en van Egypte informeerden.

Eenige oogenblikken later kwamen ook de heer Valentin (de photograaf uit Parijs) en de heer Kugelmann (belast met het onderzoek der guano) bij ons zitten ; aan den eersten had de heer Coste als landgenoot hospitaliteit verleend, en de tweede deelde ons mede dat hem door den gouverneur een kamer aangewezen was in hetzelfde huis dat wij bewoonden.

De heer Coste maakte eenen aangenamen indruk op ons, alhoewel men het hem kon aanzien, dat hij gedurende de vier jaren, welke hij in Massouah had doorgebracht, reeds veel had te lijden gehad van het ongezonde klimaat. Hij vertelde ons dan ook, dat de hitte, welke gedurende acht maanden in het jaar te Massouah heerschte, alle beschrijving te boven gaat, en de uitdampingen der zee hem bijna voortdurend in eenen koortsigen toestand lieten. Ook de heer Paul Wanbockstals, een van de aangenaamste en hartelijkste menschen die ik ooit ontmoet heb, en die geen

grooter genot kende dan, met opoffering van zich zelven, zijnen vrienden van dienst te zijn, beklaagde zich over den nadeeligen invloed, welken zijn vierjarig verblijf te Massouah op zijne zoo robuste gezondheid had uitgeoefend. Deze heer, door de inlanders in de wandeling Gawagha Boel (de heer Paul) genoemd, nam tijdelijk het vice-consulaat van Frankrijk waar, daar de heer E. de Sarzec, welke met die functie belast was, eene reis van verscheidene maanden naar de zuidelijke provincie van Abyssinië ondernomen had, om den koning Kassa, den opvolger van Téodoros, die zich den koning der koningen van Ethiopië noemt en den titel van Negousse voert, een geschenk, bestaande in eenige prachtige jachtgeweeren en revolvers, van de zijde der Fransche regeering, te overhandigen; wij hoorden later, dat de heer de Sarzec deze geweeren niet medegenomen had, de Egyptische regeering, die allen invoer van wapenen in Abyssinië verbiedt, beslag op deze kisten gelegd had, en de heer de Sarzec dus enkel een beleefdheids-bezoek aan den Negousse was gaan brengen.

Den volgenden dag, kwam de heer Paul ons reeds vroeg een contra-bezoek brengen, en gaf ik hem in korte woorden te kennen wat het eigenlijke doel van mijne komst te Massouah was. Ik deelde hem mede, dat ik reeds te Souakim, met hulp van den gouverneur en van den chef der douane, mij geheel op de hoogte gesteld had van den omvang des handels te dier plaatse; dat de heer William mij op deze reis slechts als amateur vergezelde, maar dat het voorname doel van mijne reis bestond om te onderzoeken, of er voor een goed ingericht handelshuis, hetzij te Souakim of te Massouah, kans bestond van te réusseeren, en dat ik, na mij vergewist te hebben dat Souakim daar-

voor geenszins geschikt was, hem beleefd verzocht mij zijne meening over Massouah kenbaar te maken.

Hij deelde mij mede dat zijns inziens Massouah wellicht eenige meerdere kansen van succes aanbood dan Souakim, doch dat voor beide plaatsen dezelfde hoofdbezwaren geldende waren.

1°. Zijn de communicatie-middelen met Suez in de eerste plaats, maar ook met Djedda of Aden, uiterst zeldzaam, zeer slecht geregeld en buitengewoon kostbaar, zoodat men nooit berekenen kan, zelfs op één of twee maanden na, wanneer men zijne goederen ontvangen of verzenden kan.

2°. Dat de invoerhandel zich uitsluitend bepaalde tot eene kleine hoeveelheid gedrukte katoenen goederen en quincailleries van de meest inferieure qualiteit, waarvan het cijfer per jaar zeer gering was, daar de inlanders èn te arm waren èn te weinig behoeften van weelde hadden, om geld voor dergelijke zaken uit te geven; dat buitendien er minstens een half dozijn winkeliers, meest Grieken, zich met dit artikel afgaven, en de transportkosten, douanerechten en de hooge rente, welke men van zijn geld berekenen moest, deze artikelen nolens volens veel te kostbaar maakten; dat men buitendien verplicht was, om, wilde men der concurrentie het hoofd bieden, evenals de andere tokohouders, lange credieten te verleenen, zoodat men vaak voor een betrekkelijk kleinen jaarlijkschen omzet een groot bedrijfkapitaal noodig heeft, en telken jare bij het opmaken van de balans een aanzienlijk bedrag dezer debiteuren op winst- en verliesrekening kan afschrijven. Hij deelde mij in vertrouwen mede, dat ook de heer Coste reeds lang de ondervinding had opgedaan, dat dit soort van zaken geene winst afwierp.

3°. Dat de uitvoerhandel voor zoo verre hij die artikelen betrof, welke door een Europeesch huis naar de Europeesche havens zouden gezonden kunnen worden, zich in hoofdzaak bepaalde tot ossen-, schapen en geiten-huiden, ivoor, en geringe hoeveelheden van paarlemoer, schildpad, lijnzaad, gom, was, zibeth, tamarinde, koffie en struisveeren; dat echter al deze artikelen, met uitzondering wellicht van de zibeth, tamarinde en lijnzaad, van de meest inferieure qualiteit waren.

4°. Dat men buitendien geene de minste zekerheid had van ten allen tijde op de markt eenen voldoenden voorraad te vinden, en het dus zeer waarschijnlijk was, dat men zijn geld maanden lang werkeloos in de brandkast had liggen, wat enorm veel rente verslond, wijl men het niet durfde utiliseeren tot het geven van hypotheek of andere beleggingen, ten einde ten allen tijde gereed te zijn om, wanneer zich eventueel eene goede zaak voordeed, van de inlanders, Abyssiniërs en anderen, die te Massouah op de markt kwamen, eene partij goederen tegen comptant geld te kunnen koopen.

Deze informatie was alles behalve bemoedigend; ik nam mij echter voor, om, met toestemming van den gouverneur, aan het bureau der douane meer volledige opgaven te verkrijgen, vooral wat de quantiteit en prijzen der in- en uitvoer-artikelen betreft.

De heer Paul raadde mij echter ten sterkste aan om niet de terugkomst van Z.E. Muntzinger-pacha te Massouah af te wachten, daar het volstrekt nog niet bekend was hoelang Z.E. nog te Kaïro zoude verwijlen, maar liever ingevolge zijn advies een reisje in de binnenlanden te gaan maken, om mij zoodoende beter op de hoogte te stel-

len van de verschillende handelsartikelen, die Afrika in staat is voor de Europeesche markten te leveren.

Ik beken gaarne dat het idée van eene dergelijke reis, met alle hare eigenaardige charmes en moeielijkheden, mij sterk aantrok, hoewel ik mij niet ontveinsde, dat wij daarvoor volstrekt niet geéquipeerd waren, hetgeen ik William onder 't oog bracht, die dadelijk vuur had gevat toen de heer Paul van een »binnenlandsche reis" repte.

Ik begreep zeer goed. dat eene reis in de binnenlanden vele maanden duren kon, hetgeen op zich zelf, noch voor William, noch voor mij, een bezwaar was; maar bijaldien wij er toe overgingen, ontbrak ons nog veel, dat daarvoor bepaald onontbeerlijk is, en hetgeen ons moeielijk, ja wellicht onmogelijk zoude zijn te Massouah aan te schaffen.

In de eerste plaats »*geld*"; ik had voor William en mij slechts 8000 francs medegenomen, deels in Engelsch en deels in Fransch goud, overtuigd, dat deze som meer dan voldoende zou zijn voor onzen voorgenomen tocht langs de kusten der Roode Zee; voorts ontbraken ons de noodige vivres, want, daar in de binnenlanden niets te krijgen is, behalve op enkele marktplaatsen wat koren of schapen, waren wij verplicht zelven al het noodige mede te nemen wat wij gedurende eene reis van verscheidene maanden zouden behoeven; buitendien ontbraken ons eene geschikte reistent, muilezelzadels en voldoende voorraad van patronen; zelfs kwam het mij wenschelijk voor, een grooter aantal geweeren mede te nemen, om onze knechts, die ons zouden moeten begeleiden, behoorlijk te kunnen wapenen, daar het in die landen niet alleen onveilig is, door de vele wilde dieren, welke men aantreft, maar ook wijl vele stammen, vooral in Abyssinië, roofzuchtig van aard zijn en

de reiziger, wil hij zich niet bloot stellen om uitgeplunderd, ja vermoord te worden, in staat moet. zijn zich voldoende te verdedigen of het volk door een vertoon van macht in bedwang weten te houden.

Ik nam mij dus voor, om niet alleen te onderzoeken, of wij in staat zouden zijn het ons ontbrekende in Massouah aan te vullen, maar vooral ook om met William à tête réposée deze reis nog eens ernstig te bespreken, en te onderzoeken of onze gezondheid ons toeliet om gedurende zoo langen tijd, verstoken van alle médicale hulp, en blootgesteld aan zeer sterke temperatuurs-wisselingen, het hoofd te bieden aan de vele vermoeienissen en ontberingen, welke men op eene dergelijke reis te verwachten heeft.

Voor het geval echter, dat wij tot het besluit kwamen deze reis te ondernemen, wilde ik bijtijds mijne maatregelen nemen om voldoende fondsen voor équipement als anderzins beschikbaar te hebben, en profiteerde dus van het vertrek der stoomboot Zagazig, welke dien avond wederom koers zette naar Suez, om talrijke brieven aan familie en vrienden zoowel in Europa als in Egypte, mede te geven en den heer J. N. Anslijn, destijds vice-consul, thans consul-generaal en diplomatiek agent van Holland voor Egypte, beleefdelijk te verzoeken, daar hij zoo vriendelijk geweest was, van zich wel te willen belasten met de behartiging mijner finantiëele belangen gedurende mijne afwezigheid, om voor mijne rekening van het Egyptische gouvernement twee credietbrieven te vragen elk van 5000 francs (20,000 piaster tarif), de eene op het gouvernorat of mouderieh te Massouah en de andere op Kartoum, en mij buitendien een groep Engelsch goud van 200 p. st. te zenden.

Toen wij 's namiddags aan de heeren Coste en Valentin ons gesprek met den heer Paul mededeelden, raadde de eerste ons, om, voor wij bepaaldelijk besloten tot het doen van eene dergelijke gevaarvolle reis, eerst een proeftochtje te maken, bij wijze van jachttoer, gedurende 5 à 6 dagen, in de omstreken van Massouah, en bood hij zich aan, ons daarbij te vergezellen. Ook de heer Valentin, die nog verscheidene préparativen te maken had voor zijne Abyssinische reis, wenschte zich met ons te vergewissen, voor hij tot deze reis bepaald besloot, of zijne gezondheid hem wel toeliet de vele vermoeijenissen eener reis in de binnenlanden te trotseeren.

Er werd dus besloten over twee dagen dezen tocht te ondernemen, terwijl de heer Coste zoo beleefd was om, voor gemeenschappelijke rekening, de zorg op zich te nemen voor het engageeren van vier bedienden en twee kameelen, die onze tenten, bedden en vivres moesten dragen, en ons uitnoodigde, zoo spoedig doenlijk werk te maken van twee muilezels, waarvoor hij ons een adres opgaf, en ons tevens twee, wel oude, doch nog zeer goede, Europeesche zadels wist aan te wijzen.

Den 16den Nov. 1873 vertrokken wij ten 7 ure des ochtends van Massouah. Onze karavaan bestond uit de heeren Coste, Valentin, William en mij, vier bedienden, twee kameeldrijvers met hunne kameelen, waarop onze bagage geladen was, onder andere twee tenten, waarvan de eene aan den heer Coste toebehoorde, van welke hij voor zich en Valentin gebruik maakte, terwijl de heer Valentin zijne ruime en goed geconditionneerde tent, die hij in Kaïro gekocht had, aan William en mij ten gebruike afstond. Alhoewel het nog zeer vroeg was, liet de hitte zich toch reeds

sterk voelen en begrepen wij meermalen daarvan gedurende onze verdere reis veel te lijden te zullen hebben.

In Massouah zelve toonde ons de thermometer, op 't midden van den dag, binnenskamers, een hitte van 34 à 35° Celsius aan (95° Fahr.), doch later op reis, terwijl wij op onze muilezels, en naderhand op onze kameelen, dikwerf gedwongen waren den ganschen dag door te rijden, ten einde de eene of andere bron te bereiken, steeg de thermometer, op het midden van den dag, in die weinig schaduwrijke streken, vaak tot 55° Celsius (131° Fahr.).

Na ruim een uur op weg geweest te zijn, kwamen wij aan het dorpje Monkoulou, dat geen reiziger doortrekt zonder even bij moeder Asqual af te stappen, die aldaar eene geusurpeerde reputatie voor de door haar bereide hydromêle of honigwijn (tetch) geniet.

Van daar vertrokken wij ten 1 uur en reden al jagende en pratende tot 6 uur door, na door de meest pittoreske streken van woeste natuur, granietrotsen en steile berghellingen, onze lastdieren zoodanig vermoeid te hebben, dat aan verder reizen geen denken was.

Buitendien reist men nooit in die streken, buiten hooge noodzakelijkheid, na zonsondergang, daar dan de wilde beesten, als leeuwen, luipaarden en hyënas, hunne holen verlaten om op jacht te gaan en aan de een of andere bron te gaan drinken. Daar het zeer schoon weder was en wij voornemens waren, ons den volgenden morgen wederom vroegtijdig op het pad te begeven, ten einde Yangous, het eerste doel onzer reis, nog vóór den middag te bereiken, stelde de heer Coste ons voor, om, met uitzondering van de bedden, de bagage intact te laten en dus de tenten niet op te slaan, daar de knechts daardoor den

volgenden ochtend bij het opladen der kameelen meer dan een uur besparen zouden.

Wij hadden ons met voordacht in een open plein gelegerd, daar dit minder gevaar aanbood van des nachts door wilde dieren overvallen te worden, alhoewel de gewone voorzorgsmaatregelen niet uit het oog werden verloren, van drie vuren rondom ons kamp tot weering der wilde beesten, gedurende den geheelen nacht, te doen onderhouden.

Nauwelijks had Mohamed zijn vuur aangelegd om ons eenvoudig avondeten te bereiden, bestaande uit rijst, uijen, en twee Pharao-kippen, die wij onderweg geschoten hadden, of wij zagen tallooze insecten op het schijnsel van het vuur afkomen, waarbij de meeste zich zoo dicht bij de vlam waagden, dat zij zich zelven verbrandden. Dit waren voornamelijk groote aardspinnen, die evenals de krabben op zij loopen en met hun langharige pooten met groote snelheid zich bewegen; voorts eenige schorpioenen, waarvan de kleine donkergrijze of zwarte zoo gevaarlijk is, wijl men ze zoo moeielijk bij half donker onderscheiden kan, en een klein soort slangen van het geslacht der Cobra's, wier steek even gevaarlijk is als der hierboven genoemde spinnen en schorpioenen.

Dit was geen blij vooruitzicht voor den nacht, minder voor ons, die op onze veldbedden sliepen, welke op een voet hoogte van den grond geplaatst waren, dan wel voor de knechts, die op den grond lagen en als éénig voorbehoedmiddel zich bedienden van de gelooide ossenhuiden, die wij tot dekking onzer bagage medegenomen hadden. Het schijnt echter dat de insecten de lucht dezer huiden niet verdragen kunnen, en de persoon, die zich gedurende den nacht daarop

uitstrekt, nagenoeg geheel zeker is van niet gestoken te zullen worden.

Om 9 ure was alles in diepe rust; doch nauwelijks een uur later overviel ons eene zware onweêrsbui, die onze kleederen, bagage en bedden door en door nat maakte, zoodat wij, toen even na middernacht de bui ophield, het overige gedeelte van den nacht gebruikten om bij een enorm vuur dit alles weer te drogen.

William en ik waren den volgenden dag wederom even frisch en gezond alsof wij den ganschen nacht bij droog weder doorgeslapen hadden, maar bij de heeren Valentin en Coste vertoonden zich reeds symptomen, die ons eenigermate verontrustten. De heer Valentin klaagde over beenwonden en de heer Coste over koorts, zoodat deze heeren dan ook met moeite den afstand van anderhalf uur gaans naar Yangous aflegden, en daar gekomen zich niet alleen niet konden bemoeien met het uitpakken der bagage en het opstellen der tenten, maar zelfs aan William en mij de zorg voor het middageten moesten overlaten.

Yangous is een pittoreske streek, waar een klein beekje door loopt, omringd door hooge rotsen en prachtige bosschen. Dit is het laatste haltpunt, waar de karavanen, die vee naar de markt van Massouah brengen, eenige uren uitrusten. Terwijl wij bezig waren met onze tenten op te slaan, kwam dan ook een troep van twintig Abyssiniërs, vergezeld van een 60tal koeien, zich in onze nabijheid legeren, om zich na een paar uur rust wederom op weg naar Massouah te begeven.

De onbekendheid met het terrein en de ver gevorderde ochtend maakten dat William en ik op dezen onzen eersten jachttoer niet bijzonder gelukkig waren en onze geheele

buit zich bepaalde bij een parelhoen, dat ik gelukkig genoeg was te schieten, toen wij na drie uren rondzwervens den moed reeds hadden opgegeven van dien dag iets anders dan rijst met uijen te eten te zullen krijgen. Wij vonden bij onze tehuiskomst de beide heeren in eene meer opgewekte stemming; er werd dan ook besloten om den volgenden dag ons vroegtijdig op weg te begeven, ten einde het eigenlijke doel van onzen tocht, het plein van Batacan, zoo vroeg mogelijk te bereiken.

Dit mocht ons echter niet gelukken, want na ongeveer vier uren loopens werd de heer Coste zoo zwaar ziek, dat wij genoodzaakt waren in de streek Massena halt te maken, en daar dan ook later onze tenten op te slaan, wijl Coste in eene ijlende koorts lag en Valentin met zijne zieke beenen onmogelijk overeind kon blijven staan, en dus aan verder reizen geen denken was.

Wij waren daar gelegerd in de droge bedding van een kleinen bergstroom, welke zich aldaar tusschen twee reien steile rotswanden slingerde, en de kameeldrijvers maakten mij er op attent, hoe gevaarlijk het was den nacht daar door te brengen, wijl wij op hoogstens honderd el afstand van eenen kleinen poel waren, dat het eenige water uren ver in den omtrek was, alwaar dus de wilde beesten des nachts zouden komen drinken, en wij heel veel gevaar liepen van door hen aangevallen te worden en allicht, zoo niet ons eigen leven dan toch het leven onzer muilezels en kameelen bedreigd zou worden. Buitendien zijn deze droge beddingen der bergstroomen hoogst gevaarlijke legerplaatsen, want het gebeurt niet zelden dat een dergelijke stroom zich plotseling, door het van de rotsen afstroomende regenwater,

verscheidene voeten hoog met water vult, dat, in duizelingwekkende vaart voortgedreven, alles omverwerpt en meesleept, zoodat men geen tijd heeft om zijne beesten of goederen op de hooge rotsen te bergen, ja zelfs het eigen leven daarbij menigmalen gevaar loopt. De kameeldrijvers verhaalden ons, dat koning Theodoros van Abyssinië, slechts weinige jaren geleden, met zijn leger door een dergelijken bergstroom overvallen was geworden en bij die gelegenheid vele duizenden zijner soldaten omkwamen.

Ik besloot dus om, met William, Mohamed en de twee kameeldrijvers, gedurende dien nacht scherp de wacht te houden, daar de heeren Coste en Valentin te ziek waren om daaraan deel te nemen, en de andere medegenomen knechts mij geen genoegzaam vertrouwen inboezemden, om op hen de verantwoordelijkheid van zooveel menschenlevens te laden.

Die nacht zal nimmer uit mijn geheugen gewischt worden. Reeds om acht uur was het zoo donker, dat wij niets meer van de nabijzijnde rotsen konden onderscheiden, hoewel de bedding van den stroom slechts hoogstens 20 meter breed was; alleen het aanhoudend bliksemen deed ons voortdurend de nabijheid dezer rotsen als zoovele spookgestalten herkennen, en wij hadden met hulp der knechts de grootste moeite om de beide vuren, aan weerszijde van het kamp geplaatst, te onderhouden, daar de bij stroomen neervallende regen ons niet alleen zelve door en door nat maakte, maar de vuren dreigde uit te blusschen en het daarop geworpen rijshout bijna geen vlam meer wilde vatten.

Terwijl William aan de eene zijde van het kamp post had gevat, om daar het vuur te onderhouden en scherp

de wacht te houden, of er ook wilde beesten naderden, surveilleerde ik de andere zijde; beide gewapend met buksen, die wij geen oogenblik uit de handen durfden leggen, meenende telkenmale, bij het flikkeren van den bliksem, de oogen van eenen leeuw of tijger van de rotsen op ons gevestigd te zien.

Voeg daarbij het rollen van den donder, en het gesteun der beide zieken in de tent, dan zal het niemand verwonderen, dat deze nachtwake, van 8 uur 's avonds tot 6 uur 's ochtends, ons het genot, dat wij ons van dit jachttoertje voorgesteld hadden, wel eenigszins vergalde. Wij schenen echter beide, wat onze gezondheid betreft, voldoende bestand te zijn tegen dergelijke reisavonturen; niet alzoo toch de heeren Coste en Valentin; vooral de eerste was den volgenden dag in een toestand die ons angstige bekommering verwekte, zoo zelfs, dat wij vreesden hem niet weder levend naar Massouah te brengen; er werd ook besloten zoo spoedig mogelijk te trachten hem daarhenen te vervoeren. Het transport per muilezel bleek aldra ondoenlijk te zijn; gelukkig evenwel had ik als schooljongen jaren lang timmerles genomen en maakte ik met behulp van het medegenomen timmergereedschap eene soliede draagbaar uit takken en mos, waarop wij den heer Coste nederlegden, ten einde hem op deze wijze te vervoeren.

Het bleek evenwel, dat onze knechts over den moeielijk begaanbaren weg niet bij machte waren hem langer dan een kwartier te dragen, zoodat ik besloot een van hen op mijn muilezel, onder aanbeveling van den grootsten spoed, naar den heer Paul Wanbockstals te Massouah te zenden, met verzoek ons zoo mogelijk een docter

en in allen gevalle vier sterke mannen te sturen, om den heer Coste wederom naar zijne eigene woning te vervoeren. Dank zij den grooten spoed, waarmede niet alleen onze knecht, maar ook de heer Wanbockstals gereisd had, kwam deze, vergezeld van vier inboorlingen en den zendeling Duflô, reeds na ruim 36 uren tot ons, en na slechts eenige uren rust genomen te hebben, begaven wij ons onmiddellijk op weg, en bereikten den volgenden middag het dorpje Moncoulou, waar de heer Coste, in het nog tamelijk goed geconserveerde, doch verlaten gebouw der zendelingen, in gezelschap van een onzer en van twee knechts, achtergelaten werd, daar te Moncoulou de warmte zich minder drukkend doet gevoelen en men aldaar de zoo schadelijke nachtelijke zeedampen minder te vreezen heeft, dan in het op een uur afstand gelegen Massouah.

William en ik begaven ons, vergezeld van den heer Valentin en onzen knecht Mohamed, naar Massouah, waar wij kennis maakten met zekeren Lemaître, die jaren lang kok aan boord van eene der Cook's stoombooten op den Nijl geweest was, en zich thans te Massouah gevestigd had, in de ijdele hoop van door het oprichten van een logement en het houden eener restauratie goede zaken te kunnen doen. Zijn hôtel bestond uit een groote vierkante loods, waarvan de muren, in plaats van uit steenen of planken, uit matten waren zamengesteld, en die, even als het zeer onvolledige rieten dak, vrijen toegang aan regen en wind verschaften. In genoemd dak was een gat aangebracht, dat tot schoorsteen diende.

Deze loods was door een tusschenwand, welke tot manshoogte was aangebracht, in twee vertrekken verdeeld, waarvan het eene ingenomen werd door vier Fransche werk-

lieden, die, voor een paar dagen te Massouah aangekomen, het voornemen hadden om in Abyssinië fortuin te zoeken. Wat de restauratie betreft, zoo wordt de lezer vriendelijk verzocht zich niet voor te stellen dat die ook maar eenigermate geleek op het café Riche of dat van Doyen; niet alleen de localiteit, welke zeer zeker veel te wenschen overliet, maar ook het menu van de diners, die Lemaître ons, voor 10 franc daags, voor William, Mohamed en mij, aanbood te leveren, was door zijne beperkte verscheidenheid weinig geschikt om zelfs in de verte een flauw denkbeeld te kunnen geven van wat men zoo gewoonlijk van een op Fransche wijze toebereid dineetje verwachten mag. Zijn geheele keuken-repertoire bestond namelijk uit uijen, rijst en schapenvleesch, waarin wij slechts, door het van tijd tot tijd gebruik maken van onzen voorraad medegenomen blikjes, eenige verandering brachten.

Toch waren wij blijde deze gelegenheid gevonden te hebben, wijl wij daardoor ons zelven de zorgen voor het middageten bespaarden en daarbij, voor 2½ franc per hoofd, het recht hadden voortdurend gasten aan onze tafel te noodigen.

De toestand van den heer Coste was gelukkig zoo ver vooruitgegaan, dat hij, reeds den vijfden dag na onze terugkomst, weer naar zijne woning te Massouah getransporteerd kon worden. Toen William en ik hem gingen verwelkomen, ontmoetten wij bij hem, behalve de heeren Wanbockstals en drie Grieken, te Massouah gevestigd, Haggi, Spiro en Perotti, ook zekeren Oostenrijkschen Graaf Zichy, die, alhoewel slechts ongeveer dertig jaren oud, reeds een veel bewogen leven scheen gehad te hebben en gedurende

eenige weken in de provincie Bogos, op acht dagen afstand van Massouah, op de jacht geweest was.

Het toilet van dien Graaf bestond in een wit katoenen jasje en broek, die echter beide in zoo gedelabreerden toestand waren, dat zij te nauwernood nog eenige centen waarde voor de papierfabrieken vertegenwoordigden; verder was hij blootshoofds en zonder schoenen en kousen, zoodat het mij moeielijk viel, in hem een vertegenwoordiger van eene der voornaamste adellijke families uit Oostenrijk te herkennen. Hij verhaalde ons dat hij in de nabijheid van Keren, de hoofdstad van Bogos, zijn tent opgeslagen had, en hem door een of ander toeval alles verbrand was, zoodat hij te nauwernood zijn jachtgeweer en eenige patronen had kunnen redden, en zelfs zijn medegenomen geld gesmolten was, waardoor hij genoodzaakt geweest was om des nachts zonder tent en zonder bed onder den hemel slapende en des daags blootsvoets over rotsen en bergen loopende, met veel moeite te trachten Massouah te bereiken, en zijn eenige voedsel bestaan had in de opbrengst zijner jacht, welke hij zonder boter en zonder pan boven een vuurtje van drooge takken roosterde.

Deze Graaf Zichy heeft in 1876 onder Muntzinger-pacha de eerste expeditie tegen de Abyssiniërs medegemaakt, waarbij hij gevangen genomen en . . . . . . gepaald werd.

Alhoewel de uitslag van onzen jachttoer evenmin als die van den Graaf Zichy bemoedigend mag heeten, besloten William en ik om toch onze binnenlandsche reis door te zetten.

De heer Valentin, echter, was zoo afgeschrikt, dat hij voornemens was zoo spoedig mogelijk weer naar Suez en van daar naar Parijs te vertrekken; hij bood ons de

door hem medegenomen reisbenoodigdheden ter overname aan, waarvan wij een dankbaar gebruik maakten en onzen voorraad, voor slechts een klein geldelijk bedrag, vermeerderd zagen met veldtent, twee goede geweeren, waarvan een Remmington en een jachtbuks, revolver, vele honderde patronen, wollen kleedingstukken enz. enz., en toen den 13den Sept. Zijn Excellentie Muntzinger-pacha, in gezelschap van den nieuw benoemden gouverneur van Massouah, Arakel-bey, per oorlogsfregat Dahali, arriveerde, en mij de 200 p. st. ter hand stelde, welke de heer Anslijn hem voor mij mede gegeven had, begonnen wij met den meesten spoed onze voorbereidselen voor de reis te maken.

Daartoe behoorden in de eerste plaats het engageeren van een tolk, die ons tevens als gids en als chef der karavaan dienst kon doen, en dien wij in de persoon van zekeren Griek, Aristidi genaamd, voor 25 Maria-Thérésia-thâler maandelijksche bezoldiging engageerden. Deze Aristidi beweerde geheel op de hoogte te zijn van de ressources, gebruiken en talen der binnenlanden, vooral van Abyssinië, waarmede hij gedurende vele jaren smokkelhandel gedreven had, en werd door ons belast om onmiddellijk werk te maken van de noodige knechts, lastdieren en wel ossen, daar die beter dan de kameelen over den rotsachtigen bodem kunnen voortkomen, vivres, als: rijst, zout, boter, meel, maïs, enz., lederen zakken (gerbes) om het water en de vivres in te bewaren enz.

Den volgenden dag na zijne aankomst gingen wij Z. Ex. Muntzinger-pacha verwelkomen en maakten daar kennis met den heer Fladde, die voornemens was zich als zendeling van een Duitsch genootschap naar Abyssinië te begeven, en den nieuwen gouverneur, Arakel-bey, neef van den gewezen

eersten Minister van Egypte, Nubar-pacha, die zijn opvoeding in Frankrijk had genoten en te Kaïro onder de jeunesse dorée nog al een eerste viool gespeeld had.

Daar ik echter Massouah niet verlaten wilde, zonder een volledig overzicht van den in- en uitvoerhandel verkregen te hebben, wendde ik mij tot Z. Ex. Muntzinger-pacha met beleefd verzoek mij daarin wel te willen helpen, en Z. Ex. was zoo vriendelijk mij den heer Hagemacher, een Duitscher in Egyptische dienst, daarvoor aan te wijzen, welke door hem belast was met statistieke tabellen dezer plaats.

Deze verschafte mij de meest uitvoerige opgaven, deelde mij mede dat het cijfer van den jaarlijkschen uitvoerhandel van Massouah ruim 2,000,000 franc bedroeg, dat Z. Ex. zich vele moeite gaf om, door aanmoediging van de cultures in de binnenlanden en een streng, doch rechtvaardig beheer der hem aanvertrouwde belangen, dit cijfer jaarlijks te doen toenemen, en het weldra blijken zou, dat, wanneer de wegen en de andere communicatie-middelen met de binnenlanden in voldoenden staat gebracht waren, Massouah, als centraalpunt voor den geheelen handel van dit gedeelte van Oost-Afrika, eene groote toekomst te gemoet ging.

Ik stel mij voor aan het einde van dit hoofdstuk den lezer een beknopt verslag van dezen handel mede te deelen.

Den 19den December, dus bijna eene week na aankomst van den pacha, heerschte eene groote drukte in het stadje, door de verschijning van een Franschen oorlogsbodem, een aviso, Ducouëdic genaamd, waarvan verscheidene officieren, waaronder de commandant, en vele troepen met hunne geweeren aan wal kwamen en aan de haven op het plein

post vatten. De commandant begaf zich, vergezeld van twee officieren en een gedelegeerde van het Egyptische gouvernement, naar het Fransch consulaat, om zich van daar, in gezelschap van den heer Paul Wanbockstals, die tijdens de afwezigheid van den heer E. de Sarzec het Fransche consulaat waarnam, naar den pacha te begeven. De zaak was deze: het Fransche gouvernement had, eenige maanden geleden, aan den heer de Sarzec vóór zijn afreizen naar Abyssinië een paar kisten met eenige jachtgeweeren en revolvers als geschenk voor koning Johannes van Abyssinië gezonden. Muntzinger-pacha, destijds te Massouah aanwezig, had, op welke wijze dan ook, kennis bekomen van den inhoud dezer kisten en had aan de douane order gegeven om bij aankomst daarop beslag te leggen.

Hetzij hij dit deed uit persoonlijke animositeit tegenover den Franschen vice-consul, met wien hij op geenen al te vriendschappelijken voet stond, dan wel om te beletten, in gevolge de aan hem van regeeringswege toegezonden instructies, dat er geene wapens, over de Egyptische grenzen, Abyssinië ingevoerd werden, — zeker is het dat hij door deze handeling zijne macht te buiten ging en zich scherpe verwijten van zijn gouvernement op den hals haalde. Hij had geen recht, volgens de traktaten, welke Egypte met de vreemde mogendheden gesloten heeft, om te beletten, dat een consul wat dan ook ontving, en ware hij slim geweest, dan had hij eenvoudig van zijne macht gebruik gemaakt om te voorkomen, dat deze kisten met wapenen het huis des consuls wederom verlieten en over de grenzen Abyssinië werden ingevoerd. Door zijne handeling van reeds beslag te leggen op deze kisten, waarvan hij den inhoud moest ignoreeren, vóór zij in de woning van den

consul gedeponeerd waren, schond hij de bestaande verdragen en was hem thans door zijn gouvernement de verplichting opgelegd, om, onder aanbieding van vele verontschuldigingen, in 't publiek en in tegenwoordigheid der Fransche troepen, aan den heer Wanbockstals, als vertegenwoordiger van den Franschen consul, deze kisten wederom ter hand te doen stellen en naar het Fransche consulaat te doen bezorgen. Het oorlogschip bleef nog een paar dagen te Massouah vertoeven, gedurende welken tijd William en ik bijna voortdurend aan boord waren en aan de gezellige officierstafel, alsmede in de hut van den commandant menig aangenaam uurtje doorbrachten.

Het schip was, zooals trouwens alle Fransche oorlogschepen, keurig netjes in orde, en vooral trok het groote stuk geschut, dat voor op de plecht stond, bijzonder mijne aandacht, wijl de officieren beweerden, dat het een projectiel van 50 kilo zwaarte op 8000 meter afstand slingerde.

Alhoewel Massouah geene koffiehuizen, danshuizen of cafés chantants bezit, zijn er toch inrichtingen waar eenige Abyssinische dames den welkomen gast een glas honigwijn (tetch) aanbieden. William en ik hadden echter deze localiteiten nimmer bezocht, maar de Fransche officieren, die 's avonds aan wal kwamen, lieten niet na den heer Paul te verzoeken hun dit volgens hunne meening eenig poëtische deel van Massouah te laten zien.

Na door eenige nauwe straatjes te zijn gegaan, kwamen wij aan eene vermolmde deur, die ons toegang tot een binnenplaats verschafte, waarachter eene zeer lage, vervallen, rookerige en in denzelfden stijl als ons hôtel van mat gebouwde woning stond. De eenige verlichting, die in dit donkere hok aanwezig was, werd veroorzaakt door een

smeulend vuur van gedroogden kameelenmest, die, zoo ook al eenige warmte, zeer zeker weinig aangenamen geur verspreidde, maar die over geheel Egypte, waar men nergens hout, steenkolen of turf vindt, als de meest geschikte brandstof door de bevolking gebruikt wordt.

Toen onze oogen eenigermate aan de duisternis gewend waren, ontdekten wij, in een hoek van het vertrek, twee zwarte gestalten, die geene beweging maakten, niet opstonden om ons te verwelkomen, geen geluid van zich gaven en slechts een zeer geprononceerde lucht van knoflook en bedorven boter verspreidden. De heer Paul helderde ons dit problema op, door ons mede te deelen dat het eerste een voornaam deel van hun voedsel uitmaakte, en zij zich met het tweede in groote hoeveelheden bij wijze van pomade of haarolie het hoofdhaar en verdere lichaam insmeerden.

Daar wij echter gekomen waren om »tetch" te drinken, en zeer begeerig waren deze zwarte schoonen beter te kunnen aanschouwen, werd het vuur door ons aangewakkerd door er de geheele dag-productie van een kameel op te werpen, en ontstak de heer Paul een paar kaarsen, die hij, beter met dergelijke gelegenheden bekend dan wij, voorzichtigheidshalve medegenomen had.

Wat ons oog toen te aanschouwen en onze tong toen te proeven kreeg is met geen pen te beschrijven.

Om met een Batavier in het Walhalla gerstenbier uit de schedels hunner overwonnen vijanden te drinken, of door eene Hebe mij nectar of ambrozijn, ja, al was het haantjesale, te laten toedienen, is iets waaraan ik mij hoogst waarschijnlijk binnen korten tijd zoude kunnen wennen, maar om van eene viese, glibberige, slecht riekende, zwarte Abys-

sinische schoone uit een gebroken aarden pot bedorven honigwijn te drinken, is iets wat onze krachten te boven ging, en na de gebruikelijke 2 piaster of 25 cent per hoofd in haar schoot gedeponeerd te hebben, spoedden wij ons allen om het hardst uit dit hol om in de vrije lucht weer eens frisch te kunnen ademhalen.

Te Massouah wonen eenige honderden Indiërs, welke uit Hindostan zich aldaar vestigden om zaken te doen, zoo mogelijk geld te verdienen en dan naar hun vaderland terug te keeren; deze noemen zich Banians, zijn krachtig en gezond van gestel, zijn zwart, doch hebben een aangenaam uiterlijk, zijn intelligent, actief en sober en zeer zeker het meest beschaafde gedeelte van de bewoners van Massouah. Niet alleen dat deze secte, die heidenen zijn, nooit vleesch eten of iets dat geleefd heeft of van levende wezens afkomstig is, dus ook nooit boter, melk of eijeren gebruiken, maar zelfs trachten zij, zooveel als in hun vermogen is, het leven der voor den mensch tot voeding bestemde dieren te beschermen, door van den slager, die voornemens is een geit of schaap te slachten, deze voor grof geld af te koopen en daarna de vrijheid te geven, ja dikwijls op eigen kosten te onderhouden. Zij dragen als herkenningsteeken eenen zilveren gordel om hun middel, en zekeren Mersen, die destijds hun chef was en dien ik meermalen gelegenheid had te ontmoeten, vereerde mij niet alleen een van deze gordels, maar ook eene groote godsdienstige teekening. Tot hem wendde ik mij om mijne Napoleons en ponden sterling om te wisselen in het eenige soort van geld dat in Abyssinië koers heeft, namelijk de Oostenrijksche Maria-Theresia-thaler, waarbij men echter bijzonder op het volgende oplettend moet wezen: eerstens

moet het geldstuk geheel gaaf, ongesnoeid en zonder gaatje zijn; tweedens: moet de beeldenaar van Maria Thérésia er op staan; derdens: moet het geldstuk voorzien zijn van 't jaartal 1780; vierdens: moeten niet alleen de acht puntjes van den diadeem, maar ook de agraaf en de beide letters S. F., welke onder de buste staan, geheel onbeschadigd en duidelijk zichtbaar zijn.

Mocht één van deze hoedanigheden ontbreken, dan is men zeker dat geen Abyssiniër het geldstuk zelfs onder aanzienlijke korting zal willen aannemen; ander geld kent men in Abyssinië niet; goudgeld of pasmunt is in 't geheel niet gangbaar, en jaarlijks worden aan de munt in Oostenrijk nog voor een aanzienlijk bedrag van deze thalers uitsluitend voor den handel met Abyssinië geslagen. Dit geldstuk, dat door de Abyssiniërs »bir" en door de Arabieren »Abou Noucta" genaamd wordt, heeft een innerlijke waarde van 5 franc 25 centimes en is van nagenoeg zuiver zilver geslagen.

Door ons geld in deze thalers om te wisselen, hadden wij ruim 2,000 thaler ter onzer beschikking, en moest onze groote voorraad van kralen, katoenen goederen, messen, spiegeltjes enz., ons tot klein geld dienen, totdat wij later gelegenheid zouden gehad hebben om voor eenige thalers, in Abyssinië zelve, stukken bergzout te koopen, die, alle op dezelfde grootte gemaakt, daar als pasmunt gebruikt worden.

Daar het medenemen van eenen grooten voorraad van dit klein geld dus nog al lastig, en ook kostbaar is, — want ik had later in Abyssinië meermalen drie ezels met klein geld of wel stukken zout geladen — spreekt het van zelf, dat de waarde van dit zout afhankelijk is van de plaats

5

waar men zich bevindt, of den afstand waarop deze plaats van de zoutgroeven verwijderd is.

Bijvoorbeeld in Adoua koopt men in den regel 22 à 24 stukken zout voor een thaler. Aan de Takassee krijgt men er 18 en in Gondar slechts 12 stuks voor.

Voor huiselijk gebruik wordt in Adoua meestal gewoon ruw keukenzout genomen, dat men uit Egypte invoert en aan de bewoners beterkoop te staan komt, dan de stukken bergzout; in 't zuiden echter bezigt men deze stukken niet alleen als pasmunt, maar ook voor het toebereiden van spijzen.

Gelijk reeds te voren is medegedeeld, ligt tusschen Massouah en het vasteland, waarop Monkoulou gelegen is, nog een klein eilandje, dat met Massouah en Monkoulou door eenen dijk verbonden is, waaronder de waterleiding loopt, welke Massouah van drinkwater voorziet. Dit eilandje is slechts weinig bewoond; er bevindt zich een lazareth voor militairen, dat echter mij weinig deed denken aan het hôtel des invalides te Parijs of aan Bronbeek bij Arnhem; het bepaalde zich bij eene verzameling slecht getimmerde hutten, waar destijds verscheidene soldaten in hevige mate aan scheurbuik lijdende waren. Wat ons echter trof, was de ontzaggelijke hoeveelheid gieren, die op dit eiland aanwezig waren en meerendeels kolossale afmetingen hadden en waarvan ik er een schoot, die 1 el 95 dm. vlucht had.

Deze groote hoeveelheid gieren moet men voornamelijk toeschrijven aan de gewoonte, welke de Arabieren, niet alleen te Massouah, maar over geheel Egypte, hebben om hun vee of lastdieren, die aan een of andere ziekte gestorven zijn, nooit te begraven, maar op een open plaats

buiten de kom van een stad of dorp te werpen, waar ze dan tot voedsel der hyena's, honden of gieren strekken, zoodat het, in Alexandrië en Kaïro zelfs, dikwijls zeer gevaarlijk is des avonds na zonsondergang buiten de poorten te wandelen, om de vele honden, welke, door den honger gedreven, zich niet ontzien zelfs de menschen aan te vallen.

Ten einde eenigermate te gemoet te komen in de kosten, welke deze dijk en waterleiding veroorzaakt hadden, heeft Z. E. Muntzinger-pacha bij den uitgang der stad Massouah een tol geplaatst, waar elk mensch, groot of klein, zoowel bij het ingaan als bij het uitgaan, 5 paras (ongeveer 1¼ cent) betalen moet, en dezen tol voor 13,000 franc 's jaars verpacht.

Terwijl William en Aristidi zich bezig hielden met het aannemen van de noodige knechts, het aanschaffen van lastdieren en het doen van de vereischte inkoopen tot het completeeren van onzen voorraad reisbenoodigdheden, als: touw, spijkers, paklinnen, gelooide buffelhuiden, lederen zakken enz., drinkwaren, als: wijn, bier, cognac, vermouth en een half dozijn fleschen champagne, zoomede eetwaren, als: conserves in blik, zout, peper, olie, azijn, meel, rijst, maïs, honig enz., — maakte ik, met behulp van het deels medegenomen, deels te Massouah gekochte gereedschap, twee vouwstoeltjes, eenige sterke kisten, vooral voor de patronen en het keukengereedschap, en een tafeltje ongeveer 75 centimeter vierkant, dat ons later in de tent van veel dienst zou zijn, en, geheel uit elkander genomen en in tweeën gevouwen, gemakkelijk te vervoeren was. De overige bagage werd zooveel mogelijk in ledige wijnkisten gepakt, welke ons welwillend door den heer Coste afgestaan

werden; terwijl de groote stukken, als: tent, veldbedden en de balen met meel en rijst, enz. in sterke zakken, van ossenhuiden genaaid, geborgen werden, ten einde te voorkomen dat deze artikelen door eventueele regens beschadigd werden.

Niet alleen dat ik alle kisten van 1 tot 42 genummerd had, maar ik verzocht ook bovendien aan William om nauwkeurig boek te houden van den inhoud van elk dier kisten, en telkenmale, wanneer wij later op reis een gedeelte van dien inhoud verbruikten, daarvan nota op 't register te houden, om zoodoende steeds op de hoogte te zijn van onzen voorraad vivres, en dien zoo noodig te kunnen completeeren dáár, waar de gelegenheid zich daartoe zou voordoen.

Ten einde echter bij elke halte of bij elken maaltijd niet in de noodzakelijkheid te zijn voor de verschillende benoodigdheden vele kisten te moeten openen, en 's avonds bij het afladen der lastdieren zoo min mogelijk de met sterke touwen zamengebonden pakken en kisten los te maken, en zoo den volgenden morgen bij het opladen zooveel mogelijk tijd te besparen, had ik, behalven de kist voor keukengereedschap bestemd en waarin ook nog plaats was voor eenige comestibles, een tweede kist gemaakt, die, even groot, met eene sorteering van diversen gevuld werd, zoodat dezer inhoud ons minstens drie dagen strekte en wij dus slechts eenmaal in de drie dagen de andere kisten behoefden te openen.

Tot dusverre had William getoond de aangenaamste reiscompagnon te zijn, welken ik mij had kunnen wenschen; hij was opgeruimd en gezond, en betoonde mij eene genegenheid, welke ook door mij voor hem gevoeld werd, en

wat ons de gevaren aan de voorgenomen reis verbonden met moed onder de oogen deed zien.

Wij waren reeds zes weken in Massouah geweest, zonder dat zich bij hem weer die zenuwachtige gejaagdheid geopenbaard had, welke mij eenmaal te Djedda en eenmaal te Souakim zooveel bekommering had veroorzaakt; den avond echter vóór ons vertrek, dat op den namiddag van den volgenden dag bepaald was, bespeurde ik bij hem wederom diezelfde verschijnselen ; hij was afgetrokken, zenuwachtig en bleek, zat bijna den gänschen namiddag met 't hoofd in de hand te peinzen, en was er niet toe te bewegen om, zooals wij elken dag deden, des avonds, vóór het naar bed gaan, nog een kleine wandeling te maken.

Het scheen evenwel dat hij thans behoefte voelde om voor mij zijn hart uit te storten, wellicht wijl hij mij nader had leeren kennen en overtuigd was, dat ik hem toonen zou zijn vertrouwen waardig te zijn. Ik was bezig in mijn journaal mijne opmerkingen van dien dag aan te teekenen, waarbij ik voornamelijk een misbruik behandelde, dat op al de marktplaatsen in de binnenlanden heerscht, waar namelijk de autoriteiten dikwerf gebruik maken van hun gezag om de landbewoners, welke hunne waren ter markt komen brengen, te dwingen hunne artikelen aan hen tegen een door hen zelven bepaalden prijs af te staan, en het den verkooper niet toegestaan wordt om deze waren aan anderen te verkoopen, die wellicht, ja zelfs hoogst waarschijnlijk, een veel hooger bod zouden doen. Ik dacht William bezig met zijne brieven en couranten te lezen, welke de laatste boot van Suez hem gebracht had, toen hij op eens opstond, aan mijn, door één kaars verlicht tafeltje kwam zitten, en mij vroeg — of ik aan voorspellingen geloofde.

Ik zag uit de gejaagdheid, waarmede hij mij die vraag deed, dat hij met zekeren angst mijn antwoord te gemoet zag; toch, meende ik, hem mijne meening niet te mogen verzwijgen en zeide hem, dat, alhoewel ik in beginsel geene waarde hoegenaamd hechtte noch aan voorspellingen, noch aan spiritisme, droomen, tafeldans, klopgeesten of wat ook, ik echter te dikwerf de vreemdste gevallen niet alleen gehoord, maar bijgewoond had, om zonder meer alles voor belachelijk of ongerijmd te durven verklaren, en dat, schoon het zeer gevaarlijk is en van een geëxalteerde verbeelding getuigt om alles zonder onderzoek als bovennatuurlijk aan te nemen, het mijns inziens niet alleen zeer dom, maar zeer verwaand is, om per se alles te loochenen wat wij niet vatten kunnen, en wij daardoor zouden toonen in beschaving niets hooger te staan, dan onze voorvaderen uit de middeleeuwen, die alles, wat zij niet begrepen, aan tooverij en duivelskunsten toeschreven, die verdachte personen tot den brandstapel veroordeelden en een Galileï en een Salomon de Caus in gevangenis en gekkenhuis opsloten, wijl de een het volgens hunne meening verwerpelijk denkbeeld opperde, dat de aarde om de zon draaide, en de tweede dat de door hem ontdekte kracht van den stoom een geheelen ommekeer van zaken in de wereld zoude teweegbrengen.

Mijn antwoord scheen William echter geenszins te bevredigen; want hij vroeg mij, of ik hem dan ook een paar gevallen konde mededeelen van voorspellingen die uitgekomen waren. Ten einde aan zijn verzoek te voldoen, verhaalde ik hem het volgende:

Ik was naar Egypte gegaan met het vaste voornemen er slechts 4 of 5 maanden te vertoeven, om dan weer naar Holland te repatrieeren, en had dus mijn intrek genomen

in het hôtel Abbat, waar ik twee kamers bewoonde en mijn middagmaal gebruikte. Toen ik reeds voorbereidselen voor de terugreis maakte, na, in gezelschap van den heer Saunders, officiër van het Engelsch-Indische leger, Palestina en Syrië tot aan Baalbek bereisd te hebben, ontmoette ik op zekeren dag, bij eene dame aan huis, die ik eene visite bracht, eene oude Arabische vrouw, het echte type van eene tooverkol, die uit de lijnen der hand, uit eenige hoofdharen en uit een in 't Arabisch geschreven boek, aan deze dame de toekomst voorspelde.

Toen mijne vriendin bemerkte dat ik onwillekeurig glimlachte, zeide zij mij met het ernstigste gezicht, dat ik een »impie" was, dat die oude vrouw beroemd was, niet alleen onder hare landgenooten, maar zelfs onder de elite der Europeesche dames, en hare voorspellingen bijna altijd uitkwamen, ja zelfs dat zij mij ernstig aanraadde ook door haar mij de toekomst te laten voorspellen. Deels uit nieuwsgierigheid, deels om mijne vriendin niet te contrarieeren, en ook om die arme vrouw op fatsoenlijke wijze een aalmoes te kunnen geven, liet ik mij ook door haar een drietal hoofdharen uittrekken en prêteerde mijn linkerhand tot het gevorderde onderzoek der levenslijnen; alhoewel ik hoegenaamd geene waarde hechtte aan die voorspellingen, noteerde ik op verzoek van mijne vriendin alles getrouw wat die mislukte mummie mij zeide, hetgeen op het volgende neêrkwam:

1°. 'k Zou binnen kort een woning huren; dáár aanvankelijk onaangenaamheden hebben en op vreemde wijze bestolen worden.

2°. Ik zoude eene groote reis doen, veel met moeielijk-

heden van allen aard, ziekten en gevaren, te kampen hebben, maar gezond terug komen.

3°. Ik had een specialen vriend, die zwarte haren had; die was mij valsch, en het zou mij spoedig blijken hoe verkeerd ik had gedaan met op die vriendschap te rekenen.

Voorts nog twee andere punten, die ik echter niet noemen wil, wijl die nog niet in vervulling gekomen zijn.

Ik antwoordde aan die vrouw, dat wat het eerste betrof, zij zich vergiste, wijl ik voornemens was, in 't hôtel Abbat te blijven totdat ik Egypte zou verlaten. Zij zeide echter dat ik zeer zeker binnen kort eene woning zoude nemen en daarin ondervinden wat zij mij voorspeld had.

Omtrent de reis deed ik haar opmerken, dat zij, door mij die te voorspellen, geene groote mate van zienerskunst verried, want, dat zij, wetende dat ik Europeaan, misschien wel dat ik Hollander was, gemakkelijk kon nagaan, te meer daar ik in een hôtel woonde, dat ik binnen korten tijd eene groote reis, namelijk de huisreis zoude doen.

Zij hernam echter dat ik eene heel andere en veel grootere reis moest maken, en hoewel zij volstrekt niet wist wanneer of waarheen, deze reis toch binnen weinige jaren door mij zoude gedaan worden.

Wat het derde aanging, moest ik erkennen een vriend en wel eenen zeer specialen vriend met zwarte haren te hebben, doch deelde haar mede ten volle overtuigd te zijn dat hij, alle reden hebbende om mij getrouw te blijven, al was het ook slechts uit eigenbelang, wel nooit de verrader of de valsche vriend zou worden, van wien zij mij voorspelde.

Toen ik William deze profetie medegedeeld had, vroeg hij mij, of ik reeds in de gelegenheid geweest was om de waarheid dier voorspellingen aan mijn ondervinding te toetsen, en ik antwoordde hem, dat ik in Alexandrië, na een verblijf van 5 maanden in het hôtel Abbat, den raad mijner vrienden, om nog 1 of 2 jaar in Egypte te blijven, opgevolgd had, en toen een eigen woning nam; dat ik daar aanvankelijk met ongesteldheden had te worstelen; dat de vrouw des huizes, Kati Metaxa, ziek was geworden, typhus had gekregen en plotseling zonder middelen achter te laten gestorven was; dat ik 13 malen door eenen dief, die des nachts gewapend in mijn slaapkamer kwam, bestolen werd, en na gedurende 4 maanden te vergeefs getracht te hebben met behulp der politie hem te vangen, ik eindelijk, geholpen door een der kawassen van 't consulaat en niet zonder bloedvergieten, den dief gevangen had; dat door de Egyptische politie, die wij er onmiddellijk bij geroepen hadden, bij den dief in zijnen gordel geldstukken gevonden werden, welke door mij, met voorkennis der politie, van een slechts aan haar en mij bekend teeken voorzien waren, en dat alhoewel dus de dief »en flagrant délit" en in bezit van het corpus délicti betrapt was, hij niettegenstaande dat alles binnen acht dagen wederom op vrije voeten was gesteld, en alle moeite, die ons consulaat zich gaf, afstuitte op den onwil en de indolentie van de Egyptische justitie, om den dief te doen straffen en mij in het rechtmatige bezit te herstellen der 3000 francs, welke hij mij ontvreemd had; dat ik voorts nimmer plan had gehad deze reis in de binnenlanden te ondernemen, maar nu met hem bezig was dat deel der voorspellingen te bewaarheden, en wat den valschen vriend betrof, dat ik dien werkelijk had leeren

kennen, na meer dan twee jaar zeer intiem met hem omgegaan te hebben, als iemand die mijne vriendschap slechts zocht om voordeel van mij te trekken, en door 't leenen van gelden, die hij prompt vergat terug te geven, mij getoond had hoeveel waarde ik aan zijn vriendschap mocht hechten.

William bleef eerst gedurende eenigen tijd in gepeins stil zitten, en vroeg toen: weet gij mij nog een ander voorbeeld aan te halen? Ik verhaalde hem toen de volgende voorspelling, welke door eene Arabische vrouw uit de provincie Bogos aan Z.E. Muntzinger-pacha gedaan was, en welke mij slechts weinige dagen vroeger in vertrouwen door den gouverneur van Massouah, Arakel-bey, medegedeeld werd, destijds weinig denkende, dat deze voorspelling toen slechts ten deele, later ten volle bewaarheid zou worden. Arakel-bey verhaalde mij namelijk, dat Z. Ex. in het jaar 1866, als vice-consul van Frankrijk te Massouah gevestigd, deze Arabische vrouw ontmoette, en zij hem toen voorspelde, dat hij binnen vier jaar gouverneur-generaal (pacha) van die geheele streek zoude zijn, en binnen 10 jaar eenen geweldigen dood zou sterven. Toen ik William dit verhaalde was werkelijk het eerste deel der voorspelling reeds uitgekomen, wijl Muntzinger in 1870 door den tegenwoordigen Khedive Ismaël tot gouverneur van Massouah en aanliggende landen benoemd werd, zoo ik mij niet vergis op een salaris van 80,000 franc 's jaars, welk cijfer echter gemakkelijk op het twee- à drie dubbele verhoogd kan worden door zekere voordeelen aan de betrekking verbonden en waarvan ik reeds vroeger melding maakte; dat deze benoeming te meer bevreemding moet wekken, wanneer men eerstens in aanmerking neemt, dat Muntzinger

Zwitser, ergo Europeaan van geboorte was, tweedens Christen, en derdens consul van Frankrijk, en het dus gemakkelijk te begrijpen is, dat niet alleen de Arabische bevolking, maar vooral vele pachas uit de omgeving van den onderkoning weinig met deze benoeming ingenomen waren, en Muntzinger door het enkel feit zijner benoeming zich vele vijanden op den hals gehaald had.

(Wat mij thans, terwijl ik dit schrijf, van deze voorspelling bijzonder treft, is, dat Muntzinger-pacha werkelijk 10 jaren na de voorspelling, in 't begin van den oorlog tusschen Egypte met de Abyssiniërs, door dezen overvallen is geworden, terwijl hij aan het hoofd stond van 1500 man troepen en vergezeld was van Arakel-bey en Graaf Zichy, — van wien ik reeds vroeger melding maakte, en die ook wederom ditmaal voor zijn genoegen in die streken op de jacht zijnde en uit nieuwsgierigheid dezen eersten veldtocht der geregelde Egyptische troepen tegen de woeste en slecht gewapende horden der Abyssiniërs medemaakte — en niet alleen de 1500 man troepen in de pan gehakt werden, maar zoowel Muntzinger als Arakel en Graaf Zichy levend gevangen en kort daarop gepaald werden.)

Ziet ge wel, zeide William, dat gij zelf ook aan voorspellingen gelooft; ik antwoordde hem, dat ik volgaarne toegaf dat meermalen voorspellingen zijn uitgekomen, maar dat ik niettemin het voor zeer gevaarlijk bleef houden om onvoorwaardelijk aan voorspellingen geloof te hechten, wijl men daardoor al ligt in hetzelfde zwak der fatalisten verviel en door onbepaald geloof te hechten hetzij aan eene lichte of aan eene donkere toekomst, alle energie verdoofd zou worden.

Nu, ving William aan, laat ik u dan vertellen wat *mij* voorspeld geworden is, en wellicht zult gij niet alleen de reden billijken, die mij zoo dikwijls beangst maakt, maar mij mogelijk met raad en daad ter zijde willen staan, wanneer voor mij de ure des gevaars mocht aanbreken. Ik was in de maand Augustus op de groote kermis te Tantah en maakte eene wandeling door de stad in gezelschap van eenige vrienden, die evenals ik nog nimmer deze plaats bezocht hadden, en wij waren allen vol illusiën van het vreemde en woelige schouwspel, dat ons deze opeenhooping van een paar maal honderdduizend menschen, in eene stad van slechts 20,000 inwoners, te zien zoude geven. Buitendien is Tantah in dien tijd het toevluchtsoord van de zoo ten onrechte wereldberoemde Egyptische almées of danseressen, waaronder men wel enkele malen zeer schoone vrouwen vindt, doch slechts zeer zelden goede danseressen. Zooals gij weet, staan deze almées juist niet in een reuk van heiligheid en hebben over 't algemeen, ja bijna zonder uitzondering, een zeer vrij begrip van zedelijkheid.

Dit wetende en onder haar een zeer schoon meisje, Alayou genaamd, ziende dansen, maakte ik geen bezwaar haar mijne hulde te betuigen door het aanbieden van eenen gouden Napoleon (in het Arabisch »biente" genaamd), welk geschenk, waarop zij geenszins gerekend scheen te hebben, op haar niet alleen een zeer aangenamen indruk maakte, maar ook nauwelijks was de dans ten einde of zij kwam familiaar naast mij zitten en peuzelde in alle stilte een enorme massa zoetigheden op, die zij zich voor mijne rekening liet toedienen.

In 't kort, wij waren spoedig zeer intiem en gedurende de twee dagen die ik nog te Tantah bleef, week zij niet van

mijne zijde. Ik wist toen echter niet, dat zij in gezelschap van eenen man, broeder of minnaar, reisde, want eerst na den tweeden dag kwam een dergelijk zwart individu naar ons toe, die mij met zijn leelijke gezicht op zulk eene valsche wijze aankeek, dat mij onwillekeurig eene huivering door de leden voer, en zonder eenig verwijt tot Alayou te richten, spuwde hij haar in 't aangezicht en vertrok wederom, echter in 't heengaan nog eenen wraakzuchtigen blik op mij werpende. Ik trachtte met mijn gebrekkig Arabisch, dat zij echter ook niet zeer vlot sprak, — want later vernam ik dat zij eigenlijk eene Abyssinische was, — van haar te vernemen wat dit beduidde, doch kon reeds aan haar gezicht zien dat zij niet alleen hevig verschrikt, maar zelfs doodelijk beangst was. Zij verhaalde mij dat deze man, met wien zij van kinds af opgegroeid was, haar met zijne liefde vervolgde, dat zij hem niet uit kon staan, maar dat, waar zij ook heenging, om met dansen geld te verdienen, hij steeds en meestal geheel onverwacht voor haar stond. Zij verhaalde voorts dat die man haar gezegd had dure wraak te zullen nemen op allen van wie zij blijken van liefde zoude aannemen, en gaf mij niet onduidelijk te kennen, dat wellicht thans mijn leven zelfs eenig gevaar liep.

Kort daarop ging ik weer naar Kaïro, en zoude hoogst waarschijnlijk het geheele voorval spoedig vergeten hebben, wanneer niet eene voorspelling mij dat weêr levendig voor den geest had gebracht.

Ik zat namelijk, met nog twee Engelschen, onder de veranda van 't New-hôtel, toen een Arabische goochelaar zijne kunsten aan ons kwam vertoonen, en na eenige vlugge toeren zoowel met slangen als met de gebruikelijke bekers

gedaan te hebben, en misschien lekker gemaakt door de drie rupiën (*f* 3.50), welke wij hem gegeven hadden, naderde hij ons schoorvoetend, en half fluisterende deelde hij ons mede dat hij ook voorspellen kon. 't Was te warm om te wandelen, wij verveelden ons, en dus meer uit behoefte om weer een kwartiertje te dooden, dan wel uit geloof in zijne voorspellingsgaven, lieten wij ons ieder op onze beurt waarzeggen.

Mijne twee vrienden werd op de gebruikelijke wijze eene serie van gelukkige zaken voorspeld. Zij zouden slechts nog eenige moeielijkheden hebben te overwinnen, en dan een lieve vrouw, engelen van kinderen, hooge positie, lang leven en groot fortuin. Bij mij echter trok hij een donker gezicht, tuurde lang in de hand, keek mij quasi medelijdend aan, en zeide toen: »uw levenslijn wordt door zwarten man, die van 't zuiden komt, afgesneden."

Ik dacht onwillekeurig terug aan mijne ontmoeting met Alayou, en was, behoef ik het u te zeggen? min of meer ontstemd door die voorspelling. Ik vroeg hem: »kunt gij mij niet zeggen waarvoor ik mij in acht moet nemen," waarop hij mij antwoordde: »niemand kan zijn »kismet" ontloopen, doch hoed u voor dadels."

Niet alleen dat ik sinds dien tijd niet ophoud aan die voorspelling te denken en nooit meer dadels gegeten heb of zal eten, maar toen gij mij te Djedda en te Souakim zoo geagiteerd zaagt, was het mij beide malen voorgekomen alsof ik onder de Arabieren den minnaar van Alayou herkende, die juist deed of hij mij niet zag, maar van wien ik niettemin bemerkte dat hij alle mijne bewegingen gade sloeg. Zooverre William.

Nu had ik meer gehoord dat de Abyssiniërs een meer

dan wraakzuchtig volk zijn, maar kon toch moeielijk aannemen dat die man William overal zoude vervolgen, en wat die voorspelling betrof, kon dit zeer goed een omkooperij geweest zijn, om William schrik aan te jagen. Ik deelde hem dit mede, doch verzocht hem tevens dringend om, mocht hij, waar dan ook, wederom dien man meenen te herkennen, mij onmiddellijk te waarschuwen, want ik wilde hem niet alleen zelf zien, maar was voornemens dan de autoriteiten van de plaats waar wij ons bevinden zouden te verzoeken, dien man te vragen, wie hij was en waarom hij zich overal vertoonde waar William zich bevond Ik trachtte hem verder zooveel mogelijk dit onwaarschijnlijk gevaar uit het hoofd te praten, hetgeen mij echter slechts ten deele gelukte; alhoewel ik ten minste reeds dit gewonnen had, dat William er thans kalm met mij over sprak, telkens als dit onderwerp wederom aangeroerd werd.

Den volgenden ochtend, den 29sten dag van ons verblijf te Massouah, gingen wij onze afscheidsvisites maken, en ten 12 ure 's middags begonnen de knechts de ossen en muilezels te beladen, dat natuurlijk de eerste maal niet alleen veel tijd, maar ook veel zorg vereischte, wijl men zooveel mogelijk trachten moet dat elk dier gelijkelijk belast is en de beide pakken of kisten, waarmede elk lastdier beladen wordt, dezelfde zwaarte hebben; het spreekt van zelf dat men de sterkere beesten iets meer belasten kan dan de zwakkere, hoewel de eigenaars van de ossen, die zelve medegaan, er niet dan met moeite en veel geschreeuw toe te bewegen zijn om hunne ossen, al waren ze ook zoo sterk als olifanten, slechts enkele kilo's meer te doen dragen dan de zwakkeren. Aristidi wist echter patent met hen om te springen; hij was zeer sterk, ruw en sprak vloeiend

Arabisch, en ontzag zich niet, om zoo noodig den een of anderen onwilligen eigenaar van het terrein af te werpen en zijn os zonder zijne hulp te beladen, die het dan in den regel ook zwaar te verantwoorden had.

Aristidi had 9 ossen en 6 muilezels gehuurd, behalve de 2, welke William en ik berijden moesten, en nog een derden, die als reserve medeging voor 't geval dat een onzer muilezels het een of ander toeval overkwam; terwijl de knechts, zoowel Aristidi en Mohamed als de anderen, te voet moesten gaan. De huur dezer lastdieren, welke ons tot Asmarah vergezellen zouden, was met inbegrip van het loon der hen begeleidende knechts, »en bloc" op 30 thaler bepaald.

Onze karavaan bestond dus uit:

William en mij; voorts Aristidi, chef der karavaan en der knechts; Mohamed, kok; Jean Galata, een Abyssiniër, die Fransch sprak, als tolk, tegen 3 thaler per maand; en verder de volgende knechts tegen 2 thaler per maand: Gedanou, Fenta, Tessana, Gabré Mariam, Brou, Ferrata, Tala, Aldou en Jachja, welke laatste speciaal met de zorg voor de ons toebehoorende dieren belast was, en die, hoewel drie kwart idioot, ons tot aan het einde van onze reis trouw en eerlijk gediend heeft, en door zijne zorg en gehechtheid voor de dieren, waarvan hij er later tot 24 toe onder zijne hoede had, ons van zeer veel dienst is geweest.

Ter begeleiding der ossen en muilezels hadden wij nog zes man, die wij echter niet te voeden hadden, daar dit onder het loon begrepen was.

Des namiddags ten 5 ure van den 21 Dec. 1873, begaven wij ons op weg, als eerste haltpunt het dorpje Monkoulou nemende, zooals bij alle reizigers, welke de binnen-

landen ingaan, gebruikelijk is, en wel voornamelijk wijl dan de drijvers kunnen beoordeelen of de beesten goed beladen zijn, om zoo noodig des avonds nog te Monkoulou daarin de noodige wijziging te brengen.

De heer Wanbockstals en nog een paar anderen begeleidden ons tot aan de woning van »moeder Asqual", waar wij den nacht wilden doorbrengen, en waar zij in ons gezelschap nog een uurtje bleven praten, onder het ledigen van eene flesch champagne, welke wij tot dit doel medegenomen hadden, en werd door hen menige hartelijke afscheidsdronk op de goede réussite van onze reis uitgebracht.

Tot verduidelijking van de volgende tabellen moge dienen dat:

1 ocque = 1,237 K°. dus ongeveer 1¼ K°.
1 ardeb = 180 liter.
» voor koren 133½ K°.
» » boonen 151⅓ K°.
» » rijst 185 K°.
1 rotoli = 0,445 K°.
1 centenaar = 1 quintar = 100 rotoli.
» = 36 ocques = 44½ K°.
1 coudée = 453 millimeters (aangenomen maat te Massouah).
1 piaster tarif = ongeveer 12½ cent.
1 thaler (Maria-Thérésia-) = ongeveer 5¼ franc.

HANDEL (*in- en uitvoer*) *van Massouah. Overzicht over de* 12 *maanden van October* 1871 *tot October* 1872, *of het jaar* 1587 *van de Koptische jaartelling.*

UITVOERHANDEL.

SOORT GOEDEREN.		HOEVEELHEDEN.		WAARDE.				
Ivoor		335	centenaar	71 à 78	piaster	tarif.	per	rotoli.
Zibeth		14	»	32½ à 35	»	»	»	$\frac{1}{16}$ »
Paarlemoêr	bruto in vaten	682	»	130 à 150	»	»	»	125 »
Ossenhuiden	ongelooid	66783	stuks	15½ à 23	»	»	»	stuk.
Boter (sèmne)	gesmolten	400,000	ocques	7 à 9½	»	»	»	ocque.
Schildpad		1	centenaar	20	»	»	»	rotoli.
Lijnzaad		1141	ardeb	½	»	»	»	»

Sesame				140	» »	»	ardeb.
Gom	Sennari	76	centenaar	10	thaler	»	100 à 110 rotoli.
Gele was		232	»	18½	pt.	»	ocque.
Geitenvellen				2 à 2½	»	»	»
Ossen (slachtvee)	uitv. verboden			5 à 7	thaler	»	stuk.
Koffie (ordinaire)	Abyssinië	231	»	100	franc	»	centenaar.
Tamarinde		740	»	55½	pt.	»	»
Struisveêren	kleine grijze	19	»	½ à 1	thaler	»	rotoli.
	grijze			4 à 4½	»	»	»
	zwarte			9 à 15	»	»	»
	ongesorteerde			25 à 30	»	»	»
	witte			35 à 40	»	»	»
Stroomatten		4300	stuks	1	»	»	3½ stuks.

BIJVOEGSEL TOT VORENSTAANDE TABEL.

Ivoor.	Bestaat voornamelijk uit gevonden tanden, zeer scheurig en met leelijke punten.
Zibeth.	Wordt hoofdzakelijk naar Frankrijk verzonden, ten gebruike der parfumeurs, maar is meestal voor de helft vervalscht met honig.
Paarlemoêr.	Kleine schelpen, die bij de Dahlac-eilanden gevonden worden, en grootendeels dienen voor eigen gebruik in Egypte en Syrië, maar ook voor de galanterie-waren-fabrieken te Weenen.
Ossenhuiden.	Van inférieure qualiteit, dun en klein en dikwerf met gaten. Zij worden gezouten.
Boter.	Is steeds vloeibaar, smaakt en ruikt onaangenaam. Slechts door ze met een ui in een pan uit te braden, verliest zij eenigszins haar slechte geur en smaak.
Schildpad.	De gewone landschildpad, doch klein van stuk.

Gom. Wordt verreweg voor 't grootste gedeelte uit de Sennaar (landstreek tusschen blauwen en witten Nijl) langs den Nijl naar Kaïro gezonden.

De ordinaire qualiteit, »Hachaab" genaamd, wordt echter meer dan de »Sennari" naar Massouah gebracht.

Ossen. Zijn klein, doch hun vleesch is smakelijk. Gemiddeld gewicht 125 K°. De uitvoer van slachtvee, met uitzondering van schapen, is echter verboden.

Koffie. Afkomstig uit Abyssinië, waar de provincie Kaffa in 't zuiden als 't moederland van de koffie aangemerkt wordt. Deze qualiteit is niet alleen veel minder dan de Mokka, maar staat ook nog verre achter bij onze Suriname-koffie. Eene qualiteit bestaat er echter, de »Narria" genaamd, die door liefhebbers nog verre boven Mokka geprefereerd wordt, maar uiterst zelden voorkomt en nimmer in den handel gebracht wordt.

Tamarinde. Is ongeconfijt en ongezuiverd; de vrucht wordt, zooals zij van den boom komt, in koeken samengeperst.

Struisveêren. De prima-qualiteit wordt òf langs den Nijl òf over Berber en Souakim verzonden.

INVOERHANDEL.

SOORT GOEDEREN.		HOEVEELHEDEN.		WAARDE.			TOTAAL IN FRANCS.
Koren en meel.....	van Suez	115	ardeb				4775
» » »	van Yemen	15	quintar				648
Maïs............	(Arab. »doura)"	3000	ardeb	5	thaler	per ardeb.	78750
Rijst..............		1019	zakken à ¾ ardeb				25475
Dadels	van Suez.	121	collis à 30 ocques				3751
»	van Yemen	1396	collis á 30 ocques				47464
Koffie.............		54	quintar	100	francs	» quintar	5400
Suiker		87	»	170	»	» »	14790
Gemalen suiker	van Indië	177	centenaar	70	»	» centenaar	12390
Peper.............		55	»	100	»	» »	5500
Tabak.............	van Yemen	15	quintar	130	»	» 100 k°.	273000 (Tabak, beide regels samen)
»	van Aden	167294	ocques	130	»	» »	
ZwavelAntimonium*)	(Arab. »koggen")	46	centenaar				9660
Glaskralen.........		598	collis				358800
Koper.............	bewerkt en onbew.	360	centenaar				144000

Zeep.	witte	35	collis à 72 k°.	10	p. t.	» rotoli (5 pak = 3 ocques)	7090
Kaarsen.	(bougies)	12	centenaar	1	thaler	per 3 pak	1890
Zijde.		1117	ocques	12½	francs	» ocques	13962
Rood en blauw zijden fluweel.		7349	coudées	6	»	» coudée	44094
Zijden damast.		843	stuks	40 à 50	thaler	» stuk	99158
Zijden stoffen	met onecht goud bewerkt	52	»	20 à 25	francs	» »	1100
Witte mousseline met gekleurde streep . .	(Arab. „Tafellarous")	16000	pak à 20 stuks	¾	thaler	» »	1.260.000
Mousseline.	van Indië	1119	stuks				8392
»	demi of dümti	1024	»				5120
Doeken welke de vrouwen over 't hoofd dragen.	(Arab. »Shader")*)	9220	»				11520
5/4 Calicots.		40200	»	12½	franc	» »	502500
5/4 Madapollams		1324	»	15	»	» »	19860
Roode wollen stof . .		42	»				?
Rood garen.		24	centenaar				36000

*) Door de Arab. vrouwen gebruikt tot het zwart kleuren der oogranden.

HOOFDSTUK II.

VAN MASSOUAH DOOR ABYSSINIË EN TERUG NAAR MASSOUAH.

Het was noch het hanengekraai, noch het straatrumoer, dat ons den ochtend van 22 Dec. 1873 reeds ten 4 ure onder het gastvrije dak van madame Asqual te Monkoulou deed ontwaken.

Om 5 uur vlogen William en ik verschrikt van ons leger, want beiden werden wij gestoord in lieflijke droomen van almées, leeuwenjachten, bachanaliën met hydromêle, enz. enz., door het blazen van de »reveille". Wij bemerkten toen eerst dat er in Monkoulou 800 man Egyptische troepen lagen, met 2 mitrailleuses en 3 kleine veldstukjes, en dat blazen van de trompet en die commando's en glinsterende sabel-bayonnetten deden ons te veel aan de Europesche civilisatie denken, dan dat William en ik beiden niet recht begeerig zouden zijn om ons zoo spoedig mogelijk naar de woeste streken van Abyssinië te begeven.

Aristidi, die daaromtrent meer ondervinding had dan wij, ried ons aan, altijd zoo vroeg mogelijk op te staan, en wel eerstens, wijl de knechts één à anderhalf uur noodig hadden om de goederen weêr op de beesten te laden, maar tweedens, en wel voornamelijk, wijl wij dan reeds een aanzienlijk deel van den weg konden afgelegd hebben voor de groote hitte inviel.

Met uitzondering van enkele zeer hoog gelegen terreinen in Abyssinië, en later in de Bogos, was het reizen tusschen 11 uur voormiddags en 3 uur namiddags door de groote warmte bijna niet doenlijk, en werden deze uren door ons besteed tot het gebruiken van een eenvoudig middagmaal en het doen eener siësta, waarvan voornamelijk de knechts, die dan reeds 7 uren op de been geweest waren, een mild gebruik maakten, terwijl William en ik, die minder vermoeid waren, wijl wij altijd op onze muilezels reden, en dit wel in stap, om gelijken tred te houden met de lastdieren, dan meestal nog een paar uren op de jacht gingen, wanneer ten minste de zon niet al te vurig brandde, ten einde eene of andere lekkere bete voor ons avondeten te verschaffen.

Den eersten ochtend hadden de knechts ruim twee uur noodig tot het opladen der bagage en om kleine wijzigingen aan te brengen in het belasten der dieren, ten einde zooveel mogelijk te zorgen dat geen der lastdieren boven zijne krachten beladen was, waarbij men als basis kan aannemen dat in doorslag een ezel 50, een muilezel 75 en een os 100 kilo kan dragen.

Het zoude zeer onvoorzichtig zijn, wanneer men dezen dieren grootere gewichten te dragen gaf, dan de hier boven genoemde, en wel, wijl de kussens of zadels, welke op deze beesten gelegd worden, en waarop de kisten met touwen of leeren riemen onder den buik door vast gebonden worden, in den regel in een allertreurigsten staat verkeeren en de beesten al heel licht door drukking dezer zadels beschadigd worden, maar ook wijl het terrein dikwerf zeer sterk geaccentuëerd is, dat een aanhoudend klimmen over bergen en rotsen noodzakelijk maakt, en het den beesten

onmogelijk zoude zijn, zulke zware lasten te dragen als wanneer zij slechts eenige uren over een vlak terrein behoefden te gaan.

Als gemiddelde snelheid dezer lastdieren, onverschillig of men gebruik maakt van ossen, muilezels, ezels of kameelen, kan men aannemen, per uur eene distantie van 2½ à 3 Eng. mijlen (gelijkstaande met 4000 à 4800 meter).

Vóór ons vertrek van Monkoulou stelde ik Jean Galata aan tot mijn persoonlijken lijfknecht, evenals ik William aanraadde dit met Brou te doen. Deze mochten ons nooit verlaten en kregen order om ons, hetzij bij dag of bij nacht, hetzij wij op onze muilezels gezeten waren of te voet gingen, steeds als onze schaduw te volgen, terwijl wij ieder eenen kleinen jongen aannamen voor de speciale verzorging van onze muilezels, en die over dag, naast den kop dezer dieren wandelende, de teugels in handen namen, wanneer wij, al voortgaande, in gelijke richting met de karavaan, een half uurtje afstegen, om al jagende in die trotsche, doch woeste natuur aan onze beenen de noodige lenigheid weêr te geven, die wij anders door het aanhoudend in den zadel zitten allicht verliezen zouden. Wij gaven aan Jean en Brou ieder een buks te dragen, benevens een jachtmes in den gordel, terwijl wij zelven onze jachtgeweeren en patroontasschen bij ons hielden nevens onze revolvers, die ons nooit een oogenblik verlieten.

Zooals ik reeds in 't vorige hoofdstuk vermeldde, sprak Jean, behalve Abyssinisch, dat zijne moedertaal was, zeer vloeiend Arabisch en ook tamelijk vlug Fransch, en daar hij zijne opvoeding genoten had bij de zendelingen te Massouah, onderscheidde hij zich allergunstigst boven de andere

knechts, niet alleen door zijne vormen, maar ook door zijne meerdere verstandsontwikkeling en discours. Ik benuttigde dan ook de lange uren, welke hij dagelijks in mijn gezelschap doorbracht, om mij niet alleen in 't Arabisch meer te bekwamen, maar ook om mij eenige der meest gebruikelijke woorden en uitdrukkingen der Abyssinische taal eigen te maken.

In Abyssinië, dat de inlanders »Habesschi" of ook wel »Ethiopië" noemen, — evenals de tegenwoordige keizer Johannes, ook wel Kassa genoemd, zich den koning der koningen van Ethiopië intituleert, — zijn drie talen in gebruik. De eerste is de taal der geleerden, wordt niet gesproken, heet Gheez, en komt slechts voor in oude geschriften; de tweede is het Amharignan of de taal van Amhara; deze taal wordt uitsluitend beneden de Takassée gesproken en ook geschreven, wordt als de officiëele landtaal aangemerkt en bezit 242 letters of liever syllabes, daar elke syllabe eene op zich zelf staande letter vormt, en dus een woord van vier syllaben met vier letters geschreven wordt, zoodat hij, die deze taal spreekt en deze 242 letters kent, bij magte is om alle schrift te lezen en er geen verdere kennis van taal of woordvoeging benoodigd is om in het Amharignan te corresponderen. Ten slotte het Tigrigna of de taal van de Tigré. Gelijk Amhara de grootste provincie is beneden de Takassée, is de Tigré verreweg de grootste provincie in het noorden des lands boven de Takassée gelegen, en heeft hare eigene volkstaal, welke echter, niet alleen dáár, maar ook in de omliggende provinciën Hamasseen, Denbelaas, Simeen enz. gesproken wordt. Deze taal bestaat niet in schrift, en wel mag het verwondering baren, dat eene taal, die reeds gedurende zoovele eeuwen over eene zoo groote uit-

gestrektheid grondgebied van geslacht tot geslacht slechts bij monde is overgeplant, in deze geheele streek met nagenoeg hetzelfde dialect gesproken wordt. Met hulp van Jean, die geen Tigrigna sprak, daar hij uit de omstreken van Gondar afkomstig was, trachtte ik dagelijks een vijf- à tiental woorden of volzinnen Amharignan van buiten te leeren, en heb van deze taal, evenals van het Tigrigna, waarvan de kennis voor den reiziger, die in het noorden reist, van groot nut is, twee beknopte, doch voor een bezoeker dier streken voldoende, dictionaires gemaakt, welke de lezer aan 't eind van dit hoofdstuk zal vinden.

Het eerste gedeelte van onze reis, tusschen Monkoulou en Asmara (niet te verwarren met Amhara), waar wij reeds na vier dagen in den ochtend van den 26sten arriveerden, kenmerkte zich door weinig bijzondere voorvallen.

Op 5 uur afstands van Monkoulou, te Sakati, waren wij reeds op 400 voet boven de oppervlakte der zee gestegen, en na aldaar eenige rust genomen te hebben, vertrokken wij naar het 2 uur verder gelegen Maratal, dat op 700 voet hoogte ligt, en waar wij niet alleen dien avond, maar ook den ganschen nacht aan zware regens waren blootgesteld.

Den volgenden dag, na de enorme vlakte van Ailet doorgetrokken te zijn, kwamen wij aan de grens tusschen Abyssinië en Egypte te Sambargomba of Saint Berguma, waar de heer Baptiste eene stoom-houtzagerij voor rekening van de Egyptische regeering exploiteerde en Muntzinger-pacha een douanekantoor geplaatst had, deels om belasting te heffen van de goederen, welke van Abyssinië werden binnengebracht, maar voornamelijk om te beletten dat er uit Egypte vuurwapenen in Abyssinië werden ingevoerd.

Ik had mij echter vóór mijn vertrek van Massouah van een port-d'armes voorzien, dat mij welwillend voor onze achttien geweeren en revolvers door Arakel-bey verstrekt was.

Deze streek is zeer woest, ligt op 1500 voet hoogte en is buitengewoon gevaarlijk om te bereizen, maar vooral om te bewonen, door de groote hoeveelheid leeuwen, die haar onveilig maken.

Den 24sten Dec. overnachtten wij te Argizana op 3,600 voet hoogte, dat men als de gemiddelde hoogte van het plateau van Abyssinië kan aanmerken.

Wij hadden den middag eenige uren rust genomen in de drooge bedding van eenen kleinen bergstroom, waar wij sporen ontdekten van een kort te voren plaats gehad hebbend verblijf eener kudde olifanten, en deze sporen waren zelfs nog zoo versch, dat wij tot de onmiddellijke nabijheid dezer dieren konden besluiten.

Ik behoef wel niet te zeggen, hoe gespannen, maar tevens hoe verheugd, William en ik over die ontdekking waren, en dat wij onmiddellijk onze beste geweeren van ontplofbare kogels voorzagen, met het voornemen om deze kudde te vervolgen en zoo mogelijk er een van te schieten.

Terwijl wij bezig waren deze toebereidselen te maken, overviel mij echter een aanval van koorts, die mij zoo hevig aanpakte, dat ik alle denkbeeld van jacht moest laten varen en aan William tot zijn en mijn leedwezen 't vervolgen dezer dieren overlaten.

Toen hij, na eene afwezendheid van eenige uren, in gezelschap van de drie knechts, welke hij medegenomen had dood vermoeid tot mij terug kwam, deelde hij mij mede dat het hem onmogelijk geweest was deze dieren tot op schot afstand te naderen, alhoewel hij eene kudde van

twaalf stuks, zoowel groote als kleine, op slechts hoogstens een kwartier gaans afstand, de rotsen had zien beklimmen, en dat wel met eene vlugheid, die men bij deze logge dieren zeker niet verwachten zoude, en zij de jagers, die hen vervolgden, ver achter zich gelaten hadden.

Den 25sten Dec. bereikten wij reeds eene hoogte van 5000 voet, en den volgenden dag, des ochtends ten 11 uur, kwamen wij te Asmara, dat op 7500 voet hoogte gelegen is. Dit laatste gedeelte van den weg is bijzonder moeielijk, vooral voor de lastdieren, daar het aanhoudende klimmen over een rotsachtigen bodem de hoeven der dieren, die nooit van ijzer beslag zijn voorzien, zeer licht beschadigt, en niet alleen wij, maar vooral de ossen veel te lijden hadden van de warmte, die des daags heerschte en in de schaduw tot 24° Cels. steeg, in tegenoverstelling van de felle koû, waaraan wij des nachts waren blootgesteld, die te Asmara zelfs zoo hevig was, dat het water rondom onze tent bevroor.

Onder de planten, die niet alleen op dit gedeelte van mijne reis, maar ook later tot aan de Takassée, en vooral in Nubië, hoofdzakelijk mijne aandacht trokken, wil ik voornamelijk noemen een boom, door de Abyssiniërs gangalous, gongoulees of tabeldi genoemd, welke, indien ik mij niet vergis, dezelfde is waarvan vele reizigers onder den naam van baobab gewag maken. Deze groeit alleen in de lager gelegene landen, of ten minste in die streken waar hij voortdurend verzekerd is voldoend vochtigen bodem te vinden. Zijne vrucht is aangenaam van smaak, eenigszins zuur, en wordt door de inlanders als middel tegen dissenterie gebruikt. Deze boom bereikt slechts zelden eene groote hoogte, alhoewel ik er in Abyssinië

heb aangetroffen, die, bij een diameter van 3 voet, eene hoogte van 50 voet bereikten; doch meestal, en vooral in de landen tusschen de Roode Zee en den Blauwen Nijl gelegen, verheffen zij zich niet hooger dan 25 à 30 voet, maar hebben daarentegen eenen enormen omtrek; ik heb er zelf gemeten die, nagenoeg geheel rond, eenen diameter hadden van 5 Ned. ellen. In den regel hebben zij bijna geene takken, en die weinige zitten dan alleen, evenals bij den palmboom, boven aan den kruin.

Tweedens, eene zeer groote soort cactus, waarvan ik boomen ter hoogte van 20 en 30 voet, en dat bij geheele bosschen te gelijk, aangetroffen heb. Deze laatste echter ontmoette ik nimmer beneden de 5000 of boven de 6000 voet hoogte. De stammen, welke meermalen eene dikte van 3 palm diameter bereiken, worden door de inlanders tot het bouwen hunner hutten en wel voornamelijk tot balklagen gebruikt; doch zij zijn van eene vezelige en weinig solide zelfstandigheid, die zelfs nog verre beneden die der dadelpalmen staat. Voorts de doempalm, waarvan de vrucht een eigenaardigen meelsmaak heeft, doch zeer voedzaam is. De kern of pit, algemeen onder den naam van palmnoot bekend, wordt in groote hoeveelheden naar Europa verzonden en speelt daar als ivoornoten eene hoofdrol in de knoopen-industrie. Verder de dadelpalm, welke echter meer speciaal thuis behoort in beneden-Egypte en aan de oevers van den Nijl. Eindelijk, de tamarinde en de sycomore of Egyptische vijgenboom, welke beide in kolossale afmetingen voorkomen en den reiziger zoo welkom zijn door hunne schaduw, waaronder hij op het heete middaguur zijne siësta kan doen.

Het dorpje Asmara telt 800 inwoners, die echter van

een weinig vriendelijk karakter zijn, en de karavanen, welke hun dorpje doortrekken, de korte uren gastvrijheid en de weinige levensmiddelen, die zij verstrekken, zeer duur laten betalen.

Gelukkig bevindt zich in de onmiddellijke nabijheid van het dorpje een kleine vijver, die des avonds na zonsondergang het rendez-vous van alle ganzen uit den omtrek schijnt te zijn. Het behoeft wel geen betoog, dat William en ik, als ook Aristidi, die een zeer goed schutter was, ons na zonsondergang in de meest mogelijke stilte op drie verschillende plaatsen, achter eenige hoopen groote steenen gingen verbergen, en wij hadden in minder dan een half uur tijd, alhoewel onder het uitstaan van veel koû, doch begunstigd door het maanlicht, 5 enorme ganzen geschoten, terwijl William nog het geluk had een grooten vos te dooden. Dit was een aangename verandering op het gewone menu van schapenvleesch met rijst. Wij hadden op dit gedeelte van onze reis over de provisie, welke moeder natuur aan onze keuken verschafte, in den regel weinig reden van klagen, en met uitzondering van de weinige dagen, waarop wij hoegenaamd geen wild te zien kregen, en de weken in Adoua doorgebracht, hadden wij gedurende de vier maanden onzer reis in Abyssinië overvloed van gazellen, parelhoenders, Pharao-kippen en wilde duiven, terwijl later in de provincie Bogôs de antilope, die daar de grootte van een middelmatig paard bereikt, ons meermalen een lekker gebraad op tafel bezorgde.

De inlanders onderscheiden drie soorten van gazellen en wel eerstens de »agazel" of antilope, dan de tweede soort die veel kleiner is en heel licht van kleur, welke zij de »ariel" noemen, en eindelijk de derde soort, de kleinste van

allen, welke zij »Ghazâl" of gazelle noemen; deze laatste, vooral de Abyssinische, die zeer klein en donker zwartbruin van kleur is, bereikt nauwelijks de grootte van eene halfjarige geit, heeft pootjes zoo dun als pijpestelen en gitzwarte horentjes ter lengte van een pink. Het vleesch dezer diertjes is bijzonder smakelijk, doch hunne donkere kleur, kleine taille en buitengewone vlugheid maken hen voor den jager een moeielijk schot, alhoewel het mij toch eenmaal voorgekomen is, dat ik er plotseling een verraste op hoogstens 10 schreden afstand, en daar ik, vermoeid zijnde, aan Jean, die eenige passen achter mij liep, mijn geweer te dragen gegeven had, trok ik mijn revolver en gelukte het mij deze gazel, die mij aankeek alsof zij heel verwonderd was bij het zien van een mensch, met een pistoolschot te dooden.

De tweede dag van ons verblijf te Asmara werd door Aristidi benuttigd om andere lastdieren voor ons te huren, ten einde onze goederen naar Godefelassie te transporteeren, daar de ossen en muilezels, welke wij van Massouah medegenomen hadden, weer daarheen terugkeerden.

Niet zonder eenige moeite, en na lang loven en bieden, gelukte het hem eindelijk, voor 14 ossen tegen 2 thaler per beest te contracteeren, hetgeen in die streek een exorbitant hooge prijs is, doch dien wij ons getroosten moesten, wilden wij niet dagen lang in Asmara opgehouden worden, door te trachten daarvan nog iets af te dingen.

Sinds de gevangenneming van den Engelschen consul Cameron aan het hof van koning Theodorus, en den daaruit gevolgden Engelsch-Abyssinischen oorlog, heeft de tegenwoordige keizer van Ethiopië, »Negousse Joannes", den toegang tot zijn rijk aan alle Europeërs verboden, tenzij zij voor-

zien zijn van een aanbevelings-schrijven van den Franschen vice-consul te Massouah. Deze, destijds de heer E. de Sarzec, heeft niet alleen bedongen, dat alle Europeanen, in het bezit van een eigenhandig schrijven van hem of van zijnen plaatsvervanger, en welk schrijven natuurlijk voorzien moet zijn van den stempel van het Fransche consulaat, vrij en ongehinderd over geheel Abyssinië kunnen reizen, maar ook, wanneer zij niet bepaald het karakter van kooplieden hebben, geene belastingen of douane-rechten voor hunne goederen behoeven te betalen.

Dit laatste punt vooral is van veel gewicht, daar er in Abyssinië geen eigenlijk gezegde rijksbelasting bestaat, maar de verschillende gouverneurs der provinciën, die den titel van »Raz" voeren, of ook wel de hoofden der steden, »sjoem" of burgemeester genaamd, zich volkomen gerechtigd achten om van elke karavaan, hetzij in geld of in goederen, een zeker passagerecht te heffen, en men kan veilig aannemen, dat een koopman, die van Gondar naar Massouah met zijne goederen ter markt gaat, voor welke reis hij uit en thuis zes maanden noodig heeft, zeker twaalf malen soortgelijke douanen passeert, en hij zich gelukkig mag rekenen, wanneer hij bij aankomst te Massouah nog in het bezit is van 50 p.c. der door hem uit Gondar medegenomen goederen.

Daar de heer E. de Sarzec, vice-consul van Frankrijk, te Massouah, op reis in Abyssinië was, verschafte ons de heer Paul Wanbockstals, die het consulaat voor Z.E. waarnam, een dergelijk aanbevelings-schrijven, waarin hij, tot onze meerdere veiligheid en opdat men ons de noodige égards zoude bewijzen, William en mij voorstelde als twee hoog geplaatste personen uit Europa, die voor

hun genoegen eene reis in Abyssinië wenschten te maken.

Tot het in ontvangst nemen dezer aanbevelings-brieven, en om den Europeanen (»Franki") het reizen in Abyssinië gemakkelijk te maken, als ook om hen op zijne beurt aan de hoede der verschillende »Raz" te recommandeeren, heeft Koning Joannes een der vier hoogste dignitarissen van 't rijk, die den titel van Likwié Mencouas voeren, last gegeven om steeds in 't noorden van 't land te verwijlen, en hem de veiligheid der Europeesche reizigers ten strengste aanbevolen.

Deze vier Likwié Mencouas alleen hebben het recht om in de tegenwoordigheid des konings te blijven wanneer hij eet; de Abyssiniërs toch, van de hoogsten tot de laagsten, achten het niet fatsoenlijk om in het bijzijn van minderen in rang te laten zien dat zij eten, zoodat ik cr zelfs onder mijne knechts had, die zich met hunne »quarry" of »shemma" (alias katoenen almaviva) het hoofd bedekten, terwijl ze hun zwart brood met roode peper verorberden. Buitendien mogen deze vier dignitarissen zich kleeden even als de koning en zijne paarden of muilezels berijden.

Wereldlijk gezag hebben zij echter niet, doch achten zich hooger dan een »Raz", die absolute volmagt bezit over 't leven en de bezittingen van een millioen inwoners, maar ten allen tijde afzetbaar is.

Deze »Likwié Mencouas" die Werkié heette, dus in de wandeling »Likwié Mencouas Werkié" genoemd werd, is zwart van haar en donker brons van vel, klein, doch welgemaakt, geestig, slim, en bezit meer dan een zijner landgenooten zekere mate van Europeesche beschaving, die hij zich hoogst waarschijnlijk eigen gemaakt heeft, toen hij in den Engelsch-Abyssinischen oorlog de zijde der Engelschen koos,

en daardoor gedurig met hen in aanraking was. Hij is steeds vergezeld van zijnen secretaris, aan wien hij zeer gehecht is, zekeren John Parkins, zoon van eenen Engelschman en eene Abyssinische vrouw, die niet naliet, evenals Likwié Mencouas Werkié zelf, op ons eenen gunstigen indruk te maken.

Beiden spraken vloeiend Arabisch, dat ons gesprek later zeer vergemakkelijkte, wijl wij daardoor die lastige tolken ontberen konden.

Te Asmara aangekomen, informeerde ik waar Werkié zich bevond en vernam dat hij in de omstreken van Godefelassie moest gecampeerd zijn. Ik zond dus Gabré Mariam, in gezelschap van eenen soldaat, dien de »sjoem" van Asmara hem als wegwijzer medegaf, met mijnen brief tot hem, met verzoek ons het noodige vrijgeleide te verstrekken om onze reis voort te zetten, terwijl wij intusschen onzen weg tot Godefelassie zouden vervolgen, waar Mariam ons dan vinden zoude.

De onmiddellijke omstreken van Asmara, welke over eene uitgestrektheid van meer dan 100,000 bunders nagenoeg geheel vlak land zijn, zouden mijns inziens een alleszins geschikte gelegenheid aanbieden voor een troep kolonisten, om zich daar te vestigen als landbouwers en veehoeders. De grond is uitermate vruchtbaar, bij overvloed van water, het klimaat gezond, en de betrekkelijke nabijheid van de kust zoude het transporteeren der producten weinig kostbaar maken. Wel is waar bearbeiden de inwoners van Asmara zelven dezen bodem, doch hunne gebrekkige hulpmiddelen, hunne geringe kennis van landbouw, maar vooral hunne groote luiheid, maken dat deze rijke gronden slechts $\frac{1}{10}$ opleveren van hetgeen zij onder Europeesch beheer zouden produceeren.

Den 28sten Dec. verlieten wij Asmara, en, ten einde onze beesten zoo min mogelijk te vermoeien, reisden wij zooveel doenlijk in de droge beddingen der rivieren, daar er nergens sprake is van gebaande wegen. Het spreekt van zelf, dat men in den regentijd, welke in Abyssinië van begin April tot einde Juni heerscht, in deze beddingen niet reizen kan, wijl ze dan vele ellen hoog met water gevuld zijn, dat als woedende bergstroom eene alles vernietigende kracht uitoefent op wat zich in zijn weg bevindt. Men is dan verplicht in de hoogere streken, door de moeielijkste passages der bergen en rotsen te trekken, hetgeen voor menschen en lastdieren zeer vermoeiend en gevaarlijk is, en van daar dat men buiten hooge noodzakelijkheid nimmer gedurende den regentijd in Abyssinië reizen zal.

Den avond van dien zelfden dag had ik een accident, dat mij bijna mijne oogen zou gekost hebben.

'k Had namelijk reeds meermalen eene groote weelderige plant opgemerkt, waarvan de bladeren aan de bovenzijde met lange harde doornen voorzien waren, en die eene groene vrucht droeg, welke ik, ten einde te onderzoeken of daarin ook zåden aanwezig waren, met mijne handen open brak.

Toen echter de schil barstte sprong er een straal vocht in mijn oog, die mij onmiddellijk verblindde, de oogen deed opzwellen en mij hevige pijn veroorzaakte. Mohamed en Jean, die dadelijk tot mij kwamen en die vrucht op den grond zagen liggen, zeiden mij, alhoewel wat laat, dat het sap er van vergiftig was en bijzonder gevaarlijk voor de oogen.

Ik behoef wel niet te zeggen, dat ik in de eerste oogenblikken weinig aangenaam gestemd was door het vooruitzicht, dat hunne mededeeling voor mij opende, van op reis

in Abyssinië zijnde mijne oogen te moeten verliezen. Gelukkig had ik in mijne reisapotheek een fleschje collyre medegenomen, dat in Egypte door de geneesheeren voor de onder de Arabieren zooveel heerschende oogziekte met veel succès gebruikt wordt. Ik liet mij dus door Mohamed naar de tent leiden, waar ik mij op mijn veldbed uitstrekte, en hem order gaf, mij elk kwartier in elk der beide oogen een droppel collyre te doen, hetgeen hem niet zonder eenige moeite gelukte, daar de oogleden door het zwellen bijna niet te openen waren. De angst mijn gezigt te zullen verliezen en de onuitstaanbare pijnen, welke ik niet alleen aan de oogen zelve, maar door het gansche hoofd voelde, maakten dien nacht voor mij eenen der vreeselijksten, die ik op reis heb doorgebracht. Gelukkig echter was er reeds tegen den ochtend aanmerkelijke verbetering te bespeuren, en twee dagen later waren ook zelfs de laatste sporen van dit accident geweken.

Den volgenden dag door het dorpje Sagati trekkende, ontmoetten wij een Engelschman, kapitein Rollestone genaamd, die van het zuiden kwam en naar Massouah trok; wij bleven een kwartiertje met elkander kennis maken en praten, verhaalden in 't kort onze wederzijdsche avonturen, dronken een glaasje cognac op onze kennismaking, en vervolgden ieder zijne reis, hij naar't noorden, wij naar 't zuiden, zonder dat hij mij de reden mededeelde waarom hij zoo overhaast uit Adoua vertrokken was, en ik vermoedde destijds niet, dat ik de weinig hupsche wijze, waarop ik later in Adoua door de autoriteiten zoude ontvangen worden, aan hem te danken had.

De geheele bodem in de omstreken van het dorpje Sagati, dat zelf zeer pittoresk op een rots gelegen is, bevat veel ijzer, 't welk met zeer geringe kosten ge-

exploiteerd zoude kunnen worden; doch slechts weinige uren verder rijdt men weer door een vlak en zeer vruchtbaar land, van Addy-Barou, — waar een prachtige boom van 9 meter omtrek ons gedurende een paar uur eene verkwikkende schaduw verstrekte — tot aan het op drie uur afstand gelegen Taramnia, waar wij bleven overnachten. De bevolking echter dezer geheele streek is niet alleen trotsch en lui, maar weinig gastvrij; ja zelfs gelukte het ons slechts met zeer veel moeite om voor ons geld de noodige levensmiddelen te bekomen.

Den 30sten arriveerden wij te Godefelassie en plaatsten onze tent buiten het dorp, daar Aristidi ons te kennen gaf dat de bewoners dier streek als groote dieven bekend stonden.

Hier heerschte eene groote drukte. Er waren namelijk eenige troepen van »Raz-Bario", den chef der provincie Tigré, welke, onder aanvoering van Balambaras-Desta, eigen broeder van den Raz, de jaarlijksche belastingen kwamen heffen. De meeste bewoners hebben echter geen geld en betaalden dus in goederen of vee, waardoor 's rijks schatkist met eene vreemde collectie van koeien, schapen, geiten, granen enz. verrijkt werd, die later voor rekening van 't gouvernement publiek verkocht werden, en waarvan de helft ten bate kwam van den koning of de schatkist en de andere helft door Raz-Bario als traktement, en tot betaling der in zijne provincie van rijkswege geemplooieerden, achtergehouden werd.

Daar nu in Abyssinië geene rechtbanken of politiewezen bestaan en de Raz zelf in het hoogste ressort uitspraak doet, — daar hij voorts zijne soldaten op kosten der burgerij van de plaats waar hij is, onderhoudt, blijft deze

tweede helft nagenoeg geheel tot zijne eigene beschikking, behalve een klein deel, dat hij aan zijnen broeder, aan eenige hoofden, en aan »Likwié Mencouas Werkié" moet uitkeeren, wiens salaris, indien ik mij niet vergis, 3000 thaler per jaar bedroeg.

Het bedrag der belastingen, welke Godefelassie ditmaal moest opbrengen, was 2000 thaler, en alhoewel die som voor eene dergelijke marktplaats van 2000 inwoners gering mag heeten, waren toch de soldaten reeds meer dan drie dagen bezig, en dat wel met toepassing van de grootste gestrengheid, om die gelden bijeen te verzamelen, daar de bevolking door slechten oogst en vorige belastingen zeer verarmd was.

Nauwelijks hadden wij onze tent opgesteld, of wij ontvingen het bezoek van Balambaras-Desta, alsmede van Fitoe-ërari-Angeda (fitoe-ërari-generaal der voorhoede) beiden zeer beleefd en gunstig uitziende, en gelukte het ons hunne vriendschap te verzekeren toen William aan den eersten een oude karwats en ik aan den tweeden een paar oude schoenen offreerde. Zij brachten ons in kennis met de beide sjoems van deze plaats, Barrabara Oldesilasi en Balata Golgia, en maakten met hun vieren eenen verwoeden aanval op onzen voorraad cognac, daar wij gelukkig nog al goed van voorzien waren. De laatsten beloofden ons hunne assistentie tot het verkrijgen van nieuwe lastdieren om naar Adoua te komen; want degenen, die ons van Asmara vergezeld hadden, moesten dienzelfden avond wederom vertrekken. Tegen den avond kwam Mariam van zijn bezoek aan het kamp van Werkié terug, deelde ons mede dat dit op slechts twee uren van Godefelassie verwijderd was, en bracht ons eene invi-

tatie voor den volgenden dag, daar de heer Werkié er bijzonder prijs op scheen te stellen om ons persoonlijk te leeren kennen.

Den volgenden ochtend ontvingen wij reeds vroegtijdig zoowel van Werkié als van Balambaras-Desta en de beide sjoems verscheidene geschenken en levensmiddelen, waarvoor wij wederkeerig aan de knechts, die ons dit een en ander kwamen brengen, eenige cadeaux, als zakmessen, percussions, een weinig kruid en een paar rood bonte zakdoeken, als ook koralen voor hunne vrouwen, aanboden, en na ons van 17 ossen à 2 thaler per hoofd voor het transport onzer goederen naar Adoua verzekerd te hebben, begaven wij ons op weg om den heer Werkié een bezoek te brengen.

Daar het in Abyssinië gebruikelijk is, dat ieder groot heer zich door gewapende mannen laat begeleiden, telkenmale wanneer hij zich in het publiek vertoont, hetzij dan dat hij eene visite bij zijnen buurman gaat maken, de markt bezoekt, naar de kerk gaat, of wel voornemens is eene kleine wandeling te doen, gaven William en ik aan acht onzer knechts order, om, ieder met een geweer gewapend, ons naar het kamp van den heer Werkié te begeleiden, terwijl ik twee knechts vooruit gezonden had, om onze aankomst te melden. Reeds halverwege kwamen ons een dertigtal soldaten tegemoet, welke de heer Werkié ons toezond om ons met alle eerbewijzen te ontvangen, en de soldaten, welke hij bij zich in het kamp had, werden bij onze aankomst in 't gelid geschaard, terwijl zijn secretaris, John Parkins, toen wij dicht bij hem waren, van zijnen muilezel afsteeg, en ons tot den heer Werkié begeleidde, die ons aan den ingang van zijn tent stond op te wachten. Deze

maakte ons zijne excuses, dat hij ons niet in Godefelassie was komen opzoeken, maar gaf als reden op, dat hij niet gaarne op die plaatsen zich vertoonde waar troepen van Raz-Bario aanwezig waren, waardoor, daar hij er niets over te zeggen had, zijne waardigheid allicht in zekere schaduw zoude gesteld worden. Hij verhaalde ons verder, dat de koning hem noch de noodige middelen, noch de noodige troepen toestond om zijne positie te handhaven, en hij dus, alhoewel hooger in rang dan Raz-Bario, van dezen laatsten in zekeren zin toch afhankelijk was, daar die het recht had van belastingen te heffen en 3000 man troepen onder zijn bevelen had, terwijl Werkié er slechts 300 in zijn kamp aanwezig had, die echter ten allen tijde door Raz-Bario vôor 's rijks dienst geprest konden worden.

Hij stelde nu twee zijner knechts tot onze beschikking, die speciale opdracht van hem kregen, ons tot Adoua te vergezellen en te zorgen, dat het ons onderweg nimmer aan de noodige levensmiddelen of hulp, van welken aard ook, ontbreken zoude.

Des avonds ten 10 ure kwamen wij weder in ons kamp te Godefelassie, en daar het de 31ste December was, lieten wij in den grooten blikken soepketel een enormen bowl gereed maken, welken wij aan de knechts als ook aan de zes soldaten, die Werkié tot onze bescherming had medegegeven, rondschonken, terwijl William en ik een flesch champagne, op de gezondheid onzer ver verwijderde vrienden en betrekkingen, ledigden.

Dien avond waren wij beiden, zooal niet treurig, dan toch ernstig gestemd; wij voelden dat we nog eene moeielijke reis voor ons hadden, dat wellicht ons nog vele gevaren te wachten stonden, en dachten onwillekeurig terug aan de

vele zoo recht gezellige oudejaars-avonden, die wij in den kring onzer respectieve familiën doorgebracht hadden, in tegenoverstelling van de weinige gezelligheid, die ons zoowel in deze omgeving als op deze plaats werd aangeboden.

Dienzelfden avond ontvingen wij nog bezoek van de vier Fransche werklieden, Aimé du Marci, Baralong, Jean Joseph Baussier en Nicolas Paglietta, waarvan de eerste voor den tuinbouw, de tweede als wapensmid, de derde als smid, en de vierde als timmerman de fortuin in Abyssinië wilden beproeven. Zij waren reeds sinds drie dagen te Godefelassie aangekomen, doch stuitten hier op de moeielijkheid om aan lastdieren te komen, deels wijl zij reeds toen de noodige gelden misten om de huur van het door hen vereischt wordende aantal lastdieren te betalen, en tweedens ontbrak hun het verlangde aanbevelings-schrijven van het Fransche consulaat, zoodat de autoriteiten van de plaats hun niet toestonden om dieper het land in te dringen.

Zij waren dus in eene moeielijke positie; vooruit mochten ze niet en terugkeeren konden ze niet, bij gebrek aan de noodige gelden, vereischt voor het transporteeren hunner bagage, en dus kwamen zij mij hun nood klagen, met verzoek om niet alleen voor hen de vergunning te verkrijgen van verder te mogen reizen, maar ook om aan twee hunner toe te staan zich bij mijne karavaan aan te sluiten en hunne goederen op mijne beesten te laden.

Ik vervoegde mij onmiddellijk tot Likwié Mencouas Werkié, die zoo vriendelijk was, hun, op mijn verzoek, toe te staan naar Adoua te reizen, en ik was slechts weinige dagen later reeds in de gelegenheid om te ondervinden, dat eene daad van menschlievendheid, en die ons dikwerf slechts weinig moeïte of opoffering kost, vaak reeds spoedig hare

belooning met zich brengt, daar wij hoogst waarschijnlijk, zoo al niet geheel dan toch voor een deel, aan de tegenwoordigheid van Baralong en Paglietta, bij een ontmoeting, die wij met de inlanders hadden, het behoud van ons leven en onze goederen verschuldigd waren.

Den 3den Januari 1874 verlieten wij het op 6.300 voet gelegen Godefelassie, om langs het kamp van Likwié Mencouas Werkié, in de richting van Adoua, den volgenden avond het dorpje Gundet te bereiken.

Aldaar aangekomen, werden wij zeer hupsch ontvangen door den chef Bacha-Gedée, die, bij afwezigheid van den sjoem, Dègjes-Marou, zijn meester, welke in het kamp van den koning wàs, de honneurs van het dorp op eene gulle wijze waarnam, en niet alleen voor ons, maar ook voor onze knechts de noodige levensmiddelen en honigwijn kwam brengen. Wij waren daar gelegerd op eene kleine binnenplaats, omringd door een zestal hutten, die van stroo opgebouwd waren, en alhoewel ik mij als regel voorgenomen had om nooit in de dorpen zelve, maar liever aan den zoom mijn kamp op te slaan, had ik hier tot mijn spijt op verzoek van den chef de door hem aangebodene ruimte niet willen weigeren.

Ik zeg tot mijn spijt, want toen wij ten 9 ure het avondeten gebruikt hadden en reeds toebereidselen voor den nacht maakten, de tent dus was opgesteld en de verschillende kisten en pakken in het kleine kamp verspreid lagen, ontstond er plotseling brand in eene van de kleine hutten, die in onze onmiddellijke nabijheid waren, en nam deze brand zoo snel toe, dat reeds twee minuten later de hut in volle vlam stond.

Het gebeurde met graaf Zichy kwam mij levendig voor

den geest, en men kan zich een denkbeeld maken van den angst, die mij bekroop, bij de gedachte dat wellicht binnen weinige minuten ons geheele kamp, als: tent, bedden, kisten met vivres en ammunitie, een prooi der vlammen zou worden, en wij geheel berooid en ontbloot van alles, op zoo grooten afstand van de kust, van gebrek zouden moeten omkomen. Ik gaf onmiddellijk last aan Aristidi om, met hulp van Paglietta en Mohamed, te trachten de vlammen meester te worden, terwijl ik met William, Baralong en de andere knechts de touwen van de tent lossneed, om onder de zeilen er van, in de eerste plaats, de kisten, waarin onze kleeren, ons geld en onze ammunitie geborgen waren, te bedekken, en over dezen hoop eenigen der gelooide ossenhuiden te spreiden, waarvan wij er een dozijn bij ons hadden en die voornamelijk dienden voor de knechts om er 's nachts op te slapen.

Dank zij de kloekmoedigheid en den ijver waarmede Aristidi te werk ging, door het gedurig uitspreiden van ossenhuiden op het brandende gedeelte, waarop hij zich dan nederwierp en waardoor aan alle zijden millioenen vonken spatten, doch de vlammen uitgebluscht werden, gelukte het binnen weinige minuten den brand te bemeesteren en waren wij dit groote gevaar wederom gelukkig ontkomen.

De inwoners hadden ons niet de minste hulp verleend, doch nauwelijks was het gevaar voorbij, — een gevaar, dat, daar er veel wind was, dreigde hun heele stadje te verwoesten, — of zij daagden in grooten getale op, met den chef aan het hoofd, om ons en vooral Aristidi voor de verleende hulp te bedanken, en het regende geschenken van brood, potten met boter en honig, waarvoor zij wederkeerig eenige kleine cadeaux als: kralen, mesjes en spiegeltjes, ontvingen.

Den volgenden avond arriveerden wij in de streek Adirbateh, aan het dorp Aderta, dat uit 5 of 6 kleine gehuchten bestaat, die alle in elkanders onmiddellijke nabijheid, doch ieder op eenen afzonderlijken heuvel, gelegen zijn. Het grootste en hoogste dezer gehuchten, op 5.300 voet gelegen, hetwelk wellicht een 500tal inwoners telt, heet Adis-ada, waar de chef van het dorp Aderta, A-salafi Heilou genaamd, zijn verblijf houdt, waarom de knechts van Werkié ons aanraadden daar te overnachten.

Aldaar aangekomen, werden wij, niet zooals in alle andere dorpen, door den chef of iemand van zijnentwege verwelkomd, niettegenstaande ik hier, evenals ik zulks bij aankomst in alle dorpen gedaan had, minstens een half uur te voren door twee knechts bericht van mijne komst gegeven had; ja, het had zelfs allen schijn alsof de inwoners zich met voordacht in hunne huizen verscholen hielden.

Daar echter in deze landen, meer nog wellicht dan elders, de leer geldende is, dat hij, die zich zelf niet respecteert of weet te doen respecteeren, in 't geheel niet geacht wordt, ging ik, op het voorbeeld van den profeet Mohamed, die tot den berg ging toen de berg niet tot hem wilde komen, vergezeld van William, Jean Galata en zes gewapende bedienden, naar de woning van den sjoem, terwijl ik Aristidi met de beide Franschen en overige knechts gelastte om bij de bagage te blijven en met het afladen der dieren mijne terugkomst af te wachten.

Aan de woning van den chef gekomen, wilde men ons eerst niet binnen laten, en was ik verplicht aan de knechts order te geven, om met de kolven van hunne geweren de wrakke deur open te stooten. Wij bevonden ons toen in

een ruim vertrek, waarin een dertigtal mannen aanwezig waren, die ons alles behalve vriendelijk aankeken.

Ik plaatste de zes knechts met het geweer in den arm bij de deur, en trad met William en Jean op den chef toe, die, aan het einde van 't vertrek op eene rustbank gezeten, zich niet verwaardigde op te staan, om mij te verwelkomen. Zonder zijne uitnoodiging af te wachten, ja, zonder te groeten of te spreken, zette ik mij aan zijne rechterhand, terwijl ik William eene plaats naast mij aanwees en Jean gelastte om voor den ouden chef te gaan staan, en hem te zeggen, dat ik zeer ontevreden was over de weinig hartelijke ontvangst, die hij mij in zijn dorp bereid had; dat ik recht had te verlangen door hem met alle mogelijke achting behandeld te worden, want daar hij wist, dat ik onder vrijgeleide van Likwié Mencouas Werkié, en dus onder bescherming van den Negousse, reisde, hij verplicht was geweest mij tegemoet te komen, en mij de gebruikelijke geschenken van een schaap, boter, honig en brooden aan te bieden. Ik verklaarde hem tevens, dat ik voornemens was, om aan den koning mijn beklag over zijne slechte ontvangst in te dienen, en ik van hem alsnog nadrukkelijk eischte, dat hij onmiddellijk de noodige orders gaf voor de proviandeering van mijn kamp.

Alhoewel de bewoners van Adirbateh door het geheele noorden van Abyssinië niet alleen bekend staan als weinig gastvrij, maar zelfs als zeer gevaarlijk en roofziek, scheen het toch, dat mijn energisch optreden en bondige taal eenigen indruk op hem maakten, want toen ik door Jean verlangde dat de chef mij zijne excuses zou maken, voldeed hij niet alleen hieraan, maar beloofde ons nog dien zelfden avond het verlangde te zenden.

Nu zijn de Abyssiniërs misschien wel het meest trouwlooze volk dat er op de gansche wereld bestaat; behalve dat zij vadzig, lui, onzindelijk en daarbij zeer ten onrechte trotsch zijn, heeft bij hen het gegeven woord geene de minste waarde, en zelfs wanneer een Abyssiniër een eed doet bij het heiligste wat hij heeft, zij het 't leven zijner kinderen, 't graf van zijnen vader of de kuischheid zijner moeder, heeft deze eed geene de minste kracht, wanneer hij niet door de sacramenteele spreuk »Negousse-i-mout" gevolgd wordt. Dit wil zooveel zeggen als: wanneer ik dit niet zal doen of deze belofte niet zal nakomen, verklaar ik mij even schuldig, alsof ik den koning vermoord had, en is deze eed ook de eenige, welke bij rechtspleging als geldende wordt aangenomen; ja zelfs wordt dengeen die van meineed in zulk een geval overtuigd wordt, de rechterhand afgehouwen.

Toen dus des avonds ten 9 uur, na twee uren wachtens, eenige dorpbewoners ons wat zwarten honig, slechte boter en oneetbare brooden met zand vermengd brachten en het schaap ontbrak, maar zij namens den chef, onder het uitspreken der woorden »Negousse-i-mout", ons tegen den volgenden morgen vóór zonsopgang, ergo 6 uur, een schaap beloofden, legden wij ons met tamelijk holle magen ter ruste, doch met het blijde vooruitzicht van een déjeuner à la fourchette met lamscoteletten.

Daar wij voornemens waren tegen 9 uur op reis te gaan, gaf ik Aristidi order om tegen half acht met een deel van de knechts en de bagage vooruit te gaan en ons te wachten in de vallei van Bataclée. Ten 8 ure werden William en ik, terwijl wij bezig waren in onze tent met het gebruiken van een kop koffie, door een vreeselijk leven naar

buiten getrokken, terwijl Mohamed, zeer verschrikt uitziende, ons kwam waarschuwen, onze revolvers en geweren in de hand te houden, wijl de bevolking een aanval op ons kamp maakte en reeds met de beide Franschen en overgeblevene knechts handgemeen was. Ik vloog naar buiten, in de eene hand mijn geladen revolver, de andere hand gewapend met eenen dikken knuppel, en wierp mij tusschen de vechtenden, terwijl ik, door rechts en links eenige goedgemikte slagen uit te deelen, hen tot bedaren zocht te brengen.

Voor alles verlangde ik de oorzaak van den twist te weten, en vernam, dat toen om 8 uur, niettegenstaande het »Negousse-i-mout" van den chef, dus twee uur later dan beloofd was, nog geen schaap was gebracht geworden, een der knechts van »Likwié Mencouas Werkié" een schaap van eenen der dorpbewoners had losgemaakt en dit aan mijne knechts had gegeven om mede te nemen, in plaats van hetgeen ons de sjoem had beloofd. De eigenaar wilde zijn schaap terug hebben en begon, versterkt door eenige zijner vrienden, mijne knechts te slaan, die weigerden het beest terug te geven.

Terwijl mij deze inlichtingen gegeven werden, hieven de daarbij tegenwoordige vrouwen een vreemdsoortig gegil aan, een soort van oorlogsschreeuw, die ons door merg en been ging, en waarop niet alleen alle mannelijke bewoners van het dorp, maar zelfs van de naburige gehuchten, met lansen, schilden en steenen gewapend, ons omringden.

Tot dusverre hadden, behalve de kleine vechtpartij met de knechts, die onmiddellijk op mijne tusschenkomst geëindigd was, geene eigenlijke gewelddadigheden plaats gehad, was er van weerszijde van de wapenen nog geen gebruik gemaakt, zelfs geen steen geworpen, en lag er mij

8

veel aan gelegen, om, zoo mogelijk, deze zaak in der minne bij te leggen; eerstens wijl Aristidi met eenige knechts de ossendrijvers en de goederen, reeds ongeveer een uur geleden vertrokken was, en aan ons dus, behalve de twee Franschen, slechts zes knechts overig bleven, van wier trouw ik weinig zekerheid had, alhoewel zij allen, met uitzondering van Mohamed, die Arabier was, uit de provincie Amhara afkomstig waren, en de erfelijke vijandschap, welke tusschen de bewoners der provinciën Amhara en Tigré heerscht, mij wel deed veronderstellen, dat onze knechts, vooral nu zij goede geweren in handen hadden, ons bij eene eventuëel vernieuwden aanval niet in den steek zouden laten; maar, tweedens, wijl ik wist dat in dit land, waar de zeden medebrengen dat bloed door bloed gewroken moet worden, het verder reizen mij onmogelijk zoude zijn, wanneer wij, door op deze menschenmassa te schieten, er wellicht een of meer zouden dooden, daar wij dan zeker waren van op onze verdere reis door wraakzuchtige vrienden of bloedverwanten vervolgd te zullen worden.

Terwijl ik met William beraadslaagde wat ons te doen stond, kwamen Paglietta en Baralong tot mij en zeiden: »gij zijt de chef, geef ons uwe orders, en wij zullen gehoorzamen, en, wat er ook gebeure, gij kunt op onze hulp rekenen!"

Ik dankte hun met een handdruk, doch verzocht hen en William om met de zes overgeblevene knechts met den rug tegen den blinden muur van een huis, naast elkander op eene rij, te gaan staan, de geweren tot vuren gereed te houden, en eenige patronen bij de hand te hebben om schielijk op nieuw te kunnen laden, maar vermaande hen

tevens dringend om niet dan op mijn bevel te schieten, en waarschuwde de knechts, dat hem, die een schot loste zonder mijn speciaal bevel, onmiddellijk door mij een kogel door den kop zoude gejaagd worden.

Alhoewel ik ten volle bewust was van het groote gevaar, waarin wij verkeerden, en op dat oogenblik zelf de overtuiging had, dat wij geen van allen dit dorp levend zouden verlaten, bleef ik tot ons aller geluk uiterst kalm, hetgeen niet alleen maakte dat ik bedaard kon overleggen hetgeen mij te doen stond, maar ook eenige impressie scheen te maken op de dorpelingen, die mij bedaard mijn pijp zagen rooken, alsof ik geene de minste vrees voor hen koesterde.

Deze waren langzamerhand tot een 80 à 100-tal slecht gewapende, doch strijdlustige mannen aangegroeid, en hadden zich op eene kleine verhevenheid, ongeveer een dertig schreden van ons, bijeen verzameld. Ik zag uit hunne bewegingen dat zij druk onder elkander overlegden wat met ons te doen, terwijl sommige hunne lansen zwaaiden, andere met steenen dreigden en enkele zelfs den loop van een paar oude geweren op ons richtten.

Daar ik begreep, dat zoodra er slechts één steen geworpen zoude zijn, ik niet meer bij machte was om mijn knechts het vuren te beletten, en ook buitendien mijne waardigheid als Europeaan, wien het bloed evenals bij William tamelijk begon te koken, niet toeliet ons ongestraft door eene horde woestelingen te laten beleedigen, trad ik, slechts vergezeld van Jean Galata, 15 pas vooruit, waar ik mij op eenen steen neêrzette, terwijl ik Jean last gaf om naar die bende te gaan en, namens mij, den chef om een onderhoud te verzoeken.

Jean kwam terug met de boodschap, dat de chef naar huis gegaan was en niet wilde komen, wellicht wijl hij, bevreesd voor zijne verantwoordelijkheid, zich niet persoonlijk met de zaak wilde inlaten, maar niet te min, als erkend vijand van de Europeanen, niets liever zag, dan dat zijne dorpbewoners ons plunderden en vermoordden. Ik zond daarop Jean wederom tot hen, met verzoek aan drie der oudste en aanzienlijkste ingezetenen om 15 pas vooruit te komen, evenals ik dit van mijne zijde gedaan had, en werkelijk kwam Jean, vergezeld van drie wit gebaarde lieden, slechts weinige minuten later, aan de plaats, waar ik gezeten was. Zij hadden alle drie hunne lansen en zwaarden in de hand, doch toen zij zagen, dat ik Mohamed tot mij riep en hem mijn revolver en jachtmes ter hand stelde, met last om daarmede wederom in 't gelid der andere knechts te gaan staan, riepen zij ook iemand hunner om hunne zwaarden en lansen in ontvangst te nemen.

Ik zeide hen door bemiddeling van Jean: »Indien gij oorlog wilt zoo is zulks mij wel; gij ziet, ik ben er volkomen op ingericht en kan met mijne 12 geweren en revolvers 36 schoten doen, terwijl wij gemakkelijk 4 of 5 maal in de minuut laden kunnen, en ik u wel niet behoef te zeggen, dat wij op zoo korten afstand zeker zijn geen schot te zullen missen; buitendien weet gij, dat ik onder vrijgeleide van Raz-Bario reis, en alle leed mij geschied door hem zeer zeker op u en op uw dorp gewroken zoude worden; voorts ben ik in mijn recht door het genomen schaap te behouden, alhoewel ik gaarne erkennen wil, dat het buiten mijn wil en weten aan een uwer ontnomen is geworden, want de »sjoem" is zijnen eed niet getrouw gebleven van ons vóór zonsopgang een schaap te zenden. Wilt ge

daarentegen vrede, — en 'k wensch niets liever dan dat, want ik ben hier niet gekomen om oorlog te voeren en de inwoners te vermoorden, maar om voor mijn genoegen te reizen, — dan eisch ik, dat gij uwe lieden dwingt om minstens 25 passen achteruit te gaan, en als bewijs, dat zij geene oorlogzuchtige gevoelens meer voeden, de punten hunner lansen in den grond te steken en de steenen uit de handen te leggen."

Deze drie menschen kozen het laatste en beloofden mij al het mogelijke in het werk te zullen stellen, om hunne dorpgenooten te kalmeren en ons ongestoord te laten vertrekken.

Dit duurde zeker wel een half uur, wellicht wijl de Abyssiniër, hoevele verkeerde eigenschappen hij ook hebben moge, ontegenzeggelijk dapper van aard is, en velen hunner zeker niets liever verlangden, dan de deugd hunner lansen tegen de snelheid onzer kogels te probeeren; tot mijn genoegen echter scheen de invloed der drie gedelegeerden groot genoeg, om ook de anderen tot kalmte te brengen, en zag ik hen spoedig daarop zich verwijderen en op zekeren afstand de punten der lansen in den grond steken, terwijl een hunner ons kwam verwittigen, dat wij ongehinderd ons met het schaap konden verwijderen.

Intusschen was het middag geworden en waren dus onze ossen en bagage reeds vier á vijf uren onder weg. Toen wij ons op het pad begaven om deze in te halen, kwamen de beide knechts van »Likwié Mencouas Werkié," die zich gedurende het geheele standje verscholen hadden, wederom tot ons en deelden ons mede een veel korteren weg te weten om naar Bataclée te komen, waar wij dan nagenoeg te gelijker tijd met onze bagage zouden arriveeren, maar

welke weg, alhoewel voor ons begaanbaar, over te steile rotsen en doorwaadbare rivieren leidde, dan dat de met zware goederen beladen ossen dien hadden kunnen volgen. Het bleek echter spoedig, dat zij dezen verkorten weg geenszins kenden, want na een paar uren geloopen te hebben, kwamen zij ons mededeelen, dat zij 't spoor bijster waren. Na eenige discussie omtrent de op nieuw te volgen richting, waarbij de zon ons tot baken diende, werd er besloten om vooruit te gaan, doch dan ook nooit van de rechte lijn af te wijken, onaangezien de moeielijkheden, die wij op weg zouden ontmoeten. Slechts zij, die in Abyssinië gereisd hebben, kunnen zich een denkbeeld maken van wat daar het reizen onder dergelijke omstandigheden te beteekenen heeft; want, alhoewel men nergens in het land gebaande wegen vindt, of zelfs een pad, dat genoegzaam de te nemen richting aanduidt, zoo weten ten minste toch de gidsen van de droge beddingen der rivieren, valeijen en bergpassen genoegzaam te profiteeren, om, zij het dan ook met omwegen, het reizen mogelijk te maken. Op deze route, waarbij het natuurlijk onmogelijk was op onze muilezels te blijven zitten, — waarbij wij meer dan zeven bergstroomen moesten doorwaden, steile rotsen op- en af klimmen, terwijl wij de geweren op den rug bonden om, door zoowel handen als voeten te gebruiken, het afglijden in bergkloven te voorkomen, — waarbij wij meermalen door doornbosschen de kleeren en 't vel van de handen scheurden, ja, elk oogenblik gevaar liepen een oog te verliezen, — werd het mij eerst recht duidelijk, hoe moeielijk, ja, onmogelijk het reizen in Abyssinië gedurende het regenseisoen moet zijn; maar ook gaf het mij gelegenheid om de vlugheid en voorzichtigheid der muildieren te bewonderen, die op wegen

waar een paard nimmer en misschien zelfs een steenbok met moeite zou kunnen voortkomen, zonder vallen of struikelen, de steilste rotsen opklommen en afdaalden. Soms lieten zij zich op alle vier pooten tegelijk voortglijden; dan weder liepen zij overdwars en met den kop laag bij den grond of en zig-zag den steilsten berg af, die, bezaaid met losse steenen, welke onder de pooten wegrolden, hen, maar vooral ook ons, meermalen dreigden honderd en meer voeten bij een eventuëelen misstap naar beneden te laten vallen.

Na meer dan vijf uren gedwaald te hebben, kwamen wij eindelijk dood vermoeid in Bataclée aan en vonden daar Aristidi met de bagage, die reeds sinds verscheidene uren zich over ons lang uitblijven ongerust had gemaakt.

Den volgenden dag, na eenen marsch van zes uren, arriveerden wij te Adoua, doch bleven, op raad der knechts van »Likwié Mencouas Werkié" buiten de stad kamperen, totdat de gouverneur Belata Gowram Mossié, dien wij van onze komst verwittigden, ons den toegang tot de stad zoude vergund hebben en eene woning voor ons zoude aanwijzen.

Dicht bij de stad staat een prachtige boom, een sycomore of Egyptische vijgenboom, waarvan de stam 10 voet diameter en de enorme, laaghangende kruin 100 voet diameter heeft. Onder dezen boom, vanwaar men een mooi gezicht op het tegen een berg gebouwde stadje heeft, liet ik het kamp opslaan en wachtte het antwoord af van den gouverneur, of hij ons den toegang tot de stad verleende. Tegen den avond kwamen de knechts terug, in gezelschap van zekeren heer Binder, Duitsch zendeling, die zich in Adoua met het geven van onderwijs bezig houdt en met de dochter getrouwd is van den Heer Schimper, een Duitsch botanicus van 82 jarigen leeftijd, die reeds gedurende meer dan 40 jaren Abyssinië

bewoond heeft zonder het ooit verlaten te hebben. De knechts deelden ons mede dat de gouverneur ons de woning, welke uitsluitend voor vreemdelingen bestemd was, niet wilde afstaan, dat hij geen voornemen had om ons tegemoet te gaan en welkom te heeten, niettegenstaande zij hem de aanbevelingsbrieven van »Likwié Mencouas Werkié" overhandigd hadden, maar dat hij ons den toegang tot de stad niet weigerde. Dit antwoord kwam mij wel eenigermate zonderling voor, doch de Heer Binder helderde ons dit op, door ons mede te deelen, dat de gouverneur, die anders geen ongeschikt mensch was, de laatste dagen eenigermate tegen de Europeanen was vooringenomen, en dit wel wijl de heer Rollestone, dezelfde dien wij te Sagati ontmoet hadden, hem in drift een slag op den arm gegeven had, toen hij bij zijn bezoek te Adoua, op zijn verzoek om eene woning, naar zijne meening niet spoedig genoeg geholpen werd; ja zelfs beweerde de heer Binder, dat de gouverneur aanvankelijk het voornemen gehad had, om dezen Engelschman gevangen te zetten en slechts met moeite door zijne omgeving daarvan afgebracht was.

De heer Binder beloofde ons echter van eene geschikte woning voor ons, werk te zullen maken en ons den volgenden dag daarhenen te leiden, daar de boom, waaronder wij gekampeerd waren, gebruikt werd tot het hangen van misdadigers, en het bij de bevolking, die tamelijk bijgeloovig is, eene slechte impressie zou maken, dat wij juist dezen boom opgezocht hadden, om ons kamp op te slaan. Een oogenblik na zijn vertrek kwamen een viertal inwoners in ons kamp en noemden zich als tot de douane behoorende; zij eischten de opening van al onze kisten, ten einde ons een percentswijzen accijns op te leggen; het behoeft wel

geen betoog, dat ik ten stelligste weigerde mij daaraan te onderwerpen, en toen zij, niettegenstaande mijne weigering, bleven aanhouden, dreigde ik hen met mijne geweren uit het kamp te verjagen.

Den volgenden morgen ontvingen wij bezoek van den heer Schimper, die ons kwam mededeelen, dat hij, bij zekere weduwe Marquit, eene geschikte en ruime woning van twee verdiepingen met groote binnenplaats voor ons gevonden had en wij daarvoor 4 thaler per maand aan huur zouden moeten betalen; dat hij ons gaarne gastvrijheid onder zijn eigen dak zoude verleend hebben, doch dat de vorige koning Théodorus hem al zijne bezittingen, welke hij van diens voorganger Oubié ontvangen had, wederom had afgenomen, zoodat hij thans, daar koning Johannes alles behalve mild was, zooal niet tot de diepste armoede vervallen, dan toch geenszins in staat was om vreemdelingen gastvrijheid te verleenen.

Nauwelijks in onze nieuwe woning geïnstalleerd zijnde, ontvingen wij bezoek van de beide Franschen, Du Marci en Baussier, die reeds twee dagen voor ons daar aangekomen waren, en van den heer Naretti, een Italiaan, die zich daar als timmerman reeds 12 jaren gevestigd had, en niet alleen het vertrouwen van het volk en den koning genoot, maar voor dezen laatsten, onder andere werken, eene groote kerk op het hoogste gedeelte van de stad had moeten bouwen. Deze Naretti, dien wij dagelijks gingen opzoeken en die later ook meermalen aan onze eenvoudige middagtafel kwam aanzitten, heeft zich bij alle Europeanen, die Adoua bezoeken, door zijne hulpvaardigheid zeer bemind gemaakt, en ons niet alleen met goeden raad, maar ook met zijne hulp van grooten dienst geweest. Hij kwam ons dienzelfden

dag reeds wat kool, sla en aardappelen uit zijn tuin brengen; de kool- en slazaden had hij van zijnen broeder uit Alexandrië ontvangen, doch de aardappelen, van prima qualiteit, waren door den heer Schimper in het jaar 1835 het eerst gepoot geworden, en sinds dien tijd bij een groot deel van de bevolking in gebruik geraakt.

Adoua is een stadje van ongeveer 3.000 inwoners; het ligt op 6.200 voet hoogte en is omgeven door vele zeer vruchtbare landerijen, welke bijna allen aan de priesters en wel speciaal aan den patriarch of Aboune behooren.

De godsdienst der Abyssiniërs is de Koptische en de Aboune wordt hun uit Alexandrië door den patriarch dezer kerk toegezonden; doch de koning, die weet hoe groot de invloed is dien de geestelijkheid op de bevolking uitoefent, laat zich steeds door den Aboune vergezellen, om hem zoodoende beter in 't oog te houden,

In de nabijheid van Adoua, op 6 uren gaans afstand, ligt het stadje Axum, dat de eigenlijke priesterhoofdstad van Abyssinië is, en waar alle omringende dorpen en landerijen aan den Aboune behooren. Hier zetelt de opperpriester, destijds Nebritte Jassou genaamd, die een oppermachtig heer is en in hoog aanzien staat.

Alhoewel hij daar omringd is door een groot aantal geestelijken, belet dit toch niet dat ook in Adoua, volgens mededeeling van den heer Schimper, van de 3.000 inwoners 1010 tot den geestelijken stand behooren, en dezen overvloed van geestelijken, die niet alleen dáár, maar over geheel Abyssinië verspreid zijn, kan men veilig als de pest van het land beschouwen; want alhoewel het beweren van den heer Schimper wellicht een weinig overdreven is, dat het land nooit vooruit zou gaan, wijl de menschen er niet

werkten, daar er van de 10 mannelijke inwoners 9 geestelijken waren en de 10de, zelf te lui zijnde om te werken, dit door zijne vrouw liet doen, — zoo is het toch niet alleen zeker, dat wellicht $\frac{3}{4}$ van de welvaart van Abyssinië in handen der priesters is, en niet slechts al het huiswerk; maar zelfs het halen van water, het zoeken van brandhout, het malen van meel, ja het grootste gedeelte van den landarbeid uitsluitend door de vrouwen gedaan wordt, en de mannen zich voornamelijk met jagen of met het houden van buurpraatjes bezig houden.

Behalve dat er in Adoua geen logement, restauratie of zelfs koffiehuis te vinden is, bestaat er ook in de gansche stad geen enkel magazijn of winkel, waar men iets, zij 't ook de eenvoudigste levensmiddelen, koopen kan. Daarentegen wordt er eenmaal 's weeks, en wel des Zaterdags, marktdag gehouden en komen de landlieden uit den omtrek in grooten getale daar bijeen, om de verschillende producten van hun land of van hunne nijverheid te koop aan te bieden. Op deze markt moet men zich dan voorzien van alles wat men voor de volgende week noodig heeft, en waren wij dus telkenmale genoodzaakt, dáár onzen voorraad van schapen, boter, maïs en Abyssinisch koren (Tefl) in te slaan.

Gelijk ik reeds vroeger vermeldde, wordt in Abyssinië algemeen het bergzout als pasmunt gebruikt, waarbij dan steeds de thaler (bir) als munteenheid wordt aangenomen; doch in Adoua, waar het Egyptische zout voor 't huiselijk gebruik goedkooper uitkomt dan het Abyssinische bergzout, hangt de bepaling van de pasmunt, waarmede betaald moet worden, van den verkooper af, hetgeen maakt, dat, wanneer men op deze markt voor een klein bedrag

iets koopen wil, men dan dikwerf een paar uur noodig heeft voor men het artikel bezit.

Bij mijn eerste bezoek op deze markt, wilde ik een klein mandje koopen en vroeg daarom aan de vrouw, die het ten verkoop aanbood, wat zij er voor verlangde; zij eischte daarvoor »timounbir" ($\frac{1}{8}$ thaler), doch verlangde die in ruwe katoen uitbetaald te hebben; ik moest dus overal op de markt rond gaan zoeken om eene koopvrouw te vinden die dit artikel verkocht; na lang zoeken gelukte mij dit eindelijk, maar toen ik aan deze vrouw vroeg om mij voor $\frac{1}{8}$ thaler van hare waar af te staan, eischte zij daarvoor in de plaats 2 »kind ghavie", twee elleboogsmaten van eene door de Abyssiniërs geweven stof, die van zeer grove en slechte kwaliteit is, 38 Eng. duimen breed, 16 elleboogsmaten of 26 Eng. voeten lang en waarvan de waarde 1 thaler is.

Ik moest dus wederom op het pad om eene koopvrouw te vinden die deze stof verkocht, en toen mij dit eindelijk gelukt was wenschte zij in »tefl" (Abyssinisch koren) uitbetaald te worden. Ik was dus verplicht om voor 1 thaler tefl te koopen en werden mij daarvan door den verkooper 27 maten toegemeten. Deze maat heeft echter geene universeele grootte, maar hangt geheel af van de willekeur des verkoopers, zoodat het zeer goed mogelijk is dat een koopman, die u 24 van zijne maten voor eenen thaler geeft beter koop is, of met andere woorden, eene grootere hoeveelheid levert, dan hij die 27 maten toemeet. Ik moest deze 27 maten in 8 gelijke deelen verdeelen; met een dezer deelen de 2 elleboogsmaten Ghavie betalen, waardoor ik in 't bezit van de ruwe katoen kwam en eindelijk het bewuste mandje betalen kon en meê naar huis mocht nemen.

Dit een en ander had mij twee uur gekost, zonder nog de moeielijkheid te berekenen, die door de ongelijkheid der elleboogsmaten ontstond; want de vrouw die mij de Ghavie toegemeten had, was natuurlijk in 't bezit van eenen korten benedenarm (de elleboogsmaat wordt gemeten van af den knobbel des elleboogs tot aan den uitgestrekten middelsten vinger), zoodat toen ik daarmee de katoen wilde betalen, deze vrouw, die toevallig in 't bezit van zeer lange armen was, bij het nameten der Ghavie, in plaats van 2, slechts $1\frac{3}{4}$ elleboogsmaten er uit meette, en ik dus verplicht was haar nog eenige kralen op den koop toe te geven.

In 't zuiden van Abyssinië bevindt zich de provincie Godjam, grenzende aan het koningrijk Choä, waarvan de koning Menelik beweerd wordt in rechte lijn af te stammen van Salomo en de koningin van Scheba.

De gouverneur of Raz van Godjam, Adal geheeten, was in opstand gekomen, en Menelik ondersteunde hem, zoodat koning Joannes met zijne geheele troepenmacht, ongeveer 40,000 man, waarvan slechts 3,000 geweren hadden, zich in 't zuiden bevond; dientengevolge werd ons het verder reizen zuidwaarts op niet alleen ten sterkste ontraden, maar kwam er ook een boodschap van Raz-Bario, waarbij deze ons ten strengste verbood om vóór zijne komst in Adoua, ons op reis te begeven, en was het ons onmogelijk om buiten zijne toestemming naar Gondar te gaan, want om in de zuidelijke provinciën toegelaten te worden moet men eene geschrevene aanbeveling van den Raz hebben.

Daar het echter nog wel drie of vier weken kon duren voor Raz-Bario in Adoua kwam, besloten William en ik een uitstapje naar Axum te maken en ontvingen daarvoor

van den heer Naretti een recommandatie-schrijven aan den opperpriester, Nebritte-Jassou.

Den volgenden dag, 14 Januari, begaven wij ons op weg en bereikten na eenen rid van 6 uren eene kleine vlakte, die onmiddellijk aan Axum grenst en waar verscheidene obelisken zich bevinden, waarvan er nog een paar overeind staan, doch de meeste reeds omgevallen zijn. De grootste, die nog goed recht staat, heeft een hoogte van 70 eng. voeten en stelt voor eene woning of toren met verschillende verdiepingen. Inscripties of hieroglyphen zijn op deze obelisken niet aangebracht, en men weet niet waarvoor zij daar gezet zijn of van welken tijd zij dagteekenen, hoewel men meent te mogen aannemen, dat zij tusschen het jaar 300 en 500 n. Chr. daar zijn opgesteld.

Nebritte Jassou, dien ik behoorlijk van mijne komst verwittigd had, was zoo beleefd, om zelf, op een prachtig muildier gezeten en vergezeld van een 50tal priesters en knechts, ons te komen verwelkomen. Zijne eerste woorden echter waren, dat wij in geen geval in dit plein der obelisken moesten vernachten, want dat daar des nachts de duivelen rondwaarden. Ik stelde hem gerust, dat wij voor den »setan" volstrekt niet bang waren, en mocht hij of eenige zijner geesten zich vertoonen, wij met onze goede geweren en onze ontplofbare kogels op hen schieten en zoo doende Axum van de duivelen verlossen zouden.

Hij schudde bedenkelijk het hoofd, doch drong niet verder aan, en was zoo beleefd van de noodige orders te geven voor ons onderhoud en dat onzer beesten.

Hij was een deftig man met een energiek uiterlijk en eenen prachtigen witten baard. In zijne qualiteit van opperpriester en chef van Axum en omstreken, had hij eenen groo-

ten invloed; doch in vollen ernst beweerde hij, toen ik hem vroeg, wie deze obelisken gebouwd hadden, dat zulks door de duivelen was geschied. Hij noodigde ons tegen den volgenden dag uit hem te komen bezoeken en dan tevens de oude kerk van Axum in oogenschouw te nemen. Deze kerk is, evenals de Joodsche kerken, in drie hoofdafdeelingen verdeeld. In 't heilige der heiligen, dat slechts eene zeer kleine ruimte in 't midden der kerk inneemt, staat, volgens overlevering, waarvan ik evenwel de waarheid zeer betwijfel, dezelfde ark, welke vroeger in den tempel van Salomo gestaan heeft. In 't heilige der heiligen mag niemand komen dan de opperpriester, en deze slechts eenmaal 's jaars. In 't heilige wordt de dienst der kerk door de priesters waargenomen, en in 't voorhof circuleert het volk om den zegen te ontvangen.

De kerk is overal behangen met schilderijen in honigverw, door Abyssinische meesters, deels op doek en deels op hout, vervaardigd, en mijn verzoek aan den priester, welke mij de kerk liet zien, om mij, hetzij voor geld of ten geschenke, eene kleine schilderij af te staan, die op doek geschilderd en volgens zijn beweren tusschen de 600 en 700 jaren oud was, werd door hem met verbazing aangehoord en ten stelligste geweigerd, daar hij beweerde, dat alles, wat aan de kerk behoorde, heilig was en zelfs de opperpriester het recht niet had, daarvan iets, aan wien dan ook, te schenken of te verkoopen. Dit wekte mijne begeerigheid naar deze schilderij nog meer op, want ik begreep zeer goed, dat voor mijne collectie van curiositeiten en antiquiteiten, die ik van deze reis en van Egypte later naar Europa zoude medenemen, eene dergelijke schilderij, als wellicht eenig in hare

soort, door de onmogelijkheid van ze te kunnen krijgen, van groote waarde zoude zijn, en ik nam mij voor, om zoodra zich de gelegenheid daartoe aanbood, van Nebritte Jassou zelven te verkrijgen, dat hij deze schilderij mij ten geschenke afstond.

Na de kerk bezichtigd te hebben, gingen wij den opperpriester ons bezoek brengen; hij was door ongeveer een 30tal priesters en bedienden omringd, en was zelf gezeten op eene soort van troon of verhevenheid, die drie verdiepingen had; op de bovenste zat hij zelf, op de tweede mochten William en ik zitten, terwijl op de derde een paar hooggeplaatste priesters gezeten waren. Gelijk ik reeds vroeger mededeelde, staat het niet deftig voor een Abyssiniër, wanneer zijn onderhoorigen zien kunnen dat hij eet, zoodat, toen Nebritte ons, na de gewone plichtplegingen en salamaleiks, wat brood en honigwijn wilde aanbieden, er dwars door het vertrek, kort langs de verhevenheid, waarop wij gezeten waren, een gordijn nedergelaten werd, en zelfs Jean, dien ik als tolk medegenomen had, dáár, terwijl wij iets gebruikten, niet mocht binnenkomen. Gelukkig echter kende ik reeds eenige woorden Amahrignan, die mij in staat stelden om gevolg te geven aan mijn voornemen van door list het bewuste schilderijtje te verkrijgen. Ik had onder de verschillende prullen en snuisterijen, die ik tot het maken van kleine geschenken uit Alexandrië medegenomen had, ook eenige koperen vergulde horologies à remontoir, welke mij 15 franc per stuk gekost hadden, en ik verwisselde den chronometer, dien ik altijd bij mij droeg, tijdelijk met een van deze horologies, alvorens ik mijn bezoek bij den heer Nebritte aflegde.

Ik wilde namelijk trachten zijne attentie op het horologie

te vestigen en zijne begeerlijkheid daardoor op te wekken, wel overtuigd, dat hij zeer zeker geen eigen horologie bezat, maar zelfs hoogstwaarschijnlijk er nimmer een gezien had.

Nadat ik het wellicht reeds een tiental malen in de hand genomen had en er telkens met aandacht op gekeken, vroeg hij mij: »wat hebt ge daar toch"?

Ik antwoordde hem: »dit is mijn tweede ziel, ontneem mij alles wat ik bezit, doch laat mij dit"; dat het in 't Arabisch eene »Saat" heette, en dat wij den tijd tusschen zons-opgang en zons-ondergang, evenals van zons-ondergang tot zons-opgang, in 12 gelijke deelen verdeelen, en ik op dit voorwerp kon zien het hoeveelste deel reeds daarvan verloopen was. Hij vroeg mij het meer van nabij te mogen bezichtigen, hetgeen ik hem natuurlijk onmiddellijk toestond, terwijl ik hem attent maakte op de verschillende mouvementen in het werk en de wijze waarop het eenmaal 's daags moest opgewonden worden.

Toen ik bemerkte dat zijne begeerlijkheid genoegzaam geprikkeld was, zeide ik hem: »Nebritte! gij zijt zeer vriendelijk voor mij geweest en hebt mij zeer gastvrij ontvangen: ik wenschte u dus een blijk mijner hoogachting te geven, opdat, wanneer ik wederom verre van hier verwijderd ben, gij nog eens denken zult aan den Franki Falamanca (Europeër-hollander), die het verblijf te Axum, dank zij uwer hartelijke ontvangst, tot het aangenaamste gedeelte zijner reis in Abyssinië zal rekenen; behoud dit horologie als een aandenken aan mij, en vergun mij tevens, u een paar flesschen besten Franki-wijn aan te bieden, om dien, hetzij voor de dienst in de kerk, of bij eventuëele ongesteldheid te gebruiken"; (ik had Mohamed last gegeven mij ten spoedigste een paar flesschen gewonen Bordeaux-wijn,

doch met fraaie capsulen voorzien, uit onze kisten te halen).

Hij bedankte mij hartelijk en scheen vooral met het horologie gelukkig te zijn, waarmede hij zich evenals een kind amuseerde en het naast zich ophing, om het toch dicht bij zich te hebben en het gedurig te kunnen aanschouwen.

Toen ik vond dat hij het lang genoeg bewonderd had, zeide ik hem: »Nu moest gij mij ook iets geven tot gedachtenis aan u; ik wil volstrekt niet iets van waarde hebben, maar slechts eene kleinigheid, die mij, wanneer ik ze aanschouw, bij mijn terugkeer in Europa den vriendelijken gever wederom te binnen brengt."

Op zijn antwoord, dat hij wezenlijk niets had, om mij aan te bieden en zulks hem leed deed, want dat hij mij gaarne een souvenir wilde laten, zeide ik hem, alsof de gedachte daaraan plotseling bij mij opkwam: »ik heb dezen ochtend in de kerk een oud, leelijk en min of meer gescheurd schilderijtje zien hangen, dat mijns inziens onder de vele fraaie schilderijen, welke uwe kerk versieren, geheel misplaatst is, — geef mij dit, dan heb ik zoodoende een aandenken, zoowel aan u als aan uwe kerk, en alhoewel het zeer oud en leelijk is en hoegenaamd geene waarde heeft, is mij dit voldoende om mij, telkenmale wanneer ik het in handen neem, aan mijnen vriend Nebritte Jassou te doen denken."

Daar hij niet begreep welke schilderij ik bedoelde, gaf hij den priester, die mij de kerk had laten zien, last, ze te gaan halen, en moest hij zelf erkennen, toen hij ze zag, dat ze hoegenaamd geene waarde had, maar zeide mij tevens, dat hij geen recht had om wat het ook ware

af te staan van hetgeen aan de kerk behoorde, doch stelde mij voor er eene copie van te maken.

Daaraan echter lag mij hoegenaamd niets gelegen, en toen ik de schilderij in handen had, rolde ik bedaard haar op en stak haar in mijn zak, daar ik zeer goed begreep, dat hij haar mij wel gunde en voor zich geen bezwaar maakte om ze mij te geven, doch zich slechts in tegenwoordigheid der andere priesters geneerde iets af te staan wat aan de kerk behoorde. Ik stelde hem dus in de gelegenheid om net te doen of hij de geheele schilderij vergeten was, door zijne attentie wederom te vestigen op het horologe, hem te wijzen, hoe dit op te winden en hem te leeren waar de wijzers bij het op- en ondergaan der zon moesten staan.

Hij scheen niets liever te verlangen dan mij de schilderij te laten en gedroeg zich, toen ik hem daartoe de gelegenheid aanbood, alsof hij de geheele zaak vergeten was, waardoor ik in het bezit van de schilderij gebleven ben.

De Abyssinische schilderkunst staat zelfs heden ten dage nog op een zeer lagen trap. Het gebruik van olieverf is hun ten eenenmale onbekend en zij vervangen de olie door hunne verf met honig te mengen. Op eene schilderij, waarop vele portretten voorkomen, zal men bijna nooit eén gezicht »en profil", maar alleen »en face" geschilderd vinden; de leer van de perspectief is hun vreemd. Bijna alle schilderijen hebben godsdienstige voorstellingen tot onderwerp, waaronder portretten van St. George, St. Michael en de maagd Maria het meeste voorkomen, en waarvan men er in de kerken vindt die meer dan 10 voet hoog zijn. Wanneer zij op hunne schilderijen eene heilige maagd Maria, 't kind Jezus of een hoog geplaatst persoon, als b. v.

een koning willen voorstellen, dan brengen zij niet alleen dit portret soms twee à drie malen op dezelfde schilderij, maar geven die ook alle drie malen zeer verschillende gelaatstrekken, terwijl tevens altijd de heilige of de koning buiten verhouding groot wordt geschilderd, wel driemaal zoo groot als de omstanders, en hunne gelaatskleur ook nooit zwart of brons, maar altijd blank wordt voorgesteld.

'k Was eenmaal in de gelegenheid eene groote schilderij te zien, die door een tegenwoordigen grooten meester der Abyssinische schilderkunst, Walda Georgius, vervaardigd was, dien ik meermalen ontmoette en die voor rekening van den koning eenige groote schilderijen in de nieuwe kerk van Adoua tegen den gezamenlijken prijs van 97 thaler vervaardigde. Deze schilderij stelde voor een veldslag, welke in de nabijheid van Adoua geleverd werd, na den dood van koning Theodorus, tusschen den tegenwoordigen koning Johannes, en Gobasier, die als Raz van Amhara hem het bezit van de kroon betwistte. Koning Johannes, die nagenoeg gitzwart is, was daar driemaal op voorgesteld, omringd door een 50tal andere koppen; zijne drie portretten waren naast elkander geplaatst en wel het linksche »en profil" met een zwaren snor en met een lans in de hand, het rechtsche mede »en profil" zonder snor, doch met een zwaren baard, waarbij hij een zwaard (schotèl) in de hand hield, en het middelste »en face" geheel baardeloos, stelde hem voor, terwijl hij bezig was met een geweer op zijne vijanden te vuren; alle drie portretten waren, in verhouding tot de omstanders, van buitengewone grootte, en Johannes had op alle drie de blanke kleur van den Europeër.

Dicht bij Axum bevindt zich het graf van zekeren koning

Kaleb (Até-Kaleb), dat niet groot en niet fraai is, doch waarvan de overlevering beweert, dat het door onderaardsche gangen in gemeenschap staat met Gondar en Jeruzalem. Het spreekt van zelf, dat deze bewering evenmin waar is als dat de ark van Salomo's tempel in de kerk te Axum staat; buitendien is het graf rondom dicht gemetseld en nergens een spoor van eene opening te ontdekken, en wat de ark aangaat, zoo is de kerk van Axum tweemaal geheel verwoest en de thans aldaar staande kerk voor ongeveer 650 jaar gebouwd geworden. Volgens de overlevering en de in mijn bezit zijnde schilderij, hebben de priesters zich bediend van de duivelen om de steenen tot het bouwen der kerk aan te dragen, daar zij geen genoegzaam werkvolk konden vinden, en de priesters van den tegenwoordigen tijd dit de gemakkelijkste explicatie vinden voor het schijnbaar onmogelijke transport der enorme steenblokken, welke zelfs op groote hoogte in de muren dezer kerk zijn aangebracht, terwijl het tevens hunnen invloed bij het volk vermeerdert, dat gaarne deze legende aannemende, daardoor de opperheerschappij van de priesters, zelfs over de duivelen, erkent.

Den 18den Januari waren wij na onzen terugkeer in Adoua getuigen van het feest van Johannes den Dooper, waarbij de doop van Jezus in den Jordaan herdacht wordt De geestelijken der verschillende kerken, zoowel van Adoua, Axum en omstreken hadden ieder op het marktplein van Adoua eene tent opgeslagen en de priesters van elke kerk hielden afzonderlijke processies, waarbij zij aan het volk de rijkdommen hunner kerk ten toon stelden. Daarop begaven zij zich »en corps" naar het kleine riviertje de Assam, dat Adoua besproeit, waarvan zij het water zegenden en

waarop een 3000tal mannen, vrouwen en kinderen, na zich, hetzij gedeeltelijk, doch meestal geheel, ontkleed te hebben, in het water sprongen, om zich gedurende eenige minuten te baden. Het godsdienstige gedeelte van het feest was hiermede afgeloopen, en nu ontaardde het in een volslagen bachanaal, waarbij de wildste schreeuwen, de dolzinnigste muziek en dans en het gedurig afvuren der geweren ons eenigermate beangst maakten, dat het fanatismus deze lieden tot gewelddadige aanranding onzer personen en goederen zou vervoeren, waarom William en ik in gezelschap van Mohamed en Aristidi het raadzamer vonden, dien avond thuis te blijven en al onze geweren geladen bij de hand te houden.

De dag en de daarop volgende nacht liepen echter rustig af, en alhoewel wij voornemens waren de komst van »Likwié Mencouas Werkié" af te wachten, alvorens wij naar het zuiden gingen, begonnen wij toch onze toebereidselen voor deze reis te maken, ten einde ons verblijf te Adoua niet langer dan noodig te rekken. In de eerste plaats was daartoe noodig de aanschaffing van lastdieren, als: muilezels en ezels, want paarden vindt men in Abyssinië niet, wijl deze zoo min als de ossen in de streken ten zuiden van Adoua gelegen, met voordeel te gebruiken zijn.

Daar wij echter zooveel onaangenaamheden gehad hadden met het huren van lastdieren, besloten wij thans liever het noodige getal te koopen, en wel ezels, waarvan wij er achtereenvolgend 24 in doorslag tegen 4½ thaler kochten, daar de muilezels, alhoewel anderhalf à tweemaal sterker, zeker viermaal duurder zijn, buitendien in groote getalen niet gemakkelijk zijn te vinden, en bij eventuëele terugkomst

in Massouah moeielijker en met grooter verlies te verkoopen zouden zijn.

Voorts namen wij nog eenige knechts aan, tegen 2 thaler per maand ieder, waardoor onze karavaan, met inbegrip van William en mij uit 22 mannen, 24 ezels en 3 muilezels bestond en wij bij de aankomst van Werkié tot onmiddellijk afreizen gereed waren.

Den 25sten Januari heerschte er in Adoua eene buitengewone drukte, en toen wij daarvan de reden vraagden, werd ons medegedeeld dat »Likwié Mencouas Werkié", in gezelschap van een paar honderd soldaten, dien ochtend gearriveerd was en zijn voornemen te kennen had gegeven aan het voornaamste gedeelte der bevolking een welkomstdiner aan te bieden.

Het duurde dan ook niet lang, of een 6tal knechts op de meest gevariëerde wijze gewapend, kwamen William en mij, namens ZE., noodigen, aan dit feest deel te nemen. Toen wij op den bepaalden tijd, ten 3 ure, met een gevolg van 8 gewapende knechts, aan zijne woning kwamen, werden wij uitgenoodigd ons onder een groot afdak te begeven, dat hij voor deze gelegenheid op zijne binnenplaats had laten opslaan en waarbuiten een 50tal knechts en een 7tal koeien stonden.

Binnengekomen, zagen wij »Likwié Mencouas Werkié" zitten op eene soort van verhevenheid, bestaande uit eenige planken op een hoop steenen en waarover een oude reisdeken, wellicht nog afkomstig van de Engelsche expeditie, gespreid lag; terwijl een 300tal mannen, voor een groot gedeelte soldaten, rondom hem heen op den grond gelegerd waren. Bij onze komst kwam hij ons onmiddellijk te gemoet, noodigde mij op deze verhevenheid aan zijnen linkerkant te

gaan zitten, terwijl aan zijne rechterzijde een voornaam priester gezeten was, en William wederom naast mij plaats nam; na de gebruikelijke groete, van »Enditarou" (hoe hebt gij den nacht doorgebracht), »Icamatou" (ga zitten), »tata te fellegallo" (wenscht gij te drinken), werd een groot stuk vleesch, dat wellicht meer dan 25 pond woog, en dat van eene der zoo even geslachte koeien afkomstig, rauw, bloederig en nog warm was, aan Werkié, met eene beleefde buiging overhandigd, die daarop van dit stuk, dat hij in de linkerhand hield, met zijn dolkmes een gedeelte afhakte, waarop hij het vleesch weêr tijdelijk aan den knecht overhandigde, het kleine stukje, dat ongeveer de grootte had van een groote cigaar, in de roode peper stopte, die door eenen kleinen jongen op eene schaal hem aangeboden werd, waarop hij deze snoeperij om zijne zwarte vingers rolde en het met eene beleefde buiging eigenhandig in mijn mond stopte.

Niet alleen dat ik dreigde onpasselijk te worden, door dit warme, rauwe vleesch en de weinig smakelijke wijze, waarop het mij toegediend werd, maar de enorme massa roode peper veroorzaakte mij een gevoel, alsof de vlammen uit mijn mond sloegen, en heeft mij dagen lang nog den smaak van andere gerechten doen verliezen. Daar het echter de grootste beleefdheid is, welke een gastheer aan zijnen gast bewijzen kan, mocht ik, op straffe van tegen alle regelen der Abyssinische etiquette te zondigen, deze lekkernij niet weigeren; doch daar het mij onmogelijk was dit op te slikken, profiteerde ik van het oogenblik, dat hij aan de andere zijde den priester op deze zelfde wijze bediende, om het ongemerkt uit mijn mond in mijn zakdoek te doen verdwijnen. Ook William werd op dezelfde wijze bediend,

doch hem gelukte het om met stoïschen heldenmoed dien walgelijken kost door de keel te krijgen, terwijl de overige genoodigden door de knechts voorzien werden.

't Was een afschuwlijk schouwspel, deze 300 zwarte mannen met lange messen gewapend, groote stukken rauw vleesch te zien verzwelgen, vooral daar de Abyssinische gewoonte meebrengt, dat zij het eene eind van het stuk in den mond nemen, terwijl zij met de linkerhand het andere einde vasthouden, en met het mes van onderen op, dus in de richting van de kin naar den neus, door eene snelle beweging het vleesch kort langs de lippen afsnijden.

Eene bende kannibalen, hun overwonnen vijanden slachtende, kan geen afgrijselijker indruk maken, dan het feest, dat onze edele gastheer ons te zien gaf.

Nadat allen van vleesch verzadigd waren, kwam het brood binnen.

Het Abyssinische brood wordt in drie soorten verdeeld: het eerste, »gètja", wordt van maïs gemaakt en hoofdzakelijk door de armen gebruikt; het tweede heet »teita" en maken de Abyssiniërs uit hun koren (tefl), dat tusschen twee steenen met de hand gemalen wordt, en dan in den vorm van groote pannekoeken als een taaie, leerachtige zelfstandigheid door den burgerstand gegeten wordt. Daarvoor wordt in den regel de zwarte of ten minste donker gekleurde tefl gebruikt, terwijl de meer gegoeden uitsluitend gebruik maken van de witte tefl, waarvan zij dan brooden in denzelfden vorm bakken en die ook »teita" genoemd worden, doch wanneer zij goed bereid zijn niet alleen zeer smakelijk, maar zelfs lekker zijn en ook het geregelde voedsel van William en mij uitmaakten.

Evenals het vleesch, werd ook thans eene groote mand,

die er alles behalven zindelijk uitzag en waarop een paar dozijn brooden van witte tefl gestapeld waren, door een kleine meid van ongeveer 12 jaren den heer Werkié voorgezet. Zij maakte daarop eene brei in een zwart aarden potje, dat zij daartoe medegebracht had, door roode peper met eenig water te vermengen en daarbij te voegen het meel van eene kleine erwt »shimbera" genoemd en waaraan, indien ik mij niet bedrieg, de Franschen den naam van »pois-chiche" geven; dit een en ander werd daarop tusschen hare niet zeer zindelijke handen gedurende eenige minuten gekneed en gewreven, waarna zij, in het midden van dezen stapel brooden met hare vingers een kuil groef en daarin deze brei uitgoot.

Werkié scheurde daarop van het bovenste brood een stuk af ter grootte van de palm eener hand, doopte dat in deze brei, »chiro" genaamd, en proefde daarop of het den noodigen graad van lekkerheid bezat, om het met een gerust geweten aan zijne gasten te kunnen voorzetten.

Ik had deze manoeuvre reeds met zekeren angst gevolgd, doch hoeveel meer ontstelde ik, toen ik zag, dat hij zijne handen aan het overgebleven brood afwischte, en daarop dit zelfde stuk, na het behoorlijk van chiro voorzien te hebben, wederom om de vingers wikkelde en het mij daarna aanbood.

Ik had mij vast voorgenomen om niet alleen zooveel doenlijk hunne gebruiken te volgen, maar ook, uit beleefdheid tegenover den gastheer, van alle gerechten, welke mij aangeboden zouden worden, te proeven; dit was echter boven mijne kracht en ik wist er niets anders op te vinden, dan hem te zeggen, dat wij Europeanen het eten van brood slechts aan de armeren overlieten, terwijl de meer-

gegoeden zich uitsluitend met vleesch voedden, en ik dus, om tegenover mijne knechts zeker decorum te blijven in acht nemen, tot mijn spijt verplicht was hem voor deze delicatesse te bedanken.

Slechts de honigwijn (in het Amahrignan »tetch" en in het Tigrigna »Mees" genoemd) was met heel veel zorg bereid en van uitmuntende kwaliteit. Deze honigwijn wordt door de Abyssiniërs op de volgende wijze bereid. In een grooten aarden pot wordt tegen één deel honig drie à vier deelen water gemengd en dit goed met de handen door elkaar gewerkt en gekneed; daarna voegen zij daarbij den wortel (voor de mindere kwaliteit) of de bladeren (voor de beste soort) van eene plant door hen »ghessho" genaamd, waarna de pot hermetisch gesloten wordt en gedurende drie à vier dagen aan de warmte van de zon blootgesteld. Na verloop van dien tijd heeft de gisting voldoende plaats gehad en heeft de »tetch" zijnen eigenaardigen half zoeten, half rinschen smaak verkregen en is daarbij koppiger geworden dan de meeste zware wijnen. De Abyssiniërs weten er ook een sterken araki of brandewijn uit te stoken.

Hun bier, dat eene drabbige massa en meer eten dan drinken is, stoken zij uit geroosterde gerst of ook wel uit verzuurd maïsbrood. Deze drank, »souwa", is in één woord afschuwelijk, en alhoewel ik mijne knechts er meermalen op trakteerde, wijl zij het lekker vonden, en het ongelooflijk goedkoop is, was het William en mij met den besten wil onmogelijk daarvan, zij 't ook nog zoo weinig, te drinken.

Na afloop van het diner, waarvan het menu onze Europeesche gastronomen zeker weinig zou bevredigd hebben, deelde Werkié ons mede, dat hij met Raz-Bario over onze

voorgenomen reis naar het zuiden gesproken had, doch dat deze ons ten sterkste bleef afraden, daaraan gevolg te geven, zonder alvorens nadere berichten van den oorlog in het zuiden des lands af te wachten, en hij ons daarom in bedenking gaf om in Adoua te blijven, totdat de heer de Sarzec, die van 't zuiden kwam en binnen 8 à 14 dagen verwacht werd, ons voldoende inlichtingen zou geven omtrent den toestand aldaar en de mogelijkheid van daar te reizen, zonder gevaar te loopen van door stroopende benden ongeregelde troepen overvallen, geplunderd en vermoord te worden.

Alhoewel dit oponthoud ons alles behalve welkom was, begrepen wij toch dat het onverstandig zoude zijn niet naar dezen goeden raad te luisteren en occupeerden ons gedurende dezen tijd met het maken van jacht op de tortelduiven, die telken morgen in groote getalen op de marktplaats aanwezig waren, met het doen van kleine excursies in de omstreken en nader kennis te maken met de inwoners.

Zooals bereids gezegd is, behooren de Abyssiniërs voor het meerendeel tot de Koptische kerk; echter vindt men er vele Mohamedanen, en in 't zuiden naar Chöa toe is eene provincie, waar verscheidene duizende Joodsche familiën wonen en die deze godsdienst met alle hare eigenaardige gebruiken, zeden en wetten nog op dezelfde wijze beoefenen als zulks ten tijde van Salomo geschiedde.

Het Abyssinische ras onderscheidt zich wat het uiterlijk en de regelmaat der gelaatstrekken betreft, zeer gunstig boven de negers van Nubië, de bewoners van den Soudan, of zelfs de Arabieren van beneden-Égypte. Zij zijn in den regel eer klein dan groot van gestalte, doch welgemaakt en

met fraaie handen en voeten. Hunne gelaatstrekken zijn die van 't Kaukasische ras, en wat de kleur der huid betreft, vindt men er alle mogelijke variëteiten onder; alhoewel de meesten donker bronskleurig zijn.

Ik heb er vrouwen gezien, die niets minder blank waren dan de Italiaansche schoonen, maar weer anderen, die bijna als inkt zoo zwart waren. Onze vriend Werkié was bijna pikzwart, en ik kon mij moeielijk van lachen onthouden, wanneer hij van zich zelven en mij sprekende, onder anderen zeide: »wij blanken hebben toch zeker voorrecht boven de zwarten, al was 't alleen door de meerdere verstandsontwikkeling."

Op zekeren dag liet ik hem eene photographie zien van eene Italiaansche danseuse uit Alexandrië, die hij, even als ik zulks bij alle inlanders op mijne reis opgemerkt heb, niet, zooals wij, vlak voor zich hield om ze te aanschouwen, maar dwars in de hand legde, met het boveneinde naar zijne linkerzijde gekeerd.

De Arabieren hebben in dit opzicht eene andere eigenaardigheid. Zij zullen, op slechts weinige uitzonderingen na, nimmer eene vierkante tafel recht, dat wil zeggen evenwijdig met den muur of 't raam van de kamer zetten; een tafelkleed met vierkante figuren leggen zij dwars over eene vierkante tafel; een schilderij recht hangen of twee pendanten even hoog te hangen is hun onmogelijk. Zoo ook is den meesten Abyssiniërs het onderscheid der kleuren onbekend, en dit geldt steeds bij blauw en zwart, waarvoor zij zelfs slechts één woord (zelliem) bezitten.

Werkié was opgetogen over de photographie; 't was ook een lief vrouwenkopje. »maar," beweerde hij, »mijn dochter is even blank als zij."

Nu had ik reeds meermalen van anderen gehoord, dat hij zulk eene mooie dochter had, en wilde niets liever dan dat lieve meisje leeren kennen. Toen ik hem zulks zeide, noodigde hij mij uit den volgenden dag weer eene visite bij hem te komen maken, als wanneer hij mij aan zijne vrouw en twee dochters beloofde voor te stellen. William, even nieuwsgierig als ik, vergezelde mij, en wij werden in een klein, van alle luxe ontbloot vertrekje door hem ontvangen.

In den hoek lag zijne vrouw op een soort rustbed, daar zij eenigermate ongesteld was, en wij werden verzocht naast hem op een tapijt op den grond plaats te nemen, en na van den gebruikelijken honigwijn gedronken te hebben, riep hij zijn secretaris en gaf hem order de beide meisjes binnen te laten. Nu staat in Abyssinië de vrouw wel is waar op een hooger standpunt dan bij de Muzelmannen, maar toch verre beneden den man, en brengt zelfs het gebruik mede, dat eene vrouw, alhoewel zij in tegenwoordigheid van mannen haar aangezicht niet behoeft te bedekken, zich toch nooit in 't gesprek mengt, dan tenzij daartoe nadrukkelijk aangezocht, en den man staande bedient terwijl hij eet, om dan later in een afzonderlijk vertrek alleen of met hare gezellinnen te dineeren. Ik bleef dus zitten of liever liggen toen de meisjes binnen kwamen; doch nauwelijks had ik een blik op de oudste geworpen, of de indruk dien zij op mij maakte, was zoo groot, dat ik opsprong en een diepe buiging maakte, »c'était plus fort que moi", en haar een bescheiden kusje op de hand drukte.

Zij, de oudste, was slechts 17 jaar, en heette Warache of erfgename, welke naam of titel haar door haar recht van eerstgeboorte toekwam. Zij had prachtig zwart haar, zwarte oogen en blank vel, was gezet zonder dik te zijn, en had

eene portée de reine, die haar door menige aristocratische dame uit de Europeesche haute volée zoude benijd worden.

Zij was geenszins door ons daarzijn geintimideerd en nam onze hulde aan, als of zij daar al lang aan gewoon was en er niets bijzonders in vond.

Hare jongere zuster, Altash, slechts 16 jaar oud, beide van dezelfde vader en moeder, was bijna even zwart als haar vader, en toen ik in 't Arabisch daarover aan hem mijne verwondering te kennen gaf, begon zij vreeselijk te snikken.

John Parkins, zijn secretaris, deelde mij mede, dat alhoewel zij geen Arabisch verstond, zij zeer goed begrepen scheen te hebben, wat ik aan haren vader gezegd had, en dat dit juist het gevoeligste punt was van dit overigens zeer lieve, goedhartige meisje. Ik zat er wel een beetje mee in, dat lieve kind onwetend bedroefd te hebben, en verzocht John haar namens mij te zeggen dat, alhoewel wij Europeërs meestal eene blanke vrouw schooner vinden dan eene zwarte, de hoofdzaak er toch in bestond hoe het er van binnen mede gesteld was, en ik overtuigd was dat zij een zeer lief meisje moest zijn, die zeker verdiende door allen die haar kenden bemind te worden.

Die tirade sneed wel niet veel hout, maar ik wist zoo spoedig niets beters te debiteeren, en slaagde eindelijk hare tranen geheel te drogen, toen ik eerst haar en toen hare zuster om de vergunning vroeg, ze den volgenden dag een paar halssieraden van Venetiaansche kralen te offreren. Mevrouw Werkié was bijzonder nieuwsgierig; zij vroeg mij haar alles te laten zien, wat ik in mijne zakken bij mij droeg, Zakmes, cigarenpijpje, portefeuille alles werd bewonderd, maar vooral trok mijn zakkammetje hare attentie,

en hoe vreemd het mijne geëerde lezeressen ook moge schijnen, vroeg zij mij dit bij wijze van aandenken te mogen behouden.

Nauwelijks te huis gekomen, werd door ons onmiddellijk begonnen met kralen te rijgen, een werkje dat William nooit en ik in geen 25 jaar gedaan had, maar aldoende leert men, en na een paar uur werken had ik voor de oudste een collier vervaardigd, waarvan verschillende draperiën op de borst nederhingen en waarin haar naam in Abyssinisch schrift was gevlochten.

William had voor Altash en mevrouw Werkié eenige veelkleurige braceleten gemaakt; doch het bleek ons den volgenden dag bij 't overreiken, dat deze dames, alhoewel zij onze moeite appreciëerden, veel liever iets van goud of zilver gehad hadden, hetgeen zij ons niet onduidelijk door John te kennen gaven, en waardoor zij toonden in dit opzicht ten minste in beschaving niet achter te staan bij de actrices van 't théater te Caïro of Alexandrië.

De zwarten, ja ook de bronskleurigen, en vooral zij, die veel handenwerk doen, hebben de binnenzijde der handen, alsook de voetzolen, meestal zooal niet geheel wit, dan toch veel blanker dan het overige gedeelte der huid. Tusschen de opperhuid en de hoornhuid zit die gekleurde materie, pigmentum genoemd, welke die verschillende tinten aan de verschillende rassen geeft, en het spreekt van zelf, dat daar, waar de opperhuid, aan gedurige wrijving of slijting onderhevig is, dit pigmentum langzamerhand verdwijnt.

»Likwié Mencouas Werkié" deelde mij echter daaromtrent de volgende legende mede, die door vele inlanders geloofd wordt.

Toen God de aarde schiep waren alle menschen zwart;

daar echter die kleur aan geen van allen beviel, smeekten zij den schepper om blank te worden.

Dit werd hun beloofd; doch daartoe werd hun de verplichting opgelegd, zich in eene zee te gaan baden, die in het noorden van hun land gelegen was (wellicht de Middellandsche zee).

Allen stroomden daarheen, en de millioenen, die het eerst kwamen, baadden zich, werden blank, zwommen over en vestigden zich in 't noorden, waardoor Europa bevolkt werd met louter blanke menschen. De ouden, zwakkeren of zij die door den verren afstand, later kwamen, bemerkten dat de zee verdroogd was, door die millioenen baden, welke hunne voorgangers genomen hadden, en vonden nog slechts eenen vochtigen, moerasachtigen bodem, waarop zij zich met handen en voeten wierpen; doch, daar het water geene diepte meer had, werden slechts hunne voetzolen en de binnenzijden der handen blank, maar bleef het overige lichaam zwart. Uit spijt van te laat gekomen te zijn, en zich schamende om met de blank gewordenen samen te wonen, trokken zij zich weêr terug naar hun land, waar zij nu ten eeuwigen dage gedoemd zijn om zwart te blijven.

Tot dusverre heb ik nog geene melding gemaakt van eene eigenschap, die, volgens de inlanders, elk Europeër nolens volens bezitten moet, namelijk de qualiteit van doctor en chirurgijn, terwijl het zelfs voorkomen kan dat zijn raad als obstetricus wordt ingeroepen.

Elk Europeër heet Franki, terwijl zij, even als de Arabieren, de Franschen Franzouwi, de Duitschers Nimse, de Engelschen Inglesi, de Grieken Roumi en de Hollanders Falamanca noemen, alhoewel het onderscheid der Europeesche volken bij de Abyssiniërs weinig bekend is en in den

regel dus alle Europeërs Franki genoemd worden. Nu is, volgens hen, elke Franki ontegenzeggelijk een Hakim of doctor, en al beweert men geene de minste kunde in dit opzicht te bezitten, zoo wordt zulks niet geloofd, en beschouwen zij het weigeren van medicijnen voor hunne dikwerf zeer ernstige kwalen, als onwil om hulp te verleenen en gebrek aan medelijden, dat zij niet alleen hoogst kwalijk zouden nemen, maar dat u zelfs onaangenaamheden op den hals zoude kunnen halen.

Op reis naar Adoua, maar vooral in Adoua zelve en het meer zuidelijk gelegen gedeelte van Abyssinië, werd onze medicijnkist dan ook dikwijls duchtig aangesproken, en de chinine en de ricinus-olie behoorden tot de gewone medicamenten, die ik, daar ik er ruim van voorzien was, hun voor alle mogelijke kwalen toediende.

Gewoonlijk wanneer wij in een dorp aankwamen en onze tent hadden opgesteld, ontvingen wij eerst het bezoek van den sjoem en zijn gevolg, doch nauwelijks waren die vertrokken, of dan kwamen de zieken en gewonden om genezing solliciteeren. Noch William noch ik hadden ooit in dit opzicht speciale studiën gemaakt, en meermalen zaten wij met de handen in 't haar elkander aan te zien, door de volslagen onkunde, waarin wij verkeerden, van den aard der kwaal en het vereischte geneesmiddel. Buitendien moet het toedienen van hulp altijd met zekere mysterie omhuld worden, en is het vertrouwen, dat de inlanders in de kunde van elken Europeër als doctor bezitten, zoo groot, dat zij overtuigd zijn van onmiddellijk te zullen genezen, van welke kwaal dan ook, wanneer men slechts een weinig poeder op de wond doet of den kranke eenige droppels uit een geheimzinnig fleschje toedient.

Behalve de plant, welke ons de ricinus-olie verschaft, doch waarvan zij het gebruik niet kennen, alhoewel die zeer menigvuldig in Abyssinië voorkomt, vindt men in dit land bijna overal de koussou, het, zelfs in Europa, zoo algemeen gerenommeerde middel tegen de Tenia, en gebruiken de Abyssiniërs dan ook dit middel geregeld eenmaal 's maands, en wel voornamelijk als voorbehoedmiddel tegen genoemde kwaal.

De meeste kranken, die tot ons kwamen, brachten eenig geschenk mee; de een een paar duiven, de ander wat honig of eijeren; welke geschenken wij echter zonder onderscheid weigerden, niet zoozeer wijl wij de meening toegedaan waren, dat de edele kunst, tot welker beoefening zij ons verplichtten, te hoog staat om betaling te kunnen aannemen, dan wel wijl wij overtuigd waren van bijna nimmer eenige genezing of zelfs verlichting der kwaal teweeggebracht te hebben, en het ook tegen ons gevoel stuitte, om zonder patent als kwakzalver, voor een beetje bedriegerij, dien menschen hunne geschenken af te nemen. In Adoua werden echter mijne medische capaciteiten op eene zware proef gesteld.

De broeder van Nebritte Jassou, die op een dorpje op vijf uren afstand van Adoua woonde, had een zoontje van 13 jaren, dat de oogappel van zijn oom den opperpriester was; deze laatste verzocht mij, ter wille van hem dezen kleinen jongen te willen genezen, die, zonder eenige bekende oorzaak van buiten, gedurende meer dan zes maanden aan vreeselijke pijnen in het linkerbeen boven den enkel lijdende was, wat hem niet alleen het loopen, maar zelfs het staan onmogelijk maakte.

Ik verzekerde hem, dat ik met Gods hulp van mijne zijde al het mogelijke zoude aanwenden om hem te gene-

zen; doch, dat ik te weinig vertrouwen in mijn eigen bekwaamheid had, om hem eenige gegronde hoop te durven geven; hij zette mij echter dadelijk vast, door te beweren dat hij ten volle overtuigd was van Gods medewerking, en het dus geheel alleen afhankelijk was van mijn meerderen of minderen goeden wil.

Een paar dagen later kwam dan ook zijn broeder, Walda Michaël *), met zijn zoontje, Zoudios, aan mijne woning, terwijl de laatste met zeer veel moeite en tusschen twee knechts op eenen muilezel was vervoerd geworden. Na de gebruikelijke beleefdheden van mij de handen en de knieën gekust te hebben, deelde hij mij mede eene woning in Adoua te hebben gehuurd, om toch vooral zijn zoontje gedurende mijn verblijf aldaar onder mijne behandeling te laten.

Het was een aardig kereltje, met een zeer innemend uiterlijk, en ik had wat gaarne, uit innig medelijden met den lieven jongen, die vreeselijke pijnen scheen te lijden, eene ronde som uit mijn zak gegeven, wanneer ik een zeker geneesmiddel voor zijne kwaal had geweten.

Bij onderzoek vond ik zoowel op zijn borst als op zijn hoofd negen groote wonden, welke men stuk voor stuk met geen gulden kon bedekken, en toen ik de oorzaak van die, mij geheel onverklaarbare, abcessen vroeg, deelde hij mij mede, dat zij, ten einde raad, het volgende, algemeen onder dergelijke omstandigheden in Abyssinië gebruikelijke middel toegepast hadden.

Wanneer eene verzwikking of ontsteking door hunne gewone geneesmiddelen niet genezen wil, dan branden zij

---

*) Volgens de couranten van Aug. 1877 speelt deze Walda Michaël thans den verrader in den oorlog, welken Abyssinië met Egypte voert.

den patiënt met eên gloeiend ijzer groote gaten op de borst en op het hoofd, en beweren door dit, mijns inziens nog al krasse, paardemiddel wel eens genezing verkregen te hebben.

Ik gaf hun nadrukkelijk en ten strengste mijn afkeuring over deze wreedaardige behandeling van den patiënt te kennen, en trachtte zooveel mogelijk door het aanwenden van verzachtende middelen eene spoedige genezing dezer wonden bevorderlijk te zijn.

De kwaal zelve was mij een raadsel; maar, daar ik rekende nog een drietal weken in Adoua te vertoeven, stelde ik den zekeren termijn van genezing op 7 dagen later, of wel juist 4 weken na den dag waarop hij bij mij gekomen was, wanneer de maan weder vol zou zijn (zij was dien dag toevallig vol); indien hij dan niet genezen was, zoudè ik toch reeds ver weg zijn »et après moi le déluge". Ik maakte een zalfje van kamfer met reuzel, waarmede ik hem tweemaal daags, en wel juist bij zonsopgang en zonsondergang, liet wrijven, terwijl ik bepaaldelijk voorschreef, dat deze wrijving door eene getrouwde vrouw, en wel eene moeder van tweelingen, moest geschieden, en ik gaf hem voorts eene oplossing van keukenzout in voorloop, dat ik hem echter als een zeer précieus middel aan de hand gaf, en gebood hem eenen ouden zakdoek van mij, dien ik hem daartoe afstond, gedurende 24 uur te hangen om den hals van eene geit die slechts eenmaal gedragen had, en daarna dezen doek, bevochtigd met de oplossing, welke ik hem gegeven had, bij wijze van compres om de pijnlijke plaats te zwachtelen.

Elken ochtend ten 6 uur kwam de vader mij halen om mij naar zijnen zoon te begeleiden; en ik verzuimde dan-

ook nimmer met hem te gaan en den patiënt mijne professorale hulp te verleenen.

Ik ben echter nooit te weten gekomen, of mijne wonderkuur den ongelukkigen Zoudios van eenig nut is geweest; maar wel weet ik, dat toen ik Adoua verliet, nog hoegenaamd geene genezing te bespeuren was.

Behalve hem, had ik nog twee mannen, eene vrouw en een meisje onder behandeling; doch daar ik die, telkenmale als zij tot mij kwamen, een paar goede lepels ricinus-olie toediende, waren zij spoedig zoo zeer verzwakt, dat het hun onmogelijk werd den weg naar mijne woning af te leggen, en ik zoodoende op eene gemakkelijke wijze van deze met walgelijke kwalen behebte individus werd verlost.

Onze gewone avondbezigheden bestonden, behalve in het bijhouden onzer correspondentie, in het nazien van ons linnengoed, dat voortdurend reparaties vereischte, wellicht wijl wij, zuinig zijnde op de door ons medegenomen zeep, van die Abyssinische plant gebruik maakten, welke zij »indod" noemen en waarvan de bloesem, fijn gemalen, zooal weinig schuimvermogen, dan toch genoegzame loogkracht bezit, om hunne kleederen van het ergste vuil te zuiveren.

Vooral het kousenstoppen deed ons menigmaal de naald wanhopig ter zijde leggen, totdat William er een zeer practisch huismiddeltje op gevonden had, waarop wij voornemens waren bij onzen terugkeer in Europa patent te nemen. Hij bezat namelijk een ouden tricot pantalon, dien hij in kleine vierkante lapjes verknipte, en telkenmale wanneer zich wederom een gat in onze sokken vertoonde, werd er met een dezer stukjes een lap op genaaid; de sokken kregen daardoor wel een eenigermate vreemd aanzien, doch lage balschoentjes droegen wij niet, en zij bleven niettemin

een voorwerp van benijding voor de aanzienlijkste ingezetenen.

Het onaangenaamste gedeelte van onze avondbezigheden bestond echter in het jacht maken op allerlei soorten van ongedierte, waarvan wij er dikwijls meer dan een dozijn te pakken kregen, vooral na een bezoek van een der voornaamste ingezetenen, die dan, bij gebrek aan stoelen, op ons rustbed gingen zitten.

Hieronder was de gewone vloo zeker wel de meest onschuldige, en de heer Schimper beweerde dan ook, dat die slechts zelden meer in Abyssinië voorkwam, daar zij het veld had moeten ruimen voor hare veel bloeddorstiger mededingster.

Het schieten van een olifant, dat reeds voor iemand, die daarvoor de noodige wapens bezit, eene zeer moeielijke zaak is, behoort onder de Abyssiniërs, met hunne slechte geweren en meestal eigengemaakt kruid, tot de groote zeldzaamheden, en wordt de man, wien het gelukt is een olifant te schieten, niet alleen even hoog geacht alsof hij »44 vijanden" verslagen had, maar worden groote feesten te zijner eer gegeven, waarvan hij dan de held is en ook de kosten betalen mag. Nu trof het toevallig, dat er tijdens ons verblijf te Adoua een dergelijk feest ter eere van eenen olifanten-dooder gegeven werd, en werden William en ik, daar wij ons verlangen daartoe kenbaar gemaakt hadden, ook op plechtstatige wijze daarbij uitgenoodigd.

Bij onze komst vonden wij een honderdtal menschen, voor het meerendeel mannen, onder een afdak vereenigd, welke ruimte echter zoo slecht verlicht was en zoo opgepropt vol door die massa menschen, dat wij slechts met

moeite den aan het einde van het vertrek en op eene zekere verhevenheid gezeten gastheer te zien kregen en tot hem konden doordringen.

Als trophéen zijner overwinning, liet hij ons de slagtanden zien, waarvoor zij alleen op deze dieren jacht maken, want noch van het vleesch, noch van de huid wordt door hen iets gebruikt of medegenomen, behalve de staart, die als eenig afdoend bewijsstuk dat het geene gevonden tanden zijn, mede bij de trophée wordt opgehangen.

Hij verzocht ons naast hem plaats te nemen, en gaf een teeken dat het feest beginnen kon. Wij hadden gelukkig onze vier reislantaarns medegebracht en lieten die in het vertrek ophangen, waardoor het ons mogelijk werd iets van het dansen te zien, waaruit dan ook het geheele feestprogramma bestond. Deze dansen werden, even als in Egypte, door daartoe gehuurde danseressen uitgevoerd, en bestaan, zooals de dansen der almées, uit eenige wellustige bewegingen van het lichaam, om de zinnelijkheid der toeschouwers op te wekken.

Eene dezer danseressen, Tala genaamd, was een zeer mooi meisje, en daar de gastheer bemerkte, dat William met zeer veel aandacht al hare bewegingen volgde, wenkte hij haar na den dans, om naast William te gaan zitten. Alhoewel ik niet beweren kan dat het discours tusschen die twee, William en Tala, zeer onderhoudend was, daar zij geen woord van elkander verstonden, zoo was het toch zeer geanimeerd en maakten die twee elkaâr de allerliefste complimentjes, de een in 't Engelsch, en de andere in 't Tigrigna.

William had gelukkig nog een klein Egyptisch goud geldstukje bij zich, waarmede hij Tala gelukkig maakte, doch hij weigerde van het beleefde aanbod van den gast-

heer gebruik te maken, die hem een vertrekje naast de danszaal ter afzondering wilde afstaan.

Den 7den Februari ontvingen wij, bij zonsopgang, bericht van den heer Werkié, dat de heeren de Sarzec en Raffray dien dag te Adoua verwacht werden, en hij stelde ons voor, om dezen heeren tegen 9 uur tegemoet te gaan. Niet alleen wij, maar ook de vier Fransche werklieden en de heer Naretti sloten zich aan bij het talrijke gevolg van den heer Werkié en van den gouverneur der stad, en na een uurtje rijdens, legerden wij ons op eenen kleinen heuvel, van waar wij hunne karavaan reeds van verre zouden kunnen zien aankomen. Ten 12 ure arriveerden zij in ons midden, en waren wij allen recht gelukkig weêr eens Europeanen te zien te krijgen. De heer E. de Sarzec, aan wien alle Europeanen, die Abyssinië willen bereizen, zooveel te danken hebben, wijl, dank zijn traktaat met den koning Joannes, hun niet alleen de toegang tot zijne landen geoorloofd, maar hun zelfs bescherming verzekerd wordt, is een man van 40jarigen leeftijd, die bij fijne beschaafde vormen een vast en doortastend karakter voegt, en die in de moeielijke positie, welke hij jegens 't Egyptische gouvernement als vice-consul te Massouah inneemt, de achting van zijne regeering en de sympathie der Europeanen ten volle verdiend en verworven heeft.

Hij verhaalde ons, in korte trekken, de vele gevaren en moeielijkheden, welke hij in gezelschap van den heer Raffray op de reis van 7 maanden ondervonden had, en deelde ons mede niet alleen tot Gondar, maar tot in het kamp van den koning, die in Godjam, ten zuiden van het meer Tsana, gelegerd was, doorgedrongen te zijn, en dat hij, alhoewel in het bezit van een eigenhandig aanbeve-

ling-schrijven van den koning, voorzien van de koninklijke zegels, en beladen met koninklijke geschenken, die de bevolking bewijzen konden, in hoe hooge achting en vriendschap hij bij Z. M. stond aangeschreven, hij toch gedurende drie dagen, in eene kerk gevlucht zijnde, zijn leven tegen eene bende van vele honderden had moeten verdedigen en zij, na wellicht er 4 à 5 gedood te hebben, slechts bij toeval ontsnapt waren.

Hij stelde ons voor om nog eens eerst onze voorgenomen reis naar 't zuiden ernstig met hem te bespreken, doch gaf ons toen reeds den raad er liever geheel en al van af te zien. De heer Raffray, Franschman, evenals de heer de Sarzec, paarde aan een vroolijk, opgeruimd karakter de aangenaamste vormen, en dreef de liefde voor zijne speciale studie, de kennis der insectenwereld, zoo ver, dat hij, alle gevaren aan dergelijke reizen verbonden minachtende, na eerst in Algiers en nu hier gereisd te hebben, voornemens was ook Zanzibar te gaan doorsnuffelen.

In zijn werk over Abyssinië, dat allen, die zich omtrent dat land interesseeren, zeer zeker op eene hoogst aangename wijze vele bijzonderheden leert kennen, geeft hij ook eene volledige beschrijving van den koning, diens kamp, en de gevaren, waaraan hij met den heer de Sarzec heeft blootgestaan: Afrique orientale, Abyssinië, par Achille Raffray; Paris chez E. Plan en Cie, 10 rue Garancière, 1876.

Bij onze thuiskomst, na de heeren de Sarzec en Raffray aan de voor hen bestemde woning, even buiten de stad gelegen, begeleid te hebben, vonden wij Aristidi bezig op de binnenplaats, om door het aanwenden van koude compressen, het bloed te stelpen, dat hem uit drie groote wonden aan het hoofd vloeide.

Hij deelde ons mede, dat hij in de stad rondloopende plotseling door drie mannen was overvallen, die hem op den grond geworpen hadden en hem hadden willen vermoorden, zoodat hij 't slechts aan zijne groote kracht en aan de vlucht te danken had, dàt hij nog leefde. Toen den volgenden, dag de heeren de Sarzec en Raffray met ons eene wandeling door de stad maakten, deelde ik hun zulks mede en verzocht aan den eersten, in zijne qualiteit als consul, mijn verzoek om een streng onderzoek dezer zaak bij de autoriteiten te steunen. Terwijl wij hierover spraken, doch gelukkig zooals altijd vergezeld waren van een dozijn gewapende knechts, kwam er plotseling een man met een geweer in zijn handen op den heer de Sarzec toe en dreigde hem te zullen doodschieten, al roepende: »gij hebt mijn broeder vermoord, dood aan den Franki!"

De heer de Sarzec herkende dien man dadelijk, als een der weinigen die hem getrouw ter zijde hadden gestaan, toen hij in het Zuiden, in de nabijheid van Gondar, door vele honderden inboorlingen was aangevallen geworden, ja aan wien hij hoogst waarschijnlijk zijn leven te danken had, daar die man meermalen met zijn schild groote steenen had afgeweerd, welke voor 't hoofd van den heer de Sarzec bestemd geweest waren en die de Abyssiniërs met eene groote kracht en juistheid uit de vrije hand weten te werpen.

Het verwonderde hem daarom des te meer, dat juist deze man, dien hij, tot belooning zijner goede hulp, een geweer en eene sabel ten geschenke had gegeven, hem thans dreigde te zullen vermoorden, en alhoewel de man klaarblijkelijk dronken was, is er dikwijls in die landen niets meer noodig dan het geschreeuw van een enkele om

een oproertje te weeg te brengen, het fanatismus der bevolking op te wekken en een algemeenen moord der Europeanen te bewerkstelligen.

Gelukkig waren wij in de nabijheid van de woning van den heer Schimper, waar wij de heeren de Sarzec en Raffray verzochten binnen te gaan, daar het speciaal op hen gemunt scheen te zijn, wijl zij in de noodzakelijkheid geweest waren bij het standje in de nabijheid van Gondar 4 à 5 menschen dood te schieten om hun eigen leven te verdedigen; terwijl William en ik met de knechts gingen post vatten voor de deur van de binnenplaats, welke tot de woning van den heer Schimper toegang gaf, en het mocht ons reeds spoedig. gelukken, vooral met hulp van een paar priesters, het volk tot bedaren te krijgen, en dit gevaar, dat wellicht hoogst ernstige gevolgen voor ons had kunnen hebben, van onze hoofden af te wenden. Eenige uren later begaven wij ons op weg naar Werkié om hem onze verschillende grieven mede te deelen. Wat Aristidi betrof, beloofde hij de zaak te zullen onderzoeken, en dan bij de komst van Raz-Bario aan dezen te onderwerpen; doch hij gaf ons te kennen, dat Aristidi, die om zijne ruwe handelingen en driftig karakter, slecht gezien was bij de bevolking, thans weder zelf tot deze vechtpartij had aanleiding gegeven, daar hij, zoo als hem verzekerd was, de vrouw van een der Mahomedaansche inwoners beleedigd had. De dronken oproermaker, die den heer de Sarzec aangerand had, werd echter onmiddellijk gebonden binnengebracht, en hem werd gelast om, volgens gebruik in Abyssinië, in gebukte houding en met een' grooten steen op den nek, den heer de Sarzec nederig om verschooning te verzoeken.

Onderweg, tusschen Godefelassie en Adoua, waren twee Egyptische deserteurs, Saïd en Hassan, tot mij gekomen met het verzoek om als knechts bij ons dienst te mogen nemen, en ons op onze reis naar Gondar te mogen vergezellen; zij hadden beiden nog hun Remmington-geweer en de noodige patronen bij zich, doch waren overigens in een allertreurigsten toestand; want niet alleen waren zij bijna geheel zonder kleederen, daar zij in den nacht het kamp te Keren ontvlucht waren, maar hadden, door totaal gebrek aan geld, en de Abyssinische taal niet kennende, reeds meer dan drie dagen zonder voedsel rondgezworven. Ik kon het niet van mij verkrijgen deze ongelukkige deserteurs aan hun lot over te laten. Alhoewel ik wist, dat wanneer het bekend werd, ik mij bij eventuëelen terugkeer in Egypte, groote onaangenaamheden op den hals haalde, veroorloofde ik hun, zonder hen bepaaldelijk in onze dienst te nemen, dat zij de karavaan mochten volgen en meê eten van wat de knechts te eten kregen. Die menschen kusten onze handen van dankbaarheid; hun lot was dan ook verre van benijdenswaardig. Ik benoemde Saïd, dat een zware sterke kerel was, gitzwart en het echte type van het negerras, tot bewaker van mijn muilezel, even als William dit met Hassan deed.

Terwijl wij bij »Likwié Mencouas Werkié" waren, sprak deze ons aan over de twee Egyptische deserteurs; hij zeide ons dat zijn gouvernement zooveel mogelijk alle onaangenaamheden met de Egyptische regeering trachtte te vermijden, en dat het met deze overeengekomen was, om alle deserteurs, welke van de Egyptische troepen uit Massouah, Keren, Kassala of Kartoum naar Abyssinië vluchtten, onmiddellijk uit te leveren, ten einde daardoor te trachten het

in de laatste jaren zoo ontzachelijk toegenomen deserteeren te keer te gaan.

Hij zeide ons dus verplicht te zijn deze twee menschen gevangen te doen nemen en wederom over de grenzen te zetten, alhoewel hij zeker wist dat hun onvermijdelijk lot zoude zijn van, onmiddellijk bij aankomst in het kamp te Keren, doodgeschoten te worden.

Deels uit medelijden en deels uit eigenbelang (dit laatste wijl zij een paar fiksche kerels waren die ik gaarne aan onze dienst wenschte te verbinden), gaf ik mij alle moeite om »Likwié Mencouas Werkié" van dit besluit terug te brengen, en het gelukte mij, ten koste van een verrekijker en twee flesschen cognac, hem de belofte af te dwingen, dat hij zijn oogen zoude sluiten, en doen alsof hij van de tegenwoordigheid dezer deserteurs onbewust was, maar stelde als conditie dat zij onmiddellijk Adoua verlaten moesten en in de omstreken ons vertrek uit deze stad afwachten.

Alhoewel wij soms door hevige regens belet werden op de jacht te gaan, profiteerden wij toch dikwijls van het aangename bijzijn der heeren de Sarzec en Raffray, om kleine excursies, hetzij te voet of per muilezel, in de omstreken te maken, waarbij dan meestal de heer de Sarzec eenen prachtigen schimmel bereed, dien hij van den koning ten geschenke ontvangen had, en waarbij wij ons altijd door een groot aantal gewapende knechts, soms wel 30, deden vergezellen; en daar wij gedurende de drie weken, welke wij gezamenlijk in Adoua doorbrachten, bijna den ganschen dag in elkanders gezelschap waren, en meestal het gemeenschappelijk déjeuner of dîner, waarbij de heer Naretti zich dikwijls voegde, in de woning van den heer de Sarzec of

in de onze genuttigd werd, behooren deze dagen tot de aangenaamste, welke ik op mijn reis heb doorgebracht.

Op zekeren middag van eene kleine wandeling thuis komende, zag ik twee mannen en twee meisjes op de binnenplaats staan, en de kamer binnentredende vond ik William in gezelschap van Jean, eenen mij onbekenden inwoner van Adoua en een volwassen meisje van 15 jaren; toen hij zag hoe verwonderd ik opkeek, begon hij vreeselijk te lachen en deelde mij mede, dat hij, op raad van John Parkins, besloten had, om zich, op de in Abyssinië bij vreemdelingen meer gebruikelijke wijze, eene vrouw aan te schaffen. Hij had daartoe buiten mij om aan Jean order gegeven onder de jonge meisjes van Adoua een drietal van de mooiste uit te zoeken en die hem ter bezichtiging te doen zenden.

Deze cavalière wijze van zich eene vrouw te nemen bevreemdde mij ten hoogste, doch hoeveel meer stond ik verbaasd, toen ik van hem vernam dat de personen, die deze meisjes begeleidden, hare vaders en broeder waren en hij bezig was met dezen de conditiën van den verkoop te regelen. Zijne keuze viel op een meisje van 15 jaar, Dista genaamd, die niet alleen zeer geregelde, maar zelfs fraaie, alhoewel bronskleurige gelaatstrekken had, daarbij tamelijk lang, niet te mager was, fraaie handen en voeten, maar ontzettend weinig kleederen bezat.

De prijs, waarvoor hij met haren broeder overeenkwam, was 20 thaler, doch werd daarbij van de zijde dezes laatsten geconditioneerd, dat William nimmer het recht had haar wederom te verkoopen, maar haar de vrijheid hergeven moest, wanneer hij zich van haar wenschte te ontdoen. Zij was tot dus verre jufvrouw van gezelschap geweest van mevrouw Maderakal, de vrouw van den tolk van dien naam,

die zijne opvoeding in Frankrijk had genoten en nu steeds den koning vergezelde, terwijl zijne vrouw in Adoua woonde.

Ik kon niet nalaten, William een onverbeterlijken deugniet te noemen, vooral na hetgeen hem te Tanta gebeurd was; maar hij beweerde, dat dit meisje ons van zeer veel dienst in het huishouden zoude zijn, dat hij haar dresseeren zoude om ons linnengoed te herstellen, en vooral wees hij op 't groote gemak, dat zij nu voortaan onze handschoenenknoopjes kon repareeren, en op mijn antwoord, dat wij toch geen van beiden ooit handschoenen droegen, zeide hij, dat ik ook altijd in de contramine was. Enfin, onze huiselijke kring was met één wezen vermeerderd, en later toen Dista minder schuchter werd, en wij beter hare taal (tigrigna) leerden spreken, gaf de tegenwoordigheid van een vrouwelijk wezen, al was ze dan ook zoo jong, bronskleurig en ongeciviliseerd, iets recht gezelligs aan de vele avonden die wij in de tent, met een enkel kaarsje verlicht, doorbrachten.

Den volgenden ochtend werd een expresse per muilezel gezonden aan de heeren de Sarzec, Raffray, John Parkins en Naretti, om hun van deze gebeurtenis kennis te geven en tevens hun mede te deelen, dat dien dag ten 12 ure de officiëele receptie zou plaats hebben.

Intusschen had William het gansche dienstpersoneel in beslag genomen, om niet alleen onze woning wat op te sieren, maar vooral om Dista van de hoogst noodige kleedingstukken te voorzien, waaronder in de eerste plaats, volgens Abyssinisch gebruik, het met vele kleuren versierde hemd (tellfie) behoort, dat tot op de voeten afhangt en zoowel op de borst als op de mouwen met zijde van verschillende kleuren geborduurd is; voorts de pantalon

(lubelva) op dezelfde wijze bewerkt, de roode schoenen met opgebogen punten (tjamma), en de onvermijdelijke omslagdoek (shemma of quarrie). Een paar sokken van William en een zilver verguld sieraad op 't voorhoofd (meskal) voltooiden dit prachtige toilet, en de gasten, die het jonge bruidspaar geluk kwamen wenschen, prezen om het zeerst de schoonheid der bruid, den rijkdom der kleêren en het gulle onthaal van den gastheer, terwijl een ieder eene kleine attentie, medebracht, als Naretti een bloemkooltje, Schimper wat salade, de Sarzec den bult van eene koe, Raffray een stukje lekkere zeep, dat hij nog in zijn koffer gevonden had, en John Parkins een flesch araki van honigwijn. De knechts werden onthaald op tetch en schapenvleesch, en hadden van hunne zijde de attentie gehad, van een muzikant te huren, zoodat het feest, dat eindigde met een generalen wandeltoer te muilezel, — waarbij William en Dista voorop reden, echter voorafgegaan door den muzikant, — niet alleen zeer vroolijk afliep en lang in ons geheugen zal blijven, maar zulk eene impressie op de bevolking maakte, dat alle meisjes en hare respectieve moeders, vaders of broeders jaloersch op Dista werden.

Den 12den Februari kwam Raz-Bario met groot gevolg in Adoua en installeerde zich in de ruime, buiten de stad gelegene woning van den koning. Op voorstel van den heer de Sarzec, gingen alle Europeanen, met hem aan 't hoofd, den volgenden dag aan den Raz hunne opwachting maken.

Daar in deze landen zeer streng op de etiquette gelet wordt, en men volstrekt niet uit beleefdheid, hetzij bij 't binnenkomen, of bij 't nederzitten, den voorrang moet geven aan iemand die eigenlijk op de maatschappelijke ladder

lager staat, — want naar den rang, dien men zelf inneemt, wordt men geëerd, — werd door ons bij het heenrijden en vooral bij het binnenkomen en groeten de volgende orde in acht genomen. De heer de Sarzec als consul vooraan, daarop de heer Schimper, die 82 jaar oud is en 40 jaar in het land woonde, dan de heer Naretti, als persoonlijk bekend bij den koning en inwoner van Adoua, daarop ik, voorts de Heeren Raffray en William, en daar achter de heer Binder met de vier Fransche werklieden.

De consul had zijn costuum aan met den steek en den degen, en wij allen zagen er zoo netjes uit, voor zoo verre onze garderobe zich daartoe prêteerde, dat ik onwillekeurig dacht aan een troep geëndimancheerde kruiers die met een pleiziertrein uit waren.

Het groote vertrek, waarin wij ontvangen werden, was stampvol, en aan 't einde zat Raz-Bario op eene soort van troon, met twee slaven achter hem om de vliegen te verjagen, en eenen jongen voor hem neergeknield, die hem zachtjes de bloote voeten moest wrijven.

Hij zelf is een kolossus, met wilde lange haren, die nagenoeg recht overeind op zijn hoofd staan In den veldslag tusschen koning Joannes en Gobasier heeft hij door een lanssteek zijn eene oog verloren, wat zijn uiterlijk schoon juist niet verhoogt. De heer Schimper, die hem sints jaren kende, en de eenige onder ons, die de taal goed magtig was, stelde ons voor en deed het woord. Hij zeide dat William en ik voorname vreemdelingen waren, die voor hun genoegen en uit liefde tot de studie het land wenschten te bereizen en aanbevelings-brieven voor 't zuiden verzochten; dat de vier Franschen kundige werklieden waren in vier vakken, die, rekenende op de bescherming van den Raz,

zich voor goed in Adoua wilden vestigen. De Heer de Sarzec moest naast hem ter linker zijde zitten op den eenigen stoel, welken hij bezat, terwijl wij uitgenoodigd werden ons neder te vlijen op de kleeden, welke vóór hem op den grond lagen. Ter rechter zijde van den Raz, doch iets lager, zat of lag »Likwié Mencouas Werkié", die zich beijverde om met eene diepe buiging de slip van zijn shemma, bij wijze van zakdoek, Raz-Bario aan te bieden toen deze geniesd had.

Wij kregen ieder een flesch (termous) honigwijn, die wel lekker, maar zeer koppig was, zoodat ik er maar een weinig van dronk, en toen, op de gebruikelijke wijze, ze overreikte aan dengene der achter ons staande knechts, dien ik zulk eene eer wenschte te bewijzen, en die dan, na onder eene diepe buiging de flesch met beide handen aangenomen te hebben, tot groote jaloezij der anderen, den inhoud mocht ledigen.

Raz-Bario zeide ons, dat hij bereid was ons aanbevelingsbrieven voor de gouverneurs van de provinciën Simeen en Dembea te geven, doch dat daarom deze gouverneurs geenszins gehouden waren ons goed te ontvangen, en hij ons raadde nog een acht dagen te wachten, ten einde nieuwe berichten van den oorlog in te winnen, alvorens wij ons tot deze reis décideerden.

Hiermede was de audiëntie afgeloopen en verlieten wij, in dezelfde volgorde als wij gekomen waren, de zaal, terwijl een 30tal soldaten van Raz-Bario ons uitgeleide deden.

Den 19den Februari, den verjaardag van den koning van Nederland, werd door mij aan alle vrienden een groot feest aangeboden, waarop de heeren Werkié en Perkins, alsook een zestal dames, tegenwoordig waren, en werd menige

flesch hydromele op de gezondheid van den doorluchtigen en beminden vorst geledigd. Ik dankte de heeren voor dit bewijs van sympathie aan mijnen koning, en stelde op mijn beurt eenen toast in op koning Joannes, koningin Victoria, koning Victor Emanuel en president Mac-Mahon.

»Likwié Mencouas Werkié" dankte mij namens den Negousse, verzekerde mij dat hij Z. M. mijnen groet zoude overbrengen, en verzocht mij op mijne beurt, zoodra ik weer in mijn land zoude zijn, ook mijnen koning de opregte hulde van »Likwie Mencouas Werkié" over te brengen, hetgeen ik tot mijn leedwezen nog niet heb kunnen doen, daar ik nog nooit de eer heb genoten van tot den koning toegelaten te worden.

Weinige dagen later liet Raz-Bario ons wederom tot zich roepen. Hij raadde ons, om van onze reis naar Gondar af te zien, wijl hij overtuigd was, dat wij overvallen zouden worden door talrijke stroopende benden, die, gebruik makende van den ongeregelden toestand, het land afliepen en de reizigers uitplunderden; doch wanneer wij een klein uitstapje naar de rivier de Takassée (de Setitte der Arabieren) wilden maken, zoude hij ons vrijgeleide geven, en vermeende hij ons te kunnen verzekeren, dat wij op weg daarheen geen gevaar liepen van overvallen te zullen worden. Ook de heer de Sarzec drong sterk bij ons aan, dien raad op te volgen, zoodat William en ik dan ook, hoewel noode, ons reisplan naar Gondar opgaven en besloten naar Massouah terug te keeren, zoodra wij een toertje naar de Takassée gedaan hadden, ten einde eens jacht te kunnen maken op de enorme krokodillen en hippopotamussen, die zich daar in grooten getale bevinden.

Daar wij slechts tien dagen rekenden noodig te hebben

om heen en terug naar te Takassée te gaan, en buitendien een viertal dagen daar te verwijlen, namen wij ons voor, slechts het hoogst noodige van onze bagage mede te nemen en Aristidi met vijf knechts bij de overige goederen in Adoua achter te laten. Het scheen dat dit hem niet aanstond, want 's avonds werd ik, terwijl ik met wat koorts te bed lag, door een vreeselijk leven naar beneden getrokken, en vond daar Aristidi, gesteund door vier van de knechts, in hevigen strijd met Mohamed en de anderen. De wetenschap dat Aristidi in zijne qualiteit van Griek een bijzondere handigheid bezat in 't gebruik maken van zijn lang mes, en de Abyssiniërs er weinig gewetensbezwaar in vinden bij eene dergelijke vechtpartij er een paar overhoop te steken, gaf reden dat ik mij voor de gevolgen ongerust maakte en met mijn revolver gewapend tusschen hen insprong, een paar voor den grond wierp en ze in kort, maar krachtig Arabisch, dat ze allen een weinig verstonden, te kennen gaf, dat hij die zich bewoog of sprak een ons lood in zijn maag kreeg. Dergelijke scènes kwamen dikwijls voor, en ik begon er reeds ernstig aan te denken om Aristidi zijn ontslag te geven, maar begreep dat het raadzaam was daarmede te wachten tot wij in Massouah terug zouden zijn.

Den 2den Maart, den dag voor de afreize der Heeren de Sarzec en Raffray naar Massouah, vertrokken wij naar de Takassée over Axum, waar wij, na Nibritte Jassou een bezoek gebracht te hebben, den nacht buiten de stad, dicht bij 't water bassin, doorbrachten. Deze streek wemelt van hyena's, en daar wij er wel reeds vele gezien hadden, maar nog nimmer een geschoten, trokken wij partij van de volle maan

om ons achter de rotsen, op een 50 schreden van elkaar, te posteeren en te trachten er een onder schot te krijgen. Wij hadden beide, William en ik, onzen lijfknecht medegenomen, die een reserve-geweer voor ons droeg. Na gedurende een uur gewacht te hebben, en reeds voornemens zijnde de tent te gaan opzoeken, kwamen plotseling twee groote hyena's, een mannetje en een wijfje, op een 25 schreden afstands, langs mijne schuilplaats. Zij schenen echter onraad te bemerken, want ze slopen al snuffelend en schoorvoetend voort, in de richting van ons kamp.

Toen ik 't mannetje goed onder schot had, vuurde ik, en zag 't een enormen sprong maken; daar hij echter niet goed begrepen scheen te hebben waar het schot van daan kwam, liep hij niet op mij toe, zooals zij meestal doen als zij geblesseerd zijn, maar ging door in de richting van William, terwijl het wijfje rechtsomkeer gemaakt had. William, die echter niet alleen het schot gehoord had, maar ook het resultaat er van bemerkte. stond gereed hem op te wachten en 't gelukte hem het ondier door 't linker voorblad een kogel in 't hart te jagen.

Het was een dier van kolossale afmetingen met donker gestreepte huid, en William was niet weinig trotsch, hem, zooal niet geheel alleen geschoten te hebben, dan toch het genade-schot te hebben gegeven.

Den volgenden dag legden wij eenen afstand van zes uren gaans af, om te Ababserra (7.300 Eng. voeten) te overnachten, na in 't voorbijgaan een veld met uijen geplunderd te hebben.

De weg van daar naar Addi-Giddat, ongeveer zeven uur afstands, leidt door een prachtig bosch, waardoor de enorme

hitte, welke dien dag heerschte, ons eenigermate draaglijk voorkwam, te meer daar wij halfweg, te Balasse, een gul onthaal van bier en brood vonden.

Den 5den Maart kwamen wij slechts vijf uur vooruit en moesten te Mai-Schimeen overnachten (6.200 Eng. voeten). Dit gedeelte van den weg was zeer moeielijk en gevaarlijk door de steile hellingen, die wij op en af moesten, zoodat wij meerendeels te voet moesten gaan, uit angst van met muilezel en al de rotsen af te tuimelen.

Den 5den dag van onze reis naar de Takassée, arriveerden wij na vijf uur marsch te Addan Cato, van waar wij, na een weinig gerust te hebben, ten 3 uur vertrokken, om op een afstand van twee uur gaans van de Takassée, ten 7 uur, ons kamp op te slaan.

Deze geheele streek staat, wat de veiligheid aangaat, in een zeer slechten naam, en ik had strenge order gegeven, dat niemand van de karavaan zich mocht verwijderen, om zooveel mogelijk onze krachten te concentreeren. Het schijnt echter, dat Saïd om de eene of andere reden achter gebleven was, want op 't avondappèl, toen ik, zooals gewoonlijk, de koppen van menschen en beesten telde, werd hij gemist.

Daar het land, zooals gezegd, zeer onveilig is door talrijke benden van dieven, en er zich buitendien vele wilde dieren bevinden, maakte ik mij beangst omtrent zijn lot, te meer daar hij den weg en de taal niet kende, het reeds zeer donker geworden was, en hij behalve mijn chassepot ook nog een tasch met eenig geld voor mij droeg. Ik vroeg dus drie vrijwilligers, die, ieder met een goed geweer en een lantaarn gewapend, op het pad wilden gaan om Saïd op te zoeken, hun bij terugkomst per man een daalder voor hunne moeite belovende.

Mohamed, die zich mede daartoe aanmeldde, wilde ik

niet laten gaan, daar hij 't land niet genoeg kende, en ik te bevreesd was hem te verliezen, maar koos onder de inboorlingen drie geschikte menschen uit, die ik ieder een dozijn patronen mede gaf, en gelastte, om elke 10 minuten als sein in de lucht te vuren, opdat zij onder elkander zouden weten waar ieder hunner zich bevond, en de attentie van Saïd konden trekken, terwijl ik telkenmale de beide loopen van mijn jachtgeweer kort achter elkaar zou afschieten, opdat zij de richting van 't kamp niet zouden verliezen.

Na eene angstige spanning van drie uur kwamen zij alle drie dood vermoeid terug, zonder eenig spoor van Saïd gevonden te hebben, en besloten wij den volgenden dag niet eerder te vertrekken, dan nadat wij den ganschen omtrek nogmaals doorzocht zouden hebben; gedurende den nacht en ook den volgenden dag, werd echter geen spoor van Saïd ontdekt.

Ten 3 ure waren wij, niettegenstaande alle moeite, nog even ver, en besloten William en ik order tot doorreizen te geven, na vooraf eene expresse aan den chef dezer streek gezonden te hebben, met verzoek in naam van Raz-Bario de noodige stappen te doen, ten einde ons op onze terugreis, bij onze komst te Devra-Abbai uitsluitsel omtrent dit plotseling verdwijnen van Saïd te kunnen geven.

Dit laatste gedeelte van onzen weg naar de Takassée hadden wij gedurende twee uur gaans meer dan 2000 voet te dalen, doch door de heerlijkste en weelderigste natuur, en hoe meer wij de rivier naderden, hoe meer de rijkdom en verscheidenheid van plantengroei onze oogen verrukten. Hemelhooge tamarindeboomen, duizendjarige baobabs, enorme hangplanten, eene rijke verscheidenheid van bloemen, waar-

onder ik voor 't eerst bemerkte, en ook later nooit weer te zien kreeg, een plant, bestaande uit een kaarsrechten 1¼ meter langen, doch dunnen stengel zonder bladeren, maar boven aan 't kruintje een tros blauwe bloempjes, en welke plant uit eene ui groeit, door de Abyssiniërs »jibseen-koert" genaamd, dat ik niet beter weet te vertalen dan »ui van den hyena."

Vooral op dit gedeelte van onzen weg, doch ook later op onze terugreis, ontmoetten wij meermalen groote troepen apen, soms wel honderd en meer bij elkaar, die even als honden blaften en, van boom tot boom springende, ons dikwerf een eind weegs vergezelden. Eenmaal wierpen zij ons met takjes en vruchten, doch toen ik er onder door schoot en er een doodde, — wiens vel ons uitmuntend geschikt voorkwam, om als boterzakje een der onze, dat stuk gegaan was, te vervangen, — gingen zij allen ijlings op de vlucht.

Ten 5 ure 's avonds kwamen wij aan de rivier (3.200 Eng. voet), die toen slechts 50 à 60 meter breed en op sommige plaatsen zeer ondiep was, terwijl zij in den regentijd, over de 100 meter breed en verscheidene ellen diep, een ontzachlijke bergstroom wordt en als zoodanig den grootsten tak van den blauwen Nijl vormt; wij konden dus niet alleen een bad nemen, maar zelfs met onze karavaan door de rivier trekken, om ons kamp aan de andere zijde onder eenige groote tamarindeboomen op te slaan.

Den volgenden dag waren wij reeds vroeg bij de hand, om jacht te maken op de hippopotamussen, doch wij wisten niet, dat men die dieren des daags nooit te zien krijgt; slechts van tijd tot tijd zagen wij gedurende eenige tellens een kop uit het water steken om echter onmiddellijk weer

onder te duiken, en soms een 40 à 50 el verder eerst te voorschijn te komen. Slechts 's avonds komen zij aan den wal grazen, en is 't dan nog zelfs uiterst moeielijk hen onder schot te krijgen.

Zij vallen echter den mensch niet aan dan tot zelfverdediging, en zijn dus veel minder gevaarlijk dan hunne medegezellen, de krokodillen, die in 't zelfde water met hen levende, niet alleen het baden in de rivier hoogst gevaarlijk maken, maar den vermoeiden reiziger dwingen zijn legerplaats zoo ver mogelijk van de oevers des verkwikkenden strooms op te slaan, wil hij geen gevaar loopen van na eene zoete rust genoten te hebben, te ontwaken in den muil van een krokodil.

Hier in de Takassée, waar krokodillen en hippopotamussen zich voornamelijk ophouden in de groote bassins, door den stroom tusschen de rotsen gevormd, en waar 's zomers en 's winters steeds vele meters water staat, zijn de eersten veel minder gevaarlijk dan in den Nijl. Op mijne reis langs den Nijl, die ik in 't laatste gedeelte van dit werkje behandelen wil, werd mij namelijk als een zeker feit medegedeeld, dat vóór Mehemet Ali, de krokodillen nimmer een mensch aanvielen, maar toen deze zijn schoonzoon, den »Defterdar", naar den Soudan gezonden had, om de oproerige stammen, die den oudsten zoon van Mehemet Ali vermoord hadden, te straffen, werden vele duizende vermoorde inlanders in den Nijl geworpen, zoodat het water tot aan Caïro toe onbruikbaar werd door de vele lijken, die in zeer korten tijd daarin geworpen waren, en begonnen de krokodillen, eerst uit nieuwsgierigheid en later uit trek, deze lijken te verslinden, zoodat zij nu het menschenvleesch boven alles stellen en zelfs een zwarte boven

een blanke, wellicht wijl zij dien beter kennen, en daar het meer voorkomt en bij krokodillen zelfs het spreekwoord geldende schijnt: »wat de boer niet kent dat eet hij niet''; zoodat wil een Europeaan met eenige veiligheid een bad in den Nijl nemen, hij verstandig doet eenige zwartjes mede te nemen.

In, hoe verre dit verhaal op waarheid gegrond is, laat ik voor rekening van mijnen zegsman, doch zooveel is zeker, dat ik, bij elk bad, dat ik in den Nijl en ook in de Takassée nam, mij steeds door twee of meer zwarten liet vergezellen, en ik nimmer last gehad heb van de krokodillen, alhoewel één mijner knechts, met mij badende, het slachtoffer werd van zulk een monster, dat hem bij de beenen pakte en in de diepte sleurde, zoodat ook zelfs geen enkele poging tot zijne redding mogelijk was.

Wij waren dien ochtend dus reeds vroeg op het pad gegaan en hadden daarbij de oevers der rivier gevolgd voor zooverre hare rotsachtige wanden zulks toelieten, toen de hitte tegen 10 uur zoo ondragelijk werd, dat wij ijlings naar ons kamp gingen om te trachten aldaar tot 4 uur eenige rust te nemen. De thermometer wees echter om 12 uur onder onze tent eene hitte aan van 58 centigraden of 134 Fahrenheit, de grootste hitte die ik op de geheele reis, zelfs met inbegrip van Nubië en den Soudan, in de schaduw gehad heb. Iets koeler was het onder de tamarinde, doch alle beweging was ons onmogelijk geworden. Als verlamden lagen wij naast elkander, het spreken zelfs viel ons moeielijk en te nauwernood hadden wij de noodige kracht om een weinig water aan onze lippen te brengen of de nedervallende vruchten van de tamarinde in den mond te steken.

Hier reeds toonde zich Dista eene reddende engel, want alle energie of wilskracht was zoowel bij William als bij mij en de knechts geheel verlamd, zoodat wij liever van dorst waren omgekomen, dan op te staan om onze waterflesch weder te vullen; doch zij, die hoegenaamd geen last noch van koude noch van warmte scheen te hebben, ging van den eenen tot den anderen een beker water brengen, waarin zij eenige tamarinde had geweekt.

Tegen 4 uur werd de temperatuur echter koeler, een weinigje wind frischte ons weer geheel op, en wij besloten nogmaals te beproeven een hippopotamus te schieten.

Na lang wachten lukte het mij eindelijk er een met een kogel in zijn kop te treffen, terwijl hij dien boven het water stak om te ademen, en een breede roode streep in het water toonde mij, dat ik goed geraakt had. Toch hebben wij zijn spoor verloren.

Die beesten hebben het vel zoo dik, dat een kogel niet ver doordringt, en zoo de wond al doodelijk is, dan toch sterven zij wellicht eerst uren later op eene mijlen ver verwijderde plaats.

Daar wij bevreesd waren om ons den volgenden dag wederom aan die groote hitte bloot te stellen, besloten wij ons reeds vroegtijdig op het pad te begeven en den terugtocht naar Adoua aan te nemen.

Reeds ten 12 ure arriveerden wij te Addan Cato (5,000 eng. v.), waar wij een paar uur rust namen, vooral voor de beesten, die nagenoeg 2000 voet hadden moeten klimmen, doch, alhoewel zeer moede, besloten wij om dien avond nog tot Devra-Abbai, (5.600 eng. voeten) door te reizen, wijl wij daar in de gelegenheid zouden zijn onzen voorraad van meel te vernieuwen.

Aan dit besluit had Saïd wellicht zijn leven te danken, want op een paar uur afstand van Addan Cato, terwijl ik in de voorhoede van de karavaan reed, maakte Mohamed, die naast mij liep, mij attent op eene zwarte massa, die zich in de vlakte, op een paar honderd ellen afstand van ons pad, scheen te bewegen, en drukte het vermoeden uit dat het mogelijk wel een hyena zoude zijn.

Ik galoppeerde onmiddellijk in die richting, terwijl ik mijn revolver tot vuren gereed hield, doch bemerkte, naderbij gekomen, dat het een menschelijk wezen was, die bebloed en zwaar gewond als een bal in elkaar lag, en waarin ik, in de eerste oogenblikken, Saïd niet herkende.

Toen ik hem aanriep om op te staan, begon hij vreeselijk te kreunen, en het gelukte mij eerst eenige woorden uit hem te krijgen nadat ik hem wat cognac en water te drinken had gegeven.

Hij verhaalde ons toen, dat hij op weg naar de Takassée zich hoogstens een honderd el van onze karavaan verwijderd had, doch ons uit het oog verloren hebbende, zich tot een paar inlanders had gewend en hen had trachten te beduiden, dat hij weten wilde welke richting de Franki genomen hadden; zij hadden toen gewenkt hen te volgen, en toen hij daarop na een 10 minuten gaans in een klein dorp gekomen was, waren deze twee menschen, gesteund door een drietal anderen, op hem aangevallen en hadden hem, na hem alles afgenomen te hebben, willen vermoorden, zoodat hij zich, geheel ontkleed en met wonden bedekt, slechts door de vlucht had kunnen redden.

Hij was toen in den blinde voortgeloopen, zonder in 't minst te letten op de richting welke hij nam, totdat hij eindelijk, nu ruim twee dagen geleden, van vermoeienis op

de plaats, waar wij hem vonden, in een gezakt was, en in al dien tijd, niet alleen geen eten, maar zelfs geen droppel water gehad had.

Hij was een zware vent van ongelooflijke kracht, maar door de uitputting en koorts thans zóó verzwakt, dat hij onmogelijk op zijne beenen kon blijven staan.

Daar wij echter in den ganschen omtrek geen water konden vinden, zette ik hem op mijnen muilezel, om zoodoende, gesteund door twee knechts, het op drie uur afstand gelegene Devra-Abbai te bereiken, waar ik zijne wonden kon wasschen en verbinden en hem wat soep en de noodige rust verschaffen.

Dit dorp heeft voor den reiziger eene groote aantrekkingskracht; in de eerste plaats, vindt men er prachtige boomen, onder wier schaduw de schoonste gelegenheid is voor het opslaan van een kamp; voorts wemelt het, in de nabijheid, van eene groote soort grijze patrijzen, die zeer mak zijn, wijl de dorpbewoners er nimmer jacht op maken, doch waarvan wij er dien avond nog een 20 tal en den volgenden ochtend een 30 tal schoten, zoodat niet alleen wij, maar zelfs onze knechts op 't laatst geen patrijzen meer lustten; en eindelijk is het opperhoofd van dit dorp eene vrouw, Lotei genaamd, eene zuster van Raz-Bario, die ons niet alleen zeer vriendelijk ontving en ons de noodige levensmiddelen verschafte, maar onmiddellijk op ons verzoek aan den chef van dit district, Wandien, een expresse zond, om ons te helpen het gebeurde met Saïd tot klaarheid te brengen.

Reeds den volgenden dag kwam genoemde chef, met een gevolg van wel 50 man, waaronder een 10 tal sjoems of dorpshoofden, ons bezoeken.

Daar wij al deze menschen niet in de tent konden ontvangen, liet ik een paar reisdekens aan den voet van eenen eeuwenouden sycomore leggen, waarop ik zelf plaats nam, terwijl ik den chef Wandien te rechter en Lotei te mijner linkerzijde plaatste; de overige sjoems had ik op eenige ossenhuiden in eenen halven cirkel vóór ons doen plaats nemen.

Toen ik Wandien het gebeurde met Saïd verhaald had, en zijne hulp verlangde tot teruggave van het gestolene en uitlevering der dieven, bleef hij eerst gedurende eenige oogenblikken in gepeins zitten, en vroeg mij toen of ik de zekerheid had, dat Saïd mij de waarheid verhaalde, of het niet zeer goed denkbaar was, dat deze, belust op 't geweer, de patronen en de geldtasch, die ik hem ter bewaring gaf, had willen trachten zich daarmede te verrijken en uit de voeten te maken, en later uit vrees voor ontdekking deze zaken weggeworpen had, en uit angst voor straf het mij had doen voorkomen alsof hij aangevallen en alles hem ontnomen was.

Ik moest de mogelijkheid hiervan erkennen, alhoewel ik hem zeide, dat er weinig waarschijnlijkheid bestond, dat Saïd, die de taal en het land niet kende, tot een dergelijken ondoordachten diefstal zijne toevlucht zoude genomen hebben.

»Gij erkent dus toch, dat het u moeielijk zou vallen om het bewijs te leveren, dat Saïd werkelijk is aangevallen geworden, en gij deze zaak, zonder mijne hulp, niet tot klaarheid zoudt kunnen brengen; ik heb echter van mijne zijde een onderzoek in 't werk gesteld, en de drie menschen, die van dezen aanval verdacht worden, medegebracht.

»Wanneer dus het beweren van Saïd juist is, dan moet

hij toch ten minste één of twee zijner aanranders herkennen kunnen, en ik stel u daarom voor, deze drie menschen plaats te doen nemen in den kring der sjoems, en daarop Saïd te roepen, die dan den persoon kan aanwijzen door wien hij beweert aangerand te zijn."

Dit voorstel was allezins billijk; doch toen wij tot de uitvoering er van overgingen, bleek het, dat Saïd zich volstrekt de gelaatstrekken der dieven niet meer herinnerde; want, na lang dralen en na herhaaldelijk verzekerd te zijn, dat de dief of dieven in dien kring aanwezig waren, wees hij op eenen ouden achtingswaardigen sjoem, die op het oogenblik der aanranding in zijn, op uren afstand gelegen dorp, in kalme rust dien avond »en famille" gesleten had.

De proef viel zoo allerongelukkigst uit, dat het de algemeene hilariteit opwekte, en Wandien tot mij zeide: »Gij ziet, dat het eenige en meest afdoende bewijs, dat u overig bleef, in 't water valt; thans echter wil ik toonen, dat mijne rechtvaardigheid zich ook tot een Franki uitstrekt, door u niet alleen deze drie menschen in handen te stellen, daar ik de zekerheid heb, dat zij het waren, die Saïd aanvielen, ten einde met hen te handelen naar welgevallen, maar u tevens de gestolene voorwerpen terug te geven".

Hierop gaf hij order, aan een der sjoems, een medegebracht pak open te maken, waarin zich, behalve de kleederen van Saïd, ook het geweer, de patroontasch en de geldzak bevonden; deze laatste was echter ledig, en toen ik hem zulks te kennen gaf, met de opmerking, dat daar 17 thalers in geweest waren, beloofde hij mij te zorgen, dat dit bedrag mij nog dienzelfden dag, of uiterlijk den volgenden, ter hand zoude gesteld worden.

Ik wist niet, wat aan te vangen met de drie dieven Aristidi raadde mij ze eenvoudig dood te schieten; doch daarvoor had ik mijn patronen te lief, terwijl ik buitendien bevreesd was voor weerwraak hunner verwanten, en oordeelde het daarom beter ze aan de rechtvaardigheid van Wandien over te geven, wel overtuigd, dat ze dan nog dienzelfden dag wederom op vrije voeten zouden gesteld worden, en dat hij ze zeker niet zou hebben laten gevangen nemen, wanneer ze hem een behoorlijk deel van den buit hadden uitgekeerd.

Den 13den vertrokken wij van Mai-Shimeen, alwaar wij den vorigen dag van Devra-Abbai gearriveerd waren, naar het op zeven uur afstand gelegene Koho.

Onder weg zag ik hoog op de punt van een rots eenen grooten zwarten vogel zitten, en, alhoewel de afstand veel te groot was, dan dat ik mij vleien durfde hem te zullen treffen, wenschte ik er toch een schot op te wagen, ten einde de kracht van mijne patronen (4 zéro grillagées) te beproeven. Het lukte mij werkelijk den vogel op 140 ellen afstand te dooden, en er ging een luid hoerah op onder de knechts, toen het bleek dat het de zoo zeldzaam voorkomende Abbagombach was, wiens lijf zoo groot als dat van een volwassen lam is, en wiens lange zwarte snavel van een trompet is voorzien, waardoor hij, volgens beweren der inlanders, geluiden geeft. Voorts verzekerden zij mij, dat hij nimmer in de laagte, maar slechts op de hooge rotsen zich ophoudt; dat hij van slangen leeft; dat hij nimmer drinkt, en zijn vleesch door de inlanders beschouwd wordt als het beste geneesmiddel te zijn tegen de éléphantiasis, die zich bij de Arabieren en Abyssiniërs door buitengewone zwelling der beenen openbaart.

Daar echter geen onzer met deze ziekte behebt was, nam ik den kop eenvoudig mede en liet de rest liggen.

Op den weg tusschen Koho en Tombuk (8 uur gaans) hadden wij een ontmoeting met de sprinkhanen; vele milliarden dezer dieren vlogen, op eene lengte van meer dan 1 uur gaans en over eene breedte van 2 à 3000 ellen, in eene dichte massa, ter hoogte van ongeveer 4 voet van den grond, terwijl de laag niet dikker dan een tiental voeten geweest zal zijn

Deze diertjes doen noch den mensch noch den beesten eenig kwaad; slechts was het walgelijk door dezen drom van vliegende, vingerlange insecten te moeten heenrijden, terwijl zij in onzen hals, kleeren, zakken, ja in de ooren der muilezels kropen.

Daar ik vroeger wel gehoord had dat zij zeer smakelijk zijn, liet ik er Mohamed eenige van bereiden door, na ze van pooten en vlerken ontdaan te hebben, eenvoudig ze te roosteren, maar ik kan niet zeggen dat ik ze bijzonder lekker vond; wellicht dat Mohamed ook de goede manier niet wist van ze te bereiden.

Overal waar deze insecten langs gekomen waren, was niet alleen de grond geheel kaal gevreten, maar waren zelfs de boomen en struiken van hunne bladeren beroofd, en de ongelukkige landbouwer, die een dergelijk bezoek ontvangt, is verzekerd dat hem ook zelfs geen enkel grashalmpje van zijnen oogst overig blijft.

Den volgenden dag (15 Maart) kwamen wij, na eenen marsch van 5 uren, te Axum, van waar wij, na een afscheidsbezoek aan Nebritte-Jassou gebracht te hebben, den 16den naar Adoua vertrokken, en, daar niets ons weerhield om zoo spoedig mogelijk weer naar Massouah te gaan,

vertrokken wij den 24sten van dáár, om den 4den April te Ghinda te overnachten (3.400 Éng. voet), in welks omstreken prachtige weiden zijn en de inwoners er een 3000 tal koeien op nahouden. Buitendien is deze streek zeer bezocht door wilde varkens, en ik had het geluk er een te schieten, waarvan het vleesch ons eene aangename verandering gaf op het zeer eentoonige menu van schapen- en gazellen-vleesch.

Het plaatsje Ailet, dat op 6 uur afstand ligt (1500 eng. v.) en mede eenen zeer grooten veestapel bezit, verheugt zich in 't voorrecht van eene warme, zwavelhoudende bron, waaraan sints eeuwen eene sterke geneeskracht door de Abyssiniërs wordt toegeschreven, zoodat zij, die met huidziekte behebt zijn, van heinde en verre komen om aldaar de traditioneele 9 baden te komen gebruiken, en dan naar hunne haardsteden terug te keeren, in de volle overtuiging, dat zoo zij niet genezen zijn, er ook voor hen geene genezing meer te hopen is.

Ook wij, alhoewel volkomen gezond, meenden die plaats niet te mogen verlaten zonder eenige baden genomen te hebben.

Na den afstand van daar naar Sahati in 5 uren, en van Sahati naar Monkoulou wederom in 5 uren doorloopen te hebben, arriveerden wij den 8sten April te Massouah, alwaar wij de Heeren de Sarzec en Raffray, alsook den gouvernements docter Habib, Paul Wanbockstals en den gouverneur Arakel-bey, in goeden welstand aantroffen.

Het spreekt van zelf dat wij eerst eenige dagen rust namen, doch al spoedig met de noodige voorbereidselen begonnen voor de nieuwe reis, die wij naar de landen van Bogos, Taka, Kedarif tot aan den Blauwen Nijl voornemens waren te maken, om van daar langs den Nijl naar Caïro terug te keeren.

Eerst twee dagen nadat wij weer in Massouah geïnstalleerd waren, deelde William mij mede, dat hij den broeder van Alayou, den man, die hem eeuwige wraak gezworen had, op onzen tocht ontmoet had, en hij had gemeend hem te herkennen in eenen der drie aanvallers van Saïd. Toen ik hem onder het oog bracht hoe verkeerd hij gedaan had van mij niet bijtijds te waarschuwen, antwoordde hij mij, dat hij had vermeend op mijn oordeel omtrent het lot dier menschen geen invloed te mogen uitoefenen, daar ik dan al licht, uit vriendschap voor hem en uit angst voor zijn leven, den raad van Aristidi zou opgevolgd hebben van hen op te knoopen of dood te schieten, maar dat hij zich zooveel mogelijk ter zijde gehouden had, in de hoop dat die man zijn dáárzijn in ons kamp niet bemerken zoude, alhoewel hij nu begreep dat diens tegenwoordigheid op die plaats een voldoend bewijs was, dat hij zijne wraakzuchtige plannen nog niet had opgegeven.

Hij vleide zich met de hoop, dat Wandien hem tot straf voor zijn aanval op Saïd gedurende eenige maanden gevangen zou houden; doch alhoewel ik geenszins dit vertrouwen met hem deelde, meende ik beter te doen hem niet noodeloos beangst te maken, maar van mijne zijde alles in 't werk te stellen om de wraak van dezen man te beletten.

Toen ik met den heer de Sarzec in 't vertrouwen over deze zaak sprak, zeide hij mij dat ik zelf als door een wonder aan een groot gevaar ontsnapt was, want dat Paglietta, een der twee Franschen, die ik op den weg naar Adoua had toegestaan onze karavaan te vergezellen, en die van Adoua naar Massouah met den heer de Sarzec terugreisde, hem medegedeeld had, dat een der knechts hem onderweg had voorgesteld William en mij te vermoorden,

'tgeen hun uiterst gemakkelijk geweest zoude zijn door ons in eenen afgrond te storten of wel te vergiftigen, en dan met hem en Baralong onze bezittingen te verdeelen; dat Paglietta echter, uit dankbaarheid voor de door ons aan hem bewezen dienst, dit niet alleen had geweigerd, maar hem zelfs gedreigd had zijn voornemen aan mij kenbaar te maken, wanneer hij hem niet plechtig beloofde dit plan geheel te laten varen. Uit vrees voor wraak had Paglietta dit mij niet eerder durven mededeelen, maar verzocht thans den heer de Sarzec dat hij mij aan zou raden dien knecht, zonder opgaaf van redenen, zijn ontslag te geven.

Ik behoef wel niet te zeggen dat William en ik daaraan onmiddellijk gevolg gaven, 'tgeen ons te gemakkelijker viel, wijl wij voor onze opnieuw voorgenomen reis toch voornemens waren, zooveel mogelijk uitsluitend Arabische bedienden te nemen, daar in de landen, welke wij nu wilden bereizen, de Arabische taal, die ik voldoende machtig was, als de heerschende taal het meest in gebruik is. Buitendien wenschten wij eene schifting in onze bedienden te maken, want, daar wij slechts 9 kameelen, in plaats van 24 muilezels, gebruikten en geen groot gewapend escorte van knechts noodig hadden in de landen welke onder Egyptisch gouvernement zijn bepaalden wij ons tot 8 knechts, behalve den kok Mohamed en een kleinen slaaf. Den overigen gaven wij, behalve het hun verschuldigde loon, waarvan sommigen reeds gedurende de reis iets op afrekening ontvingen, een klein geschenk in geld, dat, al naarmate zij lang of kort in onze dienst geweest waren of weinig of goed voldaan hadden, van 2 tot 5 thaler variëerde.

Ons vertrek was op den 14den bepaald, zoodat wij de

weinige dagen, die ons nog overig bleven, ijverig besteedden tot het nazien onzer bagage, 't verkoopen onzer ezels en muilezels, — waarvoor wij nagenoeg denzelfden prijs terug ontvingen als wij in Adoua hadden moeten betalen, — aankoop van conserven, wijn, bier en cognac, waarin het magazijn van den heer Coste goed gesorteerd was, en het huren van de noodige kameelen, waarmede wij voornemens waren onze verdere reizen te doen, terwijl ik eenige dagen voor ons vertrek nog eenen kleinen slaaf in mijne dienst nam; Ferragia genaamd, die tegelijk met een 20tal anderen door den Franschen consul, met hulp van Arakel-bey, bevrijd geworden waren, toen zij, op weg van de binnenlanden naar Djedda, Massouah passeerden. Deze waren bijna allen, zoowel meisjes als jongens, in den leeftijd van 10—14 jaren, gitzwart, doch met zeer geregelde gelaatstrekken, en de slavenhandelaar, die beweerde hen in hun land, Galla genaamd, van hunne respectieve vaders en moeders gekocht te hebben, werd tot eenige maanden gevangenisstraf en verlies zijner koopwaar veroordeeld.

Hunne taal klonk zeer lieflijk; zoo noemden zij:

vuur	ibida
water	bizaan
brood	boediéna
kom hier	kwattoe
geef mij	naggénika
mondhouden	jallo majêt
blijf	toerri
ik wil	nemberbade
naderhand	teneennen toera, enz.

Z. Exc. Muntzinger-pacha deelde mij mede dat Z. H. de Khedive hem bepaalde orders gegeven had, den slavenhandel ten strengste te onderdrukken, doch hen, die slaven bezaten, in 't bezit te aten; terwijl hem verder opgedragen was, den meester, die goed voor zijne slaven was, tegenover dezen in bescherming te nemen, doch ook tevens den slaaf, die mishandeld werd, niet alleen te beschermen, maar zelfs, zoo hem zulks gepast voorkwam, dien de vrijheid te hergeven.

APPENDIX.

REISWIJZER VAN ADOUA NAAR GONDAR.

1ste	dag.	Adoua—Axum	4	uur.
2de	»	Axum—Tambouk	6	»
3de	»	Tambouk—Belassee	4	»
4de	»	Belassee—Mai-Temene	5	»
5de	»	Mai-Temene—Mai-Chébéni	5	»
6de	»	Mai-Chébéni—Mai-Tenkate	5	»
7de	»	Mai-Tenkate—Mai-Ayini	5	»
8ste	»	Mai-Ayini—Mai-Teklite	4	»
9de	»	Mai-Teklite—Débébaghur	8	»
10de	»	Débébaghur—Debarec	5	»
11de	»	Debarec—Chimberatsékenne	7	»
12de	»	Chimbératsékenne—Isagdebur	8	»
13de	»	Isagdebur—Gondar	6	»

AFDEELING II.

HOOFDSTUK I.

VAN MASSOUAH, OVER KEREN, KASSALA EN NIEUW SOFIE, NAAR DE OEVERS VAN DEN BLAUWEN NIJL.

De 17de April 1874 was voor ons vertrek van Massouah bepaald.

Wij hadden den vorigen dag reeds eenige afscheids-visites gemaakt, en de 9 kameelen, die wij, tegen 10 thalers per beest, voor het transport tot aan Kassala gehuurd hadden, waren op ons terrein aanwezig, gereed om opgeladen te worden, toen William, die ten zes uur opgestaan was, mij kwam wekken met de vraag: of ik Dista ook gezien had. Op mijn ontkennend antwoord, deelde hij mij mede, dat hij, een tien minuten geleden, wakker geworden zijnde, haar gemist had, doch, in de vooronderstelling, dat zij wel dadelijk zou terugkomen, zich daarover niet eerder ontrust had; dat hij zich thans echter ernstig bevreesd maakte, of haar ook een ongeluk overkomen was, zij wellicht in de zee gevallen zoude zijn, die onmiddellijk aan ons terrein grensde en aldaar verscheidene voeten diep was.

Na meer dan een uur zoekens, waarvoor alle knechts door ons te werk werden gezet, nog geen spoor van haar ontdekt hebbende, vervoegde ik mij, op verzoek van William, tot den gouverneur Arakel-bey, die mij direct te kennen gaf, dat hij geenszins voor een ongeluk bevreesd was, maar veeleer geloofde dat zij door eenen of anderen slavenhandelaar met allerlei fraaie beloften uit ons kamp gelokt was, en die haar thans verscholen hield, om met haar later de zee over te steken en ze dan als slavin te verkoopen. Hij beloofde mij echter onmiddellijk alles in 't werk te zullen stellen, om haar op te sporen, en gaf werkelijk dadelijk order aan den chef van 't garnizoen om in alle richtingen patrouilles uit te zenden, die al de huizen van Massouah doorzoeken moesten en de uitgangen der stad bezetten.

Intusschen kwam het ons ter ooren, dat eene oude Abyssinische vrouw, te Massouah woonachtig, in gezelschap van eenen door ons weggejaagden knecht, den vorigen dag herhaaldelijk op ons terrein was gezien, en dan telken male, wanneer William en ik verwijderd waren, met Dista gesproken had. Deze vrouw werd onmiddellijk gevangen gezet en met zware straffen bedreigd, indien zij niet opbiechtte wat zij omtrent Dista wist, terwijl de knecht Fenta naar de Mouderieh gebracht werd, om daar, plat op den buik liggende, door karwatsslagen, tot meerdere openhartigheid vermaand te worden.

Toen hij bij de 2de 25 slagen nog niet wilde opbiechten, verzocht ik den gouverneur, het voorloopig daarbij te laten en den jongen man gevangen te houden, daar hij reeds gansch bebloed was en ik voor zijn leven begon te vreezen.

Hij werd bewusteloos weggedragen en in een donker hok op stroo neergelegd.

Tegen den avond, circa vijf uur, nadat alle bemoeiingen en het doorsnuffelen van de geheele stad, te vergeefs waren geweest, werd Dista, in eene donkere ruimte, onder den trap van het Fransche consulaat, gevonden. Zij zag er deerniswaardig uit, was doodmoede, vreeselijk zenuwachtig, barstte in tranen uit, en liet zich door mij gewillig naar de woonkamer van den heer de Sarzec brengen, waar zij mij mededeelde, dat zij door anderen, die zij niet wilde noemen, bang was gemaakt voor de Franki, en men haar verzekerd had, dat William haar, zoodra hij in Caïro zoude teruggekeerd zijn, als slavin verkoopen zoude, (iets dergelijks moet werkelijk door eenen Griek, slechts weinige maanden geleden, gedaan zijn, die ook eene vrouw uit Abyssinië genomen had.)

Zij had zich toen willen schuil houden, en werkelijk had zij reeds meer dan twaalf uren daar doorgebracht, in de hoop, dat wij zonder haar zouden vertrekken en zij dan wel gelegenheid zou vinden naar haar vaderland terug te keeren.

Ik ging William van dit voorval kennis geven en verzocht hem, haar thans niet te bestraffen, maar haar met zachte woorden onder 't oog trachten te brengen, hoe verkeerd zij hem beoordeeld had, en dat het zijne bedoeling was om haar, indien zij niet langer bij hem wilde blijven, ruim met geschenken en geld voorzien, naar haar land terug te zenden.

Er werd een groot feest bij den restaurateur Lamaître aangelegd om de terugkomst van 't verloren schaap te vieren, waaraan de consul en de heer Raffray als ook de

gouverneur en de heeren Coste en Wanbockstals deelnamen, en Dista, door de welwillende woorden van William geheel tot kalmte gebracht, beloofde zich niet weder door praatjes te laten verontrusten, maar ons of liever William op onze verdere reis te vergezellen, om, als van ouds, de bewuste handschoenenknoopjes met de meeste zorg te repareren.

Daar, volgens stellige verklaring van Dista, de knecht Fenta aan hare vlucht geheel onschuldig was, gaven wij hem 2 thaler, om als pleisters op zijn verwonden rug te leggen, en hij verklaarde zich met een verheugd gezicht bereid om, tegen 't zelfde tarief, het ontbrekende aan de hem toegedachte 100 slagen als nog te ontvangen.

De desertie van Dista had ons afreizen een dag vertraagd, zoodat wij eerst den volgenden dag, 18 April 1874, met het opladen der kameelen beginnen konden. Op eenen der kameelen plaatsten wij eene soort van palankin (shibberië) voor Dista, waar zij tegen zon, wind en stof, alsook tegen nieuwsgierige blikken van voorbijgangers beschut zoude zijn, en die breed genoeg was, om overdwars er in te liggen, wanneer zij vermoeid was.

Behalve deze shibberië, die boven op een kameel wordt geplaatst, en met sterke riemen om den buik van het beest gebonden, maakt men ook gebruik van de »tachtérawaan", welke tusschen twee voor elkander loopende kameelen wordt gehangen en dus op slechts korten afstand van den grond verwijderd is. Het transport met eene tachtérawaan is echter natuurlijk veel kostbaarder, wijl men er twee kameelen voor noodig heeft; buitendien moeten dan deze kameelen van gelijke grootte zijn en gelijken stap hebben, en is het maken van korte bochten en vooral het reizen over een ongelijken bodem, zoo al niet onmogelijk,

dan toch uiterst bezwaarlijk Ook vindt men niet altijd twee kameelen, die aan den tachtérawaan gewend zijn, en zijn zij meestal, wanneer zij er niet op geleerd zijn, onwillig om tusschen de twee lange boomen te loopen, waaraan deze palankin hangt.

Den avond van dien zelfden dag kwamen wij onder storm en onweer te Monkoulou, waar wij bleven overnachten. Ik leerde op dit tochtje voor de eerste maal het kameel-rijden kennen. Sommigen beweren, dat de bewegingen van dit lastdier, zoo te recht het schip der woestijn genaamd, een gevoel als dat van zeeziekte opwekken, en wáár is het, dat de bewegingen, die de kameel maakt, veel overeenkomst hebben met het slingeren en stampen van een schip op volle zee; doch ik, die vreeselijk vatbaar ben voor zeeziekte, voelde mij dadelijk geheel thuis op dit nieuwe transportmiddel, en ook William was spoedig aan deze schommelende beweging gewend.

Mijn kameel voerde den naam van Abiad (»de witte"), doch hij was zoodanig met stof en vuil bedekt, dat er van de oorspronkelijke kleur niets meer te ontdekken viel.

Hij had eene bijzondere antipathie tegen mijn linker been opgevat, waarin hij gedurig trachtte te bijten, waartoe zijn lange hals zich bijzonder prêteerde, en was even als de meeste kameelen zeer knorrig als hij moest gaan liggen om mij op het zadel, op de bult van zijn rug gebonden, te laten plaats nemen; maar eenmaal liggende, was er meer dan een vriendelijk woord noodig, om hem weer op te krijgen. Hij richtte zich dan eerst op zijne enorme achterpooten in de hoogte, waarbij hij van voren geknield bleef en dan gedurende een paar minuten met zeer veel belangstelling naar zijne kameraden rond zag.

In die pose moest ik zeer voorzichtig zijn om er niet voorover af te tuimelen, waartoe de beide knoppen, vóór en achter aan 't zadel aangebracht, mij zeer te stade kwamen.

Eenmaal op weg zijnde, was hij echter een aangenaam beest, onvermoeid, en luisterde hij zeer gewillig naar het toom, dat uit een lus van gevlocht leder bestond, die om zijn neus geslagen was, terwijl ik het andere einde in mijn linker hand hield en met de rechter hand, van een dun stokje voorzien, door hem links of rechts op den hals te tikken, de richting aangaf, die ik wenschte te volgen.

De dromedarissen, die zich aldaar slechts door fijneren bouw en vluggere bewegingen onderscheiden, en dus ook meer voor een vlug transport van personen, dan wel voor 't dragen van goederen geschikt zijn, wijl zij veel minder belast kunnen worden, hebben even als deze kameelen slechts één bult.

Men vindt er onder, die tot 100 thaler (250 gulden) waard zijn, terwijl een gewone kameel zelden meer dan de helft kost.

Ten 7 ure vertrokken wij van Monkoulou naar het op 3¼ uur gelegene Dessier, waar een paar uur rust genomen werd, en toen naar het op 3 uur verder gelegene Idde-akbir, waar wij reeds op 400 voet hoogte boven de zee waren en den nacht wilden doorbrengen.

Den volgenden ochtend misten wij een van de kameelen en ontdekten ras, dat die door eenen leeuw was weggehaald. Daar het echter een kleine was, en wij er buiten onze 9 nog 3 waarloozen bij ons hadden, waarvoor wij niet behoefden te betalen, trof dit verlies meer onze kameel-drijvers dan ons zelven.

Ten 7.10 vertrokken, kwamen wij te Imba ten 8.20

en ten 10.10 ure te Camphre, waar wij even als te Imba wél water, doch geen schaduw vonden. Te Mayer-Wallit (800 voet) echter vonden wij tèn 11 ure een allerliefst boschje, dat ons eene verkwikkende schaduw aanbood, en waar verscheidene gazellen en vogels ons een goed diner verzekerden.

Vandaar vertrokken wij ten 4.40, na onze »gerbes" (lederen waterzakken) met het lauwe en niet al te heldere water gevuld te hebben, daar wij voornemens waren nog een vijftal uren verder te reizen en in de woestijn te overnachten. De melancholieke indruk, dien eene dergelijke onafzienbare zandvlakte op mij maakte, welke ik toen voor 't eerst te aanschouwen kreeg, bracht te weeg, dat zoowel William als ik niets liever verlangde dan ons wederom zoo spoedig mogelijk in begroeide streken te begeven.

Ten half acht vertrokken, passeerden wij ten 11.40 een post van Egyptische soldaten en bereikten ten 12.45, onder verschrikkelijke regen en onweder, het plaatsje Ain op 1500 voet hoogte, waar we overvloedig water vonden, dat, hoewel lauw, helder en stroomend was, en waar talrijke kudden van klein, doch schoon gevormd vee verzameld waren. Ook hier waren wij weder zoo gelukkig van een paar gazellen te schieten, zoodat wij den volgenden dag na een goed déjeuner ons weer ten 8.15 vol moed op 't pad begaven, en alhoewel wij ten 10 ure eenig water in de rotsen vonden, wij eerst ten 11.10 te Asmaat-Obel, op 2000 voet hoogte, onder eenen prachtigen tamarindeboom rust namen.

Op een uur afstand van daar werd echter de weg zóó slecht, in de streek Awalat-Irit genaamd, dat wij genoodzaakt waren van de kameelen af te stijgen en op 6½ uur afstand van Asmaat-Obel, op 2500 voet hoogte, te overnachten.

Dit laatste gedeelte van den weg was, alhoewel voor de kameelen moeielijk begaanbaar, bijzonder indrukwekkend en schoon, door de vele hooge rotsen en den weelderigen, doch woesten plantengroei, welken wij te aanschouwen kregen.

Ik had 't geluk, kort vóór de plaats waar we overnachten wilden en die geen naam draagt, doch waar overvloed van water is, eenen schildpad te vangen, doch werd in mijne hoop teleurgesteld van dien avond schildpadsoep te eten, daar Mohamed er niet toe te bewegen was deze in Europa zoo zeer gewaardeerde délicatesse voor ons te bereiden. Alhoewel wij gedurende den nacht een weinig regen hadden, waren wij toch reeds vóór 7 uur wederom op weg om ten 11 ure (een uur voorbij Gelamet), op 3100 voet hoogte, bij heerlijk frisch water uit te rusten.

Gedurende de drie en een half uur, die wij van daar naar het op 4000 voet gelegene Frettata benoodigd waren, passeerden wij verscheidene gegraven putten van 6 à 15 voet diepte, na meermalen met de grootste moeielijkheden, veroorzaakt door den slechten toestand van den weg, te kampen gehad te hebben.

Van Frettata naar Keren of Sanahit, de hoofdstad der provincie Bogos, is zeker het interessantste en voor een jager het meest aantrekkelijke gedeelte van de geheele reis tusschen de Roode Zee en den Blauwen Nijl. De imposante natuur, het heerlijke klimaat, de verscheidenheid van Fauna en Flora, de rijkdom van jacht op allerlei wilde beesten, als olifanten, leeuwen en luipaarden, zoowel als op gazellen en antilopen — welke laatsten daar de grootte van een klein paard bereiken en wier hoornen op armdikte, als kurkentrekkers gevormd, dikwijls van 5 tot 6 voet lengte hebben, — maakten dat zoowel voor William, als

voor mij het verlaten dezer streek eene groote opoffering was, en slechts de wensch en de noodzakelijkheid om onze reis te vervolgen, ons deden besluiten dit Paradijs voor jagers, te verlaten.

Van Frettata arriveerden wij des avonds ten 9.45 aan het op 10½ uren afstand gelegen Keren, dat op eene hoogte ligt van 4.400 voet, 3000 inwoners telt en een garnizoen van 1000 soldaten heeft.

Op weg naar Keren, op slechts korten afstand van Frettata, en na twee prachtige antilopen geschoten te hebben, die we op de kameelen laadden, zagen wij twee dezer dieren van zeer groote afmetingen dood op den weg liggen, die, nog warm zijnde, de sporen droegen van eerst kortelings door de leeuwen gedood te zijn. Daar de leeuwen hoogstwaarschijnlijk bij onze nadering op de vlucht gegaan waren, stelde ik den knechts voor, ook deze beesten op de kameelen te laden; doch toen zij mij te kennen gaven, dat de Mahomedaansche godsdienst hun verbood van dit vleesch te eten, liet ik ze liggen, overtuigd dat de leeuwen, zoodra we weg waren, hun gestoord déjeuner zouden komen hervatten.

Telkenmale, wanneer ik een vogel, eene gazel of wat ook schoot, vloog een van de knechts, zoo snel hij loopen konde, naar het geschotene heen, om door eene insnede in den hals, zij 't ook slechts eenige druppels bloed van 't gewonde beest op den grond te doen vloeijen, getrouw aan de leer van Mohammed, waarbij 't aan zijne volgelingen verboden wordt vleesch te eten van een dier, waarvan 't bloed niet op de aarde heeft gevloeid.

Van Frettata moet men eerst 500 voet stijgen langs eene steile helling, om dan weer 400 voet te dalen.

Dit maakte dat onze kameelen, die zich bij dat stij-

gen en dalen zeer vermoeiden, eenige uren rust moesten hebben.

Wij bleven dus van 12½ –4½ ure siesta houden, gedurende welken tijd ik, daar ik geene behoefte aan slaap had, met mijn jachtgeweer met fijnen hagel geladen, een klein boschje doorsnuffelde, om er eenige pharao-kippen te schieten.

Ik was geheel alleen, behalve mijn kleine slaafje Ferragia, die mijn revolver droeg, en wij waren tamelijk in de struiken verward, toen ik op nog geen 20 pas afstand een groot wild zwijn voor mij zag, dat, alhoewel het mij met zijne kleine scherpe oogen aankeek, geene beweging tot vluchten maakte.

In een oogenblik had ik de hagelpatroon van den rechterloop tegen een kogelpatroon verwisseld, en hoewel ik overtuigd was, hem met dezen looden puntkogel uit een Lefaucheux-geweer niet doodelijk te kunnen treffen, te meer daar ik slechts de voorzijde van den kop te zien kreeg, en hem dus tusschen de oogen moest schieten, hoopte ik hem genoegzaam te kunnen bedwelmen, om hem dan te naderen en met mijn revolver, waarvan de kogels door 7 centimeter hout drongen, verder af te maken.

Zoodra ik geschoten had, zag ik hem een sprong ter zijde maken, doch zich onmiddellijk bezinnende, kwam hij waggelende en brommende op mij af. Ik gaf Ferragia mijn geweer en nam mijn revolver in de rechterhand, mijne linker met het jachtmes wapenende, en wachtte bedaard het monster af. Zoodra hij op korten afstand was, zag ik dat het een mannetje van donkere kleur en groote afmeting was, met verre uitstekende slagtanden voorzien, en die voornemens scheen zijn leven zoo duur mogelijk te verkoopen.

Mijn eerste revolverschot op 10 schreden afstand was

niet gelukkig, want de kogel drong ter zijde in den kop, zonder hem te dooden, doch het tweede trof hem in 't linker oog en drong in de hersens, waarop hij neêrzeeg en na eenige stuiptrekkingen den geest gaf.

Ik riep ijlings William en de knechts, om mij te helpen dit beest naar 't kamp te transporteeren. De slagtanden behield ik voor mij zelven als trophee. Onmiddellijk werd van zijn vleesch een gedeelte gebraden en gegeten, dat ons allen recht goed smaakte, en waarvan de Mahomedaansche knechts, wellicht op 't voorbeeld van den kok Mahomed, die zeer liberale begrippen was toegedaan, met zeer veel smaak mede proefden.

Zoo als ik reeds vroeger mededeelde, moet men, buiten hooge noodzakelijkheid, in deze streken nimmer na zonsondergang reizen, wijl dan de wilde beesten, vooral de leeuwen, uit hunne holen te voorschijn komen om op de jacht te gaan. Ik was echter ontevreden op de knechts, daar zij meer dan twee uren noodig hadden gehad om de kameelen weder marschvaardig te maken, en gaf, zeer tegen den zin der kameeldrijvers, order om dien avond tot Keren door te reizen, onverschillig of het middernacht of nog later zou worden.

Wij volgden, zooals gewoonlijk, de droge bedding eener rivier, en het was lichte maan, doch, met het oog op de vele leeuwen, die deze streek onveilig maakten, was het een gevaarlijke tocht. Toen het ongeveer 9 uur was, dus op ¾ uur afstand van Keren, maakte de knecht, die achter mij reed, mij opmerkzaam op eenen leeuw, die aan den rand van de bedding achter een klein kreupelboschje ons begluurde en een dof gebrom uitstiet. Hij was op hoogstens 15 pas van mij verwijderd; maar, daar ik slechts gewapend

was met mijn Lefaucheux, en de buksen door de knechts werden bewaard, — daar ik buitendien had moeten afstijgen en het bevechten van een leeuw zeer gevaarlijk is wanneer men niet positief zeker is van hem bij 't eerste schot doodelijk te treffen, — daar, eindelijk, dan de kameelen zijne tegenwoordigheid bemerken zouden, waarvan zij thans nog onbewust schenen, en zij, vreeselijk beangst, niet alleen op de vlucht zouden gaan, maar bagage en shibberië afwerpen zouden, — vond ik verstandiger zijne majesteit beleefdelijk te groeten en voorbij te gaan, wel overtuigd dat hij onze karavaan van 9 kameelen en zoovele knechts niet zou aanpakken, tenzij door grooten honger daartoe gedwongen, iets dat in deze streken niet is aantenemen, waar zoovele gazellen en antilopen het daaglijksch voedsel voor de leeuwen verschaffen.

Te Keren of Sanahit in het kamp der soldaten aangekomen, dat ongeveer op 15 minuten gaans van 't dorpje zelve verwijderd is, vervoegde ik mij tot den Bimbacha, die in rang den Caimacam (het opperhoofd der soldaten, doch thans afwezig) opvolgt.

Hij ontving ons zeer hupsch, en na ons een terrein in 't kamp zelf aangewezen te hebben, waar wij onze tent konden opslaan, zond hij ons brandhout, een schaap en de noodige voeding voor de knechts en de kameelen.

Den volgenden ochtend, 25 April, gingen wij eene visite maken aan de »mission", waar »sa grandeur monseigneur Touvier", met wien wij op de boot tusschen Souakim en Massouah reeds kennis hadden gemaakt, ons recht minzaam ontving. Wij leerden te Keren kennen de heeren H. Voigt, belast met de opneming eener telegraaphlijn, C. Stamm, gewezen opzichter van den tuin de l'Esbekieh te Caïro,

thans cultivateur, J. Piroth en Constant Demange, welke laatste daar sints een jaar met aanvankelijk goed succès zich op de tabakscultuur had toegelegd.

Wij hadden hier veel minder last van de warmte dan elders; de thermometer wees slechts 37° Celsius om 3 uur 's middags en 25° 's avonds 8 uur, wellicht wijl Keren betrekkelijk hoog gelegen is en er in die dagen veel wind was.

Den volgenden dag, na het op gulle wijze aangeboden déjeuner bij den heer Stamm gebruikt te hebben, vertrokken wij ten 3¼ van Keren, waarbij ons de heeren Stamm, Voigt, Piroth, Constant Demange en de Bimbacha uitgeleide deden, en deze laatste ons tot meerdere veiligheid en bij wijze van escorte een bachibouzouk, Biano genaamd, medegaf.

Na 1200 voet gedaald te zijn, arriveerden wij te Bogo, waar wij geen water vonden; doch, daar het 7 uur geworden was, werd besloten aldaar te overnachten. Van hier naar het op vier uur afstand gelegen Haghat, passeerden wij halverwege de streek Baghó genaamd, waar echter geen water te vinden is. In Haghat daarentegen vonden wij overvloedig en goed water, alhoewel de thermometer in de absolute schaduw 42° Celsius aanwees.

Hier werden wederom de gerbes gevuld, want in het op drie uur afstand gelegene Darotay zouden wij geen water vinden, doch een geschikt terrein om er den nacht door te brengen. Onderweg ontmoetten wij Muntzinger-pacha, die met zijn gevolg, op prachtige drommedarissen gezeten, den weg van Kassala naar Keren in drie dagen aflegde, waarover wij 12 dagen benoodigd waren.

Z.E. had echter nimmer bagage, zelfs geene vivres, bij zich, overtuigd dat men overal, waar hij zulks verlangde,

zeer vereerd en gelukkig zou zijn, hem en zijn gevolg het verlangde voor niet te mogen aanbieden.

Na een kwartiertje oponthoud, onder 't gebruik van een glaasje cognac, wenschten wij elkaar wederkeerig goede reis en gingen in verschillende richtingen verder.

Te Adarté, 2500 voet, op 3½ uur van Darotay gelegen, vonden wij wederom goed water en heerlijke schaduw. De cheigh, Mohamed Walda Dikkeler Hamed, kwam ons met zijn gevolg een bezoek brengen en haalde ons over dien dag verder in zijne plaats te vertoeven, terwijl hij beloofde ons zijn vader, Houwa Sheit, als geleider tot Solieb mede te geven.

Tusschen Adarté en het op vijf uur afstand gelegene Garobel (2200 voet) vindt men verscheidene malen water, onder anderen op twee uur afstand van Adarté, te Mazam Saba Woekeraar; de hitte was echter onverdragelijk; de thermometer wees 45° in de schaduw; zoodat wij besloten naar het op vier uur afstand van Garobel gelegene Jaghé te gaan, dat een gevaarlijk oord door de leeuwen is, maar waar zeer goed, alhoewel zwavelhoudend water overvloedig voorhanden is.

Op een uur afstand van Jaghé reden wij door een heerlijk bosch van palmboomen, waarvan de schaduw ons zeer welkom was, om een uur later te Solieb te arriveeren, waar wij een post van Egyptische soldaten vonden, onder Mohamed Effendi en zijn luitenant Cherifoudelfil, die niet alleen zeer verwonderd schenen van eene jonge vrouw in ons gezelschap aan te treffen, maar, tot groote ergernis van William, onophoudelijk kleine attenties aan Dista bewezen, welke daarvoor geenszins ongevoelig scheen te zijn, zoodat ik, op verzoek van William, order gaf om na een

paar uur rust weer op te breken, en op vier uur afstand te Sheggelat te overnachten. Deze weg leidde door eene breede bedding, welke aan beide zijden door prachtige bosschen begrensd was, en waar wij tallooze palmboomen aantroffen, die den naam van Doempalm dragen.

De vruchten dezer boomen zijn ter grootte eener kleine vuist en hebben een meelachtigen bast, die een niet onaangenamen zoeten smaak heeft; terwijl de kern, de zoogenaamde ivoor- of palmnoot oplevert, die bij groote scheepsladingen naar Europa voor industrieele doeleinden vervoerd wordt. Wanneer de vrucht zelve nog niet rijp is, is de meelachtige bast niet eetbaar, maar dan is daarentegen de kern nog week en wordt door de inlanders gegeten.

Het dorpje Sheggelat is tamelijk groot, maar slecht voorzien van wat de reiziger noodig heeft. De cheigh kwam ons bezoeken en vroeg om twee flesschen cognac (araki), doch toen ik hem zeide, dat hij wel een glaasje, maar geen flesch kon krijgen, wilde hij ons ook geene kippen en eijeren zenden.

Het water, dat wij daar vonden, was buitengewoon slecht; daarentegen was die streek zeer bevolkt door hyenas, die bij troepen den ganschen nacht rondom ons kamp huilden en slechts door eenige goed gemikte geweerschoten op respectabelen afstand konden gehouden worden. Niettemin, toen ik 's ochtends wakker werd, zag ik de prenten der pooten van eene hyena in 't zand binnen onze tent afgedrukt, die zoo brutaal geweest was des nachts door den cirkel der knechts in onze tent binnen te dringen, terwijl wij allen sliepen, en er de overblijfselen van ons avondmaal gestolen had. Ook rondom en op zeer korten afstand

van de tent ontdekten wij sporen van 't bezoek eens leeuws, die ons echter geen van allen eenig leed gedaan had.

Van hier uit kan men Asmara in 4 dagen bereiken; wij gingen echter westwaarts, na Biano met een geschenk van 2 thaler ontslagen te hebben, om na drie uur marsch te Giddé (2000 voet), waar wij zeer goed water vonden, eenige rust te nemen.

In den regel belette mij de warmte, die over dag heerschte, — daar de thermometer meestal 45⁰ in de schaduw wees, en wij steeds, zonder eenige schaduw, in de felle zon reizen moesten, — om voor 't vallen van den avond te gaan jagen.

Ik had echter de gewoonte ten 5 ure van mijn kameel af te stijgen en met mijn jachtgeweer gewapend, terwijl Jean Galata mij met buks en revolver volgen moest, een paar uur op jacht te gaan, waarbij ik zooveel mogelijk in gelijke richting en op korten afstand van de karavaan bleef, die ik dan tegen 7 uur weer inhaalde, als wanneer halt gemaakt werd en het door mij geschotene deels aan 't spit gebraden en deels in den soepketel door Mohamed voor 't avondeten bereid werd.

Bij gebrek aan gazellen, waren de pintades (Giddaa del wady) ons een zeer gewenscht gerecht, die wij nagenoeg elken avond aantroffen, soms zelfs in grooten getale, 50 à 100 bij elkaar, en waarvan de ouden een zeer goede soep opleverden, terwijl de smaak van de jongen, aan 't spit gebraden, veel overeenkomst had met dien van jonge patrijzen.

Daar wij allen dien dag bijzonder van de warmte te lijden hadden gehad, steeg ik eerst ten 6 ure van mijn kameel af, en zeide aan Jean dat hij mij niet behoefde te volgen, want dat ik mij hoogstens voor een half uurtje dacht te verwij-

deren en hij dus met de overigen maar door moest rijden, als wanneer ik, een kleinen omweg makende, hen, daar ik sneller dan de kameelen liep, wel weer zou inhalen.

Nu hadden wij reeds sints eenige dagen langs den zoom van een groot bosch gereisd, dat zich zeven dagreizen ver uitstrekte en berucht was door de vele leeuwen, die daarin huisden.

Toen ik dit bosch, dat uitsluitend uit kreupelhout bestond, waarin geen enkele hooge boom te zien was, eenige honderd schreden was ingegaan, hoorde ik plotseling het geschreeuw van pintades en gelukte het mij spoedig er een te schieten. Ik drong het bosch nog dieper in, daar ik verder op weêr eenige pintades (die na zonsondergang in de boomen gaan slapen) hoorde schreeuwen, welke van boom tot boom op mijne aankomst vluchtten en mij een paar duizend schreden van den zoom verwijderden, voor ik er weder een onder schot kon krijgen. Daar het intusschen donker geworden was, en zelfs, bij gebrek van maan- of sterrelicht, de totale duisternis mij overviel, besloot ik, na de beide vogels aan mijn gordel gebonden te hebben, de karavaan te rejoigneeren.

Het bleek mij echter spoedig hoe onvoorzichtig ik mij vooruit gewaagd had, want de struiken werden hoe langer hoe dichter, zoodat ik mij bijna niet meer voor- of achterwaarts bewegen konde; de duisternis belette mij zelfs op zeer korten afstand te zien, en de lange doornen scheurden mij de kleederen van 't lijf en 't vel van gezicht en handen.

Na meer dan één uur te vergeefs getracht te hebben den zoom van 't bosch te bereiken, nam ik het gewone noodsignaal te baat, dat tusschen mij en William afgespro-

ken was, wanneer een onzer verdwaald mocht zijn, namelijk kort achter elkander de beide loopen af te schieten.

Ik bleef een oogenblik luisteren, doch kreeg geen antwoord. Nu begon ik mij werkelijk ongerust te maken, en herhaalde, bij tusschenpoozen van een kwartier uur, het noodsein, niet verzuimende om telkenmale weêr onmiddellijk mijne twee kogelpatronen, die ik bij mij had, in de loopen te doen, voor 't geval ik met eenig wild beest in aanraking mocht komen. Na meer dan vier uren gedwaald en te vergeefs een boom gezocht te hebben, waarin ik tot meerdere veiligheid tegen leeuwen had kunnen klimmen, gaf ik den moed reeds op,. en geloofde, zoo al niet door de leeuwen verscheurd te zullen worden, dan toch zeker den ganschen nacht verplicht te zijn in dat bosch te moeten doorbrengen, in de hoop, dat het mij gelukken zoude, zoodra het daglicht aanbrak, eenen uitweg te vinden.

Reeds moedeloos aan den voet van een struik mij nedergezet hebbende, meende ik, alhoewel op zeer grooten afstand, een dof geluid, als dat van een schot, te vernemen, en sprong ijlings op, om, zij 't ook zeer vermoeid, en ten kosten van kleeren en vel, mij door de struiken heen te dringen in de richting vanwaar dat schot gekomen was.

Reeds was ik eenige honderden passen met veel worstelen in 't duister vooruitgekomen, toen ik wederom, en thans twee schoten, doch in geheel andere richting, meende te hooren.

Ik antwoordde onmiddellijk, want gelukkig had ik eene groote hoeveelheid hagelpatronen bij mij, doch vond het raadzaam om nu niet verder te gaan, maar af te wachten of mijn sein ook beantwoord zoude worden. Hoewel ik bij tusschenpoozen weder schoot, hoorde ik, gedurende meer dan een uur, geen nader sein, toen ik op eenen afstand

van 15 schreden een geritsel in de struiken, laag bij den grond hoorde, en, overtuigd dat er een leeuw in aantocht was, mijn geweer in die richting aanlegde, doch, wijl ik weinig vertrouwen in mijn kogelpatronen had, besloot ik met vuren te wachten, tot dat ik zijne oogen te zien zou krijgen, om dan met eenige kans op succes te trachten hem een kogel in de hersenpan te schieten.

Dit alles zal hoogstens eene halve minuut geduurd hebben, maar het scheen mij eene eeuwigheid; het geritsel kwam nader, maar nog kreeg ik niets te zien, toen ik, waarom weet ik niet, en zonder er mij rekenschap van te geven in 't Amharignan vroeg: »wat is daar?" (minderno) en er onmiddellijk ten antwoord op kreeg: »Imasgan anna nihelle" (God zij geloofd! ik ben hier).

Het was Zoudie, een van de knechts, die, toen ik hem vroeg, waarom hij niet eerder geantwoord en geschreeuwd had, want dat ik, denkende, dat dit geritsel door eenen leeuw veroorzaakt was, hem lichtelijk had kunnen dooden, mij antwoordde, dat hij niet gedurfd had, in de meening, dat het aan eenen knecht niet paste zijne tegenwoordigheid door geschreeuw zijnen chef kenbaar te maken.

Hij wist gelukkig de richting, die wij nemen moesten, om uit het bosch te komen. Na beide onze geweren in de lucht afgeschoten te hebben, en na meer dan een uur worstelen tegen struiken en doornen, arriveerden wij in ons kamp, waar William en de knechts, ja zelfs Dista, die van aandoening weende, mij hartelijk welkom heetten.

William verhaalde mij, dat hij, toen de zon onder was gegaan, ongerust over mijn lang uitblijven was geworden, te meer daar de karavaan van den rechten weg was afgeweken, waardoor hij begrepen had, dat ik moeite zou hebben,

haar terug te vinden, hij toen een tiental knechts met geweren had gewapend, en na ze in een rechte lijn op 50 pas afstand van elkander geplaatst te hebben, gezamenlijk het bosch was ingerukt, met order om gedurig te schieten, en zoodra ik gevonden was, mij uit te noodigen de drie schoten van mijn geweer en dat van den vinder achter elkander af te schieten. Voorts had hij op zekeren heuvel een groot vuur laten aanleggen, doch dit had ik door het dichte bosch niet kunnen bemerken.

Ik tracteerde bij mijne terugkomst in het kamp op twee flesschen champagne en volop brandy-grog, die, gevoegd bij de twee pintades, die ik niet had willen achterlaten, ons een recht gezelligen avond bezorgden, en eene vroolijkheid onder de knechts te weeg brachten, die eerst ten 3 ure 's nachts een einde nam.

Niettemin bereikten wij den volgenden dag het op 9 uur afstand van Giddé gelegene Baar, waar veel wild, goed water en een alleraangenaamst berceau ons (op 1700 voeten) eene zeer gunstige gelegenheid tot kamperen aanbood.

Tusschen Baar en Kero (7 uur) ontmoetten wij eene groote karavaan van kameelen, met maïs (doura) geladen. Ik telde er 143, die van Kassala kwamen en naar Massouah gingen. Zij hadden in Kero, waar men goed water en voldoende schaduw vindt, overnacht, en waren voornemens eerst te Giddé weer te rusten.

In Kassala wordt deze maïs niet bij 't gewicht of bij de maat verkocht, maar per »ragghel" of kameelenlast, met andere woorden, zoo veel als de kameel laden kan. Dit variëert in deze streken tusschen 150 à 200 k°., daar de kameelen hier lang zoo sterk niet zijn als in den Soudan, waar zij de woestijn van Korosko moeten doortrekken en

waar men er vindt die tot 350 k°. kunnen dragen. Voor eenen dergelijken »ragghel" betaalt men te Kassala 2 thaler, waarvoor men bij aankomst te Massouah tot 6 thaler maakt, zoodat 4 thaler of 66 pCt. van den verkoopprijs door de transportkosten geabsorbeerd wordt.

Van het op 2500 voet gelegene Kero bereikt men het dorpje Addy Baloud in twee uur, doch een half uur gaans verder op te Tamïum vindt men eerst overvloedig en goed water. Honderden koeien en geiten waren daar aanwezig, en men liet ons vrijelijk zonder betaling de geiten melken.

De hitte in dit dal was echter, door de vochtige lucht, onverdraaglijk groot, zoodat wij, na onze 12 gerbes gevuld te hebben, op eenen afstand van $4\frac{1}{2}$ uur van daar kampeerden, op eene plaats waar geen water voorhanden was.

Den volgenden ochtend vonden wij te Radi, na eenen marsch van drie uur, eenen put in de bedding van den stroom, waar wederom de gerbes gevuld werden, wijl wij te Sowwa, op vijf uur afstand en 2400 voet hoogte, wenschten te overnachten.

Deze laatste dagen hadden wij tusschen de beide landen Shangalla en Bisharie gereisd, zonder evenwel last gehad te hebben van de inwoners dezer laatste provincie (de Bishareen Arabieren), die eigenlijk onder geen heerschappij staan en een nomaden-volk zijn, zeer gehard tegen alle vermoeienissen, bijna geene behoeften hebben, maar niettemin zeer valsch zijn van karakter en soms zeer gevaarlijk voor den reiziger.

Reeds ten half zes 's ochtends gingen wij wederom op weg, deels om dien dag zoo dicht mogelijk Kassala te genaken, en anderdeels, wijl William en ik voornemens waren

om op de tallooze gazellen, die deze streek bevolken, eens duchtig jacht te maken.

Wij vonden er dan ook vele, doch meestal zoo schuw, dat wij ze niet onder schot konden krijgen. Ten half acht aan eenen put in de bedding komende, hadden wij er nog geen geschoten, maar toen wij ten half elf aan de putten van het stadje Zabderat aankwamen, was het ons gelukt drie groote gazellen meester te worden.

Onder weg passeerden wij eenen boom van de soort die ik reeds vroeger, onder den naam van »Gongoulees" of Baobab, vermeldde, en die slechts door elf onzer omspannen kon worden, dus een diameter van ongeveer 6 meter had. Ook aan dezen put vonden wij talrijke kudden van geiten, waarvan men ons wederom vrijelijk de melk liet nemen; het water van den put was echter lauw en onrein, alhoewel op 10 voet diepte.

Het zeer bevolkte stadje, op 10 minuten gaans van de bronnen, is zeer pittoresk tegen eenen berg gelegen en bestaat uit lage hutten met strooien daken. Wij bleven er echter maar kort verwijlen, wijl wij voornemens waren te Hazabella, op 2¼ uur afstand en op 2000 voet hoogte, ons kamp op te slaan, doch vulden eerst onze gerbes, daar te Hazabella geen water is; van daar arriveerden wij na eenen marsch van 5½ uur den 7den Mei te Kassala.

Ik wendde mij onmiddellijk tot den gouverneur, Ferrache-Bey, die mij zeer welwillend ontving, vooral toen ik hem de aanbevelings-brieven van Muntzinger-pacha, Arakel-Bey en den Bimbacha van Keren ter hand stelde.

Het stadje Kassala, dat hoogstens een 30.000 inwoners en eene bezetting van 400 soldaten telt, heeft alleenlijk eenige beteekenis als hoofdplaats van het district, en is als

zoodanig een centraal punt voor den handel dier streken; het is zeer onregelmatig gebouwd, en behalve de gouvernements-gebouwen, waaronder eene fabriek door stoom gedreven, toen in aanbouw zijnde, om de katoen van de pitten te zuiveren, zijn de huizen er vuil, slecht ingericht en laag van verdieping.

De bey was zoo vriendelijk ons eene ruime woning ten gebruike te geven, doch het was ons onmogelijk den eersten nacht te slapen door de duizenden moustiken, die wellicht aangevoerd waren door den heeten stormwind, welke 's avonds over de stad woei en ongeloofelijke massaas zand door ramen en deuren in de kamer joeg. Ik stelde mij voor om den volgenden dag eene soort van moustiquaire te vervaardigen uit de medegenomene stukken calicot, en daar William buitendien voor Dista eene andere en lichtere shibberië wilde hebben, vervoegden wij ons bij den heer Josserand, een Franschman, die met eenige timmerwerken voor het Egyptische gouvernement belast was, en die zoo vriendelijk was ons aan eenen goeden moustiquaire en nieuwe sterkere en vooral lichtere shibberië te helpen.

De heer Chenauwi-bey van Souakim had mij een aanbevelings-schrijven voor den heer Kadri-aga-Sertogar, provoost der kooplieden te Kassala, medegegeven. Dit was een deftig man, die zich de airs gaf van een gewichtig personage te zijn, dat hij wellicht ook was. Deze liet mij eene zaal zien, waarin een 50tal zeer primitieve, doch zeer voldoende kammachinetjes stonden, welke natuurlijk met de hand bewogen werden, om de katoen, die in deze streken verbouwd wordt, doch van zeer inférieure qualiteit is, van de zaden en andere overtollige bestanddeelen te ontdoen.

Nadat wij een vijftal dagen te Kassala vertoefd hadden,

gedurende welken tijd ik met eenige Grieken, waaronder de heer Zacco, alsook met den neef van Muntzinger-pacha, den heer Meley, kennis gemaakt had,– welke laatste als ingenieur bij de aan te leggen telegraaph-lijn geplaatst was, — vernamen wij zeer onverwacht dat de gouverneur met eenige troepen vertrokken was, om in een ver afgelegen dorp de oproerige gemoederen tot rust te brengen.

Deze tijding was mij zeer onwelkom, want ik had gehoopt, op mijn credietbrief op Kartoum, bij den gouverneur eenig geld te kunnen krijgen, daar onze voorraad aan contanten ten einde spoedde.

De plaatsvervanger of onder-gouverneur, de Wekiel, tot wien ik mij wendde, zeide mij, dat 't hem zeer speet, mij niet te kunnen helpen, doch overtuigd te zijn, dat de gouverneur te Kedarif mij daarin wel ter wille zou zijn. Wij maakten dus onmiddellijk werk van nieuwe kameelen, na de kameeldrijvers, die ons van Massouah vergezeld hadden, betaald te hebben. Het ging echter niet vlot, en eerst den 16den Mei hadden wij 7 kameelen voor 9½ thaler, behalve een halve thaler tot geschenk aan den chef, voor het transport naar Kedarif gehuurd. Dit was dus bijna 1½ thaler per kameel, en alhoewel de afstand naar Kedarif veel korter is dan naar Massouah, zoo was deze prijs, in verhouding, veel lager, te meer wijl wij er twee minder noodig hadden, daar zij sterker waren.

Ook hier, als in Massouah, legt men alle goederen, bij elkaar gepakt en gekist, gereed om op te laden. Dan komt de chef der kameelen en zegt hoeveel kameelen men daarvoor noodig heeft, en de verhuurders der kameelen zijn verplicht deze goederen op het door hem bepaalde getal kameelen te laden, al zouden zij ook nog zoo gaarne

een grooter aantal kameelen voor die goederen willen leveren.

Het spreekt dus van zelf, dat een klein geschenk, aan dezen chef beloofd, dikwerf voor 't transport der bagage een of meer kameelen doet besparen; men doet echter verstandig hem nimmer te voren te zeggen hoeveel men geven zal, en het eerst dan te geven als men op 't punt staat te vertrekken en alles tot het onmiddellijk vertrek gereed is.

Deze chefs der kameelen zijn soms zeer invloedrijke, schatrijke en gewichtige personen; men vindt hierachter meermalen melding gemaakt van eenen, met wien ik gedurende eene maand zeer vriendschappelijken omgang had, en die meer dan 10.000 kameelen onder zijne orders telde.

Wanneer het gouvernement soms eenige honderden, maar wel ook eenige duizenden kameelen voor 't transport van troepen of vivres, ammunitie enz., benoodigd is, dan wendt het zich tot dezen chef der kameelen, die wederom zijne orders geeft aan de verschillende chefs in de onderscheidene dorpen, die onder hem geplaatst zijn, en dan is het zeker van een geregeld en spoedig vervoer.

Deze chefs heffen van elken kameel voor particulier transport een zeker handgeld, waardoor het komt, dat zij, die vele kameelen onder hunne orders hebben, dikwijls schatrijk worden.

Daar het zeer laat geworden was met het opladen der kameelen, en de Wekiel ons buitendien had laten wachten op de twee bachi-bouzouks, Abdallah en Mohamed, die ons zouden vergezellen, bleven wij overnachten aan de putten, welke op een uur afstands van Kassala gelegen zijn.

De volgende dag (17 Mei) kenmerkte zich door niets, dan dat wij 8½ uur verder kwamen en nergens water of wild vonden.

Den 18den, na eenen marsch van 7 uren, arriveerden wij te Igglie, op eenen korten afstand van de rivier de Atbara gelegen, waarheen wij een paar kameelen zonden, om water te halen, terwijl wij ons kamp opsloegen.

Hier zag ik voor 't eerst die kolossale aardspinnen, die even als de mollen een gat in den grond graven; zoodra het licht in onze tent opgestoken was, kwamen er twee te voorschijn, wier lijf zoo groot is als dat van eene muis, en wier pooten, ter dikte van pijpstelen, met lange haren begroeid, evenals die der krabben gevormd zijn.

Zij loopen ook evenals de krabben op zijde, en dat met eene snelheid, die het moeielijk, ja bijna onmogelijk maakt ze te dooden. De Abyssiniërs noemen ze Damoutra en de Arabieren Karreba of ook wel Korrabee, en beweren, dat de steek dezer spinnen doodelijk is.

Reeds op 3 uur afstand van Igglie kregen wij de Atbara te zien, een smalle, snelvlietende tak van den Blauwen Nijl, waar zich de Takassee of Setitte in uitstort, en die hier eene breedte van hoogstens 100 voet had; doch wij gingen kort langs hare oevers op 100 schreden afstand kampeeren. Hier wemelde het van hyena's, en zelfs terwijl William en ik een bad gebruikten, kwamen een paar tot op 50 schreden afstand van ons, drinken. Gelukkig hadden wij de voorzorg gebruikt van niet alleen onze geweren mede te nemen en die bij onze kleederen aan den oever te leggen, maar ook vier knechts, met geweren gewapend, op zekeren afstand van den oever geposteerd, die, zoodra zij ons naar onze geweren zagen grijpen, begrepen, welk ge-

vaar ons bedreigde en door geweerschoten die onwelkome badgasten verwijderden.

Ook is deze streek overbevolkt van pintades, die bij zonsondergang kwamen drinken. William en ik legden ons op den buik met de geweren laag bij den grond, en toen wij eenen troep van minstens 50 dezer vogels de helling naar 't water zagen afloopen, vuurden wij beiden onze beide loopen af en troffen er elf.

Van Shancarat naar Am-out, 7 uur gaans, zagen wij wel vele gazellen en ook pintades, doch daar het terrein bijna geheel vlak en onbegroeid is, alhoewel het binnen korten tijd weer met maïs zou bebouwd worden, zagen zij ons reeds van verre aankomen en was 't onmogelijk er een schot op te krijgen.

Wij troostten ons dus met jacht te maken op de talrijke tortelduiven, die, wanneer men ze maar in grooten getale schieten kan, een niet te versmaden gebraad opleveren en ook in den soepketel uitstekend te pas komen.

Even voor wij te Am-out aankwamen, had ik een kameel zijdwaarts naar de Atbara gezonden, om water te halen, daar te Am-out zelve geen water is. Den volgenden ochtend was echter te veel van dit water gebruikt, zoodat ik, alvorens te vertrekken, weer de gerbes moest laten vullen, daar wij tot aan Kedarif, waar wij eerst den avond van den daarop volgenden dag zouden arriveeren, geen water weer vinden zouden.

Na eenen rid van 7 uur arriveerden wij te Mahragat, dicht bij vier kleine heuveltjes, waar geene de minste schaduw ons verkwikte; na over prachtige gronden gereden te hebben, die echter nimmer bebouwd worden, wijl er geene menschen wonen, alhoewel 't water, volgens beweren der

kameeldrijvers op slechts 5 à 10 voet diepte overvloedig voorhanden is.

De weg door deze vlakte, zonder wild, zonder eenigen plantengroei, slechts van tijd tot tijd eenig stroo, is zeer eentoonig en werd slechts eenigermate opgevroolijkt door de enkele kleine karavanen, die wij tegen kwamen, welke Sesame (Sim-sim) naar de markt te Kassala brachten. Ook den volgenden dag leverde de weg van 9½ uur noch schaduw noch wild op, maar vonden wij daarentegen vele schelpen, waarvan de herkomst mij onverklaarbaar voorkwam. Men vindt op deze geheele vlakte slechts enkele verspreide gomboomen (accacia), die er echter zeer armoedig uitzagen, hetgeen niet te verwonderen is, wanneer men weet, dat de kameeldrijvers de gewoonte hebben de bovenste takken dezer boomen naar beneden te buigen, opdat de jonge blaadjes tot voedsel hunner kameelen dienen, ja zelfs gemakshalve deze takken afkappen of afscheuren en daardoor den groei der boomen benadeelen en ze meestal doen sterven.

Ruim 3 uur van onze laatste rustplaats, vonden wij den volgenden dag eenige putten, en anderhalf uur later arriveerden wij den 23sten Mei te Kedarif, de voornaamste plaats van het prachtige en weelderige Sennaar, dat een deel uitmaakt van het oude rijk van Ethiopië, en het zuidelijk gedeelte vormt van het schiereiland Meroë, ingesloten tusschen den Nijl, den Blauwen Nijl en de Atbara.

Wij dankten het den heer Aristidi Peterachi, een Griek, voor wien ik van den heer Zacco, uit Kassala, een brief ontvangen had, dat de oude en den Europeërs weinig toegenegen gouverneur, Ali effendi, ons tamelijk vriendelijk ontving en, daar er geene woning vacant was om ons te ontvangen, aan zijnen Wekiel order gaf om de bewoners

van de beste en ruimste woning onmiddellijk buiten's deur te zetten, ten einde wij daar onzen intrek konden nemen.

Deze woning, eene ronde hut, waarvan de bodem van klei, de wanden, ter hoogte van eenen meter, van stroo en klei waren en het puntige dak van stroo zeer hoog opliep, had slechts eene kleine lage deur als eenige toegang voor lucht en licht, terwijl ze tevens diende tot schoorsteen.

De vorige bewoners waren niet alleen volstrekt niet ontevreden, maar schenen zelfs zeer verheerlijkt te zijn, dat hun de eer was te beurt gevallen, van ons te mogen herbergen en zelve in de open lucht of elders een goed heenkomen te zoeken, wellicht wijl zij terecht op eene kleine geldelijke tegemoetkoming rekenden. Bij ons vertrek gaven wij hun eenen thaler, waarmede zij zeer tevreden waren.

Hunne nieuwsgierigheid was echter niet even gemakkelijk te bevredigen, want zoolang wij daar vertoefden, kampeerden een 20tal der inwoners op hoogstens 10 schreden dezer woning, om toch alle onze bewegingen te kunnen gadeslaan.

Hier zag ik voor 't eerst het gebruik van den »raad", een kleedingstuk dat bestaat uit eenen lederen gordel, waaraan honderden fijne riempjes van leder hangen, en dat, om de heupen geslagen, de eenige ligchaamsbedekking der ongehuwde vrouwen uitmaakt. Sommige hadden er kralen en kleine schelpjes aan gebonden, doch dit waren slechts enkele, die mij dan ook als dochters van meer gegoede inwoners werden aangewezen.

Het gebruik van zich 't gezicht te bedekken bestaat hier echter niet, zooals in beneden-Egypte, behalve bij de aanzienlijkste vrouwen, die men toch nimmer te zien krijgt,

daar zij slechts hoogst zeldzaam de vertrekken of den tuin van den harem verlaten. Mohamed-Ised-effendi, een schatrijk koopman, te Kedarif, kwam mij reeds spoedig eene visite brengen en noodigde ons uit om tegen den avond bij hem te komen soupeeren.

Hij was een aangenaam en opgeruimd mensch, die ons volop champagne schonk en ons een lekkere flesch cognac (echte Hennesy) ten geschenke aanbood.

De beide bachi-bouzouks, Abdallah en Mohamed, hadden ons meermalen onderweg kleine diensten bewezen. Daar zij order hadden, ons slechts tot Kedarif te begeleiden, gaven wij hun ieder drie thaler ten geschenke, waarmede zij zeer ingenomen waren, en een schrijven voor den bey van Kassala, waarbij wij Z. E. voor deze begeleiding bedankten, en onze tevredenheid over deze soldaten uitdrukten. De gouverneur gaf ons eenen anderen soldaat, Ali, die bij onze woning de wacht moest houden en ons later naar Roefa begeleiden.

Daar het Maandag den 25sten Mei marktdag was, wilde ik eerst Dinsdag vertrekken, ten einde mij eenige bijzonderheden op deze markt te kunnen aanschaffen. Onze middelen waren echter uitgeput en zelfs niet voldoende om op nieuw kameelen te huren, die ons naar Roefa aan den Blauwen Nijl konden brengen. Ik trachtte toen eenen koopman te vinden, die mijn horologieketting en andere kleine gouden voorwerpen van mij koopen wilde, doch mocht niet slagen, daar dit goud, gealliëerd zijnde, voor hen geene waarde had. De heer Aristidi Peterachi was echter zoo minzaam, mij, tegen reçu, 50 thaler te leenen; eene handeling, die wij zeer appreciëerden, wijl hij ons volstrekt niet kende, en hij gaf ons het adres van eenen zijner vrienden te

Kartoem, aan wien wij dit bedrag konden restituëeren, zoodra de pacha van Kartoem ons de 5000 francs (duizend thaler of 20.000 piaster tarif) zoude betaald hebben voor den wisselbrief, welken het gouvernement te Caïro mij op hem gegeven had. Op de markt te Kedarif was weinig dat ons aantrok. Ik kocht er eenige plantaardige geneesmiddelen, die daar inheemsch waren, en 16 nieuwe gerbes à 8 piaster tarif het stuk (een gulden), daar wij eene woestijn van 4 à 5 dagreizen moesten doortrekken zonder een droppel water te zullen vinden. Voorts huurden wij 8 kameelen tegen 2 thaler per stuk, om ons naar Roefa (Rofa of Rofta) te brengen, op conditie dat de helft vooruit en de tweede helft bij aankomst zoude betaald worden.

Na den 26sten ten 12 ure vertrokken te zijn, arriveerden wij reeds ten 12.30 aan de putten van Nieuw Sofie, en alhoewel de zon reeds ten 6.24 onderging en de duisternis dan ook zeer spoedig volgt, sloegen wij ons eerste kamp in de woestijn vijf uur verder op.

Den avond van den volgenden dag, na eenen marsch van 10 uren, bemerkte ik tot mijnen schrik, dat van de 16 gerbes water, er reeds 11 geheel ledig waren, terwijl de overige 5 vreeselijk lekten, zoodat ons binnen kort geen droppel water meer te drinken zou overblijven. Onze gerbes waren van ongelooide geitenvellen gemaakt, waarin het water, zoo al niet koud, dan toch koeler bleef dan in de door 't gouvernement veelal gebruikte ijzeren waterkisten, die echter het voordeel hebben van minder of in 't geheel niet te lekken. Ook freule Tinne maakte, naar men mij verzekerde, van deze ijzeren waterkisten gebruik, maar toen zij op de plaats kwam, boven Waday, waar zij vermoord werd, waren juist deze waterkisten voor de inlanders eene

verlokking voor hunne roofzucht, daar zij meenden, dat ze schatten inhielden. Behalve dat het water er zeer warm in wordt, hebben ijzeren kisten ook nog dit nadeel, dat men ze onderweg onmogelijk kan repareren, wanneer door stooten of vallen een lek komt, terwijl de lederen gerbes, ledig en gedroogd zijnde, gemakkelijk te herstellen zijn.

Ik had echter, even voor zonsondergang, op eenen afstand van 1½ uur gaans, in de richting die wij te volgen hadden, eene rots gezien en gaf dus order aan een paar knechts, om, vergezeld van twee kameeldrijvers, zich vroeg daarheen te begeven, de rots te beklimmen en in alle richtingen te doorzoeken, of zij ook water vonden, zooals zich dat meermalen in eene rotsspleet voordoet, waar het regenwater zich vergadert en waar het, mits de zonnestralen er niet kunnen doordringen, maanden lang bewaard blijft.

Na hun vertrek, en in angstige spanning of zij water zouden vinden, braken wij het kamp op, en legerden ons aan den voet van de rots om het resultaat van hun onderzoek af te wachten.

Ten 10 ure kwamen zij wederom tot ons, zonder een spoor van water gevonden te hebben, en begonnen de gemoederen reeds zeer ontrust te worden, want de felle zon, die op het naakte zand brandde, maakte de warmte onverdraaglijk en veroorzaakte ons aanhoudend grooten dorst, die door het lauwe en naar leder smakende water nauwelijks te losschen was.

Buitendien had de kok, Mohamed, eenen zonnesteek gekregen en begonnen zich daarvan reeds de eerste teekenen te openbaren, door nagenoeg algeheele verlamming, vreeselijke hoofdpijn en verwarde taal.

Hij beweerde volstrekt niet verder te kunnen gaan, en verzocht mij in zijne heldere oogenblikken, om hem achter te laten, daar hij toch sterven zoude, en zoo spoedig mogelijk weg te gaan, opdat 't ons gelukken mocht door met de grootste zuinigheid van 't ons overgeblevene water te gebruiken, de grens der woestijn te bereiken.

Dit mocht en dit wilde ik geenszins toestaan. Hij was een trouwe knecht, aan wien William en ik ons gehecht hadden, en de eenige, dien wij vertrouwden van alle knechts en kameeldrijvers, welke wij bij ons hadden.

Er werd dus besloten, dat de goederen van eenen der kameelen afgeladen zouden worden, om over de anderen gelijkelijk te verdeelen en Mohamed met twee knechts, die hem steunen zouden, op een bed van een paar gerbes met meel gevuld zoude plaats nemen.

Op grooten afstand had ik wederom eene rots ontdekt en hoopte ik daar gelukkiger te zijn met het vinden van water; ik gaf dus order zoo spoedig mogelijk op te breken en om, niettegenstaande de felle zon en de groote hitte, zoo snel mogelijk vooruit te gaan, ten einde die rots vóór zonsondergang te bereiken, terwijl ik den kameel die de waterzakken droeg, vóór mij liet gaan, om te beletten, dat de kameeldrijvers van het weinige water zonder mijne toestemming gebruikten.

Na wederom drie uren op marsch geweest te zijn, werd aan hen die 't meest van den dorst te lijden hadden, het weinige overgeblevene water uitgereikt, waarbij natuurlijk Mohamed het meeste kreeg.

Twee der knechts waren door vermoeienis, warmte en gebrek aan water, zoodanig uitgeput, dat zij onmogelijk verder konden gaan. William en ik namen er ieder eenen op onzen

kameel en gaven het sein tot opbreken, terwijl wij de vermoeiden tot het doen van eene uiterste krachtsinspanning aanspoorden.

Dit was een pijnlijk gedeelte onzer reis. Allen doodmoede en half wanhopig van den dorst, die steeds vermeerderde door de fijne, droge lucht, welke men inademde, en de vreeselijke hitte, waaraan wij bloot stonden, met het vooruitzicht van nog twee dagen te moeten reizen, zonder aan eene bron te komen, iets dat nagenoeg onmogelijk is bij die groote hitte, en zoo er al enkelen van ons het zouden doorstaan, toch zeker aan velen het leven zoude kosten; het gekreun van Mohamed, en die wijde, eentoonige, onafzienbare vlakte, dit alles oefende op mijne energie eenen zoo drukkenden invloed uit, dat ik bijna even als Mohamed allen moed had laten varen en reeds eenen pijnlijken, verschrikkelijken dood voor oogen zag.

Daar ik van Massouah naar Kartoum aan bier en wijn niet meer medegenomen had, dan ik strikt genomen voor deze reis meende noodig te hebben, wijl men mij verzekerde, dat ik in Kartoum weer ruimen voorraad van alles zoude kunnen opdoen, en het medegenomene reeds een paar dagen geleden was verbruikt, was ook deze laatste ressource uitgeput.

Na wederom een half uur op marsch geweest te zijn, stiet ik plotseling eenen luiden vreugdekreet uit, en terwijl ik mijn kameel staande hield, wees ik de anderen op slechts weinige honderden schreden eenen breeden stroom, die zich door de woestijn kronkelde, en waarvan het kabbelende water en de groene oevers een onbeschrijfelijk zaligen, verkwikkenden en troostvollen indruk op mij maakten. Ik gaf mij geen rekenschap, hoe die stroom daar in die dorre,

naakte zandvlakte gekomen kon zijn; ik verheugde mij slechts dat hij dáár was; ik zag hem duidelijk voor mij, ik onderscheidde klaar het gras op de oevers, het flikkeren van de zon op het water, en spoorde allen tot spoed aan, om mensch en dier toch zoo spoedig mogelijk te kunnen laven. Doch William en de anderen schudden het hoofd en beweerden niets te zien. Ik vroeg hun of ze met blindheid geslagen waren; ik wees hun de bochten der rivier, de plaats waar ik kampeeren wilde, en rekende hun voor, dat wij in hoogstens tien minuten er zijn konden.

Om mij genoegen te doen, zeide William: »goed, laat ons gaan, maar gij vleit u met een verschijnsel, dat slechts eene hallucinatie, eene lichtschemering, een zinsbedrog is," en werkelijk naarmate wij vooruitgingen, kwam het mij voor, dat de stroom zich al verder en verder van ons verwijderde, de afstand hoe langer hoe grooter scheen te worden, en de omtrekken minder duidelijk, totdat eindelijk, na een tien minuten, het geheele beeld verdwenen was.

Ik had meermalen gelezen van de fata morgana der matrozen, die soms duidelijk land, begroeide oevers, huizen meenen te zien, wanneer zij na maanden op de zee gezwalkt te hebben, een zoo sterk verlangen naar den vasten wal krijgen, dat zij zweeren zouden dit op korten afstand te zien, en dan wellicht vele honderden mijlen van de kusten verwijderd zijn; ik had gehoord van zieken, die hallucinaties hadden en, in hunnen ziekelijken geestes-toestand, afgestorvenen hadden gezien en tot hen gesproken, — maar ik had mij nooit kunnen voorstellen, dat het zinsbedrog zóó duidelijk, zoo ontzettend frappant kon zijn, als ik ditmaal bij gezonde zinnen waargenomen had.

Wij hadden nog slechts een paar uur verder te gaan om de rots, waarop onze hoop gevestigd was, te genaken, toen ik plotseling eenige vogels zag vliegen; dit wakkerde onzen moed weer aan, want het deed ons vooronderstellen, dat waar vogels zijn, en vooral tegen den avond, zich ook water in de nabijheid bevinden moest.

Tegen half vijf arriveerden wij eindelijk aan de rots, die zich naar mijne gissing een 150 voet boven die eenzame zandvlakte verhief, en hoe groot was onze vreugde, toen ik, nabij gekomen, niet alleen eenige apen op de rots zag, maar op 90 voet hoogte eenen groenen boom zag staan.

Niettegenstaande deze goede voorteekens, was het nog niet zeker, dat wij het water, dat thans op de rots moest zijn, vinden zouden, want het kon zich in eene diepe, nauwe spleet bevinden, waar slechts apen en de wortels van boomen konden doordringen en geen mensch zou kunnen genaken.

Ik gaf aan ieder der vijf minst vermoeide knechts een tweeloops geweer mede, met order vooral in de omgeving van den boom nauwkeurig te zoeken, en zoodra één van hen het water gevonden had, zijne beide loopen af te schieten. Intusschen liet ik de kameelen gekapt en gezadeld wachten, want mijn voornemen was om direct op te breken, en niettegenstaande alle vermoeienis en uitputting des nachts verder te reizen, wanneer bij het invallen der duisternis hier geen water gevonden was en het verder zoeken onmogelijk zou geworden zijn.

Intusschen had ik Mohamed op den grond op mijnen reisdeken nedergelegd, en daar ik, helaas, geene compressen van koud water kon aanwenden, gaf ik hem een paar sinapismen aan de kuiten, om het bloed zooveel moge-

lijk van de hersens af te trekken, en begon zijne lendenen met kamfer-brandewijn sterk te wrijven, waarbij, als ik moede was, William mij trouw afloste.

Dit bracht gelukkig eenige leniging te weeg, doch hij was uiterst zwak en pijnlijk, en ik zag er vreeselijk tegen op hem verder te transporteeren, te recht bevreesd zijnde hem niet levend bij de bronnen te Calla, aan het einde der woestijn, te brengen.

Na meer dan twee uur angstige spanning, en toen het bijna geheel duister werd, hoorden wij plotseling hoog op de rots twee schoten knallen.

Nooit heb ik liefiijker muziek gehoord; allen om mij heen sprongen op; zelfs William was uitgelaten van blijdschap, en iedereen vloog, niettegenstaande alle afmatting en uitputting, tegen de rots op, terwijl ik alleen bij Mohamed achterbleef. Het duurde dan ook niet lang, of een der knechts, Jachja, bracht ons het bericht van in eene kleine, bijna ongenaakbare spleet een bekken, ter grootte eener kleine tafel, gevonden te hebben, gevuld met slecht riekend, groen, drabbig water, dat de algemeene badplaats van de apen en de pintades scheen te zijn, die wij laat op den avond op de rots hadden gezien. Hij had een aap op grooten afstand en zonder dat deze hem bemerkt had, gevolgd en was zoodoende te weten gekomen, waar het water zich bevond. De spleet waar het gevonden werd, was eenigermate links van den boom, welke zich op 90 voeten hoogte bevond, en spoedig waren eenige gerbes met dit vuile, lauwe water gevuld, dat ons echter nu beter smaakte, dan de beste »veuve Cliquot" dien ik ooit gedronken heb.

Met het oog op den afgematten toestand van allen en

vooral van Mohamed, besloot ik eenen dag daar te blijven rusten en eerst den navolgenden dag naar de putten van Calla te gaan, die, volgens beweren der kameeldrijvers, op slechts eene kleine dagreize van daar gelegen waren.

Onder de schaduw van de rots, tien minuten links van waar eenige boomen aan den voet van de rots stonden, waar wij het water gevonden hadden, liet ik onze tent opslaan, en Dista, die zich gedurende al onze angsten en zorgen uitmuntend moedig en dapper gedragen had, vond daar een délicieus plekje waar zij Mohamed den ganschen dag verplegen kon.

Dank zij harer goede zorgen, voelde hij zich den volgenden dag veel beter, en alhoewel nog zeer zwak, zoodat wij hem nogmaals zijne ligging op een kameel bereiden moesten, zag hij er toch geenszins tegen op, wederom op weg te gaan.

Reeds ten 6 ure vertrokken zijnde, zagen wij op slechts weinige schreden van de rots, eenen grooten hyena, die echter, zoodra hij ons bespeurde, de vlucht nam. Na eenen marsch van 5½ uur, arriveerden wij aan de putten van Calla. Calla is eene kleine vallei, rondom door tamelijk hooge rotsen omgeven, welke slechts twee doorgangen openlaten om bij de door het gouvernement aldaar gegravene putten te genaken. Er zijn daar steenen bassins van ongeveer 2 meter in 't vierkant aangebracht, waar eenige daartoe aangestelde inlanders het water storten, dat zij uit de 65 voet diepe putten ophalen, en waar men zijne kameelen of ossen, tegen betaling van één piaster koper (2 à 2½ cent), kan laten drinken.

Daar deze putten de eenige goede gelegenheid, mijlen

ver in den omtrek, aanbieden om de kameelen te drenken, alhoewel het water, niettegenstaande de groote diepte, waaruit het opgehaald werd, zeer lauw was, vonden wij in deze vallei, ter grootte van hoogstens 25 bunders, tusschen de duizend à vijftienhonderd kameelen verzameld.

Ik gaf bij aankomst order de tent op te slaan, daar ik voornemens was aldaar te overnachten, ofschoon de streek, niet alleen om hare vele apen, maar zelfs door de vele leeuwen, eene minder gunstige reputatie geniet. Daar Mohamed nog uiterst zwak was, stond ik hem toe, met Dista, William en mij, in de tent te overnachten en bereidde hem een leger naast mijn bed. De avond was kalm en verfrisschend. Allen voelden zich opgewekt. Ongeloofelijke massaas water werden verzwolgen, en ten 10 ure was een ieder in de rust, wellicht wijl ik alle knechts een extra slok cognac gegeven had, om den verkoelenden invloed van 't vele water te neutraliseeren.

Tegen 1 uur na middernacht kwam er evenwel een stormwind opzetten zoo plotseling en zoo hevig, dat hij de tent van de touwen losscheurde en een 50 meter verder wierp. Onmiddellijk daarop volgde een koele harde regen, en hoewel allen tegelijk op de been waren, was het ons uiterst moeielijk, door de volslagen duisternis, om de lantaarns terug te vinden, de kaarsen te doen ontbranden, de tent en de verspreide voorwerpen te verzamelen, en ons kamp, niettegenstaande den fellen stormwind, weer op te slaan.

Na meer dan een uur, in de meest primitive kleederdracht, in deze duisternis, vergezeld van regen en wind, doorgebracht te hebben, konden wij ons weder ter ruste leggen, doch de schadelijke invloeden dezer natte kou, volgende op

de doorgestane ontbeeringen der woestijnreis, zouden niet uitblijven zich te doen gevoelen.

Buitendien was al ons glaswerk, dat wij bij 't soupeeren gebruikt hadden en op 't tafeltje in de tent stond, gebroken. Zelfs Dista was ongesteld geworden, en ik bepaalde mij dan ook den volgenden dag tot eenen afstand van 2½ uur om onze krachten door 't nemen van rust wederom te herstellen.

Den 1en Juni, na eenen marsch van acht uren, arriveerden wij aan 't dorp Sherif-Jacoob, na de dorpen El-bayood en Hellet-Jacoob, links te hebben laten liggen. Dit dorp, 'twelk ongeveer een 350 woningen of hutten telt en op 1400 voet hoogte ligt, is slechts op geringen afstand van het riviertje Rahad verwijderd, waar vele apen, maar vooral ook vele pintades hunne kwartieren hebben opgeslagen.

De chef, Abdallah, ontving ons zeer minzaam. Hij liet onmiddellijk twee woningen voor ons ontruimen en bracht ons allerlei ververschingen, waaronder de drank, door hen »abree" genaamd, water, waarin gemalen maïsbrood geweekt wordt, eene zeer verfrisschende, smakelijke en gezonde afwisseling op het lauwe water onzer gerbes aanbood.

Op 3½ uur afstand van dit dorp vindt men wederom water, doch wij reden nog 2 uur verder door, ten einde onder 't genot van tamelijk goede schaduw eenige rust te genieten. Hier splijt zich de te nemen richting in tweeën, links naar Abou-Harras en rechts naar Roefa, beide plaatsen aan den Blauwen Nijl gelegen. Ik nam de richting naar Roefa, wijl mij de chef van deze plaats als een bijzonder aangenaam en hulpvaardig mensch was aanbevolen.

Ten 4 ure begaven wij ons wederom op weg en bereikten ten 6 ure het dorpje Kiteera van ongeveer 60 woningen

doch, op raad van onze kameeldrijvers, hielden wij hier niet stil, ten einde het op ruim een half uur afstand gelegene Bisjier nog vóór 't vallen van den avond te bereiken.

Wij waren echter nog geen kwartier van Kiteera verwijderd, of ik zag den ganschen horizont achter ons rood worden, en vóór ik het antwoord ontving op mijne vraag, wat dat beteekende, overviel ons plotseling een hevige koude woestijn-wind, Haboeb genaamd, met regen vergezeld, die 50 à 100 voeten hoog de stukken klei en zand door de lucht slingerde, een oorverdoovend gedruisch maakte, zoodat het onmogelijk was, zelfs vlak naast elkaar staande, elkaar te beschreeuwen, die de lucht zoodanig verduisterde, dat ik niets van de geheele karavaan meer zag, en die mij uit het zadel lichtte en over den kop van den kameel in 't zand wierp. Ik was echter onmiddellijk weer op de been, en gelukkig slechts weinig gekneusd, doch maakte mij vooral beangst voor Dista, wier shibberië of palankin groote oppervlakte voor den wind aanbood, en zij dus gevaar liep bij eenen dergelijken val, als ik gedaan had, zich ernstig te bezeeren.

Niet zonder groote moeite en de uiterste krachtsinspanning, gelukte het mij, tegen den wind op, tot haar te genaken.

De wind, de regen, de stukken zand, zweepten mij in 't aangezicht en veroorzaakten hevige pijnen. Bij haar kameel gekomen, bemerkte ik, dat deze, een oud, sterk beest, nog overeind stond, en de shibberië, alhoewel sterk voorover gebogen, nog vast zat.

Zij zelve slaakte geen kreet, maar zag er doodelijk beangst uit. De knechts lagen te bidden, met het aangezicht in 't zand. Eenige der kameelen hadden hunne goederen afgeworpen en waren op de vlucht gegaan. Anderen, de oudsten, waren gaan liggen, met den kop lang uitgestrekt in

de richting waar de wind naar toe ging. Het was eene onbeschrijfelijke verwarring, en telkenmale moest ik gaan liggen, om niet door den wind medegenomen te worden.

Den kameel van Dista liet ik direct knielen, en zeide Dista, stilletjes in haar shibberië te blijven, terwijl ik, door eenige goed aangebrachte trappen een drietal knechts op de been hielp en hun order gaf, met mij de shibberië te steunen, waardoor zij van zelve achter deze tegen storm en regen beschut zouden zijn.

Langzamerhand, na een half uur woedens, bedaarde de Haboeb, en kon ik eerst recht overzien, welke schade hij in onze karavaan had aangericht. Overal, zoover het oog reikte, zagen wij dekens, huiden en andere artikelen verspreid, vier kameelen werden gemist, en ook William met zijn kameel waren nergens te ontdekken. Ten 7 ure bereikten wij en de overgeblevene kameelen het dorpje Bisjier, waar de chef ons zeer hupsch ontving en groote bakken met warme melk ons te drinken gaf. Ik raadde Dista aan, die koorts had, onmiddellijk op bed te gaan liggen, en gaf Mohamed order, een soepketel vol met sterke, warme grog te maken, terwijl ik met een zestal knechts en de kameeldrijvers op weg ging, om eerst William en dan de overige kameelen en verlorene goederen te zoeken.

Wij waren nog geen 100 schreden ver gegaan, of daar kwam William reeds aanrijden. Hij was volkomen wel, en deelde ons mede, dat zijn kameel, beangst geworden zijnde, aan het hollen was gegaan, en al zijne manoeuvres, om hem tot staan te brengen, vruchteloos gebleven waren, totdat gelukkig de storm bedaarde en de kameel van zelf weer omgekeerd was.

Ook de overige kameelen werden, evenals bijna alle goe-

deren, nog vóór den nacht teruggevonden; maar ons aller gezondheid was min of meer geschokt, en ik zelf voelde verschijnselen, die mij toen reeds eene ernstige ongesteldheid deden vreezen.

Bisjier telt hoogstens een 40tal woningen, doch Kira, op twee uur afstand en op 1300 voet gelegen, is niet alleen veel grooter, daar het minstens 100 hutten telt, maar men vindt er ook zeer goed drinkwater, waarbij wij dus bleven vertoeven, om onzen kameelen, die voor 't laatst aan de bronnen van Calla, nu vijf dagen geleden, gedronken hadden, gelegenheid te geven hunne provisie weer op te doen.

Op drie uur verder ligt het plaatsje Adellemien, en den 4den Juni arriveerden wij aan het van daar op vier uur afstand gelegene Roefa.

HOOFDSTUK II.

VAN ROEFA, OVER KARTOUM, DEN NIJL LANGS, NAAR CAÏRO EN ALEXANDRIË.

Daar de chef of gouverneur van Roefa, Abdallah genaamd, afwezig was, werden wij door zijnen broeder Amin-effendi ontvangen, die, van eene aanzienlijke en rijke familie zijnde, ons de gulste gastvrijheid aanbood, door ons niet alleen bij zich aan huis een vijftal groote vertrekken ten gebruike af te staan, maar gedurende de paar dagen, welke wij daar bleven, ons tegen 12 uur 's middags en 6 uur 's avonds een boodschap te zenden, met verzoek hem toe te staan het maal bij ons te mogen gebruiken, waarop dan zijn kok met eenige bedienden binnenkwamen en een zeer uitvoerig menu voordienden.

Om verschillende redenen echter was ik voornemens hier zoo kort mogelijk te blijven. Ten eerste, heerschten in Roefa de pokken (gidr), die, bij gebrek van geneesheer en de meest primitive geneesmiddelen, een 4 à 5 tal inwoners per dag ten grave sleepten, en, tweedens, werd tegen Juli de regentijd verwacht, en was het raadzaam dan Kartoum achter den rug te hebben, daar de Delta, gevormd door den Blauwen en den Witten Nijl, overstroomd wordt en de zoogenaamde »Wierda" of moeraskoortsen een kwaadaardig karakter hebben.

Amin-effendi begeleidde mij den volgenden dag, met een weinig talrijk gevolg, naar den van Roefa op 20 minuten afstand gelegen Blauwen Nijl. Ik bemerkte toen dat de Blauwe Nijl evenmin blauw is als de Witte Nijl wit, de Roode Zee rood of de Zwarte Zee zwart.

Integendeel, door het van Abyssinië afstroomende regenwater was toen reeds het water van den Blauwen Nijl, even als van den Witten Nijl en van den Nijl zelven, geelachtig bruin gekleurd, door de ontzaggelijke massa leem of verweerde rots, die het meesleept, en die, wanneer men dit water in een glas gedurende 24 uren laat staan, zich ter dikte van eenen centimeter op den bodem afzet.

Wij maakten later echter steeds gebruik van de vrucht van een struik, die ter grootte eener hazelnoot, doch grijs gekleurd, fijn gemalen, de eigenschap heeft, zoodra zij door het Nijlwater geroerd wordt, dit binnen slechts weinige minuten te zuiveren totdat het kristalhelder wordt. Dezelfde eigenschap heeft de aluin, die door ons daarvoor op den beneden-Nijl gebruikt werd, toen wij van die vrucht niet meer hadden.

Met Amin-effendi aan de oevers van den Nijl gekomen, vonden wij verscheidene kleine scheepjes (merkeb) liggen, die allen met hun driekante zeil gereed lagen om van het wassende water gebruik te maken en naar Kartoum te gaan.

Deze merkeb worden gemaakt bij het plaatsje Rosières, op 12° breedte aan den Blauwen Nijl gelegen. De inhoud dezer scheepjes, welke geheel open zijn, zonder dek, zeer breed, van zwaar hout, laag boven 't water en platbooms, wordt berekend naar 't aantal kameelvrachten, »ragghel", dat zij inhouden. Eene kleine, die 30 ragghel inhoudt, kost ongeveer 400 à 450 thaler, en wordt door twee riemen met

vier man en den schipper bestuurd, terwijl de grooten, die 70 à 90 ragghel laden en waar acht man aan de riemen staan, met 1000 thaler betaald worden.

Ik huurde een kleinen merkeb van 30 ragghel voor 17 thaler, om mij met mijn gevolg en goederen naar Kartoum te brengen, op conditie dat ik vier thaler bij het afvaren en de rest bij aankomst zou betalen.

Na den kok van Amin twee thaler en den chef der kameelen, die mij van Kedarif gebracht hadden, ook twee thaler fooi gegeven te hebben, vertrokken wij den 6 Juni des ochtends ten 9 ure van Roefa.

Ik had van eenvoudige matten een klein afdak op de schuit laten aanbrengen, om mij eenigermate te vrijwaren tegen de stekende zonnestralen; doch dit tentje was zoo laag, dat ik er niet alleen niet recht op onder kon staan, maar zelfs op mijn veldbed niet rechtop kon zitten, want de chef of »reis" moest er gemakkelijk overheen zien, wanneer hij achter in de schuit, met het roer in handen, de vele ondiepten moest kunnen vermijden. In deze streken zijn de Nijlschepen geheel vrij van het ongedierte, dat men meestal op de dahabiehs of andere schuiten, tusschen Caïro en den tweeden cataract (shellaal) bij Wady Halfa, aantreft, waaronder de wandluis eene hoofdrol speelt.

Daarentegen bieden daar die transport-middelen oneindig veel meer gemak aan den reiziger, dan op den boven-Nijl.

Wij hadden buitendien eene lading van 18 ragghel gom aan boord, die de schipper voor eigen rekening medegenomen had, deels wijl ik daardoor beterkoop vervoerd werd, en deels wijl anders de schuit te licht geladen zoude zijn en deze gom dus tevens als ballast dienst deed. Dien dag

bleven wij tot half 8 varen, doch moesten van 5—6 uur stil liggen, daar een zware stormwind, zonder regen, maar met veel zand en stof vergezeld, het varen gedurende dien tijd gevaarlijk, ja onmogelijk maakte.

Daar het varen ook na zons-ondergang gevaarlijk is, door de vele ondiepten en rotsen, die zich dikwerf slechts op weinige duimen diepte onder de oppervlakte van het water bevinden, bleven wij 's nachts aan den wal liggen, doch vertrokken wederom ten 3½, om ten 6½ te Kamlien (1280 voet) te arriveeren.

Wij vertoefden hier een oogenblik, gedurende welken tijd de chef Ali Nureddin ons een bezoek bracht en ons een 50 eijeren ten geschenke bood, waarvan het echter later bleek, dat er 43 bedorven waren. Daar het vreeselijk begon te regenen en veel wind de vaart uiterst bemoeilijkte, bonden wij na 5 uur verder varen de schuit wederom aan den oever vast, te meer daar al onze goederen, en de kleeren, die wij droegen, doornat waren en het raadzaam was om vóór het vallen van den avond deze bij een goed vuur te drogen.

Alhoewel de nacht tamelijk rustig was, was de volgende dag wederom zeer stormachtig en woei de wind bijna vlak uit het westen, zoodat de »reis" bij Soba bleef liggen. Ik was echter uiterst zwak en voelde duidelijk dat mij eene zware ziekte boven 't hoofd hing. Het gebrek aan water in de woestijn van Kedarif, het omwaaijen onzer tent te Calla, en de Haboeb met de daarbij uitgestane vermoeienissen, koû en natheid, waren wellicht daarvan oorzaak; zoodat ik te Soba aangekomen geene kracht had naar de op een half uur gaans van den oever verwijderde ruïnen der stad van dien naam te wandelen.

Ik stelde er evenwel te veel belang in om die ruïnen te aanschouwen, — waar, volgens de overlevering, de residentie was van de koningin van Scheba of Soba, die Salomo een bezoek bracht, na welk bezoek zij eenen zoon ter wereld bracht, die den naam van Menelek ontving en stamhouder werd van het thans regeerende vorstenhuis van Shoa (zuidoostelijk van Abyssinië), — dan dat ik die plaats onbezocht wilde voorbij trekken. Ik liet mij dus op mijn veldbed, — dat thans niet meer hetzelfde was dat ik van Caïro medenam, maar eene gewone »angareb" of rustbank van riemen van ossenhuiden gevlochten, — door 8 man daarheen transporteeren.

Deze streek is nagenoeg geheel onbewoond, alhoewel zij vroeger het rijkste en vruchtbaarste land van Ethiopië uitmaakte, en de onderzoekingen door Mariette-bey hebben zich nog niet daarheen uitgestrekt.

Het is zeer waarschijnlijk, dat daar nog vele voor wetenschap en musea interessante voorwerpen te vinden zijn, en al ziet men slechts weinige ruïnen boven den grond, waaronder een paar kapiteelen van kolommen de voornaamste zijn, daar de rest onder het zand door de verstuivingen van de woestijn bedolven is, zoo zoude het opgraven aldaar zeer gemakkelijk kunnen geschieden en zeer zeker rijkelijk beloond worden.

Ik was echter zoo zwak en lijdend, dat ik maar verlangde spoedig weer in de schuit gebracht te worden en Kartoum te bereiken, alwaar wij dan ook den volgenden middag 9 Juni ten 3 ure arriveerden.

Bij aankomst begaf ik mij tot den gouverneur Ismaël-pacha, een alleraangenaamst mensch, die zeer goed Fransch sprak en mij zeer hupsch en vriendelijk ontving, mij on-

middellijk de traite van 20,000 piaster, die het Egyptische gouvernement mij op dit gouvernorat verschafte, uitbetaalde, mij eene goede woning aanwees boven het telegraaf-bureau, — dezelfde die freule Tinne bewoond had, welke hij zich zeer goed herinnerde — en mij verder met beleefdheden en hartelijkheid overlaadde.

Na den »reis" van de schuit de ontbrekende 13 thaler en zijnen knechts twee thaler fooi betaald te hebben, begaf ik mij naar de mij aangewezen woning, en ontbood den gouvernements-doctor bij mij, zekeren Heer George Demetri, een Griek, doch onder Hollandsche protectie, die, als chef van den geneeskundigen dienst voor den Soudan, zekeren rang innam, en wetende dat ik zeer bevriend was met onzen vertegenwoordiger in Egypte, zijn huis en zijne keuken ons aanbood. Van het laatste maakte ik geen verder gebruik, dan dat ik van tijd tot tijd de door zijne vrouw voor mij bereide lekkernijen met smaak verorberde; doch het eerste werd door mij met des te meer genoegen aangenomen wijl mijne woning zeer warm en de zijne zeer koel was.

Ik liet mij dan ook geregeld 's ochtends daarheen transporteeren en 's avonds weder naar mijne woning, waar ik onder de veranda sliep. De doctor beloofde mij in 14 dagen wederom geheel te genezen. Hij zeide dat mijne ziekte niets anders dan een begin van moeraskoorts was, en er in zijne 13jarige praktijk nog nimmer iemand aan die ziekte onder zijne behandeling gestorven was. Hij was een aangenaam mensch, uiterst vriendelijk, en kwam mij gedurig opzoeken, maar scheen het rechte geneesmiddel voor mijne kwaal, waar spoedig dissenterie bij kwam, niet te kunnen vinden, zoodat ik van dag tot dag zwakker en zieker werd.

Den tweeden dag na mijne aankomst ontving ik het bezoek van den Pacha, die mij kwam voorstellen op zijne stoomboot met hem een tochtje van 3 à 4 dagen op den Witten Nijl te maken. Ik kon het echter niet aannemen, dat mij vreeselijk speet, want ik voelde mij te ziek om mede te gaan. Hij deelde mij mede dat de Heer Gordon acht dagen voor mijne aankomst naar 't zuiden vertrokken was; dat deze Heer Gordon, een Engelschman, door den onderkoning belast was de onderzoekingen van Samuel Baker-pacha voort te zetten, en hem beloofd was bij terugkeer na een viertal jaren eene netto belooning van 100,000 pond sterling uit te betalen; dat hij (Ismaël-pacha) genoodzaakt was geweest, den Heer Gordon alles te leveren wat hij noodig mocht hebben, en Gordon daarvan ook zoo ruim gebruik gemaakt had, door hem zeven stoomschepen voor het transport van soldaten en goederen, remmington-geweren, vivres, conserven, wijn, bier, in een woord alles wat de stad opleverde, af te nemen, zoodat hij voornemens was, zich daarover bij 't gouvernement te beklagen, en ik groote moeite zou hebben de noodige conserven en wijn voor mijne verdere reis in Kartoum te vinden.

In den namiddag ontving ik het bezoek van den Oostenrijkschen consul, de eenige consul die nog te Kartoum aanwezig was, alhoewel men geloofde dat er spoedig weder een Engelsche zoude komen. Deze Oostenrijksche consul, de Heer Hansal, een hoogst aangenaam mensch, gaf mij eenige inlichtingen omtrent Kartoum, die mij zeer welkom waren. Hij deelde mij mede, dat Kartoum nog vóór 20 jaren eene groote, bedrijvige koopstad was, van ongeveer 35,000 inwoners, waar vele Europeesche handelshuizen gevestigd waren en goede zaken deden, doch

dat sints dien tijd de handel aan 't kwijnen was geraakt en de groote kooplieden de stad en het land verlaten hadden, zoodat de bevolking thans op hoogstens 10,000 zielen kon geschat worden.

Hiervan was, volgens zijne meening, de oorzaak, dat de bevolking enorm hooge en willekeurige belastingen moest opbrengen, die het land uitputten, en het geld benoodigd voor het koopen van werkossen, het bebouwen der gronden en het in exploitatie brengen van nieuwe gronden inslokten, en dat de arbeider, de fellah, de kleine grondeigenaar, liever niet werkte, dan voor 't gouvernement te werken, wel wetende, dat, wanneer het hem al gelukte een weinig geld door vlijt en spaarzaamheid over te houden, dit onmiddellijk bekend en het bespaarde hem op de eene of andere onwettige wijze afgenomen werd.

Toen ik later bij terugkomst in Caïro den minister van buitenlandsche zaken, Riaz-pacha, dit mededeelde en hem op beleefde wijze te kennen gaf, toen hij mij dringend uitnoodigde open en vrij hem mijne meening over alles wat ik gezien had te openbaren, dat mijns inziens het geheele systeem van het aanstellen dezer pachas den ondergang van het land ten gevolge had, verzocht hij mij, hem dit nader te verklaren.

Ik zeide hem toen, dat, indien ik mij niet bedroog, Muntzinger-pacha zich had moeten verbinden tot eene jaarlijksche uitkeering van 80,000 pond sterling, en de kleeding, voeding enz. van 3000 soldaten op zich had moeten nemen; Ismaël-pacha voor den Soudan enz. 120,000 pond sterling moest betalen, en wanneer een ander kwam en hem, den minister, zeide, dat dit cijfer veel te laag was en hij zich sterk maakte 150,000 pond st. op te brengen, Ismaël-pacha

onmiddellijk teruggeroepen werd en een ander in de plaats gesteld; dat deze dan natuurlijk de bevolking nog meer uitperste, en zonder er op te letten of het land ook verarmde, er gedurende eenige jaren voor zorgde, dat niet alleen die belasting prompt binnenkwam, maar er buitendien genoeg overschoot, om hem in een paar jaar schatrijk te maken; dat er op die manier dus nooit rekening gehouden werd met wat het land en de bevolking konden opbrengen, zonder te verarmen, maar slechts gevraagd werd, welk cijfer de gouverneur aanneemt, jaarlijks in de rijkskas te storten; dat hiervan het gevolg was, dat een gouverneur natuurlijk het hoogste cijfer noemde, als eenig middel, om eene dergelijke lucrative en eervolle betrekking te krijgen en te behouden.

Hij antwoordde mij daarop, dat hij van dezen toestand geheel onbewust was, dat hij mij voor die mededeeling zeer bedankte, maar niet begrijpen kon, dat een man als Ismaël-pacha, dien ik hem als een rechtschapen en eerlijk man had doen kennen, niet tot hem kwam met de vraag, voortaan in plaats van 120,000, slechts b.v. 80,000 pond st. op te mogen brengen, en dan wellicht na 10 jaren of later, die schade weer in te halen, wanneer het land en de bevolking door meerdere cultures dáártoe in staat zouden zijn.

Ik zeide hem dat dit zeker het verstandigste zou zijn, maar dat Ismaël-pacha, evenals ik, zeer goed wist, wanneer hij met dergelijk voorstel bij de Egyptische regeering, die steeds geldnood heeft, aankwam, hij zeker was, afgezet te zullen worden, en hij natuurlijk er te veel prijs op stelde, om nog eenigen tijd gouverneur te blijven, totdat hij zijne schaapjes op

't droge had; dat al was Z. E. ook geneigd een willig oor aan dergelijke voorstellen te leenen, Z. H. de Khédive toch zeer zeker hoogst ongaarne eene vermindering van inkomsten, hoe gemotiveerd ook, zien zoude, en de pacha door een dergelijk voorstel veel te veel voet gaf aan benijders en vijanden, die, zelve dicht bij 't hof, hem, die veraf woonde, gemakkelijk in ongenade konden doen vallen.

Na meer dan twee uur bij Z. Exc. geweest te zijn, verwijderde ik mij, doch moest hem beloven, spoedig weer eens nog meer détails hem te komen mededeelen.

Te Massouah had men den grooten piaster, den piaster-tarif van 12½ cent (girsh abiad), te Kassala werd echter bij aankoopen op de markt de koperen piaster voorgetrokken, evenals later te Dongola. Men kocht voor een thaler 100 à 130 piaster koper (ghorda), en kon slechts met moeite van het kleine zilvergeld afkomen. Te Kartoum was weer de zilveren piaster van 12½ cent in gebruik, doch evenals in beneden-Egypte van kleiner model dan die te Massouah. Deze piasters en thalers waren aan koers onderhevig. De kooplieden te Caïro en Alexandrië enz. betalen de loonen voor katoenbouw enz. in koper geld, dat dan met karladingen naar de binnenlanden gaat. Gedurende dien tijd is er overvloed van koper geld en koopt men tot 130 piaster koper (ghorda) voor eenen Maria-Thérésia-thaler. Wanneer echter de bouw lang afgeloopen is en de belastingen betaald met dit koper, en dat geld alles naar Caïro is vervoerd, dan is er weinig koper in circulatie in Nubië en den Soudan en krijgt men soms nog geen 100 piaster voor één thaler.

In Kartoum is echter de Maria-Thérésia-thaler, alhoewel zijne volle waarde behoudende, minder gebruikelijk, evenals

langs den geheelen Nijl, dan de Medjedieh-thaler, die niet, zooals de Maria-Thérésia-thaler, eene innerlijke waarde van 5.25 francs, maar van slechts 4.50 francs heeft. Deze was toen ongeveer 110 piaster koper waard. Buitendien bestaat er onderscheid van koers tusschen de regeering en de kooplieden. Voor te doene betalingen of voor het inwisselen van geld, werd aan de mouderieh of het gouvernementsgebouw te Kartoum de Napoleon op $77^{6}/_{40}$ piaster-tarif berekend, de Maria-Thérésia-thaler (ook wel reaal cinque of tallero della reina genaamd) op 20 en de Medjedieh op $16^{35}/_{40}$, terwijl in den handel de Napoleon voor 88, de Maria-Thérésia-thaler 23 en de Medjedieh voor 20 piaster-tarif van 12½ cent werd aangenomen.

Ik had dus den pacha verzocht mij de 20.000 piaster van mijn credietbrief in Medjedieh-thaler uit te betalen, die hij mij tegen $16^{35}/_{40}$ berekende en die dus voor mij den voordeeligsten koers aanboden, daar ik ze in den handel voor 20 piaster kwijt raakte en in deze landen, niet zooals in Abyssinië, de thaler, maar de piaster de munt-eenheid is, waarbij de waarde der handelsartikelen wordt bepaald.

Mijne gezondheid ging maar niet vooruit. Ik werd bij den dag slapper; sints eenige dagen was 't mij onmogelijk te slapen, ik leed aan hevige krampen en zware hoofdpijnen, zoodat de doctor Demetri mij aanraadde liever naar Berber te gaan, waar de lucht gezonder was dan in Kartoum.

Ook William was dezelfde niet meer. Hij verklaarde mij meermalen een voorgevoel van een naderend onheil te hebben, zonder te weten of dit hem zelven dan wel mij gold, en drong er op aan, zoo spoedig mogelijk te vertrekken. Ik droeg hem op, alles voor de verdere reis gereed te ma-

ken. Vooreerst gaf ik order tot het koopen van 5 Ned. ellen rood en blauw katoen, waarvan ik met het witte, dat wij bij ons hadden, eene groote Hollandsche vlag liet maken, die dan ook tot Caïro achter onze verschillende schepen gewapperd heeft; verder in de winkels en op de markt datgene te koopen, wat wij noodig zouden hebben. Ik belastte mij op Williams verzoek met onze Abyssinische knechts te ontslaan en door Arabische te vervangen, die de taal van Dista niet spraken, ons buitendien van meer nut op den Nijl zouden zijn dan de Abyssiniërs, en waardoor Dista niet steeds die knechts voor oogen zoude hebben die haar, niet alleen in eene inférieure positie te Adoua gekend hadden, maar die toen William geen woord van hare taal of zij van de zijne verstond, als tolk in de meest délicate confidenties tusschen hem en haar hadden moeten dienst doen.

Terwijl wij hiermede bezig waren, ging Ismaël-pacha op reis naar Kordofan, waartoe hij plotseling order had gekregen, om eenige oproerige stammen ten onder te brengen, en den 27sten Juni kreeg George Demetri last, hem onmiddellijk te volgen om als militaire arts in geval van nood dienst te doen.

Gelukkig was de pacha beleefd genoeg mij te waarschuwen dat des avonds van den 30sten Juni zijne eigene stoomboot naar Berber ging om troepen en proviand te halen, en wanneer ik daarvan gebruik wilde maken, hij order zou geven mij kosteloos derwaarts te transporteeren.

Dit voorstel was in vele opzichten te aannemelijk dan dat ik het niet gretig zoude aangenomen hebben, te meer daar, behalve de besparing in geld, de stoomboot die reis in minder dan de helft van den tijd zoude afleggen, dan

eene gewone schuit zoude noodig hebben. Den avond van den 30sten Juni vertrokken wij dan ook van Kartoum, doch bleven een half uur van de stad liggen om hout als brandstof voor de ketels in te nemen.

Daar het hout in het geheele Nijlgebied schaarsch is, moet het tamelijk duur betaald worden, doch het gouvernement weet zich in den regel dit hout op goedkoope wijze te doen leveren. Dit gedeelte van de Nijlreis levert weinig interessants op; men ziet het stadje Shendy (halfweg Berber) in de verte liggen, en men passeert den zesden cataract, die echter door het hooge water onmerkbaar was. Een weinigje verder dan Shendy, ziet men de kleine pyramiden van Meroë.

Dicht bij de monding der Atbara, waar die zich in den Nijl stort, zijn weer eenige rotsblokken in den stroom, die eene soort van cataract of rapide vormen, en slechts weinige uren verder bereikten wij des namiddags van 3 Juli het stadje Berber.

Men had mij twee adressen te Berber opgegeven van rijke inwoners, die zeer gastvrij waren. De eene was Mevrouw Laferque, eene Abyssinische, die met eenen Franschen consul was getrouwd geweest en bij diens overlijden zijn fortuin geërfd had. De tweede was cheich Hamed, een Arabier, de chef der Arabieren en kameelen, een schatrijk en invloedrijk man.

Ik weet niet wat mij bewoog om liever de hospitaliteit van deze Abyssinische weduwe in te roepen dan van cheich Hamed; maar toen wij aan hare woning kwamen, die op een half uur afstand van den oever lag, waar wij voor anker lagen, terwijl ik, te zwak zijnde om te loopen, op eenen angareb daarheen getransporteerd werd, weigerde

zij, mij ziende, ons op te nemen, zeggende dat haar huis vol was.

Ik hoorde later dat dit geenszins het geval was, maar dat zij van meening was, dat ik slechts nog maar weinige dagen te leven had en zij liefst geen sterfgeval in huis wilde hebben.

Terwijl wij daar stonden te delibereeren, omringd door een 100 tal jeugdige inwoners, die ons stonden aan te gapen, kwam gelukkig cheich Hamed zelf naar ons toe en bood mij eene aan hem toebehoorende ledigstaande woning aan. Wij maakten daar dankbaar gebruik van, en ik liet mij onmiddellijk daarheen transporteeren. Die woning was zeer primitief; zij bestond uit een groot vertrek met vier ramen, die door eenige planken, bij wijze van luiken, gesloten werden; terwijl de voorramen, niet dan groote vierkante gaten in den muur, nooit gesloten konden worden.

Voor dit vertrek was onder hetzelfde dak een soort van veranda aangebracht, groot genoeg tot slaapplaats der bedienden en om een gedeelte der bagage te bergen, terwijl het meer waardvolle deel in het vertrek werd opgestapeld. Onder het vertrek was eene insgelijks zeer primitieve keuken.

Toch voelde ik mij zeer gelukkig, want het was er frisch en luchtig, en de voorkomendheid van cheich Hamed, — die niet alleen mij dagelijks meermalen kwam bezoeken, maar mij gedurende mijn verblijf te Berber met beleefdheden overlaadde, mij kleine délicatessen bracht, welke hij door zijne vrouwen voor mij liet bereiden, en mij het vrije gebruik van zijnen prachtigen tuin, vol oranje- en citroenboomen, aanbood, — maakte dat mij het verblijf in Berber, niettegenstaande mijne ziekte, zeer draaglijk was.

Elken ochtend kwam hij mij halen, en dan brachten de knechts mij op de angareb naar zijnen tuin, waar wij

onder de citroenboomen plaats namen en hij soms uren bij mij bleef praten.

De citroenen, die klein van stuk en groen, doch bijzonder smakelijk en toen reeds rijp waren, verspreidden een heerlijken verfrisschenden geur, en hun zacht zure smaak was mij in dit heete klimaat eene welkome verkwikking.

Soms speet het mij, dat Hamed zoo rijk en zoo hoog geplaatst was, dat ik niets voor hem konde doen, om hem mijne dankbaarheid te bewijzen, want, alhoewel ik bijna overal op reis goed ontvangen werd, en meestal mij niet over de gastvrijheid te beklagen had, heb ik toch nergens zooveel onbaatzuchtige en welgemeende hulp en vriendschap aangetroffen, als bij dien edelen en hartelijken cheich Hamed. Na dat ik eene week in Berber had doorgebracht, en het bezoek van den gouverneur of moudier Ali-Cheriff ontvangen had, die mij, uit medelijden met mijne magerte en ziekelijken toestand, een zeer dun, oud en op vele plaatsen gelapt katoenen bed ten geschenke zond, liet zich een jonge Armeniër bij mij aandienen, die zich Stephan Timotheus Denderian noemde, tamelijk Fransch sprak, het een beetje slechter schreef, doch mij op zeer minzame wijze zijne diensten zonder eenige belooning aanbood. Hij was in betrekking als secretaris bij eenen pacha, die door den onderkoning naar Berber tot eenig onderzoek gezonden was, en zeide mij, dat wanneer ik van zijne diensten gebruik wilde maken, hij, voor de ochtenduren tot 's middags 2 uur, daartoe van zijnen chef vergunning verkregen had.

Dit aanbod was mij daarom des te meer welkom, wijl ik te slap en te ziek was om zelf te schrijven, en ik, niet wetende welken keer de ziekte zou nemen, hem als secretaris best gebruiken kon, daar ik William, die zelf zeer

ongesteld en zenuwachtig was, met deze werkzaamheden niet wilde belasten.

Buitendien moesten de kisten allen nagezien en overgepakt en een nieuwe inventaris opgemaakt worden, een werkje dat hem verscheidene dagen bezig hield.

Van Berber, dat op 1200 voet hoogte boven de zee ligt, bereiken de brieven Alexandrië in 22 dagen, en van het op 50 voet hooger gelegene Kartoum in 25. Ik besloot dus aan mijnen vriend en doctor Zancarol in Alexandrië mijnen toestand zoo nauwkeurig mogelijk te seinen, en ontving twee dagen later zijn antwoord, waarbij hij mij in het kort eenen leefregel voorschreef en het gebruik per dag van ongeveer twee wijnkelken goeden cognac aanraadde.

De doctoren te Berber, — twee Arabieren, waarvan de eene jong en de andere zeer oud was, (deze laatste heette Amed-effendi), die mij zeer weinig vertrouwen inboezemden, wijl zij zelven verklaarden nooit speciale studie gemaakt te hebben, nooit in Europa, zelfs niet buiten Berber iets geleerd te hebben, en in geen vijf jaar nieuwe geneesmiddelen te hebben bekomen, zoodat hun voorraad op was, en het weinigje chinine, die nooit zuiver was, thans zeer zeker bedorven zoude zijn, — verschilden gedurig van meening wanneer zij mij, op verzoek van cheich Hamed, kwamen bezoeken.

De een beweerde dat ik 15 à 20 maal per dag sterke koffie moest drinken, en de andere dat een enkel kopje koffie mij den dood zou kunnen aandoen.

Gedurende hunne discussies, die zich elken dag op hetzelfde thema herhaalden, dronken zij veel cognac en rookten in 't oneindige van mijne cigaretten, zoodat ik hun later steeds belet gaf.

Daar de reis reeds veel langer had geduurd, dan ik berekend had, begon mijn voorraad cigaretten-tabak sterk te verminderen, en wilde ik in Berber nieuwen voorraad opdoen, om, zoo ik ze al niet zelf rookte, wijl ik weinig vertrouwen in de qualiteit had, ze dan ten minste aan de knechts en de bezoekers aan te bieden.

De tabak, die in de omstreken van Dongola te Mahas verbouwd wordt en 50 cents het kilo kost, wordt met fijngemalen gazellen-excrementen gemengd, waardoor ze zekeren muscus-geur verkrijgt, die mij walgde, maar hun bijzonder aangenaam scheen.

Dan kwam mij het procédé der Abyssiniërs nog verkieslijk voor, die ze met fijne houtasch vermengen, waardoor ze beweren, dat ze beter brandt, en ze, met de houtasch fijn gestampt of tusschen twee steenen gemalen, als kauw-tabak gebruiken.

Ik was echter in de laatste dagen minder ziek en zwak dan bij mijne aankomst in Berber, wellicht door de rust in een koel vertrek, door de voedzame bouillon van vier kippen per dag en door de twee glazen cognac op voorschrift van vriend Zancarol, en besloot dus de reis naar Caïro zoo spoedig mogelijk te vervolgen. Mijn eerste voornemen was een »tachtérawaan" of palankin, tusschen twee kameelen gedragen, te nemen om zoo naar 't stadje Aboe Hamed te gaan en van daar de woestijn van Korosko door te trekken tot aan den tweeden cataract bij Wady Halfa; maar eensdeels lachte mij eene reis per kameel door die groote woestijn geenszins aan, en tweedens wenschte ik den geheelen Nijl af te varen en dus per schuit de bocht van Dongola te passeeren. Ik gaf dit mijn voornemen te kennen aan cheich Hamed, die het in alle opzichten goedkeurde, overtuigd zijnde,

dat, met het oog op mijne zwakte, eene kameelreis door de woestijn van Korosko onmogelijk was, en mij buitendien zeide dat ik daar niets zoude zien wat mij als reiziger kon interesseeren; maar hij gaf mij niettemin te kennen dat de reis op den Nijl, zelfs in dit jaargetijde, waarbij 't water op 't hoogst was, uiterst gevaarlijk is, en 't hem wellicht moeielijk zoude vallen eenen schipper te vinden die bereid was mij naar Dongola te brengen. En werkelijk duurde 't drie weken voor zich, onder de 50 schippers te Berber aanwezig, een aanbood mij met zijn »merkeb" daarheen te varen.

Deze schipper heette Mohamed Samintot; het was een oud, maar nog krachtig en energiek mensch, die beweerde die reis reeds twee malen gemaakt te hebben en genoegzaam alle klippen, ondiepten en rotsen in den Nijl te kennen.

Wij kwamen overeen voor 60 Maria-Thérésia-thaler, en als dag van afreize werd de 25 Juli bepaald.

Intusschen completeerden wij onzen voorraad vivres. Wij kochten eenige Egyptische suikerbrooden tegen 132 cents 't kilo, terwijl ze in Kartoum slechts 1 gulden kostte; voorts eenige »Weebbe", reiszakken van leder, zooals men ze voor 't transport van levensmiddelen op de kameelen gebruikt; alsook eenige »Djourab", lederen zakken om rijst en maïs in te bergen; benevens een goeden voorraad kippen, zes schapen, eene groote hoeveelheid linsen en vooral uijen, welke laatste men wellicht nergens in de wereld lekkerder aantreft dan juist in deze Nijl-streken.

Den avond vóór ons vertrek vingen de knechts een vreemdsoortigen visch in den Nijl, dien zij »Hashmil-bennaat" noemden. Die visch, welke zeer smakelijk was, had eene lengte van 1½ voet en een snuit als een varken ter lengte

van 3 Eng. duimen. Wij dronken daarbij het bier, dat, van maïsbrood met gist gemaakt, reeds 24 uur na de bereiding genuttigd kan worden en dat zij »merisse" noemen en verre de voorkeur boven de »Souwwa" van Abyssinië verdient, hoewel het, even als dit, eene grijsachtige kleur heeft en zoo dik is dat het meer eten dan drinken mag heeten.

Na van cheich Hamed en van den gouverneur afscheid genomen te hebben, begaven wij ons des middags van den 25sten Juli aan boord. Den vorigen dag had te Berber eene drukkende warmte geheerscht, doch nauwlijks hadden wij een uur gevaren, of er kwam een stormwind opzetten, in het begin van veel zand en stof vergezeld, en later van zwaren regen, die ons 't varen onmogelijk maakte, zoodat Samintot het raadzaam vond zoo spoedig mogelijk weer aan den wal te ankeren.

Deze hevige wind duurde hoogstens ¼ uur, maar wanneer men dien midden op den Nijl zijnde, bij 't doorvaren tusschen klippen en rotsen, treft, dan bestaat er veel gevaar, dat men met het schip op de eene of andere rots gestooten wordt, dit te bersten springt, waardoor het onmiddellijk zinkt, en niet alleen alle goederen, maar ook zij die niet zeer goed zwemmen kunnen, reddeloos verloren zijn.

Reeds den 3den dag van onze reis passeerden wij den vijfden cataract. Deze, even als alle andere zoogenaamde cataracten in den Nijl, is meer »rapide" dan cataract. De val van 't water is niet plotseling en perpendiculair, maar het rolt en bruischt over eene hellende laag van rotsblokken. Het spreekt dus van zelf, dat dit gedeelte van den Nijl, zegge van Berber tot aan Wady Halfa, slechts gedu-

rende de drie maanden van hoog water bevaarbaar is, en men dan zelfs, ja dan vooral, uiterst voorzichtig moet wezen, om aan de kleur van 't water te kunnen zien, of er zich ook dicht onder de oppervlakte rotsen bevinden. De »reis" of schipper, Samintot, en later de andere schippers, tot aan den tweeden waterval toe, bestuurden niet alleen steeds zelve de schuit, maar trachtten immer, zooveel mogelijk de stroom zulks toeliet, het roer in plaats van den boeg naar voren te richten, waardoor het hun gemakkelijk viel reeds bij tijds de ondiepten te zien en te vermijden. Ik zeg zooveel mogelijk, want meermalen gebeurde het dat ik, binnen den tijd van 5 minuten, drie malen de zon aan bakboordszijde en even zoo vele malen aan stuurboordszijde had.

Deze passage over den vijfden cataract is uiterst bezwaarlijk; overal bevinden zich steenen en rotsblokken, zoodat een voortdurend manoeuvreeren met de riemen, het zeil en het roer noodzakelijk is.

De temperatuur bedroeg onder mijn afdak van matten 41⁰ Celsius, en de oevers waren, op enkele doempalmboomen na, geheel naakt.

De laatste weken was er tusschen William en mij nimmer meer sprake geweest van den broeder van Alayou. Het scheen dat hij dit voorval en de bedreiging geheel vergeten had, of zich thans ver en zeker genoeg vertrouwde, om zonder gevaar zijne verdere reis met mij te kunnen voortzetten

Ook ik sprak hem nooit meer daarover, wijl ik hem geene noodelooze angst wenschte te berokkenen, en ook zelf overtuigd was dat hij thans niets meer te duchten zoude hebben. Niettemin maakte ik mij dikwerf over hem ongerust. Zijne oude vroolijkheid scheen geweken,

zijne gezondheid was geknakt, evenals de mijne, en alhoewel hij nog sterker en vlugger ter been was, en buitendien aan geene dissenterie leed, zag hij er mager en vervallen uit en moest dikwerf door koorts gekweld te bed blijven liggen.

Nu hadden wij te Kartoum verscheidene levensmiddelen op de markt gekocht, waarbij niet alleen brood in den vorm en even hard als scheepsbeschuit, maar ook inlandsche vruchten, waaronder eenige potten met geconfijte dadels. Dit was een te kostbaar voedsel dan dat wij er de knechts op onthaalden, en daar ik, met het oog op mijne zwakke maag en ziekelijken toestand, op raad van doctor Demetri mij vooral van dadels, als te zwaar te verteeren, onthield, was William de eenige die van deze dadels gebruik maakte. Wel is waar had hij aanvankelijk, en dan meermalen lachende, zich geuit, dat hij, uit vrees dat de te Caïro gedane voorspelling zou uitkomen, geene dadels, in welken vorm ook, meer eten wilde, maar daar de knechts deze dadels in potten op de markt gekocht hadden, en dit natuurlijk nog dadels van 't vorige jaar waren, alzoo de nieuwe nog niet rijp konden zijn, wist hij al spoedig zijnen schroom te overwinnen en at er dagelijks een weinig van.

Alhoewel hij even als ik veel lijden had doorgestaan op onze kameelreis tusschen Kedarif en Roefa, later in de schuit tot tweemaal toe doornat geregend was geweest, zonder van kleeren te kunnen verwisselen, daar die toch allen nat waren, en hij de zijnen die hij droeg weer aan zijn lichaam had moeten drogen, vertoonden zich niettemin bij hem geheel andere symptomen dan bij mij. Hij had gedurig neiging tot braken, zonder gevolg. Voorts was hij soms vreeselijk zenuwachtig, om even spoedig weer in eene

melankolieke stemming te vervallen. Veel malen klaagde hij over hevige krampen, over zware hoofdpijnen, en kon soms uren te bed liggen zonder slapen, en hevig sidderende, zonder dat ik koorts bij hem kon waarnemen.

Dit was zijn toestand op den middag van den derden dag onzer afreize van Berber, terwijl wij met de schuit kort langs den eenzamen, onbewoonden en naakten oever voeren, toen hij mij op eenen eenzamen wandelaar attent maakte. Wat dien man bewoog om op 't midden van den dag langs dien kalen oever te wandelen en voortdurend gelijken tred met ons vaartuig te houden, begreep niemand, doch hoe zeer zag ik William verschrikken en doodsbleek worden toen hij, met het tooneelglas gewapend, in hem den broeder van Alayou herkende.

Ik gaf den »reis" onmiddellijk order naar den wal te sturen, doch door de vele ondiepten gelukte ons dit eerst na ruim een uur daarover bezig geweest te zijn.

Kort bij den wal gekomen, waarheen ik mij richtte om door de knechts den man te doen gevangen nemen, doch nog op 30 schreden daarvan verwijderd, riep hij ons in 't Arabisch toe: »wilt ge ook nog dadels koopen, ghawagha inglesie (heer Engelschman), even goed als die van Kartoum?" en vóór wij aan wal waren en hem achterhalen konden was hij achter eenige rotsen verdwenen, zonder eenig spoor achter te laten waarheen hij zich begeven had. Wel liet ik onmiddellijk alles in 't werk stellen om hem terug te vinden, en beloofde 20 thaler (eene enorme som) aan de knechts als zij hem levend bij mij brachten, doch na meer dan twee uur zoeken keerden zij allen onverrichterzake terug.

Intusschen had die verschijning op William eenen hevi-

gen indruk gemaakt. Hij begon te begrijpen dat de dadels, waarvan hij zoo ruim gegeten had, een van die langzame, doch zekere planten-vergiften inhielden, waarvan de bewoners dier landen 't geheim kennen, en moest zich oogenblikkelijk, aan een hevige koorts ter prooi, te bed leggen.

Zijn toestand verergerde bij 't uur. Ik zelf, helaas, was zoo zwak, dat ik door twee menschen moest opgetild worden, wilde ik mij van bed oprichten, en kon dus tot mijn leedwezen hem weinig van dienst zijn. Ik gaf hem eerst een sterke dosis emeticum, in de hoop door braking een gedeelte van 't vergif te verwijderen, doch toen dit geen resultaat gaf, diende ik hem twee maal in een tijdsverloop van 4 uur acht grein chinine toe. Ook dit scheen niet den pols tot bedaren te kunnen brengen.

Hij was vreeselijk benauwd, soms ijlende, en dan weer in dien half bewusteloozen toestand, die mij als de voorbode van den dood scheen. Ik was radeloos, want ik had mij innig aan hem gehecht, en dezen vriend hier thans te moeten verliezen, na zooveel gevaren en moeite te zamen doorworsteld te hebben, deed mij de verdere reis naar Caïro met verschrikking tegen zien.

Tegen den nacht begon hij een weinig te rusten, zijne ademhaling werd ten minste geregelder, en hij verroerde zich niet, zoodat ik meende dat hij sliep. Ik gaf dus mijne toestemming aan alle knechts om te gaan slapen, terwijl ik onzen trouwen Mohamed bij ons liet waken.

Het zal omstreeks middernacht geweest zijn, toen ik plotseling op den wal dicht bij onze schuit een vreemdsoortig gezang hoorde, dat ik, door de enkele woorden die ik, niettegenstaande den afstand, verstond, voor een Abyssinisch lied herkende. Doch spoedig hield dit gezang op en volgde

daarop eene verwensching in 't Arabisch, eindigende met de woorden: »hier zal de vervloekte verleider van Alayou sterven, sterven, sterven!" Onmiddellijk sprong William op, zag doodsbleek om zich heen, en toen hij 't woord sterven tot driemaal toe herhalen hoorde, viel hij met eenen vreeselijken gil achterover.

Intusschen had ik getracht mijn geweer op te nemen, om 't in de richting van waar die stem kwam af te schieten, overtuigd als ik was dat dit wederom de minnaar van Alayou moest zijn; doch mijne hand was te zwak om het wapen te houden, en Mohamed moest trachten William weer bij te brengen, die, zoo wij meenden, in zwijm was gevallen, daar ik hem aan Dista, alhoewel zij hem trouw oppaste, niet alleen durfde toevertrouwen.

Intusschen bleek het weldra, dat hij het tijdelijke met het eeuwige verwisseld had, want alle aangewende pogingen om hem weer bij te brengen bleven niet alleen vruchteloos, maar ook was geen ademhaling, zelfs op een spiegeltje, meer te bespeuren en werden kort daarop de leden geheel strak.

Mijne smart over 't sterven van dien vriend was zoo hevig, dat ik tot aan den middag van den volgenden dag nog twijfelen bleef en steeds hoopte hem wederom de oogen, die wij gesloten hadden, te zullen zien openen.

Ik was ontroostbaar; ook ons volk, vooral zij die wij steeds bij ons hadden gehad, als Mohamed en Jachja, hadden William leeren kennen als een edel en goedhartig mensch, en toen dan ook de plechtige ure van 't begraven dáár was, hetgeen wij, met het oog op de drukkende hitte en het begin van bederf, dat reeds waar te nemen was, niet langer durfden uitstellen, waren vele oogen met tra-

nen van oprechte toegenegenheid voor den braven afgestorvene gevuld.

Ik liet, een paar honderd ellen van den oever, een graf delven, en mij op mijnen angareb daarheen brengen om hem de laatste eer te kunnen bewijzen, terwijl ik een hoop rotsblokken op de plaats waar zijn graf was, liet stapelen, en later alles wat aan William toebehoorde bij elkaâr liet pakken en dit verzegelde, om het bij terugkomst in Alexandrië, door het Engelsche Consulaat, aan zijne betrekkingen te doen toekomen.

De reis met alle hare eigenaardige emoties, doch ook vele aantrekkelijkheden, had thans, nu ik alleen en ziek te bed lag, verder geene bekoring meer voor mij. Ik had toch niemand, aan wien ik mijne indrukken, genoegens, bezwaren kon mededeelen. Mijne knechts spraken slechts Arabisch, en wisten, zonder eenige beschaving zijnde, toch over niets te spreken, dan gewone dagelijksche aangelegenheden. Dista was wellicht de eenige met wie ik voortaan mij kon onderhouden. Zij was werkelijk diep bedroefd; zij had hem trouw en goed opgepast, voor zooverre dit in haar vermogen was, en zat bij onze terugkomst bitter te schreien.

Ik trachtte haar zooveel mogelijk te troosten, en beloofde haar, als broeder voor haar te zullen zorgen, en wanneer zij mij naar Caïro begeleiden wilde, dat ik haar dan van daar uit, of van Alexandrië, naar haar land, met eenige geschenken en in gezelschap van eenen trouwen knecht, zoude terugzenden.

Zij wilde eerst naar Berber teruggaan en van daar uit naar haar land terugkeeren.

Ik moest haar echter onder 't oog brengen, dat die reis voor haar niet alleen wellicht langer, maar veel vermoeien-

der en gevaarlijker zoude zijn, dan van Alexandrië over Suez en Massouah; dat ik buitendien van Alexandrië beter voor haar zou kunnen zorgen, en zij mij wellicht gedurende den verderen tocht in mijne ziekte zou kunnen oppassen. Ik had niet veel moeite haar tot mijn gevoelen over te halen, en er werd dan ook besloten om den volgenden dag, den 29sten Juli, onze reis voort te zetten.

Toen wij uit Berber zouden vertrekken, en 't bekend werd dat de oude schipper Samintot mij naar Dongola zoude brengen, waren er een 10tal schippers die hem vergunning vroegen, om, zelve met het vaarwater onbekend zijnde, achter zijne schuit te mogen varen. Zij konden dan hooge vrachten voor hunne ladingen gom bedingen, die anders per kameel door de woestijn van Korosko moest getransporteerd worden, hetgeen zeer kostbaar is.

Samintot had daar niets tegen in te brengen, doch er werd om geloot, in welke volgorde zij de een achter den ander zijn vaarwater zouden volgen, terwijl hij bedong dat de afstand der schuiten onderling minstens twee scheepslengten, doch liever meer, moest zijn.

Deze 10 schepen waren ons dus van Berber gevolgd en ankerden telkenmale als wij, die de voorhoede vormden, zulks deden.

Toen wij den 27sten Juli aan de plaats waar William later sterven zoude aangekomen waren, was één der schuiten achtergebleven en werd tegen den avond gemist. Den volgenden dag nog geen spoor er van ontdekt zijnde, bleek 't al spoedig dat deze schipper, door den grooten afstand misleid, de juiste richting van onze schuit niet gevolgd had, en door op eene rots te stooten onmiddellijk gezonken was.

Daar Kartoum 1250 en Berber 1200 voet hooger dan Caïro ligt, en buitendien het wassen van den Nijl gedurende de maanden Juli, Augustus en September tot 40 voeten hoogte boven 't gewone peil te Kartoum geschiedt, moet deze enorme massa water door de soms 3000 voet, maar ook soms slechts een honderdtal voeten breede rivier 1800 Engelsche mijlen van af Kartoum naar Caïro naar beneden stroomen.

Dit maakt dat de stroom van 't water, dat op 17 Sept. te Caïro zijn hoogste punt bereikt, en dáár dan 7 meter boven 't winterpeil is, duizelingwekkend snel is, en het voorzeker hoogst gevaarlijk zoude zijn om de schuit haren vrijen loop den stroom af te doen volgen, want dan zou bij een eventuëel stooten tegen rotsen, alhoewel toch zeer gevaarlijk, zeer zeker alle kans van ontkomen onmogelijk zijn, maar buitendien zou dan 't roer niet meer luisteren. Wij voeren dus nimmer dan met tegenwind, die in dezen tijd van 't jaar veelal uit den zuidelijken hoek waait, en dan moesten soms bij smalle passages alle 8 man nog aan de vier riemen tegen de richting van den stroom roeien om de vaart van dit logge, onoverdekte, doch sterk getimmerde platbooms-vaartuig zooveel mogelijk te verminderen.

Den 30sten arriveerden wij te Abou Hamed, van waar uit gewoonlijk de tocht per kameel door de woestijn van Korosko ondernomen wordt.

Meest doet men dien tocht in 8 à 10 dagen, als wanneer men in de brandende zon, blootgesteld aan de heete woestijn-winden, zonder eenig water te vinden, dagelijks 18 uren per kameel moet afleggen.

Deze kameelen, de beste en zwaarste die er wellicht in

geheel Afrika te vinden zijn, hebben ongelooflijke kracht en kunnen soms zonder te drinken 12 dagreizen maken, met 8 quintar of 356 kilo koopmansgoederen beladen. Daar wij echter niets in Abou Hamed te maken hadden, en er buitendien geene levensmiddelen, geen schapen, kippen, melk of brandhout, te koop waren, zetten wij onzen weg voort.

Tegen 't vallen van den avond moesten wij evenwel, zooals gewoonlijk, wederom aan wal ankeren, en thans vooral, wijl dit laatste gedeelte van den Nijl bijzonder gevaarlijk is, en wij tegen eene klip gestooten hadden, die 't schip op zij had lek gemaakt, zoodat Samintot niet verder durfde gaan zonder dat nagezien en zoo mogelijk verholpen te hebben.

Mijne ziekte verergerde wederom snel.

Ik kon mij thans onmogelijk meer van bed oprichten; de thermometer onder mijn afdakje teekende 46° Celsius; bij dit alles de emoties van het overlijden van William, het hoogst gevaarlijke der reis, waarbij men geene minuut zonder levensgevaar is, het stuiten tegen rotsen en onzichtbare klippen, bij het overgaan van den 4den cataract, dat ons den 2den Aug. bijna ons schip gekost had, en eindelijk de nacht van 2 op 3 Aug., die wederom verschrikkelijken wind en stroomen koude regens op ons uitstortte, maakten mijn toestand wanhopig en ik gaf reeds den moed op Dongola levend te bereiken. Ook den 5den Aug. hadden wij wederom eene zeer moeielijke en nauwe passage, waarbij de schuit telkenmale over de steenen sleepte, en de knechts genoodzaakt waren aan wal te gaan en ons aan een lang touw voort te trekken, om bij 't vastraken weer onmiddellijk bij de hand te zijn, en door de schouders gemeenschappelijk

onder de schuit te zetten, terwijl zij geheel naakt in 't water stonden, om haar zoo doende weder vlot te krijgen.

Den 6den arriveerden wij te Meroë, waar de oude gouverneur, »moudier," ons zeer goed ontving, doch waar het ons wederom niet mogelijk was eenige levensmiddelen te koopen.

Den 7den Aug. te Dabbé, (de zuidelijkste punt van de Nijlbocht), aangekomen, vonden wij daar een 50 à 60 tal »merkeb" met gom geladen gereed liggen, om, zoodra het water nog een weinig hooger zoude zijn, ook hun koers te zetten naar Dongola. Nog dagelijks bleef 't water wassen, en hoe hooger het werd, des te veiliger kon men varen; maar daar ik nog maanden lang op den Nijl moest zijn, mocht ik geen dag noodeloos verzuimen; anders zou ik den eersten cataract bij Assouan niet meer bij hoog water kunnen passeeren.

Dabbé, een klein plaatsje van hoogstens 1200 inwoners, is tegenwoordig de stapelplaats voor de Sennari-gom en heeft in dit jaargetij daardoor eenen bijzonderen drukken en levendigen handel.

De winden, die tot dus verre bijna altijd uit het zuiden gewaaid hadden, begonnen thans soms uit andere streken te komen, hetgeen ons zeer welkom was, daar de zuidelijke winden, als ook de zuidwesten winden, veel stof, maar vooral veel ondragelijke hitte medebrachten.

Tegen den 20sten Aug. werden zij meer constant uit 't Noorden verwacht, dat, eerstens met het oog op de voor het veilige varen noodzakelijke tegenwinden, maar ook wijl zij koeler en gezonder zijn, met verlangen door allen werd te gemoet gezien.

Den 9den Aug. arriveerden wij te Handak, beroemd onder

de Arabieren om zijne eigenaardige, van zeer ligte stof gewevene doeken (sjoegha of meraffa genaamd), en den volgenden ochtend ten 10 ure te Nieuw Dongola, of, zoo als de inlanders 't noemen, »Oordie." (800 voet).

Dongola, de hoofdstad van het district van dien naam, dat een deel van den Soudan uitmaakt en onder den pacha van den Soudan, Ismaël, te Kartoum ressorteert, is eene zeer bedrijvige stad en de stapelplaats voor vele handelsartikelen uit deze gewesten.

Het zal hoogstens 4000 inwoners tellen, doch heeft eenen mouderieh, waarvan de moudier of gouverneur, Mohamed El-Maas-Bey genaamd, die onder Napoleon III den oorlog in Mexico mede maakte, een niet alleen zeer gestreng en gevreesd man voor zijne onderhoorigen is, maar ook de reputatie geniet van de Europeërs »en grippe" te hebben.

Bij mijne aankomst zond ik onmiddellijk twee knechts, op hun zondagsch aangekleed, tot hem, met beleefd verzoek mij wel eene woning te willen bezorgen, hem mijne excuses makende, dat ik zelf, te ziek en te zwak zijnde, niet tot hem kon gaan.

Niet alleen dat hij zelf niet mij welkom kwam heeten, maar ook zond hij daartoe niemand van zijnentwege, en gaf slechts aan de knechts een adres op van eene thans ledig staande woning, waarvan ik, tegen betaling van de huur, gebruik kon maken. Daar deze aan de andere zijde van de stad was, liet ik mij door de meer dan honderd daar gereed liggende schepen met mijne schuit er henen varen, en vond een klein, op zich zelf staand, muf en vuil hok, dat vroeger tot Arabische kroeg gediend had, en thans verlaten was en ledig stond. Het wemelde daar 's nachts van padden, witte mieren en schorpioenen.

De eersten deden ons weinig kwaad, de tweeden echter aten onze bagage-kisten en vivres op, zoodat wij al zeer spoedig genoodzaakt waren eene stelling te maken, waarvan de vier pooten stonden in bakken met water gevuld, en de laatsten kwamen eerst bij donker van tusschen de steenen te voorschijn. Het mocht mij gelukken een van de grootsten dezer schorpioenen levend in eene flesch te krijgen en, op voorloop gezet, mede te brengen.

Daar ik echter doodziek en moede was, liet ik mij in deze woning dragen, met het voornemen, zoodra ik eenige rust genomen zoude hebben, alle knechts aan 't schoonmaken te zetten. Aan Samintot en zijne knechts gaf ik een geschenk van 10 thaler, voor de trouwe hulp, die zij mij onderweg bewezen hadden. Zij waren uitermate tevreden, en deelden mij mede, dat zij thans, nu wij goed en wel behouden waren aangekomen, geen bezwaar maakten mij te zeggen, dat van de 10 schepen, die ons gevolgd waren, 4 totaal verongelukten; doch dat zij dit onderweg voor mij verzwegen hadden om mij niet noodeloos ongerust te maken.

Ik dankte hun voor hunne goede bedoeling, doch zeide hun tevens, dat als iemand eene reis deed zoo als ik, en nog wel onder zulke omstandigheden, hij bitter weinig rekening hield met de gevaren die hij loopt, en men al zeer spoedig die onverschilligheid voor den dood verkrijgt, die 't kenmerk der Muselmannen is, — »Inchalla" (zoo als God wil.) En werkelijk had ik reeds in 't begin der reis met verwondering opgemerkt hoe spoedig men zich aan alle gevaren niet alleen wendt, maar er geheel onverschillig voor wordt.

Het gaat daarmede als met den machinist die zich met gemak tusschen machines en kamraderen beweegt; als den

mijnwerker, die jaren lang gewend is dagelijks, door een enkel lampje verlicht, op honderden voeten diepte, te midden van ontplofbare gassen te werken; den apotheker, die dagelijks zware vergiften in de handen neemt; den doctor, die besmettelijke zieken bezoekt, enz.

Die allen hebben zeer zeker hunne emoties gehad toen zij voor 't eerst met die gevaren in aanraking kwamen, dóch zijn langzamerhand daar zoo mee vertrouwd geraakt, dat zij, zonder zich ongerust te maken, zich aan gevaren blootstellen, waaraan een nieuweling niet zonder huiveren denken kan. Zoo was 't ook met mij gegaan. De eerste veertien dagen van mijne binnenlandsche reis, nam ik steeds des avonds de noodige voorzorgen, dat er voldoende takken en brandhout aanwezig waren om gedurende den ganschen nacht de vuren rondom 't kamp te onderhouden, tot afwering der wilde beesten, en stond ik eenige malen des nachts op, om mij te overtuigen, dat niet alleen deze vuren (meestal drie) goed brandden, maar ook, dat die knechts, welke beurtelings de wacht moesten houden, wakker waren en op wacht stonden. Doch spoedig sliepen wij allen in, zoodra het kamp was opgeslagen en het avondeten genuttigd, en zonder acht te slaan op schorpioenen, aardspinnen, hyena's of leeuwen, die ons 's nachts zouden kunnen aanranden, waren allen in diepe rust en de vuren spoedig geheel uitgedoofd.

Dit zelfde gold ook voor de Nijlreis.

Ik spreek niet van de Nijlreis, zooals honderden Engelschen en Amerikanen die maken, in goede stoombooten van Caïro tot aan den eersten cataract, of in gemakkelijk ingerichte Dahabieh, met bedden, stoelen, tafels, spiegels, keuken, waschtafels enz. tot aan den tweeden cataract; maar

van die Nijlreis, op den boven-Nijl, waar men zeer oneigenaardig van vierden, vijfden, zesden cataract spreekt, terwijl men er wel vijftig »rapides" overgaat, — op dat gedeelte van den Nijl, waar men, zooals ik, in eene geheel open schuit van ongeveer 40 à 50 voet lengte, 10 à 12 voet breedte en 2 à 3 voet hoog boven 't water, slechts over dag en dan nog bij tegenwind kan varen; waar de gevaren van tegen onzigtbare rotsen te stooten niet dagelijks, maar elke vijf minuten zich voordoen; waar men door sterke stroomen medegesleept, tegen de rotsige oevers geslingerd, en in draaikolken medegevoerd wordt; waar des daags de brandende zon en 's nachts de koude uitdampingen van den Nijl de gezondheid ondermijnen, terwijl men zich voor 't een noch voor 't ander onder een goed afdak beschutten kan; waar, wanneer de schuit door 't stooten op een rots in de rivier gaat zinken, zelfs in 't gunstige geval, dat men zeer goed zwemmen kan, de krokodillen den reiziger het bereiken van den oever zeer problematiek maken, en nog wanneer hem dit gelukt, hem, honderden mijlen van Caïro verwijderd, alles ontbreekt wat hij voor eene verdere reis noodig heeft.

En toch ook hier, zelfs niettegenstaande ik zonder eenige krachten te bed lag, niettegenstaande ik niet zwemmen kon, bekroop mij nooit eenige angst bij de gedachte aan eenen waarschijnlijken dood.

Ik schreef het met een beetje philosophie hieraan toe, dat hij, die schatrijk is, omringd door velen die hem liefhebben, eene goede gezondheid geniet en in weelde en genot zich dagelijks beweegt, veel heeft dat hem aan 't leven bindt en hij er daardoor moeilijk van scheiden kan. De arme zieke, eenzame lijder daarentegen, zelfs zonder 't

vooruitzicht dat de godsdienst hem opent, verlangt eerder van zijn lijden verlost te worden, en in allen gevalle zal hem 't scheiden van 't leven veel gemakkelijker zijn.

Nu was ik ook ziek, ik was arm, ten minste in zoo verre dat ik alles wat weelde of genot mag heeten ontbeerde, ik was geheel alleen en verlaten. Ik had dus op dat oogenblik weinig te verliezen, en slechts de gedachte, de hoop van hen die ik lief had, weer te zullen zien, was in staat bij mij den moed wakker te houden.

Wat mij echter het meest gekweld heeft op deze geheele Nijlreis was de verveling. Steeds te bed liggende, terwijl ik soms gedurende een half uurtje een half zittende houding kon aannemen, doch nimmer, ook slechts eenige passen loopen kon, geen boek om te lezen, geen werk om te studeren had, te zwak was van armen om veel te schrijven, geen mensch had om mee te praten, en daarbij zelden kon slapen, ook niet des nachts als alles om mij heen rustte, dat waren dikwijls moeielijke oogenblikken en deden mij toen eerst recht de wanhoop begrijpen, waartoe een gevangene na jaren lang eenzame opsluiting vervallen kan.

De minste, de kinderachtigste bezigheid was een evenement. Het rollen van cigaretten was iets daar ik al mijne aandacht aan wijdde, en de 10 cigaretten, die ik mij elken ochtend voor den volgenden dag maakte, moesten mij tot 12 uur bezig houden.

Dan werd er gegeten, waaraan ik weinig deel nam, maar eischte dat Dista langzaam at, opdat de tafel toch 1½ uur minstens duurde; dan keek ik op 't horologie en veroorloofde mij ten 3 uur een, soms twee knoopen van mijn vest af te snijden, met 't vooruitzicht van ze tegen 5 uur weer aan te naaien.

Met klokslag 6 uur bestelde ik Mohamed een kopje Turksche koffie, dat hij in mijne tegenwoordigheid maakte, waarvan ik alle phases met de meeste belangstelling waarnam. Ja zelfs de spin, het eenige dier in de geheele schepping waar ik werkelijk bang voor ben, mocht, mits zij niet te dicht bij mijn bed huisde, niet gestoord worden, want het bespieden harer bezigheden verschafte mij eenige afleiding.

Doch, om weer op Dongola terug te komen, nauwelijks een weinig uitgerust zijnde, schreef ik een beleefd Fransch briefje aan den gouverneur, daar men vertelde dat hij, sints hij in Fransche dienst geweest was, deze taal een weinig sprak, met verzoek mij een bezoek te willen brengen, daar 't mij niet mogelijk was tot hem te gaan.

Den volgenden dag kwam hij mij opzoeken, in gezelschap van den Mahowwan of Mammoer, zijnde de chef der Zaptië (préfet de police), en een gevolg van eenige mindere beambten. Hij was juist niet zeer beleefd, sprak mij tamelijk uit de hoogte aan, en kon mij geene andere woning geven.

Ik wachtte eerst eenige dagen, om te zien of hij ook vriendelijker zou worden, maar toen ik zag dat hij mij in niets wilde helpen, en zelfs de bewoners van Dongola mijn huis en voorplein tot 't houden van markt en tot terrein van hunne vechtpartijen begonnen te houden, seinde ik in 't Arabisch aan onzen consul te Alexandrië den treurigen toestand, waarin ik verkeerde, en de weinige hulp en medewerking, die ik ondervond. Wanneer ik niet reeds vroeger den Heer Anslijn als iemand van vele verdiensten en ijver voor de belangen zijner landgenooten had leeren kennen, dan waren de stappen, die hij toen deed, genoegzaam geweest om hem als vriend en helper in moeilijke omstandigheden te leeren achten en liefhebben.

Onmiddellijk bij ontvangst van mijn telegram begaf hij zich tot den oudsten zoon van den onderkoning, Tewfik-pacha, die tijdelijk het ministerie van binnenlandsche zaken waarnam, en tot Colucci-pacha, den chef der sanitaire dienst voor geheel Egypte. De eerste seinde dadelijk aan de gouverneurs van Dongola en Assouan, dat men mij ten dienste moest zijn en de beschikbare transportmiddelen mij, indien ik zulks wenschte, ten gebruike moest geven, en Colucci-pacha gaf order dat, den geheelen Nijl langs, wáár ik mij ophield, de doctoren, zoo zij aanwezig waren, driemaal daags mij moesten bezoeken en gratis de noodige medicamenten en hulp verleenen.

Van den inhoud dezer dépèches werd ik per draad door den Heer Anslijn verwittigd, en reeds een uur later kwam de gouverneur, gevolgd door den Arabischen doctor en apotheker, Jussuf Mohamed en Jussuf Nassiem, mij opzoeken.

De laatsten waren uiterst mak, want Colucci-pacha weet ze in toom te houden, en eene verplaatsing naar een geheel ander oord van Egypte is geene zeldzame straf voor kleine vergrijpen.

Zij kwamen dan ook gedurende de vier weken, die ik in Dongola bleef, dagelijks twee à drie maal mij bezoeken, en toen ik beter werd, zoodat ik weer uitging, ging ik den laatsten, die getrouwd was met eene Abyssinische vrouw, en kinderen had, meermalen opzoeken.

Ook de moudier was »dans ses petits souliers." Hij verweet mij, dat ik naar Caïro mij per telegram over hem beklaagd had, doch beloofde mij voortaan met alles te zullen helpen, voor zoo verre zulks in zijn vermogen was. Daar ik zooveel doenlijk goede vrienden met hem wenschte te blijven, verzocht ik hem tegen den twintigsten te dineren,

wat hij aannam. Bij dit diner zat Dista natuurlijk niet mede aan. Ik had het volgende menu, dat, met het oog op het ongeciviliseerde land, doch dank zij mijn voorraad conserven, een deftig dîner kon genoemd worden.

Potage, julienne,
Hors d'oeuvres, sardines, olives,
Poisson,
Entremêts, poulet à la mayonnaise; saucisson de Cambridge,
Rôt, gigot de mouton aux petits pois,
Gibier, Pigeonneaux,
Salade de cresson,
Confitures,
Fruits,
Café et liqueur.

Hij maakte van alles, doch slechts met mate, gebruik, behalve van de Cambridge sausages, die hij, daar er varkensvleesch in was, onaangeroerd liet. Ik had dit een en ander gearroseerd met een flesch rooden wijn en een flesch champagne, een van de weinige lievelingen die mij nog overig gebleven waren.

De markt te Dongola is tamelijk goed voorzien. Heerlijke jonge, vetgemeste duiven kosten tien piaster koper het paar, zijnde twintig cents; schapenvleesch 24 piaster koper het ocque of 39 cents 't kilo; delicieuse druiven 30 cents 't kilo; de dadels zouden eerst in vier weken en de sinasappelen in twee maanden rijp zijn; zes eijeren voor twee centen; een groote vette kip, meestal haan, voor zestig cents; Abyssinische koffie 1 rotoli ¼ thaler-Medjedieh of 140 cents het kilo; gesmolten boter, twee wijnflesschen vol, voor een thaler. Ik kocht hier een Arabisch kleed en broek (Shentogaan) voor Dista voor 9 thaler, een muziek-

instrument voorstellende een guitaar (een blaas op een hol stuk hout en van drie snaren voorzien), die zij rababa noemden, en waarop de artisten onder 't volk voortaan tot vervelens toe van 's ochtends tot 's avonds tambourineerden; voorts op verzoek van de knechts drie Hidjaab of amuletten van leder, met perkamenten rolletjes er in, waarop spreuken uit den Koran staan, vóor 1½ thaler, die ons tegen verdere gevaren behoeden moesten; eene groote hoeveelheid vruchten (garra), waar figuren ingesneden waren; voorts gouden en zilveren sieraden, meestal van filigrane gemaakt, als ook lansen en andere wapens, zoo wel van die streken als uit Darfour en Kordofan afkomstig. Het hoofdartikel van Dongola is echter de gom.

De gom, welke men in twee soorten verdeelt en wel de eerste of beste kwaliteit, Hachaab, Sennari of Arabique, en de tweede talgh of talka (semgtalka), wordt hoofdzakelijk door de inlanders op het eiland Meroë en in de Sennaar tusschen den Blauwen en Witten Nijl van de acaciaboomen verzameld en dan den Nijl af naar Berber, doch ook wel per kameel van uit Kartoum en Kordofan naar Dabbé gebracht.

De minder goede kwaliteiten, dat wil zeggen de »talgh", de roodgekleurde gom in kleiner stukken wordt veelal over Massouah, maar vooral over Souakim, verscheept; terwijl de Sennari gom hetzij per kameel van Berber naar Wady Halfa getransporteerd wordt, of per schuit, indien het water hoog is, om dan van daar den Nijl langs naar Caïro verscheept te worden.

Het spreekt van zelf dat het transport te water veel voordeeliger is, vooral wanneer er weinig gom is en vele ledige schepen op vracht wachten.

Gelijk reeds vroeger gezegd, wordt de te betalen vracht voor 't transport per »ragghel" of kameel-last berekend, waarvan dus de hoeveelheid geheel afhankelijk is van de sterkte des kameels, doch die men in doorslag op 6 à 8 quintar (250 à 350 kilo) kan rekenen. Van Berber naar Meroë betaalt men per kameel-last 4 à 5 thaler (9 à 11.25 gulden) en van Meroë naar Dongola hetzelfde, terwijl de scheepsvracht van Berber naar Dongola slechts 5 à 6 thaler per ragghel is, — want ook de scheepsvracht wordt per ragghel betaald, — maar dan zijn buitendien die scheepsragghels veel zwaarder en gaan soms tot 9 à 10, zelfs tot 12 quintar.

Te Dongola is de middelprijs van de gom voor Sennari 7 à 8 thaler-Medjedieh per quintar van 100 rotoli en voor semgtalka 3½ thaler (38 en 18 gulden per 100 kilo). De ragghel per kameel (van 6—8 quintar) kost voor de 12 dagen transport van Dongola naar Wady Halfa 15 thaler, terwijl de ragghel van 7, 8, 9 tot 12 quintar per scheeps gelegenheid van Dongola naar Amka slechts 4 à 4 thaler kost, maar daar op kameelen moet worden overgeladen om ze naar Wady Halfa te brengen, wijl de schepen onmogelijk dezen waterval passeeren kunnen; voor dit transport wordt 2 à 2¼ thaler per ragghel berekend; het transport van Dongola naar Amka per schuit is soms bij weinig aanvoer slechts 2½ thaler, maar daarentegen bij veel voorraad en weinig schepen ook wel 6 thaler.

Van Wady Halfa naar Assouan per schip betaalt men 2 thaler per ragghel, dáár ½ thaler per kameel voor 't overladen in andere schuiten, die beneden den eersten cataract van Assouan liggen, en dan van Assouan naar Caïro 3 thaler per ragghel. De prijzen te Caïro van dit artikel verschillen enorm. Dit

hangt geheel af van de meerdere of mindere vraag, die er in Europa, Frankrijk voornamelijk, voor die gom bestaat.

De gemiddelde prijs is 450 à 500 piaster-tarif per quintar, die echter tusschen de 310 tot 600 p.t. variëert.

Na deze kleine commerciëele uitwijding vat ik den draad van mijn verhaal weder op.

Den 21sten Augustus werden wij door trommelslag, geschreeuw en 't afschieten van geweren, uit onzen gerusten slaap gewekt, en bleek 't al spoedig dat de oorzaak ernstig genoeg was om eens naar buiten te gaan zien. De Nijl was namelijk buiten zijne oevers getreden en het smalle magere dijkje niet tegen den druk van 't water bestand geweest. Mijne woning stond gelukkig zoo hoog, dat ik niets te vreezen had, maar binnen weinige minuten stond een derde gedeelte van de stad onder water. De Moudier, de Mammoer en alle troepen, als ook de bewoners, waren echter onmiddellijk bij de hand met manden met zand, die zij tegen den dijk opstapelden, en binnen twee uur was 't verdere gevaar geweken.

Ik voelde mij dien dag bijzonder wel en liet een makken ezel komen, om te beproeven, aan beide zijden door een knecht gesteund, het tooneel van de verwoesting in oogenschouw te nemen en den gouverneur aan de mouderieh mijn compliment te maken.

Hij appreciëerde mijne beleefdheid zeer, zeide dat ik dat volstrekt niet behoefde te doen, dat 't aan hem was om mij op te zoeken, en trakteerde mij op délicieuse koffie en stinkende cigaretten. Dien avond gaf ik tot viering van mijnen eersten uitgang een groot feest aan alle knechts, waarbij zij eenige vrienden uit de stad mochten noodigen. Mohamed, dien ik vrije hand gegeven had om 't feest zoo

luisterrijk mogelijk te maken, had zich goed van zijn taak gekweten, en ongelooflijke volumina vleesch, visch en bier werden naar binnen gewerkt. Hij was echter spoedig zeer dronken en dan werd die kalme, verstandige, bezadigde Mohamed een woesteling. Met zijn enorm keukenmes gewapend, vloog hij de deur uit, en toen twee knechts hem tegen wilden houden, verwondde hij hen. Op straat gekomen, blesseerde hij een soldaat en liep de stad als een razende door, een ieder, die hem te na kwam, met zijn mes dreigende. De gouverneur zond mij daarvan bericht en vroeg mij hoe te handelen. Ik verzocht hem om Mohamed, zoo mogelijk, levend op te vangen en bij mij te brengen.

Door de vermoeienissen van dien dag, was ik echter zoo afgemat dat ik onmogelijk mij van bed kon oprichten.

Dit opvangen ging zoo gemakkelijk niet, want hij verweerde zich wanhopig, doch eindelijk gelukte het aan 6 soldaten hem tot mij te brengen. Mij ziende scheen hij tot bedaren te komen. Ik liet hem losmaken en gebood hem, mij zijn mes af te geven. Dit deed hij gewillig. Ik zeide hem daarop, dat ik zeer ontevreden op hem was; dat hij, dien ik als chef van de andere knechts behandelde, nu hij zich zoo gedragen had, ook exemplair diende gestraft te worden, en ik dus den soldaten order gaf hem onmiddellijk naar de gevangenis te brengen. Hij begon daarop vreeselijk te huilen, een knieval te doen; hij hoopte dat ik hem toch tegenover de andere knechts die schande niet zou aandoen enz., doch dit mocht alles niet baten, en zelfs Dista, die voor hem in de bres sprong, gebood ik te zwijgen.

Ik had hem gaarne die straf bespaard, maar mocht zulks niet doen, eensdeels tegenover mijne eigene waardigheid, maar tweedens tegenover den gouverneur, op wiens hulp

ik dan ook geen recht zou hebben, wanneer ik mij over de soldaten of inwoners te beklagen had.

Mohamed werd naar de gevangenis gebracht, en van dat oogenblik af werden er, op mijn verzoek, twee soldaten voor de deur mijner woning geplaatst, die, elkaar dag en nacht aflossende, geregeld tot mijn dienst moesten zijn en de wacht houden. Den volgenden ochtend liet ik Mohamed weder opeischen, daar ik vond dat een nacht in eene Egyptische gevangenis, die zelfs de oproerigste matrozen zoo mak als lammeren maakt, voldoende was; doch ik kreeg tot antwoord dat de gouverneur, nu ik hem eenmaal Mohamed als gevangene uitgeleverd had, dien behield, en zelf de noodige straf zou toepassen. Dit wilde ik geenszins gedogen, deels wijl ik Mohamed graag lijden mocht en zijne diensten als kok noodig had, maar ook wijl het inbreuk op mijn prestige maakte.

Ik liet mij dus onmiddellijk naar de mouderieh brengen en bewoog hemel en aarde met bedreigingen en vervloekingen, zoolang totdat hij, heel ontnuchterd, mij weer werd uitgeleverd.

Ik heb mij na dien tijd nimmer weer over Mohamed te beklagen gehad en hij was mij tot aan Caïro een trouwe en eerlijke knecht.

Dista had intusschen intieme vriendschap gesloten met de vrouw en schoonmoeder, Salassa en Trongo, van den apotheker, die nu elkander wederkeerig bezoeken van 2 tot 4 uur lengte brachten, waarbij ik haar meermalen vergezelde, als wanneer ik bij den apotheker bleef dineren en een gezellig praatje maken.

Ook hij beweerde evenals de gouverneur Fransch te spreken, doch dat bepaalde zich bij beiden tot »oui mossié" en »boire

tabac," (de Abyssiniërs en Arabieren spreken nimmer van tabak rooken, maar van tabak of rook drinken, daar zij de gewoonte hebben den rook, dien zij door shiboek, nargileh of cigaretten opzuigen, in te slikken.)

De gouverneur deelde mij ook later mede, dat hij geen woord begrepen had van het briefje, dat ik hem bij mijne aankomst had geschreven, doch dat de bedoeling hem wel duidelijk was geworden toen hij de knechts, die het brachten, gesproken had.

Na lang zoeken, waarbij de chef der schippers (el captane bita el reis) mij behulpzaam was, huurde ik van »reis" Iddries zijne schuit, voor de helft met gom geladen, voor 50 thalers, om mij naar Amka te brengen. Ik gaf den soldaat 4, den eenen nachtwacht (kaffier) 2, en den tweeden 1 thaler, den doctor Jussuf Mohamed 9 en den apotheker 13½ thaler, den captane der »reis" 2, en betaalde aan den schipper Iddries 35 thaler op rekening, de rest bij aankomst te voldoen. Voor de huur mijner woning betaalde ik 6 thaler.

Na een verblijf van 30 dagen te Dongola, vertrokken wij den 8sten September des ochtends in de vroegte, na ons den vorigen avond ingescheept te hebben.

Wij legden aan te Koë, waar de moeder van den knecht Osman woonde, die ons eenen grooten zak onrijpe dadels ten geschenke bracht. Den volgenden dag arriveerden wij aan 't eiland Argo, waar een groote tempel in ruïne staat, dien ik op ging zoeken, zonder dat het mij gelukte de witte fee te zien, die, volgens beweren der bewoners, daar 's avonds spookt, en bij voorkeur daarvoor de zondagavonden uitkiest.

Tot aan Dongola waren de oevers meestal met maïs en koren bebouwd, doch nu zag ik groote velden met suiker-

riet en katoen beplant, wat deze streek tot een rijk gedeelte van opper-Egypte maakt.

Den 10den September passeerden wij den cataract van Hannek, om ten 1 uur aan het op 700 voet hoogte boven de zee gelegene dorp Oke te arriveeren, waar wij stil hielden, daar hier de »reis'' woonde.

Om de verveling te dooden gingen mijne knechts visschen en gelukte het hun een mooien rivier-schildpad, ter grootte van anderhalf voet in diameter, doch zeer plat, machtig te worden. Het dier was woest sterk, zoodat zij het touw stevig moesten vasthouden, en toen zij na lang trekken, terwijl er twee op de schaal gingen staan, den kop er zoover uit hadden dat zij dien met eene bijl afhakten, keerde hij zich om en scheen voornemens zich voortaan maar in den Nijl zonder kop te willen behelpen.

Alhoewel Mohamed mij zulks te voren gezegd had, had ik het niet willen gelooven, doch zag thans dat de knechts het koppelooze dier slechts met moeite weer op den wal kregen en door 't op den rug te leggen meester konden worden.

Mohamed was er weer niet toe te brengen mij eene schildpadsoep te bereiden en legde voor dit vleesch denzelfden afkeer als voor dat der apen en der hazen aan den dag.

De enkele dagen of uren dat wij bij gebrek aan onvoldoenden tegenwind niet voeren, gaf ik Mohamed mijn eigen jachtgeweer, om eenige tortelduiven te schieten, het eenige wild dat deze streek opleverde.

Na eenmaal op een rots gestooten te hebben, waarbij wij twee riemen braken en de schuit nog al kraakte, arriveerden wij den 14 Sept. te Solieb en den volgenden dag aan 't eiland Say. Dit eiland is rijk aan bergzout van zeer

schoone kristalheldere qualiteit, waarom wij dan ook een goeden voorraad er van voor onze keukenbehoefte medenamen.

Wij kwamen toen aan den langen en gevaarlijken waterval tusschen Ferket en Dal gelegen. De »reis" bleef eerst 2 uur stil liggen om zijne schuit, den mast, de riemen, het roer en de touwen goed na te zien.

Deze voorzorgen waren ook niet overbodig, want de doortocht was uiterst moeilijk en gevaarlijk, tusschen deze naakte en onbebouwde oevers van graniet, en bij aankomst te Kolbe vernamen wij dat den vorigen avond twee schuiten daar vergaan waren, zonder iets van lading of schip te kunnen redden.

Na het op 600 voet gelegene Wady Song achter ons gelaten te hebben, passeerden wij den 18den September den weinig gevaarlijken cataract van Ambugol. Een paar uur echter vóór wij aan den val kwamen, moesten wij door eene nauwe opening, waardoor het water met bliksem-snelheid stroomde en de riemen bijna aan beide zijden de rotsen raakten; en een half uur voorbij den val, kwam onze schuit in een maalstroom of draaikolk, waaruit wij slechts door de practische orders en de tegenwoordigheid van geest van den »reis," gered werden. De knechts waren overtuigd, dat wij verloren waren,. zelfs Mohamed kwam vreeselijk ontdaan tot mij en zeide dat alles thans uit was. Ik liet mij op de plecht brengen en wachtte daar geduldig af, of het den »reis" gelukken zoude ons er uit te werken. Doch nauwelijks was dit gevaar te boven of wij kwamen aan den val van Samneh, de vierde cataract of shellaal, die zeer gevaarlijk is. Op beide oevers ziet men hier vele ruïnen van tempels, die echter geheel vervallen zijn.

Deze dag met zijne twee cataracten, nauwe passage en

draaikolk is wellicht het moeilijkste gedeelte van de geheele Nijlreis. Het scheepsvolk zong ook niets anders dan »Allahou Akbar", »God, Gij zijt groot!" en wanneer hunne werkzaamheden 't toelieten deden zij dit geknield.

Niemand sprak. Ik zelf heb, geloof ik, dien ganschen dag geen tien woorden gesproken. Slechts de »reis" gaf aan zijn volk de noodige orders in de taal van het land (Mahas).

Cattie	sluit het zeil.
Kattegat	sluit 't zeil onmiddellijk.
Koes	open 't zeil.
Wouw	roeien.
Fiqué	achteruit roeien.
Bachrie	Noordwaarts (hiermede bedoelende: zet de schuit in de richting van den stroom. Het Arabische woord »bachr" beteekent *zee.* Van de Roode Zee sprekende, zeggen zij »Bachr Abiad" (Witte Zee). Bachr alleen beteekent steeds de Middellandsche Zee, en daar deze ten noorden van den Nijl ligt, beteekent Bachrie »zeewaarts of noordwaarts.")
Sherghie	bakboord.
Gerbie	stuurboord.

Na eene reis van 12 dagen, arriveerden wij den 19den te Amka. Het laatste gedeelte der Nijloevers was tamelijk naakt en onvruchtbaar. Bij aankomst zagen wij nog een mast uit 't water steken van een schip, dat slechts een paar uur vroeger daar op eene rots gestooten had en onmiddellijk gezonken was.

Daar Amka zelve niets te zien geeft, en ik zoo spoedig mogelijk naar het onder aan den cataract gelegene Wady Halfa wilde komen, betaalde ik »reis" Iddries het hem ver-

schuldigde, en accordeerde tegen 7 thaler voor het transport van mijne bagage. Ik bleef dien nacht onder een afdak van den cheich der kameelen, Makkowwi, slapen. Dista en ik beproefden den volgenden dag den tocht van 3½ uur per ezel af te leggen. Ik was echter nog geen kwartier onderweg of kon het rijden niet volhouden. Ik liet dus de angareb of rustbank van de kameelen afladen en was genoodzaakt aan 8 man ieder een thaler te beloven, om mij naar Wady Halfa te dragen.

Daar ik met dit stadje (380 voet), dat op een eiland ligt, niets te maken had, nam ik de gastvrijheid aan van den chef der kameelen, om op zijne groote overdekte schuit (Dahabieh) te overnachten en den volgenden dag eene dahabieh te huren, om de reis naar Assouan en Caïro te kunnen vervolgen. Dit aanbod was mij te welkom dan dat ik 't niet aan zou nemen, en ik ontving al spoedig het bezoek van den cheich der stad, Halil-effendi, die mij beloofde in 't zoeken naar eene kleine geschikte en niet al te dure dahabieh behulpzaam te zijn.

Ik accordeerde met »reis" Mohamed voor 25 thaler cinque, of 6¼ Napoleon, voor het transport tot aan den waterval van Assouan, en 10 thaler om den val over te gaan tot aan Assouan zelve. Van deze 10 thaler moest hij de helft als belasting aan den daar aanwezigen chef betalen. Het was mij echter wel 10 thaler waard om niet te Assouan, even als van Amka naar Wady Halfa, weder kameelen noodig te hebben, daar de spoor eerst over 1½ maand gereed zoude zijn, die voortaan de goederen van boven naar beneden de cataracten en omgekeerd vervoeren zoude.

Reeds den volgenden middag van den 22sten September vertrokken wij van Wady Halfa, na ½ thaler aan den gens-

d'arme, 1 thaler aan den chef der »reis" en 2 thaler aan den »reis", op wiens schuit ik gelogeerd had, gegeven te hebben, en arriveerden reeds — na een gedeelte van den nacht doorgereisd te hebben, en te Argeyn goede boter en twee schapen tegen 45 piaster tarif het stuk gekocht te hebben — ten 3½ ure 's nachts te Aboo-Simbel, waar ik den zeer interessant en, in de rots uitgehouwen tempel, ging bezichtigen.

Het op korten afstand van daar zeer lief gelegene stadje Tosk was de geboorteplaats van Mohamed den kok. Ik bleef om zijnentwille daar tot 's avonds 6 uur verwijlen, en gaf hem voor zijnen vader en zijne moeder, die hij in geen acht jaar gezien had, een suikerbrood, 10 thalers en voor zijn zusje een paar zilveren oorbelletjes ten geschenke mede.

Nog waren wij niet aan den wal, of reeds maakte hij zich van verre aan de toeschouwers bekend, waarvan er onmiddellijk eenigen zijnen vader gingen waarschuwen, en nauwelijks was hij aan wal of hij werd door een 50tal mannen, vrouwen en kinderen, waaronder zijne moeder en zuster, omhelsd en verwelkomd, terwijl de meesten na die begroeting weer naar de schuit kwamen zien, om eens een kijkje te nemen van den Franki, in wiens dienst hij was.

Het werd mij wee te moede toen ik die hartelijke ontvangst zag. Niet dat ik hem benijdde, maar ik verlangde er zelf zoozeer naar om weer te midden mijner vrienden en betrekkingen te komen, en ik had zoo weinig zekerheid er van, zoo ik zelf al behouden terug kwam, allen, die ik liefhad, weer in welstand te zullen ontmoeten. Mijne laatste berichten waren toen (22 September) van 5 Januari, doch ik hoopte in Assouan weer brieven te zullen vinden. De vader van Mohamed bracht hem 's avonds weer aan de

schuit, en bood mij dadels, brood, eieren en een schaap ten geschenke aan, terwijl de geheele bevolking op de been was om ons uitgeleide te doen.

Het had reeds van Wady Halfa af mijne aandacht getrokken hoeveel liefijker en regelmatiger het gezang der schippers beneden den tweeden cataract is dan op den boven-Nijl. Vooral 's avonds, wanneer wij bij maneschijn voeren, dat hier niet zoo gevaarlijk is, wijl het water veel dieper en met minder rotsblokken bezet is, was 't mij een zeer aangename ontspanning naar hun gezang te luisteren en bood ik hun menigmaal iets te drinken aan, wanneer zij nog een stukje wilden zingen. Hunne taal, de taal der Barbarijnen, Dannaagelé genaamd, is evenwel hard en bijna alle woorden eindigen met *i*. Aan 't einde van dit werkje zal ik eene kleine lijst der meest gebruikelijke woorden voegen.

Des nachts waren de noordewinden soms niet alleen zeer hevig, maar ook zeer koud; wij bleven echter bijna altijd doorvaren, tenzij de wind te sterk was, want dan was er gevaar van tegen de rotsen gestooten te worden, zooals ons, nadat wij den 24sten September den tempel van Dabbé, en in den avond van den 25sten het eiland Philae bij volle maan bezocht hadden, den daarop volgenden ochtend bij 't vertrek gebeurde, waarbij wij tweemaal met den kop van de schuit zoo hevig op de rotsen stootten, dat zij in 't midden een lek kreeg.

De »mammoer" van Assouan, Mohamed-effendi, ontving ons zeer vriendelijk en stelde ons eene zeer goede woning ter beschikking, waar wij van 26 tot 29 September bleven.

Intusschen nam ik denzelfden schipper aan, die mij van Wady Halfa gebracht had, voor 75 thaler (cinque) ergo van 5 francs ieder, voor het transport naar Caïro.

Den 29sten September vertrokken wij van Assouan en na den volgenden dag te Esnéh overnacht te hebben, arriveerden wij 2 October te Erment, waar ik te vergeefs trachtte eenen der leelijke langharige, doch trouwe en als zoodanig wereldberoemde honden te koopen, en tegen den middag te Luxor, waar de Duitsche consul Moharb, die Engelsch en Duitsch spreekt, mij de verschillende oudheden liet zien.

Hij had zelf eene tamelijk uitgebreide collectie antiquiteiten, waarvan hij niet ongenegen was te verkoopen, en gaf mij, in ruil voor een 10tal pakjes Engelsch zout, dat ik in ruimen voorraad had, en hij benoodigd was, eenige zeer fraaie stukken. Ook te Keneh is de Duitsche Consul, de Heer Bisada, een Arabier. Ik trachtte hier de zoo beroemde Mourabba of Coulma, eene groote soort geconfijte dadels, te koopen, die voornamelijk van Kaibar (noordelijk van Dongola) afkomstig zijn, doch ook hier in doosjes verpakt naar Caïro verscheept worden. De nieuwe dadels waren echter nog niet rijp en die van 't vorige jaar zaten vol insecten.

Den 6den September kwamen wij te Assioet. Hier hoopte ik de spoor te vinden, die mij in eenige uren te Caïro brengen zoude, terwijl ik slechts Dista, Mohamed en Ferragia medenemen wilde en de overige knechts en bagage met de schuit wilde laten doorvaren. Wel is waar had ik geen geld meer. Op 12 franc na waren mijne laatste ressources uitgeput, doch ik vleide mij, aan 't spoorwegstation, des noods tegen onderpand van eenige goederen of pretiosa, het recht te verkrijgen, om bij aankomst te Caïro te kunnen betalen, waar ik bij mijnen consul en vriend, den Heer Dutilh, verzekerd was hulp te zullen vinden.

Buitendien had ik den Heer Anslijn per telegraaf verzocht te Caïro bij eenen bankier 3000 franc voor mij te deponeeren. Van dien kant was dus alles in orde; maar ik moest bij aankomst, tot mijn leedwezen, vernemen dat de spoor, de geheele lijn langs van Assioet tot aan Caïro, niet rijden kon, wijl door 't hooge water alle bruggen waren weggeslagen en de spoor op vele plaatsen beschadigd was.

Er bleef ons dus niets anders over, dan weer aan boord te gaan en, volgens beweren van den »reis", na 7 dagen Caïro te bereiken. Deze teleurstelling was echter zoo groot, te meer daar mij slechts 12 franc overbleven om gedurende die 7 dagen 11 menschen te voeden, dat ik den »reis" voor elken dag dien hij dit traject bekorten zoude eene extra belooning van eenen Napoleon beloofde.

Al onze vivres, op een weinig hard gebakken brood na, waren uitgeput. Ik kocht wat rijst, eenige brooden en 4 kippen om ons tot Caïro te brengen, dat wij dan ook, dank zij de beloofde extra belooning, in 5 dagen bereikten.

Ik heb over de vele tempels, ruïnen enz., alsook over de natuurtafereelen der reis van Wady Halfa tot aan Caïro niet willen uitwijden, wijl dat gedeelte van Egypte door zoovele schrijvers reeds uitvoerig is behandeld en »Murray's Handbook of Egypt" de beste gids is, welken reizigers in die streken kunnen wenschen.

Bij aankomst te Caïro was het te laat om nog naar een hôtel te gaan. Wij bleven dus dien nacht aan boord, en vertrokken 's ochtends vroeg, tot groote vreugde van Dista, die nimmer een rijtuig gezien, veel minder er in gezeten had, in een open rijtuig van de haven van Boulac naar het hôtel Abbat, waar ik eenige dagen rust nam, mij van nieuwe kleeren voorzag, Dista behoorlijk liet aankleeden, en

toen naar Alexandrië vertrok, alwaar mij door vele vrienden eene hartelijke welkomst bereid was.

Dat zalige gevoel van weer in een goed bed, in een fatsoenlijk vertrek met ramen en ruiten te slapen, een stoel te hebben, waar men gemakkelijk op kan zitten, vrienden om zich heen te zien, en keus van goede versterkende spijzen te krijgen, kunnen slechts zij beoordeelen, die even als ik toen, een jaar lang, buiten alle beschaving zich bewogen hebben. Toen ik dan ook een dag of acht later bij den Khedive verzocht werd te komen, was ik weer voldoende op krachten om met Z. H. te Caïro een lang gesprek over mijne reizen, en de landen, die ik had bezocht, te houden. Nauwlijks gezeten, en op verzoek van den onderkoning een cigaar opgestoken hebbende, werd ingevolge zijne orders, Z. E. Muntzinger-pacha binnengelaten, die op nieuw in Caïro tot het geven van inlichtingen ontboden was.

De titel, dien de Arabier aan hooger geplaatste personen geeft en die met het Hollandsche »mijnheer" overeenkomt, is »Gawagha". Vroeger werden echter twee soorten van »Gawagha" onderscheiden, de geleerden namelijk, of de geletterden, zij die lezen en schrijven konden, en zij, die, alhoewel hooggeplaatst, noch lezen noch schrijven konden.

De eersten noemde men »Effendi", de tweeden »Aga".

Deze onderscheiding is meer en meer in onbruik geraakt, en men noemt nu algemeen de voornamen met den titel van »Effendi", waarom dan ook de onderkoning, behalve zijn titel van »Khédive", hetgeen »souverein" beteekent, veelal »El Effendina" genoemd wordt, waarmede men zoo veel te kennen wil geven als de opperste heer of wel de voornaamste der voornamen.

Nu is 't gebruikelijk, dat de mindere nooit den meerdere 't eerst groet, maar behoorlijk afwacht of hij door zijn meerdere, zijn meester, gegroet wordt, waarop hij beleefd en onderdanig terug mag groeten, en dat wel op de volgende, zeer karakteristieke wijze. Het saluut van een hooger geplaatst persoon bestaat, tegenover zijne minderen, door met de rechterhand een korten groet op de hoogte van 't voorhoofd te maken; de mindere buigt zich daarna diep voorover, en raapt, bij wijze van spreken, dien groet van den grond op, brengt dien met eene snelle en sierlijke beweging eerst aan zijn hart dan aan zijne lippen en dan aan 't voorhoofd, waarmede hij zooveel te kennen wil geven, als: mijn hart klopt slechts voor u, mijne lippen zullen uwen lof verkondigen en mijne gedachten zijn u steeds gewijd.

Wanneer ook de onderkoning voorbij rijdt, dan moeten de rijtuigen, waarin ministers of andere beambten zitten, ter zijde van den weg stilstaan, de personen uit hunne rijtuigen stijgen en er vóór blijven staan, totdat de onderkoning in 't voorbij gaan hen opmerkt en groet. Doet hij dit niet, dan mogen zij in geen geval groeten, maar kunnen weer in hun rijtuig stappen en verder rijden.

Het spreekt van zelf, dat de Europeanen, en vooral zij, die niet in Egyptische dienst zijn, dit geheel anders behandelen en dikwerf in 't voorbijrijden de onbeleefdheid zoo ver drijven, dat zij den onderkoning zelfs niet groeten.

Ook de Abyssiniër groet zijne meerderen niet voor hij gegroet of aangesproken wordt, doch dan, al naarmate het onderscheid van rang groot of klein is, knielt hij en buigt 't hoofd tot op den grond, of wel blijft hij eenige seconden in eene gebogene houding staan, waarbij hij beide armen

rechtuit naar beneden laat hangen, terwijl hij, indien hij voor een of ander misdrijf schuld bekent, eenen grooten steen in den nek legt.

Muntzinger-pacha, alhoewel Europeaan, doch in Egyptische dienst zijnde, bleef in de deur staan totdat de Khédive hem opmerkte en groette, deed toen behendig het Arabische saluut, en mocht daarna op zekeren afstand gaan zitten, waarbij hem het rooken niet werd aangeboden.

Z. H. deelde mij toen mede, in tegenwoordigheid van Muntzinger-pacha, dat hij volstrekt geene voornemens had Abyssinië te veroveren, en ik moest ook erkennen, dat, volgens mijne meening, het bezit van dit land slechts zeer weinig waarde voor Egypte kon hebben. Voortbrengen doet het weinig of niet. Het volk is vadsig, lui en trotsch. Op vele plaatsen heerscht, door den geaccidenteerden bodem, gebrek aan voldoend water, om gedurende het drooge saizoen de gronden te besproeijen, en alhoewel men, niettegenstaande het gemiddelde plateau van Abyssinië 3000 voet boven de zee ligt, allen plantengroei, van den Banaan tot aan den Den, in Abyssinië vindt, is de opbrengst van den bodem te gering, dan dat het land als exporteerende natie eenige waarde zou hebben.

Toen ik Z. H. over zijn voornemen sprak, om den slavenhandel in geheel zijn gebied te onderdrukken en af te schaffen, en hem als mijne bescheidene meening te kennen gaf, dat dan nimmer de rijke landen van den Soudan en opper-Nubië, ook slechts maar een klein deel zouden opbrengen van wat die gronden leveren konden, gaf de Khédive mij ten antwoord, dat de slavenhandel aan zijn land te veel menschenlevens kostte, dat bij die groote transporten uit Darfour enz. naar de Nijlstreken en ver-

der, soms meer dan de helft door ziekte en vermoeienis bezweken, maar dat hij niettemin de menschen tot werken verplichten wilde, door, tot steun der pachas en gouverneurs, »des troupes volantes" het land te laten doorkruisen en de bevolking tot het bebouwen harer gronden te dwingen.

Ik kon mij niet weerhouden lachende aan te merken dat wat Zijne Hoogheid »travaux forcés" noemde tamelijk wel met mijn begrip van »esclavage" overeenkwam.

Maar — dat sauveerde ten minste de apparences tegenover de al te lastige Engelsche en Fransche consuls.

. . . .

Dista wenschte nog eenigen tijd in Alexandrië te blijven. Ik huurde haar een kamer in 't hôtel Abbat, terwijl ik naar mijne woning ging, en liet haar voor hare bediening den kleinen Ferragia. Daar zij echter geen Arabisch sprak, en sterk naar haar land verlangde, waarbij de wensch van al hare geschenken en kleederen te laten bewonderen, wellicht de bovenhand had, gaf ik haar iemand mede, daar ik zelf nog te zwak daartoe was, om haar naar Suez te vergezellen, alwaar zij per boot naar Massouah en van daar naar haar land terugkeerde.

Ik heb later meermalen van den heer Naretti uit Adoua brieven gekregen, waarbij hij mij mededeelde, dat zij behouden was aangekomen en met hare schatten de hoofden der jonge, trouwlustige Abyssiniërs op hol bracht.

Thans, nu ik na lange rust, deze reis met al hare lotgevallen heb beschreven, voel ik dikwerf eenen onweerstaanbaren trek, dienzelfden tocht, zooal niet in zijn geheel, dan toch gedeeltelijk, nogmaals te doen, en dan of verder Africa in te dringen, of van Massouah over Kassala naar den Blau-

wen Nijl en over Kartoum, Berber en Souakim terug, een jachttoertje in die streken te maken. Thans zoude ik zulks echter in gezelschap van meer personen willen doen, doch twijfel er aan vrienden te vinden, wier tijd, geld en gezondheid zulke uitstapjes gedoogen.

Eenen dergelijken jachttoer kan men van Caïro uit gemakkelijk in 5 maanden doen. Het is echter verkieslijk vrij en niet aan eenen vasten tijd gebonden te zijn, terwijl de kosten per hoofd, voor een gezelschap van 4 à 5 personen, slechts zeer gering behoefden te wezen. Met inbegrip van alle onkosten en steeds hetzij gastvrijheid of geschenken van vivres, door het geven van fooijen (bachchich) ruim vergoed hebbende, had deze geheele reis van Alexandrië tot Alexandrië, in 53 weken, slechts 24,500 franc gekost. Gaat men echter dieper de binnenlanden in, b. v. tot aan Kaffa, of door Kaffa en de landen van Galla naar Zanzibar, dan spreekt het van zelf dat men meer vivres, vollediger uitrusting, grooter aantal muilezels en gewapende knechts behoeft en de kosten dus meer worden.

Deze reis, en wel liefst van Tripoli tot Zanzibar behoort voor mij nog tot de gekoesterde wenschen, waarvoor ik wellicht nog eenmaal trachten zal een voldoend reisgezelschap bij elkander te krijgen.

BIJLAGE.

WOORDENLIJSTEN.

NB. Bij het onderstaande, wordt de lezer verzocht niet uit het oog te verliezen, dat het den schrijver van dit werkje wel niet te doen kan geweest zijn, om een Dictionnaire der in Abyssinië gebruikelijke talen uit te geven, maar slechts om die woorden te vermelden, welke de reiziger voornamelijk noodig heeft om voldoende zijn verlangen kenbaar te kunnen maken.

AMHARIGNAN.

Een achtste thaler.	*Timoen-bir.*	Twaalf.	*Asserhoelette.*
Een kwart 〃	*Roubbe-bir.*	Dertien.	*Assersooste.*
Een halve 〃	*Koul-bir.*	Veertien.	*Asserarraat.*
Een.	*Ante.*	Vijftien.	*Asseramist.*
Twee.	*Hoelette.*	Zestien.	*Asserseddist*
Drie.	*Sooste.*	Zeventien.	*Assersabaat.*
Viér.	*Arraat.*	Achttien.	*Assersemint.*
Vijf.	*Amist.*	Negentien.	*Asserseteign.*
Zes.	*Seddist.*	Twintig.	*Heaa.*
Zeven.	*Sabaat.*	Een en twintig.	*Heaa-ant.*
Acht.	*Semint.*	Dertig.	*Salassa.*
Negen.	*Seteign.*	Veertig.	*Arba.*
Tien.	*Asser.*	Vijftig.	*Amsa.*
Elf.	*Asserant.*	Zestig.	*Silsa.*

Zeventig.	*Saba.*
Tachtig.	*Samanie.*
Negentig.	*Settanne.*
Honderd.	*Mettoo.*
Twee honderd.	*Hoelette mettoo.*
Duizend.	*Chie.*
Twee duizend.	*Hoelette chie.*
Ik wil.	*Fellegallo.*
Ik wil niet.	*Alfellegom.*
Ik geef u.	*Essate haloe.*
Ik begrijp niet.	*Algabagnim.*
Ik geloof.	*Imeslignan.*
Ik wil beproeven.	*Eufètene waloe.*
Ik vertrek na drie dagen.	*Ka sooste kaan heidallo.*
Ik dank u.	*Xia riesto.*
Ik ben ziek.	*Amoniaal.*
Ik wensch u gezondheid.	*Tenesto.*
Hoe hebt gij den nacht doorgebracht?	*Ende tadéroe?*
Hoe hebt gij den dag doorgebracht?	*Endieet waloe?*
Adieu.	*Dahana waloe.*
Goede nacht.	*Denne nadaroe.*
Ga zitten.	*Icamatoe.*
Spreekwijze na het niezen: „gezondheid."	Imaro.
Wilt gij rooken?	*Tombago tata te fellegallo?*
Wilt gij drinken?	*Tata te fellegallo?*
Wilt gij eten?	*Bla te fellegallo?*
Hoe gaat het u?	*Endieet no?*
God zij geloofd!	*Xiavieer imasgan!*

Bij den dood des Konings! (eedsformulier).	*Neqoesse-i-moet.*
Ga weg.	*Waghiet.*
Zwijg.	*Zimbal.*
Hoe veel?	*Zenténo?*
Hoeveel kost het?	*Zenténo wagow?*
Wees voorzichtig.	*Astowl.*
Wat is er?	*Minderno?*
Geef mij!	*Ceteign.*
Dit is hetzelfde.	*Ghoelle andenow.*
Er is niets.	*Yellam.*
Kom hier.	*Nowwaddi.*
Slapen.	*Tegna.*
Ja.	*Own*, of *jao.*
Neen.	*Onguaan.*
Niet.	*Eidellom.*
Of.	*Oué.*
En.	*Enna.*
Hier.	*Kasieg.*
Nog.	*Degmo.*
Genoeg.	*Bakka.*
Naar.	*Eska.*
Alles.	*Ghoelle.*
Altijd.	*Ghoellekaan.*
Aan u.	*Jentano.*
Aan hem.	*Jessoeno.*
Ik.	*Anna.*
U of gij.	*Jenta.*
Mijn.	*Jenni.*
Zijn.	*Jessoe.*
Dit.	*Jeghi.*
Goed.	*Dahaan.*
Slecht.	*Koeffae.*
Warm.	*Moek.*

Koud.	*Bird.*
Groot.	*Talak.*
Klein.	*Téniche.*
Fraai.	*Dahaon.*
Leelijk.	*Ghiem.*
Ver.	*Roegh.*
Nabij.	*Kirb.*
Duur.	*Oët.*
Goedkoop.	*Rakies.*
Ziek.	*Tamaal.*
Weinig.	*Ticket.*
Veel.	*Bezoe.*
Snel.	*Tolloo.*
Langzaam.	*Ziek.*
Droog.	*Dirrac.*
Nat.	*Ertib.*
Rijk.	*Haptaam.*
Arm.	*Daha.*
Gisteren.	*Tanaant.*
Heden.	*Sa-rié.*
Morgen.	*Nagha.*
Dag.	*Kaan.*
Week.	*Samint.*
Maand.	*War.*
Jaar.	*Amaat.*
Weg of richting.	*Minghad.*
Naar Gondar.	*Ka Gondar.*
God.	*Xaviëer.*
Duivel.	*Zeitan.*
Engel.	*Mellak.*
Man.	*Want.*
Vrouw.	*Sizete.*
Kind.	*Liesch.*
Vleesch.	*Séga.*
Kip.	*Dorho.*
Haas.	*Tindjel.*
Hond.	*Oessha.*
Paard.	*Furras.*
Os.	*Barrié.*
Muilezel.	*Bokkolo.*
Tafel.	*Saddaka.*
Stoel.	*Wamber.*
Bed.	*Alga.*
Geweer.	*Neft* of *tabindjam.*
Pistool.	*Shighoet.*
Kruid.	*Baroet.*
Zilver.	*Kinsaab.*
Goud.	*Wark.*
Koper.	*Naas.*
Honig.	*Maar.*
Honigwijn.	*Tetch.*
Water.	*Wagha.*
Wijn.	*Wine tetch.*
Cognac.	*Araki.*
Azijn.	*Metata.*
Olie.	*Gabanoeg.*
Citroen.	*Lami.*
Melk.	*Wattat.*
Boter.	*Kebjé.*
Brood.	*Injarra.*
Tabak.	*Tombago.*
Bier.	*Talla.*
flesch.	*Tarmoes.*
Rood gestreepte mantel.	*Shemma.*
Kromme sabel.	*Shotēl.*
Rechte sabel.	*Ghoradi.*
Mes.	*Kara.*

TIGRIGNA.

Ik weet niet.	*Anes alfelleteen.*	Drinken.	*Setteie.*
Ik ken geen Tigrigna.	*Tigrigna anes alfelleteen.*	Wasschen.	*Hasebbi.*
		Lezen.	*Nivavellée.*
Ik bemin u.	*Effeutoca.*	Schrijven.	*Xehavellée.*
Ik wil.	*Ana eddillii.*	Ik.	*Wélai.*
Ik wil niet.	*Eidelle.*	Gij.	*Anta.*
Ik ga naar.	*Ana keddekoe indar.*	Mijn.	*Natei.*
		Uw,	*Naiki.*
Ik heb gezien.	*Ré-yoem.*	Waar?	*Aivallé?*
Ik heb niet gezien.	*Ai-réogoem.*	Dat is hetzelfde.	*Ghoelle gadé.*
Ik zeide.	*Ana negerkoe.*	Dat komt overeen uit.	*Zedelle jeuchoem.*
Ik hoop.	*Agatèe.*		
Ik dank u.	*Xiari havekoem.*	Er is.	*Nihelle.*
Geef mij!	*Hav banni!*	Nog niet.	*Gannaje.*
Wilt gij?	*Te delli?*	Dus of zoo.	*Gomsi.*
Gij weet.	*Te fellet.*	't Is goed.	*Haroy.*
Zijt gij ziek?	*Te hamimcado?*	Zeer zeker.	*Bishow.*
Ga heen.	*Colla* of *kid.*	Driemaal.	*Sooste sha.*
Kom hier.	*Na.*	Hier!	*Absijoe!*
Zie.	*Ré.*	Moede.	*Deggemoeni.*
Wasch je.	*Te hasebkido nefseki.*	Ziek.	*Hammaam.*
		Gek.	*Ewoed.*
Wees voorzichtig.	*Kedèf.*	Dood.	*Seghagha.*
Doe dicht.	*Issowwa.*	Half.	*Ferraga.*
Doe open	*Kefatto.*	Boven.	*Lali.*
Vraag!	*Tajieko!*	Beneden.	*Tacht.*
Wat kan mij dat schelen!	*Mogghé!*	Dáár.	*Nio.*
		Buiten.	*Deggé.*
Het doet er niets toe.	*Terraijeuchoem*	Ander.	*Cali.*
		In of binnen.	*Auoostie.*
Wat is er?	*Mintaijoe?*	Voorheen.	*Fellama.*
Slapen.	*Indikkas.*	Heden.	*Lomi.*
Eten.	*Bla.*	Gisteren.	*Tamali.*

Tegenwoordig.	*Hési.*	Berg.	*Imba.*
Morgen.	*Sebach.*	Hout.	*Inkiëtti.*
Nooit.	*Aigonnen.*	Leder.	*Dingé.*
Naderhand.	*Dahar.*	Huis.	*Addarache.*
Vol.	*Tollogiem.*	Vuur.	*Houwwi.*
Links.	*Tzega.*	Mes.	*Ka rra.*
Rechts.	*IJemaan.*	Lepel.	*Mancas.*
Beter.	*Jehaijis.*	Tafel.	*Waltum.*
Gezamenlijk.	*Behansheb.*	Stoel.	*Member.*
Gereed.	*Toddioe.*	Flesch.	*Termoes.*
Vroeg.	*Negehó.*	Hoornen beker.	*Wantsja.*
Droog.	*Niccoes.*	Schrijfpen.	*Xehavi.*
Vochtig.	*Rehas.*	Deur.	*Masog.*
Verscheurd.	*Taccadidoe.*	Roodgestreepte mantel.	*Kwarrie.*
Gebroken.	*Tassabiroe.*	Geborduurd hemd.	*Telfie.*
Vuil.	*Rosahaat.*	Geborduurde broek.	*Lubelva.*
Schoon.	*Hasèbkido.*	Wit kapsel.	*Tsjaas.*
Wit.	*Zada.*	Armband.	*Dagahotti.*
Rood.	*Caig.*	Ring	Ca*le*vet.
Zwart.	*Zelliem.*	Oorringen.	*Cannefer.*
Fraai.	*Soeboek.*	Voorhoofdsieraad.	*Meskal.*
Water.	*Maai.*	Schoenen.	*Tjamma.*
Brood.	*Getjee* of *teita.*	Vlieg.	*Senzia.*
Zout.	*Tsjow.*	Mier.	*Sasé.*
Peper.	*Berberi slamei.*	Luis.	*Kemaal.*
Roode peper.	*Berberi.*	Wandluis.	*Toeghaan.*
Ei.	*Oncoelaleg.*	Mijnheer.	*Wétanahan.*
Vleesch.	*Sigga.*	Jongen.	*Sabai.*
Schaap.	*Beggé.*	Meisje.	*Gwaal.*
Stier.	*Barrai.*	Zon.	*Xahai.*
Koe.	*Lachmie.*	Ster.	*Koggob.*
Geit.	*Tel.*	Maan.	*Warhé.*
Bier.	*Souwwa.*		
Honigwijn.	*Mees.*		
Medicijn.	*Faussi.*		
Boom.	*Oom.*		

Goud.	*Workie.*	Kleurstof voor de nagels en handen, in 't Arabisch Henné genaamd.	*Illaam* of *soesoella.*
Zilver.	*Koershie.*		
IJzer.	*Hásien.*		
Kus.	*Samini.*		
Avond.	*Leiti.*		

DANAAGELEE (TAAL DER BARBARIJNEN.)

Een.	*Weki.*	Zestig.	*Settin.*
Twee.	*Owwoeki.*	Zeventig.	*Sabäin.*
Drie.	*Toski*	Tachtig.	*Temanin.*
Vier.	*Kemsi.*	Negentig.	*Tessäin.*
Vijf.	*Deggi.*	Honderd.	*Iemmielwoeki.*
Zes.	*Gorghi.*	Tweehonderd.	*Iemmielouwie.*
Zeven.	*Collodi.*	Duizend.	*Donnelghie.*
Acht.	*Idowi.*	Ik.	*Aighi.*
Negen.	*Iskodi.*	Gij.	*Ekkie.*
Tien.	*Dimni.*	Hij.	*Tekkie.*
Elf.	*Dimiendouwer.*	Van mij.	*Andiem.*
Twaalf.	*Dimiendouwie.*	Van u.	*Endiem.*
Dertien.	*Dimientoski.*	Van hem.	*Tendiem.*
Veertien.	*Dimienkemsi.*	Van.	*Ien.*
Vijftien.	*Dimiendeggi.*	Ja.	*Ayo* of *Seree.*
Zestien.	*Dimiengorghi.*	Neen.	*Werseminie.*
Zeventien.	*Dimiencollodi.*	Hier.	*Indo.*
Achttien.	*Dimienidowie.*	Daar.	*Mando.*
Negentien.	*Dimieniskodie.*	Dichtbij.	*Eqgetteree.*
Twintig.	*Areghie.*	Ver.	*Warhee.*
Een en twintig.	*Arrewerie.*	Snel.	*Sourteqgi.*
Twee en twintig.	*Arrouwie.*	Langzaam.	*Djobeggi.*
Dertig.	*Talatient.*	Veel.	*Digrigi.*
Veertig.	*Arbäin.*	Weinig.	*Marissodeggi.*
Vijftig.	*Gamsin.*	Hierheen.	*Indota.*

Licht.	*Shoroghi.*	Vertrek.	*Noek.*
Zwaar.	*Doulogghi.*	Zwijg stil.	*Kitetteek.*
Oud.	*Koroeski.*	Ik wil.	*Aiwerserie.*
Nieuw.	*Irki.*	Ik wil niet.	*Dolminiem.*
Warm.	*Djoukri.*	Brood.	*Kalghie.*
Koud.	*Oddöam.*	Water.	*Essighie.*
Ziek.	*Oddirie.*	Melk.	*Iettjieghie.*
Groot.	*Doelghi.*	Boter.	*Deskie.*
Klein.	*Kinaghie.*	Vleesch.	*Koessoukie.*
Wees voorzichtig.	*Inaqilgeba.*	Wijn.	*Nabiet.*
Hoeveel?	*Moukotteeket?*	Bier.	*Merseggie.*
Wees welkom.	*Marhabba.*	Geld.	*Dongiegie.*
Goeden dag.	*Enhaalmindri.*	Huis.	*Kaghie.*
Geef mij.	*Etta.*	Mijn huis.	*Ankaghie.*
Wilt gij?	*Wersina.*	Eijeren.	*Komboeghie.*
Kom hier.	*Indota.*		

REISWIJZER.

VAN		NAAR	Hemelsbreedte in Engelsche mijlen.	Te volgen richting in Eng. mijlen.	Aantal dagen reis. *)	Transportmiddelen.
Alexandrië	—	Caïro	120	135	1	Spoor.
Caïro	—	Suez	70	140	1	»
Suez	—	Djedda	750	780	4	Stoomboot.
Djedda	—	Souakim	200	225	1½	»
Souakim	—	Massouah	280	300	4	»
Massouah	—	Adouah	105	150	18	Muilezel.
Adouah	—	Takassee	62	90	6	»
Takassee	—	Adouah	62	90	6	»
Adouah	—	Massouah	105	150	18	»
Massouah	—	Kassala	215	280	20	Kameel.
Kassala	—	Roefa	190	310	21	»
Roefa	—	Kartoum	80	110	4	Open schuit.
Kartoum	—	Berber	190	256	4	Stoomboot.
Berber	—	Dongola	145	530	17	Open schuit.
Dongola	—	Wady Halfa	195	317	14	»
Wady Halfa	—	Assouan	182	242	5	Dahabieh.
Assouan	—	Caïro	420	630	13	»
Caïro	—	Alexandrië	120	135	1	Spoor.
Alexandrië	**—**	**Alexandrië**	3491	4870	158½	

*) Zonder een vrijwillig of noodzakelijk oponthoud in de verschillende plaatsen, welke ik doortrok, mede te rekenen.

